

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

11275

No. 1

Inv. No.

S. D. R.

DIONE CASSIU

R

~~Inv. H. 15928~~ IONE CASSIU
(COCCEIANU)

III · 11275

ISTORI'A ROMANA

DE LA NERONE PENE LA ALEXANDRU SEVERU >

DCCCVI—CMLXXXII.

(CARTEA LXI—LXXX).

TRADUCERE

DE

ANGELU DEMETRIESCU.

TIPARITA SI PREMIATA
DE
SOCIETATEA ACADEMICA ROMANA
DIN FONDULU ZAPPA
SUB PEREGHIERA
DOMNULUI G. SION
MEMBRU ALLE SOCIETATI

Donația Th. Fosetti

BUCURESCI
TYPOGRAFIA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI)
19. STRAT'A ACADEMIEI 19.
1878.

86316

BIBLIOTECA CENTRALA
BUCURESTI
11275
CONTROL 1953

ISTORIA ROMANA

DE LA VORONCA PANA LA ALEXANDRU SAVIDU

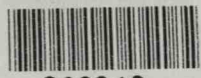
DE PROF. DR. I. I. I.

(1911-1927)

1953

STABILIMENTUL DE BUCURESTI

B.C.U. Bucuresti

C86316

BUCURESTI
TYPOGRAFIA SCURTARILOR SI BROMURILOR
IN TRAIUL ANULUI 1878

PREFATIUNE

Nu este in Europ'a poporu cultu la care Dione se nu fia editatu, tradussu, commentatu, criticatu. Italianii si Francesii, Englesii si Germanii, au formatu ua adeverata biblioteca Dioniana, si folósele ce au trassu d'intr'insa se vedu in productiunile istorice originale, pline de vederi sanetóse, cari facu un'a d'in celle mai frumóse glorii alle acestoru natiuni. A areta aci, in câte-va cuvinte immens'a importantia a acestui scriitoriu, pentru cellu ce studiédia societatea Romana antica, este de prisosu. Cei ce l'au cititu nu simtu nevoia de indicatiunile melle, éro celloru cari lu cunnoscu numai d'i nnume nu le voru fi de mare utilitate asiguràrile ce le voiu da. Singurulu medilocu de a intiellege valórea unui scriitoriu este de a-lu studia.

Traducerea de fatia, pornita din iniciativ'a Onor. Societàti Academice Române, offerè celloru studiosi occasiunea de a citi ua parte (numai allu patrulea volume allu editiunei Tauchnitz) d'in marele investigatoriu allu societàti

Romane. La noi, unde multi autori se conducu in cercetările lor istorice de cărți de a dou'a și a treia mână, acestu volume nu este lipsitu de ua insemnetate reale. Cu ajutorulu lui, errorile grave ce se strecora prin celle mai multe d'in manualele introduse in scóle, ar putea fi, in parte, lesne recunnoscute, la momentu indreptate. Mediloculu cellu mai nemeritu de a combate usiurinti'a ce bantuie literatur'a noastră istorica, de a da ua impulsuine cotra originalitate și a pune pre cei ce nu cunnoscu limbele clasice in positiune de a se familiarisa cu literatur'a lor, este studiulu isvóreloru. Chiaru eruditii, cându au nevoia de a reproduce unele passagie, gasescu inlesnire intr'ua traducere deja facuta.

Infatisédia acésta traducere sensulu și modulu de a scrie allu lui Dione? Cititorulu attentu și competente va judeca. Traductoriulu 'și a datu tóta ostenél'a pentru a face câtu se va putea mai pucinu simtita lips'a originalulu. Cu acestu scopu a consultatu celle mai bune editiuni și intre altele, admirabil'a traducere francesca a lui E. Gros, cea mai correcta d'in câte au aparutu pena acumu. Apoi pentru ca lectorulu se nu fia nevoitu a recurge prea desu la Dictionariulu de Anticitati, a adausu câte-va note esplivative pre cari le-a crediutu neaperatu necesarie.

Astu-fellu cumu este acésta lucrare, traductoriulu ia a-supra-si respunderea ei. Ea este unu inceputu și, ca attare, nu póte pretinde a fi scutita de neajunsuri. Déco indulgenti'a lectorulu va descoperi d'in cându in cându câte ua constructiune nemerita, câte ua frase adevveratu romanésca, câte unu cuventu pusu la loculu lui și producêndu effectulu originalulu, illu rogu se multiamésca amàbilitatii infi-

nite a D-lui G. Sion, care a bine-voitu a lua asupra-si vederea manuscisului si grij'a corectureloru tipografice.

D'in parte-mi nu potu termina acésta scurta prefatiune fora a esprime profund'a mea gratitudine inspiratului cantaretin allu limbei romanesci care, cu ua gentiletia fora margini, 'mi-a pusu la dispositiune comorile sciintiei selle asia de solide, escellentia talentului seu asia de recunoscutu.

Ang. Demetriescu.

Berlinu, 1878 Iuniu 6.

VIUETI'A SI SCRIERILE LUI DIONE CASSIU

Este greu se remâna cine-va impartiale cotra unu scriitoriu cu care, in urm'a unui contactu dilnicu, s'a facutu familiariu. De ordinariu, acestu contactu are consecintie favorabili pentru autoriu, déro pagubitoare pentru adeveru. Ból'a biografiloru de a essagera calitâtile si a ascunde sau a scusa defectele eroului loru, a fostu de multu semnalata, déro nu pe deplinu vindecata. Nu este occupatiune unilaterale care se nu implice neajunsuri serióse. Asia, tocilarii sufferu de pieptu, tiessetorii d'in fabrice nu crescú mari, lucratorii de la minele de argintu-viu moru de intoxicatiune mercuriale, fierarii se bolnavescu de ochi si biografii de admiratiune pentru eroii loru. Éta pentru ce mai toti editorii lui Dione, imprieteniti cu ellu, prin studiulu neintreruptu si mai-mai esclusivu allu scrieriloru lui, facu d'intr'insulu unu modelu, in politica ca si in istoria, si-lu judeca cu buna-vointia neaperata pentru pastrarea amiciloru, déro nepotrivita cu natur'a mándra, severa, inflexible a istoriei. «Omenii nu suntu nici ángeru nici vite, dice Pascal;» si nenorocirea este cà cellu ce voiesce se faca d'in ellu unu ángeru, încérca ua impossibilitate.

Cei ce dorescu se védia in trecutu mai multu semi-dei de cátu ómeni, potu lassa aceste rónduri necitite. Cátu pentru mine, care privescu mai cu placere unu omu mediocru, déru in carne si ósse, de cátu unu modelu de perfectiune esthetica, in sa fora fondu reale, voiú cauta se infacisiediu pre Dione asia cumu a fostu. Fora in-doiala, acestu portretu nu va avea frumuseti'a ideale a cellui facutu de E. Gros, déro de siguru va coprinde unele trassuri cari

voru pune pre cititoriu in positiune de a ghici originalulu. Lec-torulu inteligente va judeca déca patimescu si eu de ból'a pre care Macaulay o numesce *lues bosvilliana* si déca imaginea ce 'i punu d'inainte este reale si falsificata de illusiuni optice. De unu lucru me potu face garante: voiú espune fapte petrecute, nu voiú cauta se iau dorintiele dreptu realitate. Neaperatu, voiú face multe errorii; in-sa, ori cumu, me voiú ferí de a cadea in celle ce amu semnalatu mai susu.

I

Cate-va cuvinte pastrate in Lexiconulu lui Suidas, pucine fapte in corpulu *Istoriei* sale, éta la ce se reducu informatiunile nóstre privitorie la scriitoriulu care ne-a transmissu cea mai mare parte d'in viueti'a cellui mai mare poporu allu anticitatii. Insa aceste date, asia de seci, castiga óre-care interessu, déca ne vomu in-cerca a reintregi prin operele si epoc'a sea, caracteriulu si fellulu mintii ultimului istoricu mare allu Romei.

Dione Cassiu Cocceiu sau Cocceianu se nascu, in an. 155 d. Chr., la Nicea (1) in Bithyni'a, adeca in mediloculu acellui Orientu imbuibatu de voluptati, imprejurare care ne esplica predilectiunea lui Dione pentru descriptiunile lascive (2). Ingeniosi, plini de subtilitate, indiestrati cu ua imaginatiune aprinsa si fecunda ca si solulu provincioloru asiatiche, lacomi dupa onori si distinctiuni, rafinati prin studiulu retoriceii si preparati prin acést'a pentru viueti'a de intrigi, multi din compatriotii lui Dione se ridicara in Rom'a la functiuni importante si dederu unu sprijinu, adeseea pretiosu, monarchiei care, in Itali'a, avea numerosi si puternici adversari. Deosebitu de essemplele compatriotiloru sei cari se bucurau

(1) Suidas, *Lexicon*, V. Δίων ὁ Κάσσιος.

(2) Vedi mai allessu domni'a lui Elagabalu.

de multa influentialia in Capital'a Cesariloru, Dione avea, in familia, esemplulu mosiului seu Dione Chrysostomu, asia de bine vediutu de imperatoriulu Nerva si favoritu allu marelui Trajanu, precumu si esemplulu tatalui seu, Cassiu Apronianu, care occupà demnitatea de senatoriu, apoi pre cea de guvernatoriu allu Ciliciei (1), si in fine pre cea de administratoriu allu Dalmatiei (2). Inca din copillaria, ellu se applicà d'in tôte puterile la studiulu mariloru maiestri ai Greciei, se stradui a-si însusi calitatile loru si a profità de elle la timpu. Scriitorii attici (3), mai cu séma Thucydide, Demosthene si Platone, erau puntulu seu de mira si acésta tendentia se recunnósce la fia care passu in *Istori'a* sea. Crescutu in scólele retoriloru asiatici, ellu cultivà cu successu elocinti'a si se facu cunnoscutu, in Rom'a, cá advocatu. Unu frumosu patrimoniu ce mosteni de la tata-seu 'i asigurà ua positiune demna de invidiatu, éro superioritatea sea intelectuale, unita cu insenuirea maniereloru sélle orientali, 'i deschisse usiele celloru mai nobili familie d'in capital'a imperiului. La an. 180 d. Chr., adeco in allu 25-lea annu allu viuetiei sélle, fu numitu senatoriu, éro sub domni'a lui Commodu obtinù questur'a si edilitatea.

Pentru unu omu mai tare de medilocu, acésta onóre nu erà scutita de pericule serióse. Pentru Dione, ea fu ua occasiune mai multu de a-'si aretá fineti'a si priceperea sa asiatica. Cu câtu *sans gêne* nu ne spune ellu cumu insotia pre tenerulu gladiatoriu incoronatu, pretutindeni unde acestu-a batjucoria majestatea imperiale! Pre cându Commodu se presentà in amfiteatre imbracatu in vestminte estravagante si se dá la totu fellulu de nebunie, Dione cu tóta cét'a celloru alti senatori i strigà in choru : « *Se traiesci, Mari'a tea!* » (4).

(1) Dione, Cart. 69, 1 : « *ὁ γὰρ πατήρ μου Ἀπρωνιανὸς, τῆς Κιλικίας ἄρχας.* Cf. *Id.* cart. 71, 7.

(2) Dione, Cart. 80, 1.

(3) Dione, C. 55, 12.

(4) *Idem*, C. 72, 18.

Ua data, acestu fiu degeneratu allu nobilelui Marcu Aureliu, uccidendu in amfiteatru unu strutiu si taiându-i capulu, veni in faci'a senatoriloru, tinendu in stâng'a acellu capu, éro in drépt'a sabi'a incrunzata de sânge, si nu diceá nimicu, ci-si cletiná capulu rinjindu, dându-le a intiellege ca si loru aveà se le faca asia. La acésta vedere, unii d'in ei se pussera a ride; si negresitu ar fi fostu la minutu uccisi, déco Dione nu ar fi avutu present'i'a de spiritu de a rupe foi d'in corón'a de dafinu ce 'i impodoea capulu si a indemna pre cei-l-alti collegi ai sei se faca si ei asia, apoi se amestece acelle foi, pentru ca, prin miscarea continua a fălciloru, se ascunda risulu ce le inspira pecatós'a positiune a capeteniei Statului Romanu. (1)

La 193, cându tronulu fu ocupatu de Pertinace, Dione fu numitu pretoriu (2). Déro, d'in nenorocirea imperiului, pretorianii, allu càroru capritiu ajunsesse a totu-puternicu in Rom'a, uccissera pre betránulu principe. Tronulu fu pusu la licitatiune, si unu ambitiosu desfrenatu, Didiu Julianu, fu acclamatu de pretoriani imperatoriu. Pericululu era imminente pentru Dione. Ca amicu allu lui Pertinace, ellu era obiectulu aversiunii noului capu. Apoi imprudenti'a ce commisese de a attaca pre Julianu, pre cându acestu-a era unu simplu particulariu, inasprisse acésta aversiune pena la vrajmasia neimpacata. Déro si aci Dione sciù se puna in lucrare fecund'a sea intelligentia. In locu de a remanea a casa, pre cându Julianu alerga d'in lagheru in senatu ca se i se confirme numirea, Dione se grabi a merge la curia ca se ratifice votulu armatei. Acésta flessibilitate de caracteriu commune generalitătii contimporaniloru, constituia mai cu séma fondulu naturei Asiaticiloru, cari o acclimatassera in Rom'a.

Insa Africanulu Septimiu Severu imbraca purpura imperiale si

(1) Dione, C. 72, 21.

(2) *Idem*, C. 73, 12

apuca cu violentia frânele guvernului. Senatul, cu servilismulu seu ordinariu, recunnoscù pre noulu allessu si-'si plecà fruntea cu umilintia d'inaintea votului legiuniloru d'in Pannoni'a. Dione Cassiu sciu se castige si favórea acestui militariu prin ua carte care fu bine primita la curte. Acésta carte tracta *Despre visele si semnele cari prevestisera suirea lui Septimiu Severu pre tronu*, scriere de pucina valóre, déco e se o judecànu dupa unu paragrafu reproducu in capitululu allu treilea d'in cartea a 74-a a *Istoriei sèlle*. Imperatoriulu, dupa ce o citì, respunse autoriulu printr'ua epistola plina de cuvinte magulitórie pentru ellu (1). Acóst'a fu ua revelatiune pentru geniulu lui Dione. Incuragiatu de scrisórea imperatului, ellu compusse *Istori'a domniei lui Commodu*, pre care mai tardiu o incorporà in marele seu opu, *Istoria Romaniloru*. Cu tóte acestea, tocmai *Istori'a domniei lui Commodu*, care la inceputu îi attrassesse buna-vointi'a principelui, fu mai in urma caus'a disgratiàrii sèlle. Severu, voindu se arunce ua insulta in faci'a acellui senatu servile, care, plecatu la bunulu placu allu puterniciloru dillei, se grabea a blastema memori'a loru, indata ce scapà de ei, trecu pre Commodu in numerulu dieiloru (2) si se inscrisse insu-'si, in famili'a lui Marcu Aureliu, ca frate allu lui Commodu (3). Din acestu momentu Dione avu a se teme, ca toti cei-l-alti soti ai sei, de asprimea imperatoriului. Temerea cà unu pericolu imminente sta spendiuratu asupr'a capului seu, lu implù de spaima cu ocasiunea processului lui Cassiu Apronianu. La càtu-va dupo trecerea acellei terrori, adeca dupa ce 'si putu redobândi sângele rece, ellu narédia cu unu fellu de spaima amestecata de gróza, acea scena resvoltatóre si ridicula, fora se se gandésca cà compromitte numele sub care doresce se ajunga la

(1) Dione, C. 72, 23.

(2) Aleiu Spartianu, *Severus*, c. 11, si *Commodus Antoninus*, c. 17. Dione c. 75, 8.

(3) Dione, C. 76, 9.

posteritate. Déro mai bine se vorbésca ellu insu-'si. «Apronianu era accusatu, fiindu-cà se disse cà nutricea lui lu-a vediutu in visu imperatindu, si fiindu-cà pareá cà pentru acestu scopu se servesce de magia; si, pre cându governa Asi'a, fú condemnatu in absentia. Cându ni se citira actele de instructiune, se gasi scrissu care d'ntre cei insarcinati a presiediutu la informatiuni, cine a interpretatu visulu si cine lu-a auditu. Éro unulu d'in marturi, intre altele disse : «Am vediutu unu senatoriu plesiuvu in crestetu, plecându-se se vedia.» Noi, audindu acest'a, ne afflamu intr'ua nedumerire infricosiata; càci nici acellu-a nu spusese numele nimenni, nici Severu nu-lu scrisse. Iéra de uimire, se cutremura chiaru cei ce nu fussesera nici ua data a casa la Apronianu, atátu cei ce nu erau plesiuvi in crestetu, câtu si cei ce erau in partea superioare a fruntii. Nimeni nu erá in sigurantia, afara de cei cu peru preste totu. Toti ne uitamu de juru imprejuru la cei ce erau asiá, si era unu murmuru : «*Cutare este; ba cutare.*» Nu voiu ascunde ce mi s'a intemplat si mie, cu tóte cà este fórte ridiculu : fusseiu coprinu de atât'a turburare, in cátu imi cautamu cu mân'a perulu pre capu. Totu asiá patira si multi altii; si ne uitamu la cei plesiuvi in crestetu, cá si cumu voiamu se alungámu pericolulu nostru asupr'a loru, pena cându ni se citi cà acellu plesiuvu aveá ua toga cu purpupa imprejuru, etc.» (1)

In fine, Dione resufflá mai liberu, dupa ce unu semnu neindiosu illu insciintiá cà trasnetulu aveá se cada pre capulu unui-a d'ntre cunoscutii sei. Asiá de aduncu erá simtiulu demnitáti in ellu !

Déru crudulu militariu incoronatu isi dede sfirsitul la Eboracu, sfatuindu pre fiii sei *se traiesca in unire, se inavutiésca pe militari si se despretiuiésca pe cei-l-alti*. Caracala, care i urmá fu mai

(1) Dione, c. 76, 8.

detestabile de cătu ellu. Cu tóte acestea nimeni nu se ridica in contra-i; servilismulu divinisedia pre unu miserabile demnu de spitalu sau de temnitia, fia-care privesce cu impassibilitate nenorocirea ce a caditu preste bieteles popóre, nimeni nu cutédia se incerce a smulge lumea din ghiarele unui fratrucidu nebunu. Subt administratiunea acestuia, Dione fu amaru vexatu in averea sea, cá multi d'ntre collegii sei senatori, care fura nevoiti a-lu insoti in caletori'a ce intreprinse prin Oriente. Ei erau indetorati se-i procure d'in banii loru provisiuni pentru armata, animale domestice cá se le omóre in jocuri de circu, se i pregatésca conace sumptuóse, se inaltie amfiteatre si circuri pre care indata le ruiná; in cătu bietulu Dione nu se opresce de a observa cá tóte aceste nebunii imperatoriulu le face numai si numai ca se i ruinedie. (1) Nu asia eftinu se platesce onórea de a fi camaradulu unui smintitu.

In fine pumnalulu lui Martiale resbuna lumea de atât'a rusine. Macrinu, care revesti demnitatea imperiale, numi pre Dione, la an. 218 d. Chr. prefectu allu Smyrnei si allu Pergamului. (2) Dupa ua bóla, care illu retinú cătu-va in Nicea, ellu fu desemnatu consule de catre Alexandru Severu, administrá, in calitate de proconsule, Afric'a, apoi Dalmati'a, si in fine trecú ca legatu in Panoni'a Superiore. (3) Sever'a disciplina sub care voi se readduca legiunile, revoltá in contra-i pre desmetiatii pretoriani, cari l'aru fi uccisu, ca si pe Ulpianu, fora interceotiunea imperatorului. E-nergi'a ce aretasse in faci'a legiuniloru rescutate și caracteriulu seu insenuitoriu i castigara allu doilea consulatu, in an. 229 d. Chr. (4) Imperatoriulu, cunnoscundu scaderea averii sélle, produssa

(1) Dione, c. 79, 9, 10.

(2) *Idem*, c. 79, 7.

(3) Dione c. 49. 36; c. 80, 1 și 2.

(4) *Idem*, c. 80, 2. — Orelli, *Inscriptiones latinae*, Vol. I. p. 258. Acestu allu doilea consulatu se confirma si priintr'ua inscriptiune publicata de Borghesi in Bulletinulu de correspondetia allu Institutului archeologicu. Augustu și Septembrie 1839. no. VIII si IX, p. 136. — Apud E. Gros. *Histoire Romaine de Dion*, Vol. I. *Introduction* pag. III.

de cheltuelile nemesurate la cari lu silise calletori'a facuta cu Caracalla in Oriente, lu scuti de spesele inaugurării, luându-le asupra-'si. (1) Acesta onore interrită d'in nou pre pretoriani ; de aceea Dione fu nevoitu a petrece timpulu cellui de allu doilea consulatu allu seu afara d'in Capitala, de unde cu tote acestea visită d'in cându in cându pre principe in Campani'a si chiaru in Rom'a. In fine slabitu de bóla si de betranetia, ellu se retrasse in orasiulu seu natale Nicea, (2) unde se ocupă cu revisuirea giganticei sélle scrieri, fara se o póta correge preste totu. (3)

Ellu muri intr'ua virsta inaintata ; déro annulu mortii sélle nu s'a pututu inca determiná.

II

Suidas, (4) contopindu pre Dione Cassiu cu Dione Chrysostomu, attribue, fora esithatiune, cellui d'antáiu si urmatoriele opuri :

1. *Getica* (Γετικά) scriere cunnoscuta si lui Jornandes, care eitédia. Flaviu Philostratu (5) in sa ne spune lamuritu cà *Geticele* sunt alle lui Dione Chrysostomu ;

2. *Istori'a domniei lui Trajanu* (Τὰ κατὰ Τραιανόν). Majoritatea criticiloru, mai allessu Reimar si Höfner, (6) o declara si pre acést'a érași de productiune a lui Chrysostomu ;

3. *Persica* (Περσικά), cari, probable. sunt alle lui Dinone, adessea citatu de autorii vechi ca istoricu allu Persiei. (7).

(1) Dione, c. 80. 5.

(2) *Ibidem*

(3) *Id.* c. 80. 2.

(4) *Lexicon*, v. Δίων ὁ Κάσσιος.

(5) Βίοι σοφιστῶν, I, 7. 1 : «ὡς δὲ (Ἰωάννης ὁ χρυσόστομος) καὶ ἱστορίαν ἱκανὸς ἦν συγγράφειν, δηλοῖ τὰ Γετικά.— Cf. Jornandes, *De Rebus geticis*, V. p. 194.—Reimarus in *Dionem* p. 1538.

(6) *Reinisches Museum*, XXVII, p. 157 etsq.

(7) A. Minecke, *Exercitationes in Athen.*, II, p. 33.

Recunoscute de adeverate alle lui Dione Cassiu suntu :

1. *Calletorie* (Ἐνοδία);
2. *Viueti'a filosofului Arrianu* (Βίος Ἀρριανοῦ τοῦ φιλοσόφου);
3. *Despre visele si semnele* (Περὶ τῶν ὄνειράτων καὶ τῶν σημείων)
cari au prevestitu suirea lui Septimiu Severu pre tronu;
4. *Istori'a domniei lui Commodu* (Τὰ κατὰ Κόμμοδον);
5. *Istori'a Romaniloru* (Ῥωμαϊκὴ ἱστορία, sau Ῥωμαϊκὴ συγγραφή,
sau si Ῥωμαϊκὴ πραγματεία).

Celle d'antâiu trei au disparutu; éro a patr'a a fostu intercalata in corpulu celei d'in urma, asiá cà d'intr'ins'a nu posedemu de câtu prescurtarea facuta de calugarulu byzantinu Ioane Xiphilinu in seclulu alu unu-spre-diecelea. Singura cea de a cincea s'a pastratu in parte.

Oper'a care a transmissu posteritatii numele lui Dione, care ne dà mesur'a si calitatea geniului seu, este *Istori'a Romana*. Diece anni pusse autorulu pentru collegerea materialului de la originile Romei pena la mórtea lui Septimiu Severu, alti doui-spre-diece pentru a-i da form'a sub care ellu sperá se strebata secolele. (1) La an. 222 d. Chr. incheiá vast'a sea lucrare; éro evenimentele intemperate de la acesta data pena la an. 229 d. Chr. le atinsse numai in trecatu.

Nici unula d'in istoricii anticitatii nu imbratisiá unu campu mai intinsu si mai maretiu de câtu acestu-a. Rom'a si inceputurile ei asia de unili; crescerea si inaltarea ei miraculosa, modelu de patrundere politica, de abilitate diplomatica, de organisatiune interna; regalitatea; republic'a si luptele crâncene d'in intru pentru egalizarea drepturiloru; unificarea Italiei si contopirea atâtoru ginti diferite intr'ua unitate compacta; strivirea inamiciloru

(1) Dione, C. 72, 23: «Συνέλεξα δὲ πάντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαίοις μέχρι τῆς Σεβήρου μεταλλαγῆς πράχθοντα, ἐν ἑταυ δέκα, καὶ συνέγραψα ἐν ἄλλοις δώδεκα τὰ γὰρ λοιπὰ, ὅπου ἂν καὶ προχωρήσῃ, γερράβεται.

d'in afara, derimarea Carthaginei si a Numantieii, cari singure formedia doue epopei; suppunerea Macedonieii si a Grecieii; inge-nunchiarea Resaritului; incercãrile Grachiloru de a reinviuã classa care dedesse Romei atãtea victorie si pusesse lumea intrega la picioarele ei; luptele civili d'ntre Mariu si Sylla, si proscriptiunile in massa; formarea antãiului triumviratu si batali'a de la Pharsalu, apoi constituirea celui de allu doillea triumviratu, allu doilea periodu de proscriptiuni, bataliele de la Philippi si de la Actiu; infintarea monarchieii; domni'a lui Augustu, crudimile lui Tiberiu, nebuniile lui Caligula, imbãcilitatea lui Claudiu, tiraniiele fara nume alle lui Nerone; apoi ero lupte civili; frumocele dille alle Flaviiloru si Antoniniloru; punerea tronului la licitatiune: ce perspectiva minunata! ce panorama superba! ce furia de pasiuni si cãta virilitate de actiune! cãta marime si cãta miseria de ua data?

Tote aceste fase alle statului Romanu erau pre largu tractate in testulu lui Dione. Multe si pline de interessu trebuie se fi fostu faptele coprinse in acestu colossu literariu. Din nenorocire astadi acestu monumentu allu viuetieii antice este mutilatu in mare parte, falsificatu pe alocurea, prescurtatu tocmai acolo unde figurau paginile celle mai pretiose privitorie la trecutulu Daciei. Candu si cumu a sufferitu Dione acelle lacune si mutilãri, nimeni nu a pututu spune. Eunapiu si Photiu au vediutu opulu asia precumu esisse d'in pen'a autorului. Pucinu mai tardiu, in secululu allu 11-lea, calugherulu Byzantinu Ioane Xiphilinu se plãnge de lips'a istorieii vechi in manuscriptulu seu, in care nu figurã nici domni'a lui Antoninu Piu nici primii anni de domni'a lui Marcu Aureliu. A trebuitu eruditiunea si munc'a neobosita a lui Henri de Valois (Henricus Valesius), spiritulu scrutatoriu allu lui Angelo Mai, criticismulu lui Niebuhr si Fr. Haase; au trebuitu, in fine, intinsele cunnoscintie classice alle lui S. Raimaru si Fr. W.

Sturz, unite cu geniulu lui I. Reiske, pentru ca se avemu ua edi-tiune d'in Dione ca cea intreprinsa de E. Gros si terminata acumu căti-va anni de D. V. Boissée, care, alătorea cu editiunea Tauch-nitz, a servitu de base traducerii presente.

Astu-felu cumu s'a pututu intocmi peno acumu, *Istori'a Romaniloru* a lui Dione coprinde de la Cartea I—XXXVI inclusivu fragmente estrase d'in *Annalile* lui Zonaras, din scholiele lui Is. Tzetzes la *Cassandra* lui Lycophron si din *Chiliadele* selle, bu-căti culesse d'in deosebiti autori gasiti in escerptele lui Peirese, escerpte d'in collectiunea lui Constantinu VII Porphyrogennetulu intitulata *Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας*, escerpte d'in celle 34 cărti din Eclogele lui Constantinu *Περὶ πρεσβειῶν* publicate de Orsini, e-stracte din cartea *Περὶ γυμνῶν*, adunate de ilustrulu cardinalu Angelo Mai d'in palimpsestulu no. 73 d'in bibliotec'a Vaticanu-lui, florilegie vaticane, articule d'in Suidas, precumu si d'in alte fragmente ratacite in manuscriptulu cu no. 1397 din Paris. Unu mare numeru d'in aceste fragmente, cari compensedia pre ici-colea scurtimea epitomatoriloru, se completedia mutuale si suntu forte folositoare pentru critic'a testului ; cu tôte aceste elle nu repro-ducu pre Dione d'in vorba, ci numai in coprinsu. Acesta parte d'in literatur'a istoricului Romei a fostu cea mai difficile; si aci critic'a moderna a avutu mai multu de lucru.

De la cartea a XXXVII incolo pena la LX-a inclusivu, pos-sedemu testulu lui Dione intregu. Acésta parte incepe cu predă-rile Piratiloru si resbellulu ce purtă Pompeiu contr'a loru. De aci inainte, se narredia neintreruptu si cu ua multime de amenunte istori'a interna si esterna a Romei : resbellulu cu Mithridate, conjuratiunea lui Catilina, diferite fapte militare alle lui Pom-peiu, ridicarea lui Cesare, antăiulu si allu doilea triumviratu, formarea imperiului si domniele successoriloru lui Augustu pena la mortea lui Claudiu, cu care se incheie cartea a LX-a.

Volumele de facia incepe cu Cartea a LXI-a, adeca cu domni'a lui Nerone, si se termina cu primii anni ai guvernului lui Alesandru Severu. Acesta parte in sa nu este chiaru testulu lui Dione, ci resumatulu facutu dupa dinsulu de I. Xiphilinu. Se nu se creda in sa ca cu lucrarea monachului Byzantinu este ua prescurtare cá aceea a lui Justinu d'in *Istori'a* lui Trogu Pompeiu, care luà faptele si le condensà intr'unu volume de mai mica intindere. Nu; calugherulu d'in Byzantiu, in locu de a essecuta ua lucrare de acesta natura, care negresitu ar fi cerutu mai multa pricepere si ore care deprindere in artea de a scrie, s'a multiamitu a copia pre sarite, in sa d'in vorba in vorba, originalulu lui Dione, si, in locu de unu totu inchiagatu si continuu, a ne transmite mai multu sau mai pucinu ua chrestomathia d'in Dione. (1) Cu ochii pironiti asupr'a cuvinteloru testului, rare ori Xipilinu isi permite a se abate de la liter'a lui sau a intercala câte ceva d'in celle-l-alte lecture alle sèlle. Astu-fellu, chiaru in acestu breviariu noi avemu pre Dione; si, de nu ne ar fi remasu de câtu ultimele 20 de càrti, noi totu-'si amu fi in stare se judecàm du despre meritulu lui Dione ca scriitoriu, despre calitãtile sau defectele stilulu seu, despre natur'a si intinderea facultãtiloru sèlle literarie, intr'un cuventu, despre geniulu seu.

III.

Dupa ce am vediutu starea in care ne-a ajunsu giganticulu opu allu lui Dione, se facemu unu passu mai departe si se cercetãm isvorele directe sau derivate cari au alimentatu cu undele loru acestu majestosu fluviu.

D'in puntulu de vedere allu isvóreloru, oper'a lui Dione s'ar

(1) Ch. H. Christensen, *De fontibus a Cassio Dione in Vita Neronis enarranda adhibitis*, p. 2. etsq.

puté impartí in doue, de ore ce ellu însusi declara cà de la Comodu incolo, «nu mai spune d'in audite, ci dupa propri'a sea observatiune.» (1) Ca omu versatu in alle tribunaleloru, unde ori ce marturisire trebue insotita de ua dovada; cá advocatu de professiune, care cunnósce cà ua assertiune nu este valabile pre cátu timpu nu este urmata de ua proba; cá viuetiutoriu allu unei epoce, in care vorbele de totu fellulu alerga d'in gura in gura, ellu se teme de indoiel'a cititorului si cauta a-i castiga increderea, asigurandu-lu despre veracitatea spuseloru selle. «Eu in-su-mi am fostu facia», dice ella (2), in deosebite imprejuràri, cá se nu faca pre cititoriu se sté pre ganduri.

Déro documentele lui Dione nu sunt numai verbali sau d'in observatiune imediata. Celle coprinse in perioadele anteriore epocei selle, si prin urmare celle mai numeroase, sunt basate pre testimonianti'a scriitoriloru vechi. Ua multime nenumerata de marturi stau imprejurulu tribunalului seu, pre candu ellu facea instructiunea procesului de desvoltare allu societàtii románe. «Am cititu mai totu ce s'a scrissu despre Románi», ne incredintiedia ellu (3); in sa cá elevu allu scóleloru de retorica, ellu simte cà multe detalie impiedica mersulu stilului seu si lu face greoiu. Eruditiunea pentru artistu este ua mina in care ellu trebue sa lasse materiile pamentose pentru cá se scota din ea numai aurulu curatu. De acea, dupa consiliulu lui Oratiu

Quae

Desperat tractata nitescere posse, relinquit. (4)

Cunoscenti'a ce aveá de lume, participarea sea la multe d'in evenimentele timpului, precumu si deprinderile selle sceptice, fructu allu functiuniloru judiciarie si administrative ce ocupasse,

(1) Dione, C. 72, 4.

(2) Dione, C. 72, 18; C. 72, 7; C. 49, 36 etc.

(3) Dione, *Fragm.* 1, pag. 2 in Ediunea E. Gros.

(4) *Ars poetica*, v. 150. Cf. Dione, *Fragm.* 1.

facu d'intr'insulu unu spiritu eminentemente criticu. «Spunu nu câte a scrisu Severu, ci câte s'au petrecutu in fiantia». (1) Cu alta ocasiune, ellu observa cà, de cându cu schimbarea forme de guvern, celle mai multe lucruri incepura a se face pre ascunsu, si, cu tote cà unele se publicara, totu-si, d'in lips'a de controlu, acesta publicatiune inspira pucina incredere, de ore-ce bannesce cà tôte se dicu si se facu dupa bunulu placu allu principelui si allu celloru ce sunt pre lunga ellu; cà de aci urmedia cà multe fapte s'au imprastiatu in publicu fora cá elle se se fi petrecutu in realitate; cà, in fine, marimea statului si multimea fapteloru facu or-ce essactitate anevoiosa in acesta privintia. «De aceea, adauge ellu, si cu tôte evenimentele, cari voru fi neaperate de spusu unulu dupa altulu, le voiu narrá mai-mai asiá cumu s'au transmissu, fia cà s'au petrecutu in fiantia asiá sau altu cumuva. Cu tôte acestea voiu alaturá, pre cátu imi va fi cu putintia, si parerea mea, intru cátu amu fostu in stare, d'in multe câte am cititu sau am auditu sau am si vediutu, se facu ua conjectura deosebita de traditiunea vulgara.» (2) Grij'a sea de a ne lamuri asupr'a essactitáti fapteloru merge peno acolo in cátu, in primulu capitulu d'in cartea a optu-diecea, ne marturisesce curatu cà de aci inainte nu mai póte garantá veracitatea narratiunii selle, de ore ce nu a mai locuitu in Rom'a. (3) De asemenea, cându affirma ceva care pune in mirare pre lectoriu, ellu îi apuca inainte confessându-i cà «n'a pututu pricepe caus'a unui asemenea faptu; ci spune ce a vediutu, cumu a vediutu, si ce a auditu cumu a auditu.»

Nu ve asteptati cu tôte acestea se vedeti pre Dione indicându, la fia-care pasu numele autorulu si paginea scrierii d'in care a trassu.

(1) Dione, C. 75, 7.

(2) *Idem.* C. 58, 19.

(3). *Idem.* C. 80, 1.

informatiunile selle. Assemenea precautiuni sunt bune, pote neperate, istoriciloru de asta-di cari se adressed'a la unu publicu cu totulu departatu de societatea romána, sau unoru critici cá Beaufort si Niebuhr cari sustinu lucruri cu totulu nebanuite pina la ei. Dione, senatoriu, fostu edile, questoriu, pretoriu, gubernatoriu de provincie, prefectu de orasie, consule de doue ori, e in dreptu a pretinde se fia credintu pre cuventu; càci fia cine trebue se admitta mai d'inainte cà unu assemenea barbatu, cu ua positiune sociale asiá de inalta, nu va cutedia se falsifice o marturia sau se affirme ceva fora autoritate. De aceea ellu nu citedia nici ua data, si formula sea obicinuita in assemenea casuri este: *ὡς ὁ λόγος ἔχει*, sau *ὡς τινές φασιν*. A'i cere pré multe explicári a-supr'a fontaneloru selle de informatiuni ar fi a insultá demnitatea senatoriale si mandri'a unui cetatianu Románu. Si apoi in-su-si Voltaire care traiá in secululu cellu mai scepticu, constrinsu de estetic'a ce voiá se aiba lucrările selle istorice, diceá *aproposito* de citatiuni: «*après avoir bâti mon édifice, j'en abats l'échafaudage.*»

De altmintrelea autoritățile selle sunt numeroase, dupa cum in-su-si ne previne, si dupa cumu, in urm'a unoru cercetári forte laborioase, recunnosce critic'a moderna. Mai antáiu pentru partea fragmentaria, Fabius Pictor si M. Juniu Gracchanu. Acesti-a sunt demonstrati, pipaiti, prinsu, cá se dicemu asiá.(1) Déro cáti alti nu i au offeritu unu contingente de care Titu Liviu s'a servitu cu atát'a maestria! Si nu am sustiné nimicu neprobabile déco am affirmá cà Cinciu Alimentu, prinsulu lui Annibale si marturu allu cellui de allu doilea resboiu punicu. Calp. Pisone, Valeriu Antias, Liciniu Macer, care consultá cãrtile de inu d'in templu

(1) Cf. Niebuhr, *Römische Geschichte*, Vol. I p. 577, Vol. II p. 13, 191. nota 367 si p. 597. nota 1176. — C. Lachmann, *De fontibus Titii Livii*, Vol. II, p. 36, 44 si 71.

Junonei Moneta, Claudiu Quadrigarius, Aelius Tubero, Polybiu, cellu mai judiciosu si mai essactu d'intre istoricii antici, sicilianulu Silenu, amicu allu lui Annibale, Coelius Antipater, Ceciliu, P. Rutiliu, Clodiu Liciniu, mai multe d'in scrierile lui Catone Censoriulu, cà Fastele si càrtile magistratiloru i au servitu de calendu in studiarea Romei regaliste si republicane. Nu mai incapa vorba cà a cititu si pre Liviu si a utilizatu Decadele istoricului d'in Padua. Déro acelle càrti alle *Pompeianului* nu mai essista asta-di, si confruntarea s'a pututu face cu multa anevointia dupo fragmentele sau extractele descoperite in epitomatori sau in alti scriitori posteriori. Celle cincii carti alle lui Sallustiu, intitulate *Historiae* si coprindiendu viueti'a republicei romane de la mortea lui Sylla peno la an. 67 ant. Chr., i au procuratu unu materialu pretiosu pentru studiulu acestui intervalu de timpu.(1) Discursurile lui Cicerone, d'in cari reproduce passagie intregi, celle trei-spre-diece càrti alle lui Augustu, in cari intemeiatorulu monarchiei Romane face istori'a sea propria peno la resbellulu Cantabricu,(2) memoriile lui Vipsaniu Agrippa si alle lui C. Maecenas, precumu si istori'a lui Asiniu Pollio, i au pusu la dispositiune datele necesare pentru scrierea ultimiloru anni ai republicei si a primeloru dille alle imperiului inauguratu de August.

Inse, ori càtu de inalta ar fi autoritatea acestoru barbati, marturi'a loru trebue priimita cu ore-care reserva. Mai toti au fostu actori in dram'a ce au descrisu si pàrti litiganti in processulu ce hotarescu; de aceea istoriculu este in dreptu se sté pucinu pre ganduri in faci'a declaratiuniloru loru. Passiunea sau interessulu personale ori de partidu au datu ua directiune gresita spiritului loru; indulgenti'a pentru densii si amicii loru, ur'a contra adver-

(1) Dr R. Villmans, *De fontibus Dionis Cassii et auctoritate* p. 6-14.

(2) Suetoniu, *Divus Augustus*, c. 85. — Suidas, *v. Ἀύγουστος Καίσαρ* ἔγραψε περὶ τοῦ ἰδίου βίου καὶ τῶν πράξεων βιβλία ιγ'.

sariloru loru le a falsificatu vederea si i a facutu se fia, cá se ne servimu de ua espressiune a lui Lafontaine, *cárítie cotra defec-tale loru si lynxi cotra alle celloru alti*. Nici unulu d'in ei nu pote repetí, fora se mintia, cuvintele care prindu asiá de bine pre Tacitu : *Acesti omeni nu mi au facutu nici bine nici reu.*(1) Si, cá se nu luàm de essemplu de cátu pre unulu d'in ei, cine nu'si adduce aminte cà Asinius Pollio, ea parteanu infocatu mai anteiu allu lui Cesare si mai in urma allu lui Antoninu, a fostu cellu mai inliersiunatu dusmanu allu lui Cicerone?(2)

In asemenea imprejurári, annalistulu este nevoitu a recurge la marturii irrecusabili. In adeveru, Dione a esplotatu cu inde-retnicia actele publice sau archiv'a Romei, in care, afora de nas-cerile, casatoriele, divortiele, mortile illustre, cladirea edificioloru statului, se aflau inregistrate faptele demne de tinutu minte alle Romei, adunările poporului si voturile lui, judecátile si condem-nările celebre. Ce e dreptu, Dione nu a sciutu se estraga d'in elle totu ce meritá a figurá in corpulu *Istoriei* selle, déro, ori cumu, acesta obstinatiune a sea de a cercetá isvorele celle mai curate sunt prob'a cea mai plausibile despre dorinti'a sea de a pasí cátu se va puté mai siguru si de a ne dá ua imagine pre cátu i va fi permisu mai fidele a poporului care a fostu in stare se ingenu-chie lumea intrega dinaintea legiloru selle.

Ajungendu la imperiu, Dione consulta *Istori'a Naturale* a lui Pliniu, acestu A. Humboldt allu anticítatii, cumu lu numesce D. Littré, pentru domniele lui Nerone, Galba, Othone si Vittel-liu; de asemenea pre Suetoniu; déro se feresce de a fi ademenitu de farmeculu penelului lui Tacitu, in care amintirile frumose-loru

(1) *Historiae*, I, 2: «Mihí Galba, Otho, Vitellius nec beneficio nec injuria cog-niti».

(2) «Infestissimus famae, Ciceronis scriptor». Seneca, *Suasoriae*, 6.

timpuri erau inca viue si care l'ar fi pututu face se alunece pre
 clin'a republicanismului.(1)

Écco in parte minele esplotate pentru cladirea acestei con-
 structiuni uriasie, adevratu colossu d'in epoc'a cyclopeana, care
 porta numele de *Istori'a Romana* a lui Dione Cassiu.

Cine pote audi de acesta intreprindere fora se banuesca cà au-
 toriulu ei a caditu in errori? Si in adeveru elle sunt numerose,
 déro neinsemnate in comparatiune cu marimea sfortieloru, intoc-
 mai cá niste ornamente de a dou'a importantia pre scheletulu
 monstruosu allu Coliseului sau allu unui templu budhistu. Si a-
 poi multe d'in elle s'ar puté aruncá in spinarea epitomatoriloru,
 precumu s'ar induce d'in confruntarea unoru passagie pestrade
 in testulu lui Dione cu resumatulu loru d'in abreviatori.

IV.

Cá se ne putemu dá bine sém'a de caracteriulu scrierei lui
 Dione, trebue se aruncàmu ua privire generale asupra timpului
 seu, càci omulu si midiloculu sociale, departe de a fi doue ele-
 mente distinse si contrarie, formedia unu totu armoniosu in care
 unulu se completedia prin cellu altu. Omulu, dice Spinoza, nu
 este in natura cá unu Statu intr'altu Statu, ci cá ua parte in-
 tr'unu totu, si miscàrile automatului spirituale, care este fiint'a
 nostra, suntu totu asiá de regulate cá si alle lumii materiale in
 care este coprinsu.

Condusi de acésta axioma, se incercàmu cu remasitiile ce pos-
 sedemu a construí unu suffletu, precumu naturalistulu formédia
 d'intr'unu fossilu unu animalu.

Imperiulu functioná de doue secole; si, fiindu-cà ceea ce face

(1) Cf. H. Christensen. *De fontibus a Cassio Dione in vita Neronis enarranda
 adhibitis*; passim.

se duredie unu guvern u este neputinti'a celloru alti, ceea ce facu se tina in Rom'a monarchi'a fu neputinti'a poporului avilitu si cersietoriu, a provinciilor slabite si derapanate; ceea ce eternisa suveranitatea unei fortie si a unei vointie unice, fu decaderea tuturilor vointiilor si a tuturilor fortiiilor. Nici ua umbra de viuetia publica; conchist'a violente si administratiunea dibace a Romei schimbasse cetatile libere si poporele independenti in atatea mosii regulate in care unic'a dorintia a sermaniloru suppusi era de a dobandi ua scutire de impositie. Inventiunea a peritu : literatur'a ajunge, in man'a retoriloru si a sofistiloru, ua petrecere, nu ua vocatiune; filosofi'a, redusa la practica este ua simpla recepta igienica care invetia cumu pote cine va se profite de viuetia si se mora fora durere, imprejurare care ne explica pentru ce mai toti condemnatii la morte alergau inte la baile de apa calda, unde isi deschideau vinele ca se parasca vineti'a fora chinuri; artistii, copiedia; industri'a, scade; robulu, este tempirea personificata; curialii, in neputintia de a plati contributiunile ce i obliga legea sau bunulu placu allu principelui, lassa cas'a si apuca campii; casatoriile se rarescu; ca compensatiune, divortiele crescu cu ua rapediune de spaima; vitiulu, desfrenarea si escessele de totu fellulu, se preambila ca niste lupi flamandi printr'ua tarla fora caini. In acesta stare de destructiune universale, de nesigurantia completa, de desperare si desgustu pentru totu ce este pamentescu, ce remane omului de catu vineti'a visionaria? Profetii incepu a se areta prin mai multe parti. Minunile se immultescu si sectele religiose colcaia ca viermii intr'unu cadavru descompusu. Naturalismulu sensual, misticismulu essaltatu, pantheismulu profundu, interpretatiunile simbolice, visurile astrologice se contoceau in doctrine fora consistentia, abisu in care fierbu, in intunericu si lumina, materi'a si spiritulu, supranaturalulu si natur'a, visurile bolnave si realitatea. (1).

(1) Cf. H. Taine, *Essais de critique et d'histoire*, p. 373 etsq.

In acestu chaosu sociale, cine p^ote apuc^a cauzele evenimenteloru? Dione, pretutindenea, esplica or ce faptu de ore care insemnetate prin minuni si visuri. Nerone devine imperatoriu si ucide pre mama-sea, pentru c^a, in momentul nascerii, fu inconjuratu de radie luminose, pre c^{and}u s^orele nu se aretasse inca (1). Galba imbraca purpur'a imperiale, pentru-c^a, pre c^{and}u sacrific^a, copilulu ce-i present^a tamai'a se fac^u de ua data albu (2). Sub Vitellii se ivesce unu cometu si se intempla doue eclipse de luna; in capitoliu multe urme de diei parura c^a au plecatu d'in templu, si militarii care se culcassera in acea no^pte acolo spuneau c^a templulu lui Jone se deschisese cu unu sgomotu asi^a de violente, in c^{at}u multi d'entre paditori inghiatiara de frica (3). Eta cauzele caderii manaciosului principe! In celebr'a eruptiune a Vesuviului din an. 79 d. Chr., se deosebiau, in mediloculu fumului, imaginile gigantiloru cari se sculassera, si unu sunetu de trombitia se audi de toti cei d'in apropiere. (4)

Motivele si cauzele institutiuniloru si reformeloru politice sunt, d^{eco} nu in totu de un'a fantastice sau neessacte, cellu pucinu adessea neindestullatorie. In mediloculu lupteloru celloru mai cr^{anc}ene, Dione nu uita artea retorica care formasse studiulu seu de predilectiune; de aceea descrierea bataliiloru intr'insulu denota mai multa elocintia de c^{at}u cunnoscintia de regulele tacticeⁱ si alle strategiei (5). Deprinsu cu pledoariile de advocatu, cu impartirea discursului dupa ua norma recunnoscuta, ellu are pretutindeni acellu-asi planu. Asi^a de esemplu, in viuetiele imperatorulu, dupa ce espune semnele si visele cari prevestescu fia-c^{aru}ia domni'a, trece la caracteristic'a principelui, fora a av^e intuitiunea artistica

(1) Dione, C. 61, 2.

(2) *Idem*, C. 64, 1.

(3) *Idem*, C. 65, 8.

(4) Dione, C. 66, 23.

(5) Dr. Rudolf Nicolai, *Griechische Literaturgeschichte*, Vol. II, p. 573.

si coloritulu bogatu allu lui Tacitu; apoi face chronic'a evenimenteloru celloru mai insemnate petrecute in Rom'a sau in hotarele imperiului si termina cu consideratiuni de pucina valóre asupra viuetiei si domniei monarchului. Crescutu in scóele de retorica alle timpului, mai multu omu de vorba de cátu barbatu de actiune, Dione face din persónele istoriei sélle mai multu niste advocati de cátu generali, politici sau barbati de statu. Ellu se silesce a merge pe urmele lui Thucydide, Sallustiu si Titu Liviu, déro nu possede nici argumentatiunea incordata si stilulu lapidaru allu contimporanului lui Pericle, nici mandri'a de artistu si de mare senioru a istoricului *Conjuratiunei lui Catilina*, nici elocinti'a pomposa si suffletulu sublimu allu cetatiannului d'in Pataviu; cu unu cuventu 'i lipsesece mesur'a, forti'a, amórea de patria, tóte virtutile fora cari unu oratoru nu este de cátu unu advocatu. Multe d'in discursurile sélle sunt de ua lungime obositoria, inpenate cu lectiuni asupra guvernului cari facu d'in oratoru unu dascalu de morala politica, câte ua data basate pre traditiune, adessea faurite d'in propri'a sea buna-vointia, si prin urmare lipsite de fondu istoricu. Se citámu cá essemple lung'a tirada a Liviei cotra Octavianu, dupa conspiratiunea lui Cinna, (1) infinitulu discursu allu lui Augustu asupra celibatariloru, (2) oratiunea bellica a reginei Bunduica, imitata dupa Tacitu, (3) in care acésta britanna vorbesece unui poporu, totu asiá de incultu cá si ea, despre regina Babiloniei Nictoris si a Assyriei Semiramis. (4) Déro cumu póte cine-va pretinde cá unu omu crescutu mai antaiu in mediloculu luxului orientale si mai in urma in capitaléa lúmei antice unde tóte civilizatiunile se contopissera, care d'in cându in cându visitasse provinciéle cá functionariu innaltu

(1) Dione, C. 65, 16—22.

(2) *Idem*, C. 56, 4 etsq.

(3) *Agricola*, C. 30—32.

(4) Dione, C. 62, 3—7.

care caută într'insele mai multu medilóce de inavutire de câtu ocasiuni de a le studia,—cum póte óre cine-va pretinde cá unu asemenea senioru se intiellega ce idei se potu nasce in mintea si ce pasiuni clocotescu in inim'a unui barbaru relegatu, prin positiunea sea geografica, la marginea lumei civilizate ?

V

Acestea sunt negresitu defecte cari slabescu autoritatea istoricului si miciorédia importantí'a opului. Déro mai sunt altele, cari se reflecta asupr'a caracteriului seu ca omu, adeverate pete morali cari facu pre unu scriitoriu nedemnu de consideratiunea semeniloru sei.

«Sub domni'a lui [Septimiu] Severu, dice eminentele istoricu englesu E. Gibbon (1), senatulu se implù de sclavi rafinati si elocinti d'in provinciile orientali cari justificau lingusirea personale prin principie speculative de virtute. Nouii advocati ai prerogativei imperiali erau ascultati cu placere de curte, si cu patientia de cotra poporu, pre cându introduceau détóri'a supunerii passive si dissertau asupr'a pericoleloru inherenti libertátii. Legistii si istoricii se intreceau care mai de care se sustina cà imperatoriulu aveá in mána autoritatea suprema, nu prin simpla delegatiune, ci prin irevocabilea renuntiare a senatului; cà ellu era liberu de ori ce restrictiune a legiloru civili, cà puteá dispune dupa bunulu seu placu de averile si vinetiele suppusiloru sei, precumu si de imperiu, cá de patrimoniulu seu privatu.

«Dione Cassiu pare a fi scrissu cu scopulu de a formá d'in aceste opiniuni unu sistemu istoricu; éro *Pandectele* areta cu ce staruintia lucrau, din partea loru, legistii, pentru caus'a prerogativei imperiali.»

(1) *The decline and fall of the roman empire.* vol. I, p. 106.

Se confirmăm assertiunea marelui scriitoriu allu *Caderii imperiului Român*, prin câte-va citate d'in Dione.

In cartea a 53-a, capitulu 19, vorbindu despre prefacerea republicei in monarchia, ellu adauge : «gubernulu luà atunci form'a cea mai buna si mai mantuitoria; càci erá preste putintia Romániloru se traiesca sub reginulu republicanu.» Mai categoricu, mai amenuntitu, mai explicitu, este allu duoilea paragrafu d'in cartea a 44-a. Pentru insemnatatea lui lu vomu reproduce intregu. «Republic'a are unu nume speciosu si de aceea toti credu cà egalitatea inaintea legii adduce egalitatea reale; déro in fapta se invederedia cà lucrulu nu se potriveste intru nimicu cu vorb'a. Din contra, monarchi'a este neplacuta la audiu. déro cea mai folositoria forma de guvern; càci este mai usioru se se gasesca unu omu cumu trebuie de câtu multi. Déco si acestu lucru pare unoru-a greu, este neaperatu se marturisimu cà cellu altu este imposibile; càci virtutea nu este unu daru allu multimei. Apoi chiaru déro aru fi reu domnitoriulu, totu-si e mai de preferitu ellu de câtu multimea semeniloru lui, precumu ne areta istori'a Elleniloru, a Barbariloru si a Romániloru. In adeveru, bunurile au fostu in totu-de-un'a cu multu mai mari si mai numeroase, atátu pentru State câtu si pentru particulari, sub regi de câtu sub republica; si rellele se intempla mai anevoia sub monarchia de câtu sub unu guvern republicanu. Càci si déro a infloritu câte ua data câte ua republica, apoi ea a tinutu pucinu, adeca câtu timpu n'a avutu nici óre-care marire nici óre-care taria, pentru cá prosperitatea se dea nascere la violentie si ambitiunile la rivalitati. Insa Romei asiá cumu erá; Romei care domneá preste cea mai frumosa si mai mare parte d'in lumea cunnoscuta, care introdusese in sine multe si varie obiceiuri de omeni, care possedeá avutíe multe si mari, care se distingeá, in particulariu cá si in publicu, prin fapte innalte si isbânde de totu fellulu, ii erá im-

possibile se fia cumpetata sub republica, si inca si mai impossi-
bile se traiesca in unire, nefindu cumpetata.»

Cându unu omu iti vorbesce asiá de verde despre folosele mo-
narchiei, pre care o prefera ori-cârei alte forme de guvern, nu
mai asteptá de la ellu se-ti faca apologi'a campioniloru republi-
cei, cari au aপরatu cu ua cerbicia fierosa ua causa deja perduta
si au muritu ca eroi, aruncându ultimulu loru blastemu spre pa-
mentu. Frumosulu versu allu lui Lucanu

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni

este pentru ellu ua banalitate, si mortea acestui cetatianu liberu
ua insolentia. Brutu este unu capu angustu si unu spiritu me-
diocru care nu intellegeá cá unu imperiu, asiá de vastu si asiá
de complicatu, nu mai puteá fi condussu de consuli si de senatu;
éro omorulu lui Cesare este ua lasitate si ua tradare a interesse-
loru Statului. Numai divulu Iuliu este liberatoriulu poporeloru
impaciutoriulu lumei, mantuitoriulu universului; toti omenii o-
nesti sunt cu ellu, éro adversarii sei ua factiune de nobili tiranni.

Si cu tote acestea Dione aveá inaintea ochiloru urmárele mo-
narchiei proiectata de Cesare si realizata de Augustu. Indata dupa
Octavianu urmédia Tiberiu, unu monstru pentru a cărui descriere
abiá a fostu de ajunsu penelulu infocatu si indignatiunea arti-
stica a lui Tacitu; apoi unu nebunu, pre urma unu imbecillu, in
fine unu parricidu, istrionu si incendiariu. Éco efectele imediate
alle imperiului, pre care Dione lu lauda asiá de tare. Unu gáde
care se desmierda in torture, éco ultimulu Flaviu. Unu gladiato-
riu smintitu, unu desfrenatu care cumpera domni'a la mezatu,
unu fratruicidu care se desfata in sânge, ua batjocora a naturei,
mai multu grizeta de cátu barbatu, care innaltia pre favoriti dupa
volnulu membrului loru virile, (1) éco essemplele viue cari pu-
teau face pre Dione se intelléga bine facerile imperiului.

(1) Vedi in Dione domni'a lui Elagabalu.

Insa ellu este functionariu, adesea favoritu allu acelloru fin-tie degradate la cari aveá in totu-de-un'a intrarea gratis. De a- ceea ellu este plinu de ura neimpacata contr'a filosofloru cá u- noru criminali cari urdiescu ruin'a Statulu; persecuta cu invec- tivele selle pre Cicerone si pre Seneca, si indemnata pre imperatori se aiba necontentitu ochii neclintiti asupr'a filosofloru. Éco pen- tru ce Shaftesbury (1) lu numesce «inimiculu communu allu tu- turloru Romániloru liberi si generosi, istoriculu de ua superficia- litate mainutiesca si lingusitoriulu curtii.»

Sub asemenea trassuri generali appare inaintea posteritáti a- cestu advocatu-functionariu cá unulu d'in cei mai odiosi repre- sentanti ai timpului seu. Prin lips'a sa de caracteriu, ellu arunce inca ua lumina sinistra asupr'a acellui chaosu de murdaria mo- rale in care se descompuneá cadavrulu societáti romane. Mobile si versatile, ellu incetedia de a fi adoratoriulu principelui indata ce pretorianii i au pronuntiatu sentinti'a de morte.

Déro ceea ce este unu defectu in omu, devine ua calitate in istoricu. Prin faptulu cá nu are nici ua simpatia statornica si sin- cera, ellu possede ua obiectivitate pucinu communa istoriciloru republicani. Independente in gandire, liberu de ori ce preocu- patiuni personali, cu unu materialu enormu inaintea s a, plinu de esperientia si inzestratu cu ua petrundere firesca rara, legatu cu familiile celle mai illustre cari i punu la dispositiune tote memoriile loru, abile in artea de a scrie si inarmatu cu totu fe- lulu de cunnoscintie, in fine posedendu notiuni positive si lamu- rite asupr'a geografiei si topografiei mai pre susu de ori ce cri- tica, ellu pasiesce cu sigurantia la intocmirea opului seu si com- pune cea mai vasta lucrare istorica d'in câte s'au intreprinsu in lumea antica. Cu ellu se incheie seri'a istoriciloru Romani cari scriu dupa isvore.

(1) *Characteristics*, vol. III, p. 24 in nota: „the common enemy of all the free and generous Romans, the apish shallow historian and court-flatterer.”

VI.

Stilulu este omulu, déro numai in parte. Sallustiu, in precu-ventările celloru doue scrieri ce ne au remasu intregu de la ellu, se areta moralistu asiá de severu, censoriu asiá de neinduratu, admiratoriu asiá de infocatu allu tutuloru virtutiloru, in câtu, cá se 'si esplice acelle maxime austere si acellu tonu solemnu, lectoriulu simte nevoia de a-si adduce aminte cá inflexibilulu stoicu fuisse datu afara d'in senatu d'in caus'a excesseloru selle, cá, in calitate de guvernatoriu allu Africei, eommissesse celle mai neomenose jafuri, cá, in fine, omulu, care vorbesce cu atát'a ostentatiune despre cumpetate duceá viueti'a cea mai imbuibata in cellu mai sumptuosu palatiu d'in Rom'a. Cu tote acestea pre ici-colea, printre frundie si flori, strabate asprulu granitu allu caracteriului personale. De asemenea in Dione zarimu mai pretutindenea deprinderile omului de cancelarie, straduinti'a de a placé a curténnlui, monotoni'a pledoarielor d'in tribunale. Dictiunea sea este clara si adessea plastica, inse neproportionata si fora schimbári de aspecte care se animedie attentiunea lectorului; preocupatu mai pre susu de tote de a compune discursuri frumose, ellu ne infatitiedia pre omeai mai multu vorbindu de câtu lucrandu,(1) si acést'a slabesce in mare parte interessulu narratiunii. Descrierea jocurilor publice, a spectaculeloru, solemnitatiloru, petrekeriloru bacchantice, estravagantieloru imperatesci, a minuneloru, se intinde in opulu seu cá burienele nefolositorie intr'unu câmpu reu cultivatu. In locu de a grupá faptele imprejurulu unei idei capitale, ellu le insira in ordine chronologica si, in locu de a se face istoricu, remáne annalistu. Ellu este unu ze-

(1) Acesta observatiune nu se aplica la volumulu de facia care este unu re-
s matu d'in Dione.

losu si adessea fericitu imitatoru allu scriitoriloru vechi elleni si offere unu modelu nu tocmai desfiguratu de *atticismu*. Déro acestu atticismu este adessea alteratu de copisti. Constructiunea frasei selle are ceva d'in Thucydide si lectoriulu recunnosce mai-mai pretutindenea influenti'a marelui istoricu allu *Resbellului peloponasiacu*. In compositiunea si allegerea cuvintelor anticu, in fraseologia ingrijitu, câte ua data nu scutitu de latinisme, stilulu seu are ore-care elegantiã, care probedia tendenti'a autoriului pentru compositiunea maestruta, dupa cumu însu-si ne previne in priaulu fragmentu d'in cartea antái'a. Déro incordat'a sea straduintia de a scrie d'in ce in ce mai mestesiugitu, lu face se se incurce in constructiuni si perioade grele, imprejurare care lu sile-sce se le taia cu parentese; in fine insirarea cuvintelor lassa se se intrevedia inriurirea syntassei latine.

Incheiãmu cu urmatorea sententia a lui Bekker(1): *Dione Cassiu nu este tocmai unu scriitoriu extraordinariu prin geniulu sau artea sea, déro cellu mai laboriosu investigatoriu allu anticitãti.*

ANG. DEMETRIESCU.

(1) Preaventãrea la editiunea sea d'in 1849 a lui Dione Cassiu : «Cassius Dio scriptor quidem non ingenio aut arte validus, at diligentissimus investigator antiquitatis».

CARTEA LXI

SUMMARIU

Nerone rapesce domni'a. c. 1. 2.—La inceputu asculta de mam'a sea, pe care Seneca si Burru o departedia de la affacerile publica. c. 3.—Desfrenările si risip'a lui Nerone, moartea lui Silanu. c. 4—6.—Amorea pentru Acte, Britannicu ucisu, neinteligerea cu Agrippin'a. c. 7. 8.—Cum începú Nerone a-si perde mintile. c. 9.—Despre vitiile si desfrenările filosofului Seneca. c. 10.—Sabin'a este iubita, Agrippin'a ucisa. c. 11—16.—Domiti'a ucissa : celebritati : Nerone cânta cu citar'a. c. 17—21.

SPATIULU DE TIMPU

An. de la nasc. lui Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Nerone
54.	807	<i>M. Asiniu Marcellu, și Maniu Aciliu Avicola</i>	I 13 Octo.
55.	808	<i>Nerone Cesare Aug. și L. Antistiu Vetu.</i>	II.
56.	809	<i>Cintu Volusiu Saturninu, si P. Corneliu Scipione.</i>	III.
57.	810	<i>Nerone Cesare Aug. II, si Luciu Calpurniu Pisone.</i>	IV.
58.	811	<i>Nerone Cesare Aug. III si M. Valleriu Messala.</i>	V.
59.	812	<i>C. Vipstanu Apronianu, si C. Fonteiu Capitone.</i>	VI.
60.	813	<i>Nerone Cesare Aug. IV, si Corn. Lentulu Cossu.</i>	VII.

1. Murindu Claudiu, imperiulu, dupa dreptulu naturale, se cuveniá lui Britannicu; (câci erá copillu legitimu allu lui Claudiu, si prin vigórea corpului aveá ua majestate superioare numerului annilor sei); ero dupa lege se cadea si lui Nerone d'in caus'a adoptiunei. Déro nici unu dreptu nu este mai tare decâtu armele; câci ver-cine este superioare in putere, pare in totu-de-un'a câ si vorbesce si lucrédia mai dreptu. Deci Nerone

tinù ascunsu testamentulu lui Claudiu, si priimi tóta autoritatea, éro pre Britannicu si pre sororile lui puse de le ucisera; càci la ce aru mai deplânge cine-va si nefericirile celor-alti?

2. Semne alle dominatiunei lui fura urmatorele. Radie de lumina lu impresurara pre cându se nascea spre zori fora nici ua projectiune luminósa din partea sóreli; si unu astrologu d'in acestea, si d'in positiunea stelleru in acellu momentu, si d'in relatiunea d'ntre elle, predisde de ua data doue lucruri despre ellu, cà va domní si cà va ucide pre mama-sea. Audindu acestea Agrippin'a, indata pena intr'atâta si esí d'in minti in câtu esclamá: «Ucida-me, numai se domnésca»; déro mai in urma avea se-i para reu de acésta urare. In adevuru, unii ajungu la unu atare gradu de nebunia, in câtu cându astépta se puna mân'a pre unu bine amestecat cu reu, indata d'in dorinti'a de mai bine nu voru se scia de reu; déro cându vine si timpulu acellui-a, se supera, si le pare reu cà s'au bucuratu de bine. Si cu tote acestea, si reutatea si desfrenarea lui Nerone si Domitiu tatalu lui, nu prin divinatiune, ci dupa apucaturele selle proprie si alle Agrippinei, le prevediuisse indestullu, si disse: «Este cu neputintia cá unu barbatu bunu se se nasca d'in mine si d'in ea.» Dupa trecere de timpu in sa, ua pelle de sierpe afflata împrejurulu gutulu lui Nerone, inca copillu, dede divinatoriloru ocasiune de a dice cà putere mare va luá de la unu betránu, pentru cà se crede cà sierpii, despoiându-se de pelle, se despóia si de betranetia.

3. Nérone mergeá pre siepte-spre-diece anni cându se suí pre tronu; se duse in castre, si dupa ce citi câte i scrissesse Senec'a, promise militariloru câte le dedesse Claudiu; apoi citi si inaintea Senatulu ua alta oratiune scrissa éro-si de Senec'a, [a carei impressiune fu atare] in câtu se votá a se sapá pre ua tabla de argintu si a se citi de aici inainte la intrarea in functiune a consuliloru. D'in aceste-a senatorii se asteptau se fia bine gubernati, cá dupa unu contractu; si mai antáiu Agrippin'a (intiellesá cu dispretiabilele si odiosulu Pallante) i procurá tóte celle necesarie guberniului; faceau esiri impreuna, adesea asiediati si in aceea-si lectica; éro de mai multe ori, ea erá purtata, éro ellu mergea alátura cu ea; ea accordá audientia deputatiuniloru, si tramiteá scrissori si popóreloru si gubernatoriloru si regiloru. Acésta stare de lucruri, ce se prelungiá de multu tempu, nemultiamí pre Senec'a si pre Burru, cei mai intiellepti si mai putinti d'in câti se afflau împrejurulu lui Nerone; (càci unulu erá prefectu allu pretoriului, ero cellu altu preceptoriu lui); si

pusera capetu lucrului, folosindu-se de urmatorea ocaziune. Venindu ua delegatiune a Armeniloru, Agrippin'a voi se se suia pre tribun'a de pre care Nerone vorbiá cu ei. Senec'a si Burru vediundu-o cá se apropie, indemnara pre june se se dee josu si se mérga inaintea mamei selle, cá cumu ar voi se o priimesca. Facundu acést'a, nu se mai întórsera atunci, aruncându dreptu pretestu cá se nu se mai areté si barbariloru peccatele guberniului; si dupa acést'a facura cá ea se nu se amestece nici de cumu in affacerile publice.

4. Essecutându acést'a, ei luara tota puterea si administrara pre câtu putura de bine si de dreptu; cáci Nerone si d'in natura nu erá activu, ci afflá multiamire petrecundu in indolentia; [si pentru acestea ascultá mai antáiu de mama sea, si atunci i placeá cá ellu se petróca in placeri, si guberniulu nu mergeá mai pucinu bine. Senec'a si Burru, intielligundu-se intre ei, reformara multe d'in legile stabilite, éro pre altele le desfiintia de totu, si le inlocuira cu alte legi noue] ero pe Nerone lu lassau se petróca in voluptáti, pentru cá saturatu, fora ver unu reu mare pentru interessile publice, de celle ce doria, se se schimbe; cá cumu nu sciau cá unu suffletu teneru si nedocile, crescutu intr'ua mollitiune nemustrata si intr'ua independentia absoluta, nu numai nu se satura, ci se si strica chiaru d'in acestea. De aceea si Nerone la inceputu facea cinele cu simplicitate si dá ospetie, si se imbetá, si iubia femeile; apoi, fiindu cá nimeni nu lu mustrá, si cu tote acestea affacerile publice nu erau mai reu administrate, crediù cá face bine ce face si cá pote merge mai departe cu acésta purtare. [D'in acestu momentu, incepù a face fia-care d'in acestea mai pre fatia si mai excessiva; si deco ministrii sei lu consiliau sau mama sea lu mustrá, i ascultá câtu erau de fatia, promittiendu cá se va indreptá; dero dupa ce plecau, se faceá iero allu dorintiei selle, si ascultá de cei-ce lu indemnau la lucruri contrarie si lu terriau spre precipitú.] Si dupa acést'a, parte d'in dispretiu, audindu neincetatu de la sotii sei cuvinte ca acestea: «Si tu i rab.á? Si ti e frica de ei? Nu scii cá esti Cesare? Si tu ai putere preste ei, éro nu ei preste tine?» parte d'in ambitiune cá se nu se areté inferiore mamei selle, nici se fia mai pre josu de Senec'a si Burru, cá si cumu acei-a ar fi mai intiellepti de câtu ellu.

5. In fine lassá tóta rusinea la ua parte, si, nesocotindu si calcându in pitióre tote preceptele loru, apucá pe urmele lui Căiu. Si ua data ce se puse a-lu imitá, lu intrecú, crediendu cá de demnitatea imperiale este si acestu lucru, a nu fi in urm'a nimenui nici chiar in celle mai relle

fapte. [Laudatu pentru acést'a de cotra multime, si audiendu de la ea multe cuvinte placute, nu se crutià nici chiar pe sine; ci mai antâiu în palatîu, si în mediloculu familiariloru sei, se dede la aceste escese, apoi si în publicu; în câtu facù mare rusine la totu poporulu romanu si i causà multe si spaimentatòrie nefericiri. Violentie si insulte, rapiri si omoruri nenumerate se comitteau si de cotra ellu si de catre acei-a cari aveau influentia pre longa ellu. Si ceea-ce urmédia n eaperatu d'în tóte acestea], multe avutii, precum se intiellege, se comsumpsera, multe impo-site se percepura pre nedreptu, multe se apucara cu violentia. De altmîntrelea nu erá micu de suffletu. Proba cà ordinându se se dee doue milliòne cincî sute de mii de drachme lui Doryphoru, cassariulu imperiului, si Agrippin'a punendu-i-le înainte, pentru-cà, vediendu argintulu gramaditu, se-si schimbe resolutiunea, ellu întrebà la câtu se ridica gramad'a; si afflându, o indoí, dicundu: «Nu sciam cà am daruitu asiá de putinu.» Este evidente chiaru pentru unu orbu cà d'în multimea spese-loru tesaurulu imperiale scadiù iute, si indata fu nevoia de noue impo-site; se percepura contributiuni extraordinare, se cercetara cu deameruntulu stàrile celloru ce aveau cevá; si unii fura despuiați de elle, éro altii perdura si viueti'a. [Si asiá pre altii cari, de si nu possedeau verua avutia mare, déro aveau ver-unu meritu sau erau de familia, prepu-nundu-i cà-i sunt inimizii, i uriá si i perdea.]

6. Asiá erá în totale Nerone; déro le voiu spune un'a câte un'a. Aveá ua attare pasiune pentru alergàrile de cai, în câtu decorà cu tog'a forense pre caii illustri, cari luassera parte la acelle curse, cà pre nisce barbati, si i gratificà cu bani pentru întretinere. Déro fiindu-cà acésta predilectiune a imperatoriului îngamfà pre nutritorii de cai si pre conductorii de carre pèna intr'atât'a în câtu ei se purtau cu cea mai mare necuviintia cotra pretori si cotra consuli, Aulu Fabriciu, în timpulu preturei selle, superatu de refusulu loru de a combatte pentru pretiuri moderate, nu se servì cu ei; ci addusse, în locu de cai, câni invetiati a trage la carru. Facundu-se acést'a, Albii si Rosii 'si introdussera carrele în arena; insa fiindu-cà Verdii si Vinetii nu intrara si ei, Nerone propusse in-si premie pentru cai, si jocurile de circo se essecutara.

[Agrippin'a încercà asiá de tare a luá parte la affacerile publice celle mai insemnate, în câtu ucisè pre M. Juniu Silanu, tramitiendu-i din veninulu cu care omorisè pre barbatulu ei.]

[Silanu guberná preste Asi'a, si purtările selle nu erau inferiori nas-

cerii lui. De aceea a și dissu Agrippin'a se-lu omore (MS. ἐπιχθόνειν), că nu cum-va, viuetiundu ast-felliu se fia preferitu lui Nerone. De altmîntrelea vindeá tote că ua negutiatorésa si stringeá bani din celle mai neinsemnate si mai rusinóse lucruri].

[Lelianu, tramissu in Armeni'a in loculu lui Polione, fu orînduitu prefectu allu Vigilieloru; si 'nu erá intru nimicu mai bunu de cátu Polione; ci cu cátu erá mai pre-susu de ellu in functiune cu atátu se aretá mai nesatiosu in castiguri.]

7. Agrippin'a erá superata că nu mai domnesce in palatiu, mai alessu d'in caus'a Acteei. Acte erá ua serva eumperata d'in Asi'a: fiindu amata de Nerone, ea fu inscrissa in famili'a lui Attalu, si iubita cu multu mai multu de cátu Octavi'a, femeia lui. Deci Agrippin'a interritata, intre altele, si d'in acésta cauza, incercá mai antáiu se-lu mustre, éro d'in familiarii lui, pre unii i batú cu nuelle, pre altii i departá; insa fiindu-că cu acestea nu ajunse la nici unu resultatu, se superá forte tare si i disse: «Eu te amú facutu imperatoriu», că si cumu mai puteá se i ia imperiulu; ea nu sciá că veri-ce putere absoluta, data cui-va de cotra unu particulariu, fuge indata de la donatoriu, si trece, fora voi'a lui, la cellu ce a priimitu-o. Nerone, ucidiendu misiellesce pre Britannicu prin veninu, si corpulu d'in acesta caus'a facundu-se vënetu, lu spoi cu gypsu. Déro cadiendu ua ploia abundante pre cându lu duceau prin Foru, si gypsulu fiindu inca umedu, lu spelá de totu, asiá in cátu crim'a nu numai se audi, dero inca se si vediú. [Murindu Britannicu, Senec'a si Burru nu se mai ocupau seriosu de affacerile publice, ci se multiamiau a-si asecurá propri'a loru viuétia amestecându-se putinu intr'alle Statului; si d'in acestu tempu Nerone se saturá in tota libertatea de tóte câte voi. Si incepú a-si' essí pena intr'atát'a din minti in cátu pedepsi indata pre unu callariu a nume Antoniu cá culpabile de inveninare, si pre longa acestea arse si veninele lui in publicu. De acést'a, si de condemnarea umoru falsificatori de testamentu se aretá mundru; dero acést'a lu facú forte ridiculu in aintea celloru alti, pentru-că pedepsiá in altii propriele selle crime.]

8. Faceá multe necuviintie in palatiu, si multe si prin orasiu, noptea si diua, ascunsu sub ore-care stravestire; intrá si in carciume, si se preambulá pretutindene ca unu particulariu. De aci bataie si insulte numeróse, [asiá in cátu reulu ajunse pina in teatre. In adeveru, istrionii si mênatorii de cai nu se mai gandiau nici la osteni nici la consuli; ci formau intre ei factiumi si cautau a attrage si pre cei-l-alti cetatiani, nu numai

fora a fi impedeati de Nerone, cellu putinu cu vorb'a, dero inca interritati de ellu; càci i placeau escessele, ordinându se lu duca in lectica pre ascunsu in teatre, si, nevediatu de cei-l-alti, priviá celle ce se petreceau. Ast-felliu, interdisse osteniloru, cari de ordinariu erau presenti la tote adunàrile poporului, de a se mai duce, sub pretestu cà detori'a loru este de a se ocupá numai de celle militare, éro, in realitate, pentru-ca turburatorii se fia in cea mai mare libertate. Totu de acestu pretestu se servi in faci'a mamei selle. Càci nu i permisse se aiba cu ea veri-unu militaru, dicundu cà nimene altulu, afora de imperatoriu, nu se cuvine se fia paditu de ei. Prin acest'a faceá invederata la multi inimiciti'a sea contr'a ei.] Celle ce-si diceau si-si faceau unulu altui-a, pre fia-care di, cá se dicu asiá, esiau din palatiu, fora cá cu tóte acestea se devina tote publice; ci unii le conjecturau si le narrau intr'unu felliu, altii intr'altulu; càci d'in caus'a reutàtii si desfrenàrii loru, faptele ce se puteau intemplá se divulgau cá intemplate, si cuvintele ce era probabile cà s'au dissu, erau crediute ca adeverate. Deci vediendu atunci pentru antái'a ora pre Agrippin'a fora escorta, multi se ferira de a se intelnì cu ea, nici chiaru d'in intemplare; iero deco cine-va se intelní cu ea, acellu-a se departá càtu mai iute, nedicundu nimicu.

9. In nisce jocuri, barbati callari, intrecundu-se intre dinsic, trantira la pamentu tauri; callarii cari formau escort'a lui Nerone ucissera cu jaculele patru sute de ursi si trei sute de lei; totu atunci trei-dieci de callari d'in armata se luptara in lupte singulare. Eata ce facea in publicu; pre ascunsu, noptea, amblá cá unu desmeticu prin totu orasiulu, insultându muieri, batendu-si jocu de copii, despoiându pre trecutori, lovindu, ranindu ucidiendu. Si credeá cà este necunoscutu (càci se serviá cu vestiminte variate, si cându cu ua peruca cându cu alt'a); déro se descoperia dupa escorta si dupa fapte; càci nimene n'ar fi cutezatu a face cu impunitate atâte si attari lucruri. Nimene nu erá in securitate, nici chiaru remanendu à casa; Nerone intrá cu sil'a in officine si in case. Unu ore care Juliu Montanu, senatoriu, indignatu de desonórea addussa femeei selle, se repedi la ellu si i dede mai multe lovituri, asiá de tari in càtu din caus'a contusiuniloru remasse ascunsu mai multe dille. Si n'ar fi patitu pentru acést'a nici unu reu (càci Nerone, crediendu cà a fostu maltractatu d'in nebagare de sema, nu aretá nici ua mania), de nu i aru fi scrisu cà cere iertare. Indata ce Nerone citi scrissórea, disse: «Asiá dero sciá cà a batutu pre Nerone», si Montanu fu ucissu. Dându nisce jocuri intr'unu am-

fiteatru, dupa ce implù de ua data amfiteatru cu apa de mare, in câtu innotau si pesci si balene, representà batali'a navale a Persiloru cu Ateniianii; apoi scurse indata ap'a, si uscându-se loculu, puse iera-si se se lupte nu numai unulu contr'a unui-a, ci si multi contr'a unui numeru egale.

10. Se tinura dupa acestea si lupte judiciare, in urm'a càroru-a multi fura essilati si ucissi. Si Senec'a avù unu procesu, si fu accusatu, intre altele, cà se afflà in relatiuni cu Agrippin'a; [nu i erà de ajunsu, in adaveru, cà corruptesse pre Juli'a, nici nu se facusse mai bunu dupa essiliu; ci se dedesse pre lunga Agrippin'a, femeia de ua attare conditiune si mam'a unui attare fiu]. Si nu numai in acést'a, ci si in altele, fu datu pre facia cà face tote celle mai contrarie massimeloru selle filosofice. Defaimà tiran'a, si erà preceptoriuulu unui tiranu; atacà pre cei ce se tineau intr'un'a de principi, si ellu nu se departà de curte; denigrà pre adulatori si lingusιά asià de tare pre Messalin'a si pre liberti lui Claudiu, [in cât le tramisse d'in insula ua carte coprindiendu laudele loru, pre care in urma de rusine o sterse (1).] Accusà pre avuti, si possedeà ua stare de siepte-dieci si cincii milliòne de drachme; (2) vorbià contra lussulu celloru alti, si aveà cincii sute de tripode de lemnu de cedru cu pitiore de ivoriu de aceea-si marime si aceea-si forma si pre elle dá ospetie sumptuose. Spunendu acestea, am aretatu si celle-l-alte abusuri cari-lu urmau, desfrenàrile, pre cari committendu-le, facù ua casatoria stralucita, si aveà predilectiune pentru baietii trecati de etate, si invetià pre Nerone se faca acést'a, de si mai inainte aretasse ua attare austeritate de morala, in câtu rugasse pre principe nici se nu lu sarute, nici se nu mănçe cu ellu. [Pentru acést'a aveà unu pretestu, cà se póta se se ocupe in liniste cu filosof'a, ne fiindu intru nimicu impedecatu de ospetie; éro intru câtu privesce sarutarea nu potu intellege pentru-ce se absteinèa: singurulu lucru ce ar putè cine-va prepune, cà adeca nu voia se sarute ua attare gura, se desminte prin petrecerile lui. Accusatu de acestea si de adulteriu, fu absolutu fora se fia tradussu in judecata, si obtinù grati'a lui Pallante si a lui Burru; (3) mai in urma, nu scapà asià de frumosu.]

(1) Intre opurile attribuite lui Senec'a se affla unu tractatu despre consolatiune, dedicatu lui Polybiu, libertu allu lui Claudiu, pentru ca selu mângâie de perderea fratelui seu. In acesta carte, autoriulu lingusesece asià de tare pre puterniculu libertu, in câtu multi insi s'an indoitu de autenticitatea ei.

(2) Moneta gréca, care pretiuià camu 97 bani.

(3) Dupa Tacitu (An. XIII, 23), Burru, de si erà implicatu in conspiratiunea lui

11. [Nerone, findu că nu audiá adevèrul de la nimenea, ci vedeá pre toti laudându faptele lui, credeá că celle ce faceá remaneau ascunse sau că bine le facusse; si d'in acestu momentu ajuns mai reu si in cellel-alte privintie. Căci tote cătesi le permiteá, le credeá de bune; si ascultá pre cei-ce i vorbiau de frica sau din adulatiune cá pre nisce omeni cari i spuneau numai adevèrul. Pena aci erá dominatu de temeri si de ore cari murmure; dero dupa ce ambassadorii i spussera multe si placute, luà curagiu.] Erá unu ore care Marcu Salviu Othone, care viuetiuiá asiá de strinsu cu Nerone d'in caus'a assemenării moraliloru si a communității vitieloru loru, in câtu dicundu-i ua data: «Asiá se me vedi, Cesare», nu patí nici unu reu, ci audí pre príncipe replicându-i numai: «Nici chiaru consule nu te voi vedé». Nerone dede acestui-a pre Sabin'a, femeia patriciana, dupa ce o rapí de la barbatulu ei, si amendoui se serviau in acellu-a-si tempu de ea. Deci Agrippin'a temundu-se că nu cum-va se devina soci'a lui Nerone (căci deja incepusse a o iubi forte tare), cutediá ua fapta d'in celle mai impie: cá cumu nu erá de ajunsu pentru reputatiunea ei, că sedusese pre unchiulu ei Claudiu prin farmecele, licenti'a, privirile si sarutările ei, încercá se captivedie totu asiá si pre Nerone. Déro déca acést'a a fostu in adevèru, sau este ua fictiune occasionata de moralile ei, nu sciu; ceea ce se vorbesce de toti, că adeca Nerone, iubi pre ua curtisana d'in caus'a assemenării ei cu Agrippin'a, si petrecea cu ea, si laudându-se cotra altii, diceá că petrece si cu muma-sea.

12. Aflându de acestea Sabin'a, induplecá pre Nerone se departedia pre Agrippin'a, sub pretestu că ea planuiá mortea ei. Si chiaru Senec'a, dupa spus'a multoru si demni de credintia barbati, atitiá pre imperatoriu, sau că cugetá se acopere accusatiunea ce i se aduceá, sau că voiá se impinga pre Nerone la unu omoru impiu, cá se fia perdutu câtu mai currundu si in faci'a deiloru si a omeniloru. Fiindu-cá se temeau a essecutá lucrulu pre fatia, si pre ascunsu nu puteau se se curetie de ea prin veninu (căci ea se feriá de tóte cu multa bagare de sema), vedindu in teatru ua nave ce se desfaceá de sine si dá drumulu unoru fere, si apoi se inchideá éro si se intariá, construira indata alt'a. Si indata ce navea Pallante contra lui Nerone, totu-'si nu numai nu fu tradussu in judecata, ci inca pronuntiá sententi'a lui Pallante. Totu Tacitu (An. XIII, 20) ne spune ca influenti'a lui Senec'a fu de folosu lui Burru cându acestu-a, in complicitate cu Agrippin'a, voi se ridice la imperiu pe Rubelliu Plantu. Nerone erá se lu destitnie din prefectu allu Pretoriului; dero medilocirea lui Senec'a scapá peambii culpabili de meni'a imperatoriului.

se terminà, si Agrippin'a fu ademenita prin maguliri (càci o lingusian în totu felliu, că nu cum-va, prepunendu ceva, se se ferésca), nu cutedià a face nimicu în Rom'a, că se nu se divulge crim'a; dero plecându în Campani'a si luându cu sine pre mama-sea, plutì cu acea nave decurata cu cea mai mare splendore, că se i inspire dorinti'a de a se servi totu de un'a cu acea nave.

13. Ajungundu la Bauli, (1) dede mai multe dille celle mai sumptuose ospetie, si in elle tractà pre mama-sea cu multa buna-vointia; cându lipsià ea, se prefecèa cà i e doru de dins'a, si cându erà presente, o imbratisià cu caldura; o invità se cèra ver ce ar voi, si fora se cèra i accordà multe. Dero între acestea dupa mèsà, cotra mediulu noptei, o coprinse în bratie stringundu-o la peptu, si sarutându-i ochii si mânele i disse: «Mama, fii-mi sanetòsa si voiòsa; càci în fine si eu viuetiuescu, si prin fine domnescu;» apoi o dede libertulu Anicetu, ca se o conduca óre cumu a casa pre navea pregatita pentru acest'a. Dero (càci marea nu suportà tragedi'a ce avea se se joce pre dins'a, si nu voi se priimesca minciun'a sceleratetiei) navea se desfacù, si Agrippin'a cadiù în apa, fora cá cu tote acestea se móra; ei, de si erà pre întunerecu si imbuibata de vinu, si de si marinarii se serviau cu lopetile contr'a ei, în câtu ucissera si pre Aceronia Polla care se imbarcasse cu ea, scapà. Si sossindu a casa, nici nu se prefacù cà ascunde ceva, nici nu desveli machinatiunea, ei tramisse în graba cotra fiulu seu, si i spusse cà ce i s'a intemplat, i-a venitu d'în intemplan, si i annuntia cà a avutu fericirea de a scapà. Audindu acestea Nerone, nu se dominà, ci pedepsi pre tramissu sub pretestu cà a venitu se lu ucida pre ellu, si tramisse îndata inapoi pre Anicetu d'impreuna cu marinarii; càci nu incredintià pretorieniloru morteua ei. Agrippin'a vedindu-i, intiellesse pentru ce au venitu, si sarindu d'în patu, si sfisià de juru imprejuru vestmentulu, si desvelindu-si pânțele, disse: «Lovesce-lu, Anicete, lovesce, càci a nascutu pre Nerone.»

14. Ast-felliu Agrippin'a, fii'a lui Germanicu, nepót'a lui Agripp'a, stranepót'a lui Augustu, (2) fu injunghiatu chiaru d'în ordinea acelu fiiu, càru-i a dedesse imperiulu si pentru care ucisessè între alti si pre unchiulu ei. Nerone, aflându cà a muritu, nu crediù; enormitatea

(1) Orasiellu compusu d'în mai multe ville romane în Campania. Acestu locu se numi mai târziu *Boaulia*; asta-di este satulu *Bacolo*.

(2) «Asupra descendetiei Agrippinei. cf. Justus Lipsius, *Genealogia familiei lui Augustu*, la finele editiunei selle din Tacitu.»—E. Gros.

crimei i inspirà neincredere; de aceea dorì se fia marturu oculariu allu accidentelui. Si desvelindu-o o privì preste totu, si i examinà plagele; in fine pronunțià ua vorba multu mai impia de câtu insu-si omorvlu; căci disse : «Nu sciamu că amu ua mama asià de frumoza.» Dede bani pretorianiloru, de securu pentru ca se i faca se doréscu multe essecutiuni de felulu acest'a; apoi scrisse senatului, puindu in sarcin'a ei tote crimele in cari fuisse complice, si adaugundu că ea conspirasse contr'a lui, si că, fiindu descoperita, se ucisese in sa-si. Acestea scrisse senatului, éro ellu se turburà peste nópte asià de tare, in câtu sariá de ua data d'in patu; si preste di se spariá de sgomotulu bellicu si tumultuosu allu unoru trompette ce resunau d'in partea unde jaceau óssele Agrippinei. De aceea se dusse in altu locu; si fiindu-cà si acolo i se intemplau acelea-si, spaimantatu se mutà in alta parte.

15. Éro omenii d'in Rom'a, audindu acestea, de si incarcati de greutàti, se bucurau, crediendu că d'in acestu momentu Nerone este cu totulu perdutu. D'entre senatori, unii se prefaceau că le pare bine de celle petrecute, si se veseliau d'inpreuna cu Nerone, si decretau multe mesuri prin cari credeau că si voru atrage favorea lui Nerone; dero Publiu Thrasea Petu venì la senatu, si ascultà lectur'a epistolei; si dupa ce se citì, se sculà indata, inainte de a se pune cevá in desbattere, si essi, pentru că nu voiá se spuna ce nu puteá, iero ce puteá, nu voiá. Totu in acestu modu se purtà in tote imprejuràrile; căci diceá : Deco Nerone va cautá se me omóre numai pre mine, asiu iertá bucurosu pre cei ce lu lingusiescu preste mesura; éro deco, d'entre cei-ce lu lauda forte multu, unii au peritu, altii voru peri, la ce se móra cine-vá rusinosu ca unu servu, cându póte inapoia cá unu omu liberu naturei detori'a? De mine se va vorbi si dupa mortea mea: de ei nimenea, de câtu numai că au fostu ucissi.» Asià era Thrasea, si adesea 'si dicea acestea : «Nerone póte se me omóre; se-mi faca reu, nu.»

16. Lui Nerone, intrându in Rom'a, dupa uciderea mamei selle, i se addussera onori in publicu; dero, in particulariu, de câte ori unii puteau se vorbesca liberu si fora periculu, lu sfasiau fórte tare. Ua data, atirnara nóptea unu fólle de statu'a lui, dându a intiellege că ar meritá se fia aruncatu intr'insulu; alta data, aruncându unu copillu in Foru, legara de ellu ua tablitia in care se diceá : «Nu te ridicu cá se nu injunghii pre mà-tea» si se putea citi in multe locuri de assemenca scrissu :

«Nerone, Oreste, Alcmeon, omoritori de mame.»

Se mai puteau auzi unii cari diceau numai că «*Nerone a ucis mama-sea*»; căci mulți înși spuneau că unii ar fi pronunțiat aceste cuvinte, nu pentru că se-i perda, ci că se incriminade pre Nerone. De aceea nu intentă nici unu procesu de felliu acestu-a, sau pentru-că nu voia se marésea prin acést'a mai multu faim'a, sau că nu tineá séma de celle ce se diceau. Cu tóte acestea sórele se eclipsi de totu in medi-loculu sacrificieloru tinute pentru Agrippin'a in virtutea unui decretu, asiá încátu stellele se aretara; si elefantii cari trageau la carrulu lui Augustu intrara in circu si venira pina la scaunele senatoriloru; fiindu aci, stetera pre locu, si nu mersera mai departe. Dero ceea ce indicá că lucrulu s'a facutu prin vointi'a divina, erá că trasnetulu, cadiendu preste prândiulu addussu pentru ellu, lu arse de totu, cá cumu veri-ua arpia (1) i ar fi luatú búcatele.

17. Ucisise cu veninu si pre Domiti'a nutricea lui, pre care diceá că o respecta cá pre mama-sea; si nu acceptá câte-va dille, cá se móra de be-tranetie, ci dori se o pérda si pre ea. Si se grabí a face acést'a d'in caus'a possessiuniloru ei de la Bai'a si de la Ravenn'a, in cari construisse nisce gimnasie magnifice, cari suntu in flóre si asta-di. Dede in onórea mamei selle ua serbatória asiá de mare si de sumptuósa, in cátu se celebrá mai multe dille in cincii sau siesse teatre de ua data; si unu elefantu se sui pre partea cea mai inalta a apsidei (2) teatrului, si se dede josu de acolo pre funii purtându unu callaretiu. Unu altu spectaclu rusinosu si terribile totu de ua data fu că barbati si femei, nu numai d'in ordinea equestra ci si d'in ordinea senatoriale, intrara in orchestra, (3) si in circu, si in amfiteatrulu de venatóre, cá cei mai de josu omeni; si unii d'in ei cantara eu

(1) De la grec. *harpazein*, a rapi. Monstri fabulosi, fiice alle lui Thaumas si alle Electrei, sau alle lui Neptunu si alle Terrei; elle erau in numeru de trei: *Aello*, *Ocypta* si *Celeno* sau *Iris*. Representate cu ua figura de baba, unu corpu de vulturu si cu ghiare, elle erau imaginea simbolica prin care se figurá mortea prematurata a feteloru. Acestu tipu erá de inventiune asiatica: imaginea omerica a Arpielorú, rapindu pre fetele lui Pandareus, se gasesce pre mormintele d'in Lycia. Arpielorú erau mai întâiu in Tracia unde torturara pre Phineu; alungate de Calais si Zethes, fiii lui Boreas, elle se retrassera in insulele Strophade din Marea Ionica. Se mai diceá ca elle rapeau búcatele abia gatite, sau le acoperiau cu miróse infecte.

(2) Esprasiune gréca, *ἀψίς* sau mai adesea *ἀψίς, ἴδος* si *ἴδος*, insemnandu *curbura*. *bolta*.

(3) In teatrele romane, *orchestra* se apropiá de ceea ce noi numim *stalu* sau *fr. parterre*. La Greci orchestr'a era loculu in care sta chorulu si si facea evolutiunile selle. Fiindu-ca Romanii nu aveau choru in representatiunile lorú dramatice: acést'a parte erá ocupata de spectatori. Cf. Rich, *Dict. de anticítati Romane si Grece*.

flautulu si jucara, representara tragedie si comedie, si cantara cu citar'a; menara cai, si ucisera fere, si se luptara ca gladiatori, unii cu voia, altii de totu fora voia. Si omenii de atunci vediura pre familiile celle mari, pre Furii, pre Fabii, pre Porcii, pre Valerii si pre tóte celle-I-alte alle caroru trofee si temple se vedeau, stându josu si essecutându exercitie, d'in-tre cari unele, deco ar fi fostu facute de altii, nici n'aru fi attrassu privirile. Spectatorii si-i aretau cu degetulu unii altoru-a, si diceau, Macedoniani: «Acestu-a este nepotulu lui Paulu (1);» Grecii: «Acestu-a allu lui Mummiu(2),» Sicilianii: «Priviti pre Claudiu (3)»; Epirotii: «Priviti pre Appiu (4);» Asianii, pre Luciu (5); Ispaniolii, pre Publiu(6); Cartaginesii, pre Africanulu (7); Romanii, pre toti. Attari ceremonie preliminare voi a face cu propri'a lui desonóre.

18. Toti ómenii cu minte deplangeau multimea speseloru, càci totu ce omenii mancau mai scumpu, si alte obiecte mai de valoare, cai, servi, carre, auru, argintu, vestiminte de differite colori, le dá pre nisce semne. Nerone aruncá in multime nisce sfere mici, purtându fia-care câte ceva scrisu pre dens'a, si da fia-càruia obiectulu scrisu pre sfer'a ce apucasse; càci intiellegeau cà de ore-ce principele cheltuiá attari summe ca se se desonoredie, nu se va abstiné de la nici ua necuviintia, cá se castige. Intemplându-se atunci câte-va minuni, divinatorii i spussera cà acestea pre-vestescu perirea lui, si lu sfatuirá se abata perdiarea asupr'a altoru-a. Si

(1) P. Emiliu, invingatoriulu lui Perseu, ultimulu rege allu Macedonie, in batalia de la Pydna (168 an. Chr.).

(2) Luciu Mummiu, supranumitu *Achaicus* care invinse pre Achei si pre Diaeu la Corintu, si redusse Greci'a in prov.ncia Romana.

(3) Appiu Claudiu, supranumitu *Caudex*, pentru cà trecú strimtórea Siciliana pe plute, batú pre Cartaginesulu Hannon si pre Jerone, regele Syracusei, sub zidurile Messanei si ocupá acésta cetate.

(4) «Pre cine aréta Epirotii cu degetulu, nu asiu cutediá se hotarescu cu securantia, afora numai de nu voru se intielléga pre Appiu Claudiu Crassu Caecu, care fiindu betranu, stricá prin discursulu seu pacea ce erá se incheia cu Pyrrhu, regele Epirulu; caci nu unu Appiu, ci Emiliu Paulu, sup.puse Epirulu.» *Reimarus*. nota 123.

(5) L. Corneliu Scipione, supranumitu *Asiaticulu*, frate mai mare allu lui L. Corn. Scip. Africanulu; meritá supranumele de Asiaticu prin victori'a cerepurtá la Magnesia asupra lui Antiochu cellu Mare.

(6) P. Corn. Scip. Emilianulu sau allu doilea Africanu, care terminá resbellulu cu Numanti'a.

(7) P. Corn. Scip. supranumitu *Antáiulu Africanu*, invingatoriulu Marelui Anibal in celebr'a batalia de la Zama.

ar fi ucisii indata pre multi, de nu i dicea Senec'a : « Ver-câti ai ucide, nu poti omorî pre successoriuu teu. » Attunci serbâ salutea sea, cumu diceâ, si consecrâ forulu provisiuniloru, numitu *Macellum*.

19. Dupo acesteia infintiã ua alta specia de serbatori, ce se chiamara *Juvenalia*, adeca alle tineretiei, si le celebrâ in onorea barbei lui. Caci atunci si-o rasse pentru antâi'a ora; (1) si punându perulu intr'ua sferula de auru, lu consecrâ lui Joue Capitolinulu; si la serbatöre cei-l-alti cetatiani si cei mai nobili se representara. Prob'a este cã Aelia Catella, atâtu distinsa prin nascerea si prin averea ei, câtu si inaintata in etate (câci erâ de optu-deci de anni), jucâ; cei-l-alti cari d'in caus'a betranetiei sau bôlei nu putura face nimicu in parte, cantara in choru. Câci toti se essercitau la ver ce si dupa cumu erau capabili; si la scólele infintiate pentru acestu scopu se duceau cei mai insemnati, barbati, femei, fete, baieti, be-trâne, be-trâni; éro déco cine-va nu puteâ se jóce altu ceva, era regulatu in choruri. Si fiindu-cã unii d'in ei de rusine si pussessera masce, ca se nu se cunosca, Nerone le luâ, luându de pretestu cererea poporului, si i aretâ acelloru-a cari cu putinu inainte fussessera guvernati de densii. Si atunci si acei-a si cei-l-alti fericeau pre morti; câci multi barbati d'entre cei d'antaiu murissera in acellu annu; d'entre cari unii, accusati cã conspira contr'a lui Nerone, fura impressurati de militari si ucisii cu petre.

20. Pre longa acesteia (câci trebuia se se puna verfu demnu de aceste fapte) insu-si Nerone se presentâ in teatru, chiamatu pre nume de cotra Gallione; (2) si stete pre scena Cesare imbracatu in vestmentu de citaristu; si disse Imperatoriulu : « Domnii mei, ascultati-me cu buna-vointia; » si Augustu cantâ d'in citara *Attis* sau *Bacchantele*, incunjuratu de multi militari, pre cându totu poporulu, câtu lu incapussera scaunele, siedeâ josu, cu tote cã aveâ, precumu s'a lassatu prin traditiune, ua voce scurta si obscura, in câtu provocâ tutoru-a si risu si lacrimi de ua data. Lunga ellu stau Burru si Senec'a, ca nisce preceptori, ca se i spuna câte ceva; a-cesti-a agitau mânele si vestmintele, cându principele declamá ceva, si mai atrageau si pre cei-l-alti. Nerone mai avea unu corpu particulariu

(1) Diua raderii pentru antâi'a ora a barbei se considerâ ca ua serbatoriã.

(2) Fratele lui Senec'a despre care Dione vorbese la finele cârtii a LX. Cei ce se presentau la concursulu de lyra se inseriau intr'unu albumu; apoi se puneau numele tutoloru intr'ua urna si sortii decideau ordinea in care trebuia se concurre fiecare. Nu erâ déro nevoia de unu precone ca se anuncie spectãtoriloru cine avea se cânte; déro Nerone nu era unu artistu ordinariu; de acea trebuia se i se accorde ua onóre particularia. — Cf. E. Gros.

compusu camu d'in cinci mii de ostasi. Se numeau *Augustani*; ei incepeau cu applausele; si toti cei-l-alti, erau tinuti se acclame, fora voi'a loru, afora de Thrasea. Càci acestu-a nu se injosiá nici ua data inaintea lui; éro cei-l-alti, si mai allessu cetatiáni illustri, se adunau in pripa si suspinându, si acclamau tóte câte acclamau Augustanii, cá cumu ar fi fostu plini de bucuria. Si se putea audí cumu diceau: «Frumosu esti, Cesare, Apollinele Augustu, esti cá Pythiulu.(1) Juràmú in numele teu, Cesare, nimeni nu te invinge.» Dupa ce facù acestea, Nerone ospetá poporulu pre nàvile in loculu unde fuisse ua lupta navale data de Augustu, si de acolo, in mediulu noptei, se lassà in Tibere printr'unu canale.

21. Attari fura petrecrele ce se tinura in onorea barbei selle; éro-pentru salutea si durat'a puterei lui (càci ast-felliu scrissesse anuntiulu) infintia jocurile cincennali, pre cari le numi Neroniane; (2) si, cu acésta occasiune, construi unu gimnasiu; (3) si la consecrarea lui impartì gratuitu oliu senatoriloru si callariloru. (4) Luà, fora se castige victori'a, coron'a citaristiloru, departându pre toti concurrentii ca nedemni, [si indata se inscrisse in acellu-a-si gimnasiu in vestmentulu artistiloru]. Si d'in acestu momentu i venira si alte coróne, cari i se tramiteau pentru cantarea cu citar'a de la tote jocurile ca unuia care singuru a meritatu victori'a.

(1) Supranume allu Dieului Apolline.

(2) «Aci, dupa Reimarus, este ua erróre istorica, de ora-ce Marile Jocuri pentru eternitatea imperiului se celebrara la an. 812, pre cându jocurile cincennali, dupo marturi'a lui Tacitu, se celebrara tocmai la 813, si nici unu autoriu nu dice ca aceste jocuri se detera pentru eternitatea imperiului, si nu le a numitu Marile Jocuri. Cátu despre jocuri cincennali, se mai detessera in onórea lui Juliu Cesare, ca in onórea unui erou, precumu si in onorea lui Augustu. Aceste jocuri nu erau asiá déro noue la Rom'a, ci Nerone infintia celle trei lupte in usu la Greci, lupt'a musicale, lupt'a gimnastica si lupt'a equestre. Trebuie se mai distingemu, in acésta intorcere cincennale a jocurilor, jocurile cincennali celebrate in onórea lui Cesare si a lui Augustu, si jocurile celebrate dupa cinci anni impliniti decându principele se suisse pre tronu. Nerone profita de occasiunea implinirei acestei perióde ca se dea jocuri; déro motivulu care lu impinse mai cu sema fu glori'a eterna ce pretindeá se castige prin meritulu canteceului seu, si prin urmare dorinti'a de a face perpetue aceste jocuri pre cari le numisse, dupa numele seu, jocuri Neroniane.» — E. Gros.

(3) Vedi nota d'in Cartea 68, la paragrafulu 15.

(4) Cf. Suetoniu, 12. — In acést'a Nerone se conformá cu datinele Greciei.

CARTEA LXII.

Din Istori'a Romana a lui Dione Cassiu Escripte din Cartea LXII de Xiphilinu.

Se intercalédia Fragmentele d'in Dione intregi, ce s'au pututu descoperi.

SUMMARIU

Despre uciderea Románilor d'in Britani'a, provocata de Bunduica. c. 1—7.—Paulinu, intorcundu-se din insul'a Mon'a pre care o adduce la suppunere, invinge in lupta. c. 8—12.—Nerone ucide pre Octavi'a August'a si pre Burru, de asemenea pre Plautu si pre Pallante. c. 13. 14.—Ospetiulu fórte rusinosu, in mediculu jocuriloru, allu lui Tigellinu. c. 15.—Cum a aprinsu Nerone Rom'a. c. 16—18.—Viteji'a lui Corbulone : faptele lui contr'a lui Vologesu si Tiridate. c. 19. 20.—Restristile lui Petu : Vologesu se impaca cu Corbulone. c. 21—23.—Senec'a, Soranu, Trasea, Sabin'a, ucisi : Musoniu si Cornutu relegati. c. 24—29.

SPATIULU DE TEMPU

De la nasc. lui Chr.	De la fund. Romei.		An. Domniei lui Nerone.
60.	813	<i>Nerone Aug. IV si Corn. Cossu</i>	VIII.
		<i>fiulu lui Cossu. Zentulu Consuli.</i>	13 Oct.
61.	814	<i>Cesoniu Petu si P. Petroniu Turpilianu.</i>	IX.
62.	815	<i>P. Mariu Celsu, si L. Asiniu Gallu.</i>	X.
63.	816	<i>C. Memmiu Regulu si L. Verginiu Rufu.</i>	XI.
64.	817	<i>C. (sau Q) Lecaniu Bassu, si M. Liciniu Crassu Frugi.</i>	XII.
65.	818	<i>A. Liciniu Nerva Silianu, si M. Vestinu Atticu.</i>	XIII.

1. Pre cându acestea se petreceau in Rom'a , unu desastru terribile se intemplá in Britani'a : doue cetáti fura distruse, si optu-dieci de mii de Románi si de federati fura macellariti, si insul'a se instrainá. Si tóte

acestea fura provocate de ua femeia, in câtu pre longa celle l-alte se a-dausse cea mai mare rusine, precumu si divinitatea anuntiasse acesta calamitate; căci d'in senatu se audiá nóptea unu sgomotu barbaru cu risete, si d'in teatru unu tumultu cu suspine, fora cà ver unu omu se fi vorbitu sau suspinatu; si se vedeau nisce case sub apa in riulu Tamis'a; si uaduta Oceanulu d'intre insula si Galli'a in timpulu flussului s'a aretatu in culorea sângelui.

2. Pretestulu resbellulu fu confiscarea baniloru, ce Claudiu dedesse celloru mai insemnati d'intre ei, (1) cari, dupa cumu diceá Decianu Catu, gubernatoriulu insulei, trebuiau sa se inapoiedie (2) (*celloru in drep-tu*). Deci pentru aceste cuvinte, si pentru-câ Senec'a le dedesse fora voi'a loru imprumutu diece milliône de drachme cu sperantie de dobindi mari, si apoi cerusse cu violentia se i le platésca in totale, se resculara. (3) Déro aceea care i atitiá mai multu, si i determiná a radică armele, contr'a Romániloru, si fu judecata demna de a-i diri ze, si i condusse câtu tinù resbellulu, fu Bunduica, (4) femeia brittana, d'in familia regale, avendu ua inaltime de sentimente mai pre susu de sessulu ei. Acést'a aduná armata care se urcă la ua suta doue dieci de mii, si se suí pre ua tribuna facuta dupa modulu románu d'in paméntu mocirlosu. Si erá de corpu fórte mare, si la infatiare majestuosa, éro la privire petrundiatoria, si aveá ua voce dura; lassá se i cadia perulu cellu desu si forte galbenu pina la cõpse, si purtá unu collanu mare de aur; pre senulu ei se stringeá ua tunica de diverse colori, si preste ea si impreuná cu ua agrafa ua chlamida. (5) Ast-felliu se gatiá, in totu de un'a; iero atunci, luându ua lance, pentru cá prin acést'a se stimuledie pre toti, vorbí asiá :

3. «V'ati convinsu prin esperientiá câtu differe libertatea de servitute; in câtu déco mai nainte ver unulu d'in voi s'a insiellatu, d'in necunno-scinti'a mai bunului, de promissiunile momitorie alle Romaniloru, cellu

(1) Cf. Dione, C. LX, 23.

(2) Románii aveau in Britani'a unu proconsule si unu procuratoriu allu Cesarelui, insarcinati cu interessile fiscului si stringerea impositelor.

(3) Asupra averii lui Senec'a Cf. Dione, c. LXI, § 10.

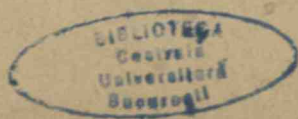
(4) Tacitu, In *Annali* si in *Viueti'a lui Agricola*, o numesce *Boadicea*.

(5) Mantellu usioru si scurtu importatu din Tessali'a sau Macedoni'a. Vorbindu strictu, acestu vestimentu facea parte din costumulu nationale allu Greciloru, éru nu si allu Romániloru, cu tóte ca se intrebuintiá si in Rom'a chiaru din nisce timpuri vechi. In câte-va casuri acestu vestmémentu se da si femeieloru, asia Virgiliu (*Eneid* VI, 37) lu da Didonei, si Tacitu (*Ann. XII*, 56) Agrippinei.

pucinu acumu, cându ati incercatu si un'a si alt'a, ati invetiati ce erróre mare ati facutu, preferindu guberniului nationale domni'a ce v'ati atrassu-o voi insive; ati cunnoseutu cu câtu este mai pretiösa saraci'a fora domnu de câtu avuti'a in servitute. Cäci ce rusine, ce dureri n'amu suferitu de cându acesti-a si au aruncatu privirile asupr'a Britanniei? N'amu fostu privati cu totulu de numerose si immense possessiuni, si pre longa acestea nu platimu imosite? Lassându la ua parte că pascemu vitele si lucrâmu pamentulu pentru ei, nu le dâmu öre corpurile nöstre cá tributulu annuale? cu câtu aru fi mai bibe, se fimu venduti ua data, de câtu sub numele desierta allu libertätii, se ne rescumperâmu pre fia-care annu? Cu câtu aru fi mai bine se fimu injunghiatu si se perimu, de câtu se purtâmu pretutindinea capete tributarie? Dero ce diu? Nici chiaru mörtea la ei nu este scutita de amenda, si voi sciti câtu platimu si pentru morti. La cei-l-alti ömeni mörtea liberédia pre servi, numai la Romani mortii viuetiuescu pentru dâri. Pentru ce, deco ver unulu d'intr'ai nostri nu are bani (cäci cumu sau de unde?), suntemu pradati si despoiati cá cei-ce suntu ucissi? Camu se voru purtá cu blandetia in viutoriu ei, cari ne au tractatu ast-felliu inca de la inceputu, cându toti ingrijeseu si pre fe-rele prinse de currëndu?

4. «Noi suntemu, cá se spunu adevverulu, caus'a tutoru acestoru relle, noi, cari de la inceputu le amu permisso se puna pitiorulu in insula, si nu i amu alungatu pre locu, cá pre acellu Cesare Juliu; noi cari, pre cându erau departe, nu le amu facutu spaima, ca lui Augustu si lui Caiu Caligula (1) la trecerea peste mare. De aceea, posedendu ua attare insula, sau mai bine unu felliu de continente de juru imprejura udatu de ape, si avendu unu pamentu allu nostru, si asiá de separati prin Öceanu de toti cei-l-alti ömeni, in câtu lumea ne crede cá locuimu si altu pamentu si altu ceriu, si in câtu unii d'intre ei, chiar cei mai invetiati, nu sciau bine nici chiaru numele nostru mai inainte, amu fostu despretiati si calcati in pitiore de nisce ömeni cari nu vedu nimicu de câtu castigulu. Déro déco nu mai nainte, cellu pucinu acumu, o cetatiani, amici si rude (cäci pre voi toti ve consideru de rude, pentru că suntetu locuitori ai acelei-asi insule, si purtati acellu-asi nume), se ne facemu detori'a,

(1) Augustu voi de done ori se tréca in Britannia, si cu acestu scopu se dasse in Gallia, dero rescöfa Pannoniei si a Dalmatiei lu impedicá de a si pune planulu in lucrare. Asupra ridiculei espeditiuni a lui Caligula, Cs. Dione. C. LIX, 21, 22, 23 si 24. precumu si Suetoniü in viueti'a lui Caligula.

pina cându ne mai adducemu aminte de libertate, pentru că se lassamu copiiloru nostri si numele si realitatea ei. Căci deco noi vomu uitá fericirea in care amu crescutu, ce voru face ei, nutriti in servitute ?

5. «Dicu acestea nu cá se uriti presente (căci lu uriti), nici cá se ve temeti de viitoriu (căci ve temeti), ci cá se ve laudu cá ati allesu de sine-ve tote căte se cuveniau, si ca se ve muliamescu, cá ati fostu gata a me ajutá, gata a ve ajutá insi-ve. Nu ve temeti nici de cumu de Romani: căci nu suntu nici mai multi nici mai viteji de cătu noi. Proba că se adapostescu cu casce si cu torace si cu cnemide (1), si pre longa acestea se munescu cu palissate (2) si cu valluri si cu fossate, cá se nu patia nimicu d'in incursiunile inimiciloru. Căci de frica mai multu prefera acestea de cătu se pasiesca cu promptitudine cá noi. In adeveru, noi avemu ua attare superfluitate de barbatia, in cătu credemu corturile mai secure de cătu vallurile (murii) si scuturile nostre multu mai indestullatorie de cătu armaturele loru. De aceea, invingundu, i prindemu; invinsi, scapámu cu fug'a; si deco cumu va am preferá a ne retrage, ne infundámu in stufuri si munti, in cătu nu potu nici se ne affle nici se ne prinda; pre cându ei nu potu de greutate nici se ne urmaresca, nici se fuga; si deco cumu va ar scapá, fugu in locuri sciute, si acolo se inchidu cá in curse de feru. Deci in acestea suntu cu multu mai pre josu de noi, si in aceea cá nu sufferu fomea, setea, gerulu, arsit'a, cá noi, ci au nevoia de umbra, de adapostu; de bucate gatite, de vinu, de oliu; si deco ver un'a d'in acestea le ar lipsi, peru; pre cându pentru noi tota erb'a si radecin'a este bucata; éro totu suculu, oliu; si tota ap'a, vinu; si totu arborele, casa. Si apoi aceste locuri, ne suntu familiare si amice; loru, necunnoscute si inimice; noi trecemu golli riuurile in notu, ei nici cu navile nu le trecu usioru. Ci se mergemu contr'a loru, incrediendu-ne in bun'a fertuna; se le aretámu cá suntu iepuri si vulpi ce pretindu a domni preste căni si lupi.»

6. Dicundu acestea, dete libertate, in semnu de divinatiune, unui iepure ce avusse in senu, si fiindu-cá fugiá, prevestindu unu bunu auguru, multimea intréga strigá de bucurie; si Bunuica, ridicáundu man'a cotra

(1) Lat. *ocrea*, armatura ce aperá partea dinainte a flueralui piciorului, de la glezna pina mai susu de genuchiu. Ea se facea d'in diferite metalle, cositoru sau bronzu. Fr. *Jambière*.

(2) Gr. *σκαβρωμα*, in termeni de fortificatiune, adunare de bucati de lemnu triangularie, infipse in pamentu si ascutite la vérfu, incungiuráundu óre cari lucrari de apărare.

ceru, disse : «Ti multiamescu, o Adrasta, (1) si, femeia, invocu ua femeia, eu care nu domnescu preste purtatori de sarcine d'in Egiptu, cá Nitocris, (2) nici preste Assyriani negutiatori, cá Semiramide (3), (câci amu invetiatu acestea de la Romani) nici chiaru preste Romani, cá mai 'nainte Messalin'a si apoi Agrippin'a (éro acumu Nerone, de si are nume de barbatu, in fapta este una muire; proba, cà ellu cânta d'in gura si cu citar'a, si se drege); ci preste barbati Britanni, cari, ce e dreptu, nu sciú cultivá pamentulu san essercitá ver ua industria, dero au invetiatu perfectu a se luptá, si tinu de commune tote bunurile loru, de commune copiii si femeile, (4) cari au totu atâtá virtute câtu si barbati. Deci domnindu preste attari barbati si preste attari femeie, me rogu tie si ti ceru victori'a, mantuinti'a si libertatea contr'a unoru barbati violenti, nedrepti, nesatosi, scelerati, déco se cuvine se numescu barbati nisce omeni ce se scalda in apa calda, mânca bucate gatite, beau vinu neamestecatu, se ungu cu profume, se culca mollatecu, dormu cu baieti, si acesti-a trecuti de etate, servescu unui citaristu, si acestu-a prostu. De aci inainte nici preste mine nici preste voi se nu mai domnesca acésta. Neronide, acésta Domitia, ci ea se stapínésca cantându pre Romani (câci merita a servi unei attare femeia, pre care o sufferu de atât'a timpu se domnésca); déro tu, o dómna, se fii pururea singura in fruntea nostra!»

7. Dupa ce tinu acestu discursu, Bundnica condusse armat'a asupr'a Romaniloru, cari erau fora duce, pentru-câ Paulinu, generariulu loru, pornisse spre Mon'a, ua insula asediata aproape de Britanni'a. (5) De aceea ea coprinse si predá doue cetáti Romane, si commisse, precumu spusseiu, unu omoru nespussu; éro câtu pentru omenii prinsí de ei, nu fu cru-

(1) Pentru Bochart, dice Reimarus, ea este aceea-si cu Astarte a Fenicianiloru, prin schimbare de littere, adeca Venerea armata, si mai mare preste reshelle, pentru care Dione o esplica mai la valle, § 7, prin Victoria.

(2) Regina a Babiloniei, administrá Statulu in timpul dementiei barbatulu seu Nabuchodonosoru.

(3) Regina a Assyriei, a carei essistentia este contestata de critic'a moderna.

(4) Cs. Cesare, *De Bello Gallico*, C. V, 4 : Diece sau doi-spre-diece au femeile commune intre ei, si mai allessu fratii cu fratii, parintii cu copiii; dero, deco din acesti-a se nascu copii, ei suntu ai acellui-a in cas'a cui a fostu pentru atât'a ora adussa virgínea.

(5) Vechiulu nume allu insulei numita asta-di Anglessey. Aci, dupa marturi'a lui Tacitu, érá sanctuáriuulu Draidiloru. Si in adeveru numeróse resturi d'in acelle timpuri, confirma assertiunea marelui istoricu alla Romei.

dime care se nu li se applice. Déro ceea ce facura mai terribile si mai ferosu, fu cà spendiurara golle pre femeiele celle mai nobili si celle mai distinse, si le taiara titiele, si li le cusura de gure, ca se le védia mancându-le; dupa care le infipsera d'a lungulu corpului in pari ascutiti. Si tóte acestea se committeau in medi-loculu sacrificieloru, ospetieloru si orgieloru loru, in temple si mai allesu in padurea sacra a Adrastei; càci asiá numiau ei Victori'a, si o venerau intr'unu modu extraordinariu.

8. Paulinu suppussesse atunce Mon'a. Audindu de desastrulu d'in Britanni'a, se imbarcà indata cá se se întórne de la Mon'a; de ua camdata ellu nu voi se se periclitadie contr'a barbariloru, temédu-se de multimea si de furorea loru, ei amenà lupt'a pentru unu timpu mai opportunu. Dero fiindu-cà erá in lipsa de provisiuni, si barbarii lu partiniau necontentitu, fu nevoitu, contr'a parerii salle, a se incaierá cu ei. Bunuica avendu ua armata camu la doue sute trei-deci de mii de barbati, inergea intr'unu carru, si ordinà pre cei-l-alti facia in facia cu inimiculu; éro Paulinu neputendu-si intinde falang'a in faci'a ei (càci Romanii, chiaru de se asiediáu unulu longa altulu, nu i egalau, atátu le erau de inferiori la numeru), nici cutediandu éro-si a incepe batai'a intr'ua singura parte, cá nu cumu-va, apucatu de tóte partile, se fia taiatu in bucati, 'si impartí armat'a in trei, cá se se bata d'in mai multe parti de ua data, si indesà fia-care parte, cá se nu se póta rupe usioru. Dispunendu-i si assiediându pre fia-care la loculu seu, i essortá, dicundu :

9. «Aideti, socii mei de arme, aideti, Romani, aretati acestoru perduti, câtu le suntemu de superiori, chiaru in nefericire; càci ar fi rusine pentru voi se perdeti acumu fora gloria, celle ce odinióra ati castigatu prin viteji'a vostra. De multe ori, fiindu mai pucini de câtu acumu, voi cá si parinti vostri, ati invinsu adversari cu multu mai numerosi. Deci nu ve temeti de multimea nici de rescullarea loru, co-ci cutedianti'a loru e ua temeritate nearmata si nepreparata; nu ve temeti de arderea câtoru-va orasie; coci nu le-au luatu cu puterea nici prin bataia, ei pre unulu prin tradare, éro pre cellu altu pentru-cà a fostu parasitu. Resbunati-ve asupr'a loru cumu se cade, pentru cá se affie prin fapte, cine sunteti voi, si cine suntu ei cari v'au facutu reu.»

10. Vorbindu ast-felliu unoru-a, se dusse la altii, si disse : «Acumu, o soci de arme, este timpu de devotamentu; acumu este timpu de curagiu. Deca asta-di ve veti arata barbati demni, veti reluá si celle perdute; de veti invinge pre acesti-a, nici d'in cei-l-alti nu vi se va mai op-

pune nimeni. Prin acesta singura lupta veti assecurá possessiunile vóstre si veti supune si alle celloru-alti; càci toti cei-l-alti militari de pre ver unde ve voru imitá, si inimicii se voru teme de voi. Asià dero stà în mânele vostre sau de a domni fora temere preste tote popórele, ce v'au lassatu parintii vostri, si preste celle ce voi insive ati cuceritu, sau de a fi privati de tóte bunurile; allegeti mai bine a fi liberi, a domni, a fi avuti, fericití, de câtu a pati contrariulu lassându-ve mollitiunei.»

11. Vorbindu ast-felliu si cotra acesti-a, se duse la allu treilea corpu, si disse acellui-a : «Ati auditu ce ne au facutu acei blastemati, si unele d'in acestea le ati si vediutu; de aceea allegeti sau se patiti si voi aceea-si sorte, si pre longa acestea se fiti de totu allungati d'in Britanni'a, sau, invingundu, se resbunati si pre cei ucissi, si se dati totoru celloru alti omeni unu essemplu si de moderatiune binevoitoria pentru suppunerea la autoritate si de asprime necessaria cotra insurectiune. Eu cellu puicinu speru mai multu cà vomu invinge, si cu ajutoriulu dieiloru (càci ei favorescu adesea pre nedreptatiti), si cu viteji'a nóstra parintesca, (de orace Romanii au invinsu prin virtutile loru pe toti omeni), si cu esperientia (càci amu subjugatu invingundu chiaru pre acesti-a, ce stau acumu in faci'a nóstra), si cu demnitaea (càci nu ne vomu incaierá cu nisce adversari, ci cu servii nostri, pre cari i amu lassatu si liberi si autonomi); éro de se va intemplá ceva contra sperantiei melle (si nu me voiu teme de a ve spune acést'a), este mai bine se cademu luptându-ne barbatesce, de câtu prinsi se fimu pusi in tiépa, se vedemu scotiendu-ni-se meruntaiele, se fimu strapunsi cu pari aprinsi, si se perimu consumpti de apa ferbinte, cá cumu amu fi cadinti in medi-loculu fereloru selbatice, nelegiuite, impie. Deci sau se invingemu, sau se murimu aice. Britanni'a ne va fi unu frumosu mormêntu, chiaru cându toti cei-l-alti Románi voru fi alungati d'in ea; càci corpurile nostre, ver cumu fia, voru occupá-o pentru totu de un'a.»

12. Dicundu acestea si altele assemenea ridicá semnulu luptei, si de indata se incaierara, barbarii servindu-se de multu sgomotu si cântari amenintiatorie, Romanii de tacere si ordine, pîna cându ajunsera la ua aruncatura de sagéta. Intre acestea, fiindu-cà inimicii inaintau la pasu, Romanii, repedindu-se de ua data la unu semnu datu, navalira asupr'a loru cu putere si, in invalmasiala, le rupsera usioru sirurile; dero incunjurati de multime, se luptara de tóte pãrtile de ua data. Si lupt'a loru fu de diverse aspecte : aci militi'a usiora aruncá cu sageti asupr'a militiei usióre, aci militarii greu armati resistau militariloru greu armati, cal-

larii alergau in contr'a callariloru si arcasii Romániloru se batteau contr'a carreloru barbariloru. Căci barbarii navalindu impetuosu cu carrele asupr'a Romaniloru, i resturnau, si ei insii, luptându-se fora lorice, erau respinsi de sagetile arcasiloru; callariu resturná pre pedestru, si pedestru trantiá pre callariu; unii formându unu corpu compactu mergeau contr'a carreloru, si altii erau inprastiati de elle; unii apropiându-se de arcasi i puneau pre fuga, éro altii se feriau de departe. Si acestea se petreceau nu intr'unu singuru puntu; ei in câte trelle pàrtile de ua data. Se luptara multu timpu de ambe pàrtile cu aceea-si ardóre si impetuositate. In fine spre séra, Romanii invinsera, ucissera pre multi in lupta, si longa carre si longa padure, si prinsera pre multi viui. Multi insi scapara, si se preparau se se bata éro-si; déro murindu intre acestea Bunduic'a de bola, o plânsera amaru si o inmortentara cu mare pompa; éro ei, fiindu atunci in realitate invinsi, se imprastiara. Atátu despre celle petrecute in Britanni'a.

13. La Rom'a, Nerone mai antâiu repudiá, apoi ucisse pre Octavi'a August'a pentru Sabin'a, concubin'a lui, de si Burru i se oppusse, si lu oprí de a o repudia, si i disse ua data : «Asiá déro inapoiédia-i si dotea, adeca imperiulu.» Căci se serviá de ua asiá mare libertate in vorbire, in câtu ua data fiindu a dou'a ora intrebatu asupr'a parerii lui, in privinti'a unoru lucruri despre care se manifestasse, i disse d'a dreptulu : «Despre celle ce amu vorbitu ua data, se nu me mai intrebi éro.» Pre acestu-a lu perdù prin veninu. Si unu ore eare Tigellinu Sofoniu, carele intreceá pre toti omenii d'in timpulu seu prin desfrenàrile si omorurile de cari se petasse, fu pusu in capulu pretorianiloru. [Prin acestea 'si attrasse favórea lui Nerone, si considerá intru nimicu pre collegulu seu Rufu.] Cotra acestu-a se dice cà se adressá vorb'a famósa a Pythiadei. Toti cei-l-alti d'imprejurulu Octaviei, afora de Pythiade, se pussessera pre ea impreuna cu Sabin'a, despretiundu pre un'a d'in caus'a disgratiei selle, lingusindu pre ceal-alta, pentru influenti'a ei; singura Pythiade nu spusse nici ua minciuna despre ea, cu tote cà fusse torturata fórté amaru; si, in fine, fiindu-cà Tigellinu se tineá de ea, lu scupá in faci'a si disse : «Mai curata, o Tigelline, este rusinea dómnei melle de câtu gur'a tea.»

14. Nerone rideá si-si battea jocu de rellele rudeloru selle. Asiá uciendu pre Plautu (1), si vediendu-i capulu addussu inaintea sea, «Nu

(1) Acestu Plautu se coboriá din Augustu in allu patrulea gradu, in sa numai prin adoptiune. Tacitu (*An. XIII*, 19) ne spune cà ellu fusesse ua data accusatu

sciam, disse, că aveá unu nasu asiá de mare», că cumu l'aru fi crutiatu, de ar fi sciutu acest'a mai d'inainte. Petrecundu-si tota vineti'a, că se dieu asiá, in carciune, interdisse de a se vinde altu-cevá altoru-a, afora de legume si facalcitura. Uccisse si pre Pallante, pentru-că possedeá ua avere asiá de mare in cătu numerá millióne de drachme, si erá de ua attare superbia, in cătu nu comunicá nici cu servii nici cu libertinii sei prin graiu, ei tote căte voia si le ordiná, le faceá cunoscuta priu scrissu. (1)

15. Attare erá licenti'a lui Nerone, in cătu mená si carre in publicu. Ua data uccidiendu fere, introdusse indata apa in teatru, si dede ua lupta navale (2); apoi, scurgundu ap'a, representá ua lupta de gladiatoru; si la fine introducundu ap'a éro-si, offerí poporului unu ospetiu sumptuosu. Tigellinu fu numitu ordinatoriu allu ospetiului, si tóta preparatiunea se facú cu multa magnificentia; dispositiunea fú in modulu urmatoriu. In medi-locu, si pre apa, jaceau buti mari de lemnu, si pre elle se batussera scánduri; de juru imprejuru se facussera carciune si lupanarie; asiá că Nerone si Tigellinu si conviviu loru ocupau mediloculu, si pre tapete de purpura si pre asternuturi molli se ospetau, éro cei-l-alti toti 'si potolian pof'ta in carciune. Si intrau in lupanarie si se impreunau in libertate si la intemulare cu tote femeile assiediate acolo: si erau celle mai frumose si celle mai distinse serve si liberte, curtisane, fetiore, maritate, nu numai d'in poporu, ei si celle mai nobile fete si muieri. Si era permissu fia-cáruiá se iea pre cine voia, căci nici un'a nu aveá voia se refuse pre nimeni. Astu-felliu in cătu multimea, compussa d'in lepadaturele societátii, beá preste mesura si faceá escessele celle mai obscene: unu servu profitá de domn'a sea, in presenti'a domnului seu, si unu gladiatoru de ua féta nobile, in vederea parintelui ei. Se intemplara si imbráncele si batái si desordini rusinóse, attátu din partea celoru ce intrau cătu si d'in a celoru ce stau prinprejuru afara; si din a-

de cotra Julia Sabin'a cá complice allu Agrippinei, dero atunci scapá; mai pre urma, aretându-se unu cometu, care, precumu se credeá anuntiá ua schimbare in domnia, si Plautu fiindu desemnatu de poporu că lui i se cuvine se ocupe loculu lui Nerone, imperatoriulu lu sili se se retraga in Asia; dero Tigellina profitá de temerea ce Plautu inspira lui Nerone, si iníplecá pre principe se lu uccida (Tac. XIV, 57).

(1) Asupra insolenti-i acestui libertu, ca. Dione, C. LXI, 3.

(2) Dupo Tacitu (*An. XV, 37*), acésta naumachia se dede nu in teatru, ci pre laculu lui Agrippa.

cestea murira multi barbati si femei, unele suffocate, altele rupte in doa.

[Multi d'in cei adunati la Antiu perindu, Nerone facù d'in acest'a ua serbatóre.]

16. Dupa acestea si pusse in minte, ceea ce doriá necontentitu, se rui-nedie inca fiindu in viuétia tóta cetatea si imperiulu; (1) càci fericeá intr'unu modu miraculosu pre Priamu cà si vediusse patri'a si regatulu perindu de ua data. Tramisse pre ascunsu câtiva, cari, cá cumu ar fi fostu beti, sau cu cugetu de a face veri-una necuviintia, mai antâiu pussera focu: unii aci, altii colo, intr'unulu, in doue si mai multe loouri, asiá cà omenii fura in cellu mai mare periculu, fora se pota descoperi origi-nea reului nici a i pune capetu, cu tôte co vedeau si audiau multe lucruri stranie. Nu se putea vedea altu-ceva de câtu focuri multe, cá in nisce castre, nici audí alte vorbe de câtu: «Arde cutare si cutare; unde? cumu? de cine? Ajutoriu!» Ua spaima estraordinaria apucasse pretu-tindene pre toti, si allergau. unii incoce, altii incolo, cá nisce ametiti. Si unii dându ajutoriu altoru-a, afflau cà a casa la ei arde; altii, inainte de a audí cà ceva d'in alle loru s'a aprinsu, afflau cà s'a consumatu. Cei d'in case alergau in strate, cá se le ajute de afora, si cei de pre drumuri intrau in intru, cá se scape câte ceva. Si erá unu sgomotu si unu vaietu terribile de copii, femei, barbati si betráni de ua data, in câtu nu se puteá nici vedea nici intiellege nimicu de fumu si de sgomotu; si de aceea se puteau vedea câtiva stându fora voce, cá nisce idioti. Si intre acestea multi luându alle loru, éro multi rapindu alle altoru-a, se incurcau intre ei, si se insiellau assupr'a obiecteloru; si nu puteau nici inaintá, nici stá, ei impingeau, erau impinsi, resturnau, erau resturnati. Si multi se suffocau, multi se striviau, in câtu nimicu d'in celle ce se potu intemplá omeniloru intr'ua attare calamitate, nu remasse neintemplatu. Càci nici

(1) Tacitu, XV, 38: «Nu se scie positivu déca din intemplare sau din reutatea principelui.» Suetoniu, este totu asiá de afirmativu ca si Xiphilinu. Reimarus (nota 80) observá cà vulgulu atribuie adessea principiloru rei cugete cari iessu din marginile perversitáti omenesci. Nerone (Tacitu, *An.* XV, 39) era atunci la Antiu, si se poate, precumu dice Tillemont, Tom. I, art. 18, p. 484, cà militarii se fi inventatu unu ordinu allu imperatoriului pentru ca se prede mai liberi. Cátu despre caus'a incendiului, ea pare a fi fostu cà Nerone voia se reconstruesca Rom'a cu mai multa regularitate si magnificentia, se infiintedie ua cetate noua si se i dea numele seu. — E. Gros.

nu puteau scapá usioru ; si déco cine-va scapá d'in reulu presente, ca-diendu intr'altulu, periá.

17. Si acést'a tinú nu numai ua di , ci mai multe dille si nopti intr'un'a. Si multe case lipsite de ajutoriu perira , éro multe fura incendiate de cei-ce le veniau intr'ajutoriu; căci militarii, si intre altii si paditorii de nopte, uitându-se la rapiri, nu numai că nu stínsera nici un'a, ci le mai si aprindeau. Pre cându attari desastre se petreceau in diverse locuri, vântulu luá foculu si lu ducea de asemenea in tote celle-l-alte pãrti, in câtu nimene nu mai cugetá la mobili sau la case, ci toti cei-l'alti, stându intr'unu locu securu , se uitau cá la nisce insule si cá la mai multe orasie ce ardeau de ua data ; si nimeni nu se mai intristá de alle selle, ci deplangeá calamitatea publica, adducundu-si aminte că mai 'nainte totu asiá se distrusse de către Galli cea mai mare parte a orasiului.

18. Pre cându toti cei-l-alti se afflau in acésta stare si pre cându multi de durere sariau in focu, Nerone se suí in vêrfulu Palatinului, (1) de unde se puteau vedea de ua data multe din celle ce ardeau, si luându-si vestimentulu de citaristu, cantá ruin'a, precumu dicea ellu, a Troiei, éro, precumu se vedeá, a Romei. Orasiulu sufferi attunci ua calamitate, cumu n'a fostu sufferitu nici mai înainte , nici mai in urma, afora de incendiulu Galliloru. Căci muntele Palatinu intregu , si teatrulu lui Tauru si doue d'in trei pãrti alle orasiului arsera , si ómeni nenumera-bili perira. Cu tote acestea nu este blastemu cu care poporulu se nu fi

(1) «Reimarus declara defalsa aceasta assertiune. Pentru aceasta ellu se basedia pe neintiellegerca istoriciloru : Tacitu (*An. XV, 39*) dá faptul ca ua rumore, Sueteniu (88) lu reportedia ca securu; Tacitu representá pre Nerone deplangeudu nefericirile cauate prin incendiu, Sueteniu ni lu descrie ca incântatu de frumusetia fiacarii. Tacitu nu spune că Nerone cântá privindu Rom'a cum ardeá, Sueteniu pretinde că se suí pre unu turnu ca se se bucare de spectaculu. Loculu scenei. in Dione, este Palatinulu; Sueteniu si Orosiu (*VII, 7*) cu ellu, punu cas'a lui Meenas, care din caus'a inaltimei ei purta numele de turnu si care se afflá in regiunea Esquilinului. Dupa naratiunea lui Tacitu, continuá Reimarus, déca Nerone cântá, acést'a se putú numai la Antiu, unde se afflá atunci. Căci cumu se ne inchipuimu că ajungédu la Antiu, pre cându foculu consuma Palatinulu. Nerone ar fi pás-tratu destullu sânge rece, pentru ca se privésca incendiulu si se cânte ruin'a Troiei? Ceea ce a datu nascere acestei fabule este fora indointia poem'a asupra luării Troiei, poema pe care ellu o citi in annulu urmatoriu (§ 29) la întórcerea jocurilor cincennali. — E. Gros.

blestematu pre Nerone, fora se pronuntie numele lui, dero de altmintre-lea blestemându pre cellu ce a datu focu orasiului: mai allesu memori'a unui oraculu, care circulá pre timpulu lui Tiberiu, lu consternà. Eata acestu oraculu :

«*Implinindu-se de trei ori trei sute de anni,
«Resbellu civile va perde pre Romani.»*

Fiindu-cà Nerone, ca se-i console, dicea cà aceste cuvinte nu se affla nica-eri, ei schimbându oracululu, cantau altulu cà in adeveru sibyllinu. Eata-lu :

«*Ultimulu d'ntre Aeneadi va domni omoritoriu de mama.»*

Si asiá fù, sau cà acestu oraclu fu predissu printr'ua profetia divina, sau cà atunci multimea, impinsa de inspiratiunea divina, lu applicà la presente; càci Nerone domni cellu d'in urma d'in famili'a Juliiloru ce se trageáu d'in Aenea. Ellu strinse summe immense si de la particulari si de la popóre, unele cu violenti'a luându de pretextu incendiulu, altele cu consentimentulu loru aparente, si suppresse chiar Romaniloru distributiunile de grâu.

19. Pre cându ellu faceá acestea, vení ua scire si unu lauru pentru ua nona victoria d'in Armeni'a. Càci Corbulone, adunându armat'a imprastiata, si deprindendu-o cu essercitiile neglesse, spaimentà pre Vologesu, regele Partiloru, si pre Tiridate, ducele Armeniei, numai anuntiandu-se. Asemenea primiloru Románi, Corbulone se distingeá nu numai priu ilustratiunea familiei sau prin tari'a corpului, ei si prin intiellectiunea spiritului; si avea multa barbatia, si multa dreptate si credetu, nu numai la ai sei ei si la inimici. Pentru care si Nerone lu tramisse la resbellu in loculu seu, si i incredintià putere câtu nimenui altui-a. convinsu de ua potriua cà si va suppone pre barbari, si nu se va sculá contr'a lui. Si nu fu insiellatu in nici un'a d'in amendoue suppositiunile selle; Corbulone nu superà pre cei lalti omeni de câtu numai intr'acést'a, cà pastrà credintia cotra Nerone, càci ei voiau asia de multu se lu iea de imperatoriu in loculu lui, in câtu acést'a era singur'a parte rea ce i imputau.

20. Deci acestu Corbulone luându Artaxata fora greutate, distrusse cetatea. Facundu acést'a, porní asupra Tigranocertei, crutiându tóta tierr'a celloru ce se supponeau, si derimându tóte alle celloru ce se oppuneau; si luà si Tigranocerta de buna voi'a ei. Si facú si alte fapte

illustre si glorióse, în urm'a caroru-a adusse si pre Vologesu, cu tote cà erá spaimantatoriu, la unu pactu compatibile cu demnitatea Româniloru : [Vologesu audindu cà Nerone a impartitu Armeni'a la altii, și cà Adiabeni'a este predata de cotra Tigrane, se preparà a porni însu-si cu armat'a în Syri'a asupr'a lui Corbulone, éro pre regele Adiabeniiloru, Monobazu, si pre Monesu, Partulu, i tramisse în Armeni'a. Acesti-a inbissera pre Tigrane în Tigranocert'a. Si pentru-cà, în acestu assediu, nu lu superau intru nimicu, ei si de câte ori se incaierau cu ellu, erau respinsi de acellu-a si de catre Româniî cari erau cu dinsulu, si Corbulone supraveghiá Syri'a cu attentiuine, Vologesu se lassà de întreprinde, rea sea, si încetà preparativele. Si tramitiendu deputati catre Corbulone, obtinú unu armistitiu, cu conditiune de a tramitte d'în nou ua deputatiune cõtra Nerone, de a ridicá assediulu si a scõte pre militari d'în Armeni'a. Nerone, nici atunci, nu i respunse nimicu categoricu, ei tramisse pre Luciu Ceseniú Petu în Capadoci'a cà se impedece ver ce seditiune în Armeni'a.

21. [Vologesu se incaierà longa Tirganocerta, si respinse pre Petu care i veniá în ajutoriu ; apoi, urmarindu-lu în Tauru, si pre ellu însu-si lu inchisse în Randa, ce se affla longa riulu Arsani'a. Si s'ar fi întorsu. fora se fi decissu nimicu (càci nici nu se puteá apropiá de fortificatiuni, de ora ce erá fora ostasi greu armati, nici nu aveá în destule provisiuni, mai allesu pentru numeru mare, ajungundu fora provisiuni), deco Petu, temêndu-se de sagetile lui, cari ajungeau pina în castrele selle, si de calarimea lui care se aretá pretutindenea, nu i ar fi tramissu vorba de tractatu, si nu i ar fi promissu si juratu însu'si cà va desiértá tóta Armeni'a, si cà Nerone o va dá lui Tiridate. Multiamitu de acestea, Partulu, cà cumu erá se iea tierr'a fora greutate, inapoindu Romaniloru ua mare binefacere, si aflându totu de ua-data cà Corbulone, pe care Petu lu tramisese în ajutorulu lui inaiute de a fi impressuratu, se apropia, lassà pre assediati, dupa ce se invoí mai 'nainte cu ei se i faca ua punte preste riulu Arsani'a ; nu cà aveá nevoia de punte (càci lu trecusse cu pitiorulu), ei cá se le arete. cà erá mai tare de câtu ei. Si în adeveru nici nu se retrasse atunci pre punte, ei ellu pre unu elefantu, éro ceil-alti cá si mai 'nainte.

22. Abia tractatulu se incheiasse, si Corbulone venindu la Eufrate cu ua rapiditiune prodigiósa, remasse pre locu. Deci cându se afflata facia 'n facia, cine-va ar fi pututu întiellege pré marea differentia a arma-

teloru si a duciloru, unii veseli si mundri de celeritatea loru, cei-l-alti intristati si rusinati de tractatulu inchiaiatu. Dero Vologesu. trami-tiendu pre Monese cotra Corbulone, cerú se parasésca lini'a sea de ape-rare d'in Mesopotami'a; si acei-a convorbira multe intre ei chiaru pre puntea de preste Eufrate, taindu-i medi-loculu. Promittiendu Corbulone cà va desiertá tierr'a, deco si Partulu va parassi Armeni'a, si un'a si cea-l-alta conditiune se implinira; pina cându Nerone, affându de celle ce se facussera, respunse intru'ua audientia ce avù cu deputatii tramissi a dou'a ora de cotra Vologesu cà va dá Armeni'a lui Tiridate, de va veni la Rom'a; apoi, destituindu pre Petu, si tramittiendu in coce si 'ncolo ostasii ce erau cu ellu, insarcinà d'in nou pre Corbulone cu resbellulu contr'a barbariloru. Aveá de gandu se pornésca ellu insu-si; dero fiindu-cà cadiússe la ocasiunea unui sacrificiu, nu cutedià se plece, ci remasse pre locu.]

23. [Corbulone, pre facia, se prepará de resbellu contr'a lui Vologesu, si, tramittendu-i unu centurione, lu invità se plece d'in tierra; dero, in particulariu, lu consiliá se tramitta pre frate-seu la Rom'a, si lu indu-plecà, pentru cà pareà a-i fi superioare in putere. Deci Tiridate si Corbulone venira chiaru la Randa; càci acestu locu convenià amendororu-a; unui-a, pentru cà se àrete servitiulu ce adussesse Romàniloru, cari, apucati in acestu locu, fussionsera liberati pre basea unui tractatu; cellu-altu, pentru-cà se stérgea rusinea ce patisse mai 'nainte totu in acestu locu. Si nu fù ua simpla conferentia, ci se ridicà si ua tribuna inalta, si pre dins'a se assiediara imaginele lui Nerone; Tiridate, in presentia unui numeru mare de Armeni, de Parti si de Románi, inaintà cotra dins'a si se prosternà; apoi dupa ce sacrificà si se rugà cu umilintia, 'si luà diadem'a de pre capu si o depusse pre imaginea imperatoriului; Monobazu si Vologesu venira la Corbulone si i dederu ostatici. Si asupr'a acestoru-a Nerone fu proclamatu de mai multe ori imperatoriu si triumfà in contr'a datineloru stabilite.] Corbulone, de si aveá mare auto-ritate si ua gloria stralucitoria, de si putea forte usioru se se proclame imperatoriu, de ore ce lumea aveá ua ura neimpacata pe Nerone si admirau in genere tôte faptele ducelui, nici nu se revoltà, nici nu fu accu-satu. [Ba inca fu si mai mesuratu, si tramise de buna voia pre ginerele seu Anniu, care i serviá de locotiitoriu, la Rom'a, sub pretestu de a con-duce pre Tiridate, déro in realitate, cà se dee unu ostaticu lui Nerone. Càci erá asiá de crediutu cà nu vá face nici ua rebellione, in câtu gine-rele seu inainte de a fi pretoriu luà consulatulu.]

24. Ero Senec'a si Rufu, prefectulu pretoriului, si alti câti-va d'inter cetatiani illustri, conspirara contr'a lui Nerone; cãci nu mai puteau suferi nici infami'a, nici desfranarea, nici crudimea lui. Voiau se se scape si pre ei de aceste rellé, si se lu liberédie si pre ellu, precumu o marturira pre facia inaintea lui Nerone centurionele Supliciu Aspru si tribunulu Subiu Flaviu, fiindu amendou d'entre gardii persónei selle. Cella d'antãiu, intrebatu asupr'a motivului conspiratiunei, respunse: «Nu puteamu se te ajutu altu-felliu» si Flaviu, «Te am iubitu, disse, mai multu de câtu ver care, si te am uritu. Te am iubitu, sperãndu cã vei fi unu bunu imperatoriu; dero te am uritu, pentru cã faci d'alde astea; cãci nu potu servi unui conductoriu de carre nici unui citaristu.» Deci facundu-se denuntiarea, acesti-a fura pedepsiti, si impreuna cu ei si alții multi. Tot ce se imputã cui-va d'in bucuria pré mare sau d'in intristare, d'in vorbe si din gesturi, ver cine ar fi fostu, se denuntiã si se credea; si nici nu erã imputare, chiaru fictiva, care se nu póta fi crediuta d'in caus'a adevérului fapteloru lui Nerone. Si de aceea amicii rei si servii unoru-a se distinsera mai cu sema; cãci se feriau, prepunendu pre straini si pré inimici, dero cotra cei cu cari erau impreuna se desveliau fora voia loru.

25. Ar fi multu de dissu asupr'a celloru alte victime; éro Senec'a voi se omóre si pre soci'a tui, dicundu cã a invetiã-o se despretiedie mórtea, si se dorésca de mórte impreunã cu ellu, si deschisse si vinele ei; dero murindu anevoia, si fiindu grabitu de cotra ostasi a muri, espirã inaintea ei, si ast-felliu Paulina i supravivuetiui. Cu tote acestea nu-si deschisse vinele, inainte de a indreptã ua carte ce compuneã, si de a pune la locu siguru pre celle-l-alte, cãci se tem'a cã, de voru cadé in mânele lui Nerone, voru fi distrusse. Asiã muri Senec'a, cu tote cã, sub pretestu cã nu e sanetosu, renuntiasé la relatiunile selle cu principi-pele, si i daruisse tóta starea cu ocasiunea edificieloru ce construiã; si fratii lui mai in urma perira.

26. Ero Trasea si Soranu, cari prin nascerea, prin avuti'a si prin totu felliu de virtuti ajunsessera la primul locu, nu fura acusatii de conspiratiune, dero perira si ei atunci pentru cã erau attari. Filosofulu Publiu Egnatiu Celore dete marturia mintiunósa contr'a lui Soranu. Cãci d'entre cei doui barbati cari erau mereu cu ellu, Cassiu Asclepiodotu d'in Nicea, si Egnatiu dela Berytu, Asclepiodotu nu numai cã nu disse nimicu contr'a lui, dero inca d'in contr'a depusse in fa-

vórea onestității lui; și d'in această cauză fu atunci exiliat, éro mai în urmă fu rechemat de cotra Galba; éro Publiu, după ce-si luă banii și onorile delatiunii, că și cei-l-alti cari făceau asiá, fu după acest'a exiliat. Deci Soranu fu ucis, sub pretestu că s'ar fi servit de magie după indemnul fiicei selle, pentru că fiindu imperatoriu bolnav ei făcuseră unu ore-care sacrificiu; éro Trasea, pentru că nu se ducea regulat la Senatu, de óra-ce nu aprobá cele ce se votau; pentru-că nu lu ascultase nici ua dată pre Nerone cântându cu citar'a, nici nu sacrificase pentru divin'a lui voce, că cei-l-alti, nici nu dedese ver unu spectaculu, cu tote că la Pataviu, patri'a sea, representá câte ua tragedie, după unu obicei stramosesc, la fia-cari trei-deci de ani. Deci taiându-si ven'a, întinse mân'a și disse: «Tie, o Jone Liberatoriule, versu acestu sânge în semnu de libatiune.»

27. Si la ce s'ar mirá cine-vá că se intentau attari actiuni, cându unu ore-care, pentru că locuía aprópe de foru și închiriá cárciune sau priimiá în elle câti-va amici; și altulu, pentru că aveá ua imagine a lui Casiu emoritoriulu lui Cesare, fura condamnat și ucis? [Juniu Torquatu, stranepotu allu lui Augustu, fu victim'a unei acuzatiuni curioase. Fiindu-că, sau d'in fire sau d'in premeditatiune, că se nu se învutiésca de totu, abusá de averea sea cu pré mare prodigialitate, Nerone disse că ellu urmariá averea altoru-a, de óra-ce aveá nevoia de multu, și pentru acest'a făcu se fia acuzat că tinde la imperiu.] Demnu este se amintim și despre ua femeia a nume Epicharite; căci acest'a priimita în conjuratiune, și cunoscundu-o tóta cu deamenuntulu, nu declará nimicu, de si fu pusă la cercare adesea de terrorea lui Tigelinu. Dero cine aru puté se spuna câte recompense se detera pentru acesta conjuratiune pretorianilor, séu câte onori nemesurate se votara de senatu lui Nerone și amiciloru lui? Cu tote acestea filosofulu Refu Musoniu fu exiliat d'in aceste cauze; și Sabin'a atunci fu ucisă de Nerone; căci, fiindu însărcinată, se repedi asupra-i lovindu-o cu piciorulu, inadinsu sau din erróre.

28. Acesta Sabina vinetiúá într'unu lussu asiá de mare (căci d'in pré putine cuvinte se voru învederá tóte), în câtu mulii (catării) ce o duceau purtau hamuri aurite, și cinci sute de asine de curendu fetate se mulgeau pre fia-care di, că se se calde în laptele loru; căci îngrijíá prea mult de fati'a și de stralucirea corpului, și d'in această cauză vedindu-se ua dată nefrumosă în oglindă, se rugă se móra înainte de a se trece. Si asiá de multu o dorí Nerone, în câtu [după mórtea ei, în cele d'antâiu dille, af-

fându că este ua femeia ce 'si adduce cu ea, tramisse dupa ea si o avù; apoi] castrându pre unu libertinu teneru, ce se chiamá Sporu, fiindu-cà si ellu semená cu Sabin'a, se servì intru tóte de ellu cá de ua femeia, si mai in urma se casatori cu ellu, de si mai erá casatoritu cu unu libertinu numitu Pythagora; si i determinà si dote prin contractu, si cellel-alte popore precumu si Romanii celebrara casatori'a loru prin serbàri publice. Déro acestea se petrecura mai in urma; ér atunci, precumu am dissu, multi fura uccissi, si multi altii, cumperându-si mantuinti'a cu mari summe de la Tigellinu, scapara.

29. Nerone, intre alte estravagantie ce facù, se cobori ua data la nisce jocuri in publicu pre orchestr'a teatrului, si citì ua poema a lui asupr'a caderei Troiei; si cu acésta ocasiune, cá si cu a totoru celloru alte fapte alle lui, se facura multe sacrificie. Se pregatiá se serie tóta istori'a Romániloru in versuri; si mai nainte de a compune cevá, chipsuiá numerulu càtiloru, luându intre altii si pre Anneu Cornutu, stimatu atunci pentru invetiatur'a lui. Si pucinu lipsi de nu lu uccisse si pre acestu-a; déro lu relegà intr'ua insula, pentru-cà unii fiindu de parere cà Nerone va trebui se scria patru sute de càrti, ellu disse cà suntu multe, si nimene nu le va citì; si replicându-i unulu : «Si Chrysippu, pre care lu laudi si cauti a lu imitá, a compassu cu multu mai multe.»(1) ellu respunse : «Dero a-cellea suntu utili viuetiei omeniloru.» Deci Cornutu fu condemnatu la essiliu pentru acestu respunsu; ero Lucanu fu opritu de a se mai ocupá cu poesi'a, d'in cauza cà erá tare laudatu pentru poemele selle.

(1) Dupa marturi'a lui Diogene Laertiu, Chrysippu a scrissu siépte sute cincii volume.

*Excerpte facute de Xiphilinu din cartea a LXIII a Istoriei Romane
a lui Dione.*

Se intercalédia fragmentele întregi ale lui Dione, cari s'au pututu descoperi.

SUMMARIULU CARTEI LXIII

Nerone pune diadema pre capulu lui Teridate pre care lu priimesce cu mare pompa. c. 1—7.—Pléca in Greci'a, ca se se faca *πρωτοδονίζης*. c. 8—10.—Devastédia Greci'a cu Tigellinu si Crispinilla : precumu Eliu si Polycletu, Roma și Italia. c. 11 — 12. — Casatori'a lui Nerone cu Sporu si Pitagora, si turpitudinea c. 13.—Victoriele si apologi'a lui : furi'a catre Appoline : ur'a contr'a senatoriloru. c. 14 — 15. — Strapungerea istmului c. 16.—Perirea Scriboniiloru, a lu Corbulone, a lui Paride, a Salpiciloru. c. 17—18.—Nerone intorcundu-se dupa staruinti'a lui Eliu, reporta unu triumfu iselasticu (de atletu). c. 19 — 21. — Conspiratiunea lui Vindice contr'a lui Nerone si moartea sea. c. 22—24. —Rufu proclamatu Cesare si Augustu, recusa imperiulu. c. 25. — Fug'a si moartea lui Nerone. c. 26—29.

SPATIULU DE TIMPU

După Chr.	De la fund. Romei.		An. Domniei lui Nerone.
66	819	<i>Sub consulatulu lui C. Luciu Telesinu si C. Suetoniu Paulinu.</i>	VIV. 13 Oct.
67.	820	<i>Sub cons. lui Capitone și Juliu Rufu.</i>	XV.
68.	821	<i>Sub cons. lui Siliu Italicu si alu lui Galeriu Trachalu Turpilianu.</i>	† 9 Iuniu.

1. Sub consulatulu lui Caiu Telesinu si allu lui Suetoniu Paulinu, se petrecù unu faptu onorabile si altulu fôrte rusinosu. Nerone se întrecù cu cantatorii de lira, si Menecrate, (1) professoriulu lui de lira, compunendu-i unu cântecu de victoria in circu, ellu condusse unu caru in publicu;

(1) Editiunea Tauchnitz copriendundu aci ua constructiune neconciliabile cu regulele compositiunii grece, dupa parerea nóstra, am fostu nevoiti a urma variantea din editiunea lui E. Gros.

si Tiridate veni la Rom'a, adducundu cu sine nu numai copiii lui, ci si pre ai lui Vologesu, si pre ai lui Pacoru, si pre ai lui Monobazu; si le si facu ua pompa prin tote tierrele incepundu de la Eufrate ca cumu aru fi mersu in triumfu.

2. Tiridate inloria si prin etatea si prin frumuseti'a si prin nascerea si prin spiritulu seu, si cet'a servitoriloru precumu si tota pomp'a regale lu insotiau: trei mii de callari Parthi, si afora de acesti-a, alti multi Romani lu urmau; si cetatile stralucitu decorate, si poporele strigandu tare si veselu i priimiau; tote necesariile le aveau in daru, in catu spessele se evaluau la doa-sute mii dinari pentru thesaurulu publica; si acest'a tinu noa lune intr'una, pre catu calletorira. Tiridate callari pretutindenea pina in Itali'a, si alaturea cu ellu callaria si femei'a lui purtandu uaasca de auru in locu de velu, ca se nu fia vediuta in contr'a datineloru stremosiesci; ero in Itali'a calletori in carrele tramisse de Nerone, si prin tierr'a Picientiniloru ajunse la Neapole unde se afla ellu; cu tote acestea, candu se apropiu de ellu, nu voi se depuna acinacele, (1) de si i se ordinasse, ci lu fissu cu cuie in teaca; dero totu-si puse genunchiulu in pamentu, -si incrucesia manele, lu numi domnu allu seu si i se inchina.

3. Deci Nerone admirandu-lu pentru acest'a, priimi bine pre cei-l-alti, si dete ua lupta de gladiatori la Puteoli. Patrobiu, libertulu seu, presiedi la aceste jocuri; si se servi de atata stralucire si cheltuiela, in catu ua di intraga nu venira pre teatru de catu barbati, femei si copii Ethiopi; si (coci trebuia se se accorde pentru acest'a ua ore-care onore lui Patrobiu) Tiridate sageta de susu de pre scannu fere; si doi tauri dintr'ua singura lovitura (deco se pote crede) strapunse si ucisse de ua data.

4. Dupa acest'a Nerone lu duse la Rom'a, si i puse pre capu diadem'a; si totu orasiulu era decoratu cu lumine si corone de flori, omeni numerosi se vedeau pretutindenea, dero mai allessu Forulu era plinu; poporulu in vestminte albe si cu cunune de lauri ocupu mediloculu pietii, ero celle-l-alte parti erau ocupate de ostasi, accoperiti de arme asi de stralucitorie, in catu si armele lor si inserneaue schinteiau; inse si olanele

(1) Ἀκινάκης, Lat. *acinaces*, pumnalu scurtu si dreptu, propriu Mediloru, Persiloru si Schityloru (Hor. *Od.* I, 27, 5; Curt. III, 3, 18); ellu se purta atirnatu de ua cure ce incungiura cingutorea; acesta arma nu era ua *sabie*, ci unu *pumnalu*, caci se purta de ua data cu sabi'a, dero in partea oppusa a corpului. — Cf. A. Rich, op. cit.

tutoru edificiiloru se ascundeau sub cei-ce se suisera pre dinsele ; acestea pregatindu-se ast-felliu de cu noptea, de ua data cu diu'a veni si Nerone in Foru, investitu cu vestmântulu triumfale, d'impreuna cu Senatulul si cu pretorianii ; si se suî pre tribuna si se assediâ pre scaunulu curule. Dupa acést'a, Tiridate si cei-ce lu insotiau trecura printre rândurile armatiloru insirati de amendoa părtille, si stându in faci'a tribunei, se inchinara lui, ca si mai 'nainte.

5. Intre acestea ridicându-se unu mare strigatu, Tiridate se spariâ, si remase câtu-va timpu fora voce, cá unu mortu ; mai pre urma preconele (pristavu, crainicu) facundu tacere, 'si veni in simtiri, si dominându-si superbi'a, se suppose imprejurâriloru si folosului seu, nepreoccupându-se intru nimicu déco va pronuntiâ ce-va umilitoriu, d'in speranti'a celloru ce va castigá. In adeveru vorbi asiá : «Eu, dómne, sum descendente allu lui Arsace, fratele regiloru Volgesu si Pacoru, si servulu teu ; si am venitu la tine, dieulu meu, cá se me inchinu tie, ca lui Mithra (1) ; si voiu fi ceea ce vei decide tu ; càci tu mi esti si Parca si Fortuna.» Earo Nerone i respunse asiá : «Bine ai facutu de ai venitu aici, pentru cá presente se te bucuri de present'i'a mea ; càci celle-ce nici tatalu teu nu ti a lassatu, nici fratii tei dându-ti nu ti au pastratu, acellea ti le daruescu eu ; te facu rege allu Armeniei, cá se affli si tu si ei cà potu se iau si se daruescu regate.» Dicundu acestea, lu invitâ se se urce pre ua trépta facuta pentru acést'a in faci'a tribunei, si pre cându siedeá plecatu la piciórele lui, i puse diadem'a pre capu ; si in acestu momentu se ridicara strigate multe si de totu felliu.

6. Se mai tinura, in urm'a unui votu allu senatului, si spectacule teatrale ; si teatrulu, nu numai scen'a, ci in tóta periferi'a lui interna, erá poleitu cu auru, dupo care acea di se numi de auru. Cortinele intinse in aeru, cá se apere de sóre, erau de purpura, si in mediloculu loru erá cusuta imaginea lui Nerone menându unu caru ; éro de juru imprejuru

(1) Dieu allu vechiloru Persi, subordinatu lui Ormuzd, si sub numele cărui'a se adora sórele si foculu. Ellu strabate necontenitu spatiulu, vediendu tóte cu cei ua mie de ochi ai sei, audindu tóte cu celle ua mie de urechi alle salle. Ellu combatte fora crutiare pre Ahriman si pre Devi, apera tóte creaturele, dà fertilitate pamentului, prosperitate omeniloru ; cântaresce faptele omeniloru ; la capulu puntei ce duce la eternitate ; era invocatu de trei ori pre di ; un'a din lunele annului 'i era consacrata, și pre fia-care luna ua di. Vedi Müller, *Mithras*, Wiesbaden, 1833; La jard, *Recherches historiques et archéologiques sur le culte de Mithras*, Paris, 1837 in 4° en atlas.

straluceau stelle de auru. Acestea se petrecura ast-felliu, si, se intiellege, că a mai fostu si unu ospetiu; pre lunga acestea Nerone cantă cu lir'a in publicu, si condusse unu caru, imbracatu in vestmentu verde, si purtându pre capu casca de aurigu (vizitiu); de cari Tiridate indignatu si laudându pre Corbulone, lu accusá de acestu singuru lucru, că sufferiá unu assemenea domnu. Si nu se ascunse nici de cumu de Nerone, ci i disse ua data : «Bunu servu, o domne, ai pe Corbulone.» Acestea le disse fora a fi intiellésu; déro in alte imprejurări lu lingusi si i aretà ua suppunere fora margini, d'in care causa priimi daruri de totu felliu lu in valóre de cincii-dieci millióne de dinari, si lu induplecà se i dee voia de a reconstrui cetatea Artanata, pentru care luându lucratori, pre unii d'in partea lui Nerone, pre altii tocmindu-i cu bani, i dusse cu sine d'in Rom'a. Cu tote acestea Corbulone nu dete voia tutoru-a de a trece in Armeni'a, ci numai celloru dati lui de Nerone; d'in care causa Tiridate admirà si mai multu pre unulu, si despretiuj pre cellu altu.

7. Tiridate se întórse nu pre unde venisse, adeca prin Illyricu si pre marea Ionica, ci plutindu de la Brindisii spre Dyrrachiu; si vediù si orasielē din Achaia (1), a caroru fortia si frumusetie lu implù de admiratiune cotra imperiulu Romanu. Tiridate, reconstruindu Artanata, o numi Neronia. Earo Vologesu nici nu voi se vina la Nerone, de si acestu-a tramisse in mai multe ronduri dupa ellu, si, in fine, fiindu-cà nu-lu mai lassá in pace, i respunse : «Multu mai usioru ți este tie de câtu mie a strabate ua mare asiá de intinsa; deci cându vei veni in Asi'a, atunci ne vomu intiellege [unde vomu puté] se ne intalnimu.» [Acestea i scrise in celle din urma Parthulu].

8. Nerone nu porni pre mare asupr'a lui Vologesu, cu tote că erá aprinsu de menia in contr'a lui; de asemenea nici in contr'a Ethiopiloru sau in contr'a Portiloru Caspiei, precumu aveá de cugetu; [ci, vediendu că acestea aveau nevoia de timpu si de munca, sperá că acelle popóre se voru supune de sine;] si tramisse in cóce si 'n colo esploratori; apoi trecù in Ellada, nu cá Flamininu, nici cá Mummiu sau cá Agrippa si Augusto, strabunii lui, ci pentru că se mène carre si se cante cu lir'a se se intréca cu preconii si se joce tragedie; căci nu-lu mai multiamá

(2) Editiunea Tauchnitz : τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις, adeco «orasele Asiatice.» Dero Reiske observa cu multa dreptate că erá cu neputintia ca Tiridate se se întórca in patri'a sea fora se védia orasielē asiaticē. Prin urmare trebne se se citeasca in testu : «ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ πόλεις.» Ap. Gros.

Rom'a, nici teatrulu lui Pompeiu, nici Circulu cellu mare, ci avea nevoia de ua excursiune, cá se ajunga, precumu diceá, *periodonice* (1); ducea cu sine atât'a multime nu numai de Augustani, ci si de alti omeni, câtu ar fi suppusu pre Parthi si pre celle-l-alte natiuni, de ar fi fostu ver unu resbellu. Déro erau nisce ostasi asiá cumu puteau fi nisce Neroniani, si purtau, in locu de arme, lire si plectre (2), masce (3) si coturni (4); si castigá victorie de celle ce se cuventau unei attare armate, si invinse pre Terpnu, pre Diodoru si pre Pamene, cá cumu ar fi invinsu pre Filippu, pre Perseu sau pre Antiochu; si pentru acést'a, pre câtu se pare, constrinse pre acellu Pamene, care, sub Caiu, erá in flórea lui, se combata, cu tote cà era betránu, pentru cá, dupa ce-lu va invinge, se maltractedie statuele lui.

9. De ar fi facutu numai acestea, ar fi datu materia de risu. Si cu tote acestea cumu ar fi sufferitu cine-va se audia, ne-cumu se-lu vedia, de unu imperatoriu Augustu inscriindu-se pre tablitu'a alb'a (5) intre concurenti, si essercitându-si vocea, meditându câte-va cântece, si purtându pre capu unda peru mare, éro cu barb'a tunsa, cu vestmentulu ridicatu in alergature, mergundu cu unulu sau doi in urm'a sea, uitându-se pre sub sprincéna la adversari, si dicundu-le in totu de un'a câte ce-va care

(1) Atletu invingatoriu in jocurile din tóte tierrele.

(2) Πλήκτρον, lat. *plectrum* (din rad. πλήσσω, isbescu) unu mnisiuru sau na péna cu care faceau se vibredie córdele instrumenteloru musicali. Cf. A. Rich. *Dictionnaire des antiquités rommaines et grecques*, Verbo *plectrum*.

(3) «Προσωπεῖον si πρόσωπον, lat. *persona*, masca ce purtau necontentitu pre scena, in teatrele Greciei si alle Italiei vèchi, actorii de ver-ce classe, tragicii, comici sau pantomimi. Partea mascei ce acopereá faci'a era de lemnu (Prudent. *Adv. Symmach.* II, 646; cf. Virg. *Georg.* II. 397) si la acést'a se adaugeá ua peruca in raportu cu caracterulu mascei, asia in câtu nu numai trassurele feciei ci totu capulu actoriului erá acoperitu si transfiguratu (Ant. Gell. V, 7). Pre lon gá acestea, fia-care etate si fia-care conditiune a viúetiei, dela tineretia peno la decrepitudine, si dela erou peno la servu, aveá ua masca particularia.» Cf. A. Rich, *op. cit.*

(4) Κόθουρος, lat. *cothurnus*, incaltiminte lunga cu ua talpa fórté grósa de pluta pentru cá se inaltie pre actoriu si se i dea unu aeru mai maretiu. Cf. Virg. *Ecl.* VIII, 10; Servius *ad. l.*

(5) Λεβκόμα, lat. *album*, spatiu sau locu spoitu cu albu pre zidurile caseloru pentru cá se se scria pre elleannuntiuri. De aci acestu nume se dede la totu fellulu de tablitia alba pre care se affia ua inscriptiune, pre cumu list'a senatoriloru, edictele pretoriloru, list'a concurrentiloru la differitele jocuri publice si alte lucruri de acestu fellu.

i faceá se se incaiere ; temându-se de *agonotheti* (1) si de *mastigofori*, (2) si risipindu-le pre ascunsu la toti bani, cá, de va commite ver ua eróre, se nu fia flagellatu ; si facundu tóte acestea, pentru cá, dupa ce va invinge in lupt'a cantatoriloru de lira, se fia invinsu in a Cesariloru ; [cáci ce proscriptiune putea fi mai rea de cátu aceea in care *Syll'a* prosperiá pe altii, éro *Nerone* pre sine insu-si ; si ce victoria mai absurda de cátu aceea in care, luându corón'a de olivu, sau de lauru, sau de iérba, (3) sau de pinu, perdú pre cea civica ?] si cumu ar deplânge cine-va numai aceste estravagantie alle lui, cându, inaltiându-se pre coturni, cadeá de la putere, si. puindu-si masc'a de actoriu, depuneá demnitatea egemoniei, se incatená cá unu servu fugariu, se lassá à fi dusu de mâna cá unu orbu, jucá pre feme'i a insarcinata, nasceá, faceá pre nebunulu. (*sariá*), pentrucà de ordinariu jucá pre *Edipu* si pre *Thyeste*, pre *Ercule* si pre *Alcmeone* si pre *Oreste* ; si purtá masce câte ua data asemenate acelloru-a, alta data lui insu-si ; éro mascele de feme'i representau tóte pre *Sabin'a*, [pentru-ca ea si morta se lea parte la solemnitate ; si tóte câte le jucau cei-l-alti istrioni si ellu le diceá, faceá si sufferiá, cu singur'a *differentia* co] erá legatu cu lantiuri de auru ; cáci nu se cuveniá, precumu se pare, cá imperatulu Romaniloru se fia legatu cu lantiuri de ferru.

10. Si totusi toti cei-l-alti, precumu si militarii, vediendu-le tóte a-cestea, le sufferiau si le approbau, lu nuniau *pythionicu*, *olympionicu*, *periodonicu*, *pantonicu*, pre longa celle-l-alte denominatiuni ordinarie, amestecându, se intiellege, cu acestea si titulele de autoritate, asiá in cátu la fia-care numele de *Cesare* si de *Augustu* veniá la fine ; si nimene d'in ei n'ar fi cutediatu nici se deplângea nefericirea, nici se o deteste ; déro unu militariu, vediendu-lu inlantiuitu, se indigná, si alergà de-lu deslegà ; unu altulu, fiindu intrebatu : «Ce face imperatoriulu ?» respunse :

(1) Ἀγωνοθέτης, lat. *agonotheta*, presiedinte allu joeriloru publice in Greci'a. Ellu erá ua persona distinsa a carei sarcina erá de a terminá discussiunile, de a proclama pre invingutori si de a decerne premiele (*Spart. Haer. 13*).

(2) Μαστιγοφόρος, lat. *mastigophorus*, unu fellu de gardistu insarcinatu a pune la loculu loru pre cei ce comitteau desordini in locurile publice sau la serbările populari, de a impediá multi meá se între unde nu i se permitea, de a preintémpina agglomeratiunile de ómeni. Pentru acestu scopu, ellu erá armatu cu unu gârbaciu (*μάστιξ*), de la care derive numele seu.

(3) Στέλιον vedi *Omer. II. L. II*, assupr'a intellesulni acestei vorbe, pre care *Gros* o traduce prin : «persil.»

«Nasce», căci jucă pre Canace (1); dero nimenea nu făcù ce-va demnu de Romani; căci Nerone le risipiá atâti bani, in câtu se rugau se faca multe de acestea, cá se priimésca si mai multi.

11. Déro de s'ar fi petrecutu numai acestea, lucrulu s'ar fi consideratu cá ua rusine si ua batjocura nepericulósa; acumu in sa, cá cumu ar fi pornitu in realitate la resbellu, predà tota Greci'a, de si o declarà libera; ucisse ua multime [de barbati, femei, copii; si mai antâiu ordinà cá copiii si libertii celloru condemnati la mórte se-i lasse, murindu, jume-tate din averea loru; déru le dede voia a-si scrie ei insii testamentulu, cá se nu para cà i a omoritu d'in caus'a baniloru; in totu modulu le luá tóte, sau cellu pucinu cea mai mare parte d'in averea loru; si déco cine-va i lassá lui sau lui Tigellinu mai pucinu de câtu sperá, nu mai tineá séma de testamentu; éro mai pre urma apucá tóta averea, si pre copiii loru i essiliá cu unu singuru decretu: si nu se multiamí cu acést'a, ei ucisse unu mare numeru de essiliati]. Câte averi confiscà, traindu in ea proprietarii loru, si câte offerte predà d'in templele Romei, nimene nu le ar puté numera; [tabellarii (2) allergau incoce si incolo neanuntiându altuceva de câtu cà pre cutare l'a ucissu, éro cutare a muritu; căci, afora de epistolele imperiale, nu se tramiteá nimicu particulariu. Dusse cu sine in Ellad'a pre multi d'entre cei d'antâiu, cá cumu ar fi avutu nevoia de ei, pentru cá acolo se pera].

12. Toti locuitorii d'in Rom'a si d'in Itali'a fura lassati la bunulu placu allu unui Cesarianu cu numele Eliu; caci i dedese ua putere asiá de absoluta in câtu confiscá, essiliá, ucideá (si inainte de a face cunoscutu lui Nerone) si simpli partirulari, si callari, si senatori. Ast-feliu atunci imperiulu Romaniloru serviá la doi imperatori, lui Nerone si lui Eliu; si nu potu spune care d'in ei erá mai reu; caci in tóte celle-l-alte se assemenau, si nu differiau de câtu in acést'a, cà unulu, descendente allu lui Augustu,

(1) Litteratur'a classica nu ne a lassatu nimicu relativu la acésta persóna. D'in contestulu antoriului inse se vede cà erá ua femeie care, in tragediele timpului, trebuia se nasca pre scena.

(2) Γραμματοφόρος, lat. tabellarius, purtatoriu de epistole, messenger, prin medilocirea carui-a unu particulariu faceá se ajunga ua scrisóre la amicii sei, unu guvernul la delegatii sei, si vice-versa; ellu nu era unu factoriu de posta, in sensulu de astadi, căci cei vechi n'au cunoscutu nici ua data post'a de scrissori organisata cá serviciu publicu (*Cic. Phil. II, 31; ad Fam. XII, 12; XV, 17*). Cf. Ant. Rich. op. cit.

imită pre cantaretii de lira, éro cellu altu, libertu allu lui Claudiu, imită pre Cesari. Cătu despre Tigellinu, lu consideru cá unu appendice allu lui Nerone, pentru-că érá in totu de un'a cu ellu. Pre de alta parte, Polycletu si Calvi'a Crispini'l'a luau, distrugeau, predau, totu ce puteau, acellu-a, cu Eliu in Rom'a, acest'a cu Nerone si Sabin'a-Sporu; căci Nerone incredintiasse Crispinilei, cu tote că érá femeia si inca distinsa, pad'i'a lui Sporu si superintendenti'a vestiarului, si printr'ins'a toti erau despuiați.

13. Numi Sabin'a pre Sporu, nu numai pentru-că, cá se semene cu ea, lu taiase, (1) ci si pentru-că se cununasse cu ellu, precumu se cununasse si cu Sabin'a, in Greci'a, dându-i-lu, printr'unu contractu, Tigellinu, dupa cumu prescriá legea. Toti Grecii serbara cununiile loru adressându-le cuvinte conforme cu situatiunea, si úrându-le se li se nasca copii legitimi; si d'in acestu momentu, se impreunara cu Nerone, Pythagora cá barbatu, Sporu cá femeia; caci, pre longa celle-l-alte, se numia si dómna, si regina si stapána; si de ce s'ar mirá cine-va de acést'a, cându, dupa ce legá si baieti si fete golle de pari, se acoperiá cu ua pelle de fera, si, navalindu asupr'a loru, se dá la totu felliu de escesse cá cumu ar fi mancatu ceva? Attari erau turpitudinile lui Nerone; afora de acestea salutá pre senatori imbracatu cu ua tunica cusuta cu flori, si purtându sindonia(2) imprejurulu gutelului, déra ellu mai calcá legea si in acést'a cà essiá in publicu cu tunice fora incingotorie; se dice că si callarii din armata, sub acestu imperatoriu, se servira pentru antái'a ora de eippie (3) in revist'a loru annuale.

14. La jocurile Olympice, conducundu unu carru, de si cadu d'intr'in-

(1) Lu scopisse. cf. Suetoniu, 28: «Taiându testiculele copillului Sporu, incercá ehiau a-lu transformá in femeia». In acestu paragrafu si mai allesu in cellu urmatoriu, Suetoniu descrie unele escesse alle lui Nerone care ne revolta nu atátu in contr'a acestei fintie desnaturate cátu in contr'a poporului ce le-a toleratu.

(2) Σινδόνιον, σινδόνης si σινδών lat. *sindon*, stofa de inu forte fina, sau *mousseline*, cu care se imbracau Indieni, Egyptieni, Asiatici. Ea se introdusse si in Itali'a si cei cari erau dati la lussu se serviau cu ea, cellu pucinu in ultimele timpuri alle imperiului. vér'a, sau ca vestmentu pe de desubt, *industus*, sau pre d'asupr'a, *amicus* (Mart. II, 16; IV, 19; Anson. *Ephem in parecb.* 2). cf. A. Rich, op. cit.

(3) Edit. Tauchnitz: ἐπιπνίσις; am urmatu edit. Gros preferindu ἐπιπνίσις. ἐπιπνίσιον la *sella*, unu felliu de sella pentru cai, intrebuintata de Greci si de Romani. Vedi amenunte in A. Rich. op. cit.

sulu, si erá cátu p'aci se fia strivitu, totu-si fu coronatu, si de aceea dede Ellanodiciloru cei doe sute cinci-dieci de mii de denarii, pre cari mai in urma Galb'a li-le cerú inapoi; [dede si Pythiei un'a suta de mii de denarii, pentru-cà i dedese unu oraculu dupa placulu lui, pre cari Galb'a i luà inapoi;] éro de la Apolline, (sau cà se superasse pre ellu pentru ver unu respunsu neplacutu, sau infuriatu fora nici unu motivu pre ellu), juà inapoi teritoriulu Cirrheu, si lu dede ostasilor, si desfiintà oracolulu, junghiându nisce ómeni in orificiulu, d'in care esià sufflarea sacra; se luptà de na potrive in tóte orasiele unde erau lupte, luându ea precone pre Claudiu Rufu, barbatu consulare, pretutindenea pre unde era nevoia de unu precone, afora de Atene si de Lacedemone, càci numai in aceste cetàti nu se duse: in un'a, d'in caus'a legilor lui Lyeurgu, cari erau contrarie capritieloru salle; in cea-l-alta, d'in caus'a traditiunei despre Furie; éro proclamatiunea erá: «Nerone Cesare este invingutoriu in acesta lupta, si incoronédia pre poporulu Romanu si universulu seu»; càci de si aveá, precumu diceá, universulu, cantá cu lir'a, faceá pre preconele si jucá tragedie.

15. Uriá asia de tare senatulu, in cátu aretá predilectiune lui Vatiniu, mai allessu pentru-cà i diceá in totu de un'a: «Te urescu, Cesare, pentru-cà esti senatoriu;» me voiu servi de propriele lui cuvinte. Se observau in totu de una cu essactitate intràrile si essirile acestoru-a si alle altora, attitudinile, gesturile si acclamatiiunile lor; cei-ce erau in totu de una cu ellu, si lu ascultau cu attentiuone, si strigau tare, erau laudati si onorati; éro cei-l-alti, erau insultati si pedepsiti, in cátu unii ne mai putendu remané multu timpu, (càci adessea spectaculele tineau de deminetia pena sér'a) se prefaceau cà moru, si erau scossi d'in teatre cá nisce cadavre.

16. Pre cându se aflá in Greci'a, neavându ce face, i vení gustu de a sapá istmulu Peloponnesului; si se apucà de lucru, cu tote cà omenii nu prea voiau; càci se aretasse sânge preste cei d'antâiu cari attaccassera pamentulu, se audissera suspine si mugete, si fantasme multe se aretassera. Dero luandu ellu insu-si ternacopulu si sapându, induplecà de nevoia si pre cel-l-alti a-lu imitá; si multa multime de omeni de la alte natiuni addusse pentru acésta lucrare.

17. Avându nevoia de bani pentru acésta lucrare si pentru altele, si fiindu totu un'a de mare in fapte ca in daruri, si temându-se totu de na data de cetatienii cei fórte putinti se nu conspire contr'a lui din caus'a acestei lucràri, ucisse multi si buni barbati. Voiu lassá pre altii, (càci ina-

intea lui ua crima communa tutoru-a erá virtutea, avuti'a si famili'a; si toti sau se ucissera ei insii, sau fura ucissi de altii) dero voiu vorbi de Corbulone, Sulpiciu, Rufu si Proclu Scribonii; de acesti-a, pentru-cà fiindu frati si ore cumu de aceea-si etate, si nefacundu nici ua data nimieu unulu fora altulu, ci, precumu erau uniti prin nascere, de asemenea si prin dispositiuni si avere, si gubernara impreuna multa tempu amendoa Germaniele, si venira in Greci'a chiamati, cub pretestu cà Nerone avea nevoia de ei; si fiindu accusati, dupa cumu se accusá pre acellu tempu, fora se vorbesca nici se se arete in ochii lui Nerone, si pentru acést'a insultati de toti de ua potriva, preferira se móra, si curmara viuéti'a taiandu-si vinele; Corbulone, pentru-cà si ellu invitatu cu cea mai mare onóre de cotra Nerone, si numitu in totu de un'a intre altele parinte si binefactoriu, apoi dupa ce sossi la Cenchrea, inainte de a veni in faci'a lui, ordinà a-lu ucide. Nerone era gata a cantá cu lir'a, precumu dicu unii, si nu sufferiá a fi vediutu de Corbulone imbracatu cu orthostadiulu (1); si acestu-a, indata ce afflà de ordinea lui Nerone, luà gladiulu, si isbindu-se cu putere, disse: «Am meritatu-o!» càci atunci pentru prim'a ora se convinse ca facusse reu de crutiasse pe unu cantatoriu cu lir'a si venisse la ellu nearmatu.

18. Eta ce faceá ellu in Greci'a; mai trebuie ore se spuna cà ordinà se se omóre si Paris dantiuitorulu, pentru-cà voindu se invetie de la ellu a dantiá, nu putú? cà essilà pre Cecine Tuscu, pentru-cà pre cându guberná Egiptulu, se scaldà in bai'a ce se facusse pentru ellu pre cându lu asteptá se vina de la Alexandria? La Rom'a, totu in acestu tempu, Eliu faceá multe atrocitáti, si intre altele ucisse pre Sulpiciu Camerinnu, barbatu d'entre cei d'antàiu, d'impreuna cu fiulu seu, accusàndu-i cà, supra-numindu-se dupa strabunii loru Pythici, nu incetau de a purtá acestu pronume, si, prin acesta assemenare de nume, comitteau ua impietate cotra victoriele Pythice alle lui Nerone. De alta parte, *Augustani* promittiendu a-i face ua statua de ua mia libre, tóta ordinea callariloru fu nevoita a luá parte la spese. Cátu despre alle senatului, ar fi greu a le

(1) Ὀρθοστάδιον sau ὀρθοστάδιος subintell. χιτῶν, lat. *recta*, tunica tessuta d'antregulu, ca ciorapii, care se angustá, la medilocu si se potrivea pre corpu, fora se fia nevoia de cingutoria ca la tunica ordinaria; ea cadeá prin urmare de la gutu lá pitioare, cu incretituri drepte si neintrerupte; de la acestu caracteriu i vina nimirile greca si latina (Plin. H. N. VIII, 74; Fest. s. v.; Isidor. *Orig.* XIX, 22 18; Pollun, VII, 48), cf. A. Rich op. cit.

tractá un'a câte un'a : căci atâte sacrificie si serbatori se decretara, in cătu nici annulu intregu nu mi ar ajunge.

19. Eliu i scrisesse de mai multe ori mai nainte, invitându-lu se se întórca cătu mai in graba ; dero fiindu-cà nu se induplecá, veni insu-si in Greci'a in a sieaptea di, si-lu sparià asiá de tare, spuindu-i cà la Rom'a se prepara ua mare conspiratiune in contr'a lui, in cătu plecà in data in Itali'a ; si erá ore care sperantia cà va perí de furtuna, déro multi se bucurara in desiertu, căci scapà; si onoru-a si acést'a le causà mortea, cà se rugau si sperau cà va perí.

20. Cându ajunse la Rom'a, ua parte din muri se derimà si portile se sparsera cu violentia, pentru-cà, dupa spuss'a unoru-a, legile dictédia se se faca si un'a si alt'a pentru cei-ce au fostu coronati la jocuri ; si mai antâiu intrara cei ce purtau corónele pre cari le luassee (1) Nerone, si dupa ei altii tinendu in vêrfulu lanceloru tablitie de scânduri, pre cari erau scrisse numele invingutoriului si felliulu luptei in care Nerone Cesare cellu d'antâiu d'entre Romanii ce au fostu ver ua data invin-sesse ; apoi ellu insu-si pre carrulu triumfale, in care alta data Augustu celebrasse multe triumfuri frumóse, purtându unu vestmentu de purpura tiessutu cu auru, si incoronatu cu olivu, si tinêndu in mâna laurulu Pythicu ; si alătura cu ellu se afflá Diodoru cantaretiulu cu lir'a ; si dupa ce strabatú asiá circulu si Forulu, d'impreuna cu militarii, se sui in Capitoliu si de acoló in Palatinu, pre cându tóta cetatea erá ornata cu coróne, illuminata si profumata, éra poporulu intregu, si mai allesu senatorii, striga : «O ! Olympionice, o ! Pythonice, o ! Auguste, Auguste. Lui Nerone Hercule, lui Nerone Apolline ! Tu unulu esti periodonice, d'in tote timpurile, Auguste, Auguste ! voce sacra ! Fericiti cei ce te asculta ! (2) » căci la ce se oculimu vorbele si se nu reproducemu chiaru celle ce s'au dissu ? căci a nu ascunde nimicu d'in celle intemperate, nu numai cà nu adduce aici ua desonore istoriei, ci d'in contra i adduce ua lauda.

21. Dupa ce facù acestea, annuntià jocuri de circu, si adduse la circu aceste corone si pre tote celle-l-alte, câte le luassee invingundu cu carrele, si le pusse imprejurulu obeliscului egipténu ; corónele aceste erau in numeru de un'a mie optu sute optu. Dupa acestea, manà carre. Éro ore care

(1) Preferimu *ἀνήρητο*, dupa Reiske, Bekker si Dindorf, in locu de *ἀνήρρον*, ca in edit. Tauchnitz.

(2) Schimbâmu interpunctiunea din Tauchnitz, conformandu-ne cu cea din E. Gros preferabile aci.

Larciu Lydu i se infacisîà offerindu-i doa sute cincî deci de mii de denarii cá se cânte cu lir'a ; dero ellu nu luà argintulu, judecându nedemnu de sine de a face ceva pentru salariu ; (si de aceea Tigellinu cerú acésta summa, cá se nu-lu ucida ;) cu tote acestea ducundu-se in teatru, cantà cu lir'a si jucà tragedie, luà chiaru parte la tóte alergàrile cu caii ; câte ua data se lassà a fi intrecutu, cá se se credia cà in celle l-alte ronduri, de celle mai multe ori, erà in adeveru superioare.

22. Deci Nerone ast-feliu guberná ; déro voiu spune si cumu fu resturnatu, si cumu cadîu de la putere. Erà unu Gallu Caiu Juliu Vindice, dupa strebuni [Aquitanu] d'in familia regale, éro dupa tata senatoriu romanu, la corpu tare, si la minte intielleptu, in alle resbellulu espertu, si cutediatoriu la ver ce lucru mare ; [aveá forte multu iubirea de libertate si de gloria ; acestu-a erà mai mare preste Galli]. Acestu Vindice adunându pre Galli, carri sufferissera multe in numerósele cereri de bani, si mai suffarian inca de lá Nerone ; si suindu-se pre ua tribuna, tinú ua cuventare intinsa contr'a lui Nerone, dicundu cà trebuie se se despartia de ellu si se se scóle [contr'a lui], «pentru-cà, diceá, a predatu totu universulu Romaniloru, pentru-cà a facutu se péra flórea senatulu loru, pentru-cà a desonoratu si uccisu pre mama-sea, si nu mai pastréda nici apparenti'a unui imperatoriu ; càci ucideri si rapiri si insulte s'an commissu de multe ori multe si de altii ; déro pre celle l-alte cumu le ar puté spune cine-va cu demnitate ? Am vediutu, o amici si alliati, credeti-me, amu vediutu pre acellu barbatu (deco se póte numi barbatu barbatulu lui Sporu, femeî'a lui Pythagora), in cerculu teatrului, si in orchestra, (1) ua data avendu ua lira, si orthostadiu (2), si cothurni (3), alta data incaltiaminte de comedia si masca ; l'amu auditu adessea cantându, l'amu auditu facundu pre preconele, l'amu auditu declamându in tragedia, l'am vediutu inlantinitu, l'am vediutu târritu, bortiosu, nascuudu cá femeiele, si recitându, ascultându, sufferindu si facundu totu ce narréda Fabula. Apoi cine va mai numi ua asemenea fiantia Cesare, imperatoriu si Augustu ? Nimeni se nu insulte cu nici unu pretiu aceste cuvinte sacre ; càci elle au fostu purtate de Augustu si de Claudiu ; acestu-a insa fórte cu dreptu s'ar numi Thyeste si Oedipn, Alcmeone si Oreste, càci pre a-

(1) V. not'a de la C. LXI, § 17.

(2) V. not'a de mai susu la § 17.

(3) Ua specia de incaltiaminte.

cesti-a i representa si aceste supranume (1) le pórta in loculu celloru alte. Sculati-ve déro ua data, si ajutati-ve voi insive, ajutati si pre Romani, si liberati totu universulu.

23. Toti approbara aceste cuvinte alle lui Vindice. Dero fiindu-cà Vindice nu cereá imperiulu pentru sine, desemnara la donnia pre Serviu Sulpiciu Galb'a, distinsu prin equitatea si esperienti'a sea in resbelle, gubernatoriu allu Ispaniei, si avendu ua putere nu mica; si acellu-a fu proclamatu imperatoriu de cotra militari. Se dice cà Nerone promitiendu in publicu doa milióne si jumetate de denarii cellui ce va uccide pre Vindice, Vindice, audindu, a dissu: «Cellu ce va uccide pre Nerone si-mi va aduce capulu lui, va primí in locu-i pre allu meu.» Ast-fellu erá Vindice.

24. Ero Rufu, gubernatoriulu Germaniei, porní cá cumu ar fi proiectatu se se lupte cu Vindice; si ajungundu la Besontione (2), impressurá orasiulu, sub pretestu cà nu lu priimisse. Vindice venindu se apere cetatea contr'a lui, si asiediându-si castrele nu departe de alle lui, 'si tramissera sciri intre ei si in celle d'in urma venira singuri la intiellegere, fora se fia presente ver unu altulu din cei-l-alti, si, precumu se crediú, se invoira intre dinsiú contr'a lui Nerone. Dupa acést'a, Vindice se rapedi cu armat'a, cá cumu ar fi voitu se ié cetatea; si militarii lui Rufu simtindu-i cà se apropia, si 'crediendu cà vinu asupr'a loru, se aruncara in contr'a lui, fora ordinea nimenú; si cadiendu asupr'a loru cari nu se asteptau la un'a ca acést'a si erau in desordine, taiara unu mare numeru d'intr'insii. Vediendu acestea si petrunsu de durere, Vindice se injunghiá insusi; si adeverulu este asiá; déro multi dupa acést'a, strapungundu-i corpulu cu lovituri, facura a se crede minciun'a cà ei l'ar fi ucisu.

25. Rufu se intristá tare de acést'a, si nu voi se primesea demnitatea imperiale, cu tote cà militarii staruira adessea de ellu, si cu tote cà puteá se o capete usioru; càci erá unu barbatu activu, si avea ua armata mare si prompta. Militarii derimara si sfarimara imaginele lui Nerone, si lui i detera numele de Cesare si Augustu. Si fiindu-cà ellu se induplicá, at-tunci unu militariu scrisse in graba aceste titule pre unulu din insemnele lui; ellu le sterse, si dupa ce i stemperá cu mare greu, i convinse cà trebuie se se referre la senatu si la poporu; sau pentru-cà nu crediú cuviintiossu cá militarii se dee cuiva puterea (càci acést'a, diceá, se cuvine

(1) Preferimu lectura loru Bekker si Dindorf: *ἐπιωνυμίας* in loculu lectiunei Tauchnitiane, *ἐπιθουμίας*, multu mai pucinu logica.

(2) Besançon.

senatului si poporului), sau pentru că erá de totu marinimosu, in câtu se nu aspire la puterea imperiale, pentru care altii faceau tóte.

26. [Nerone, aflându de fapt'a lui Vindice, la Neapole, unde priviá la gymnica dupa ce prandisse, nu se intristá, ci sarindu josu de pe scaunu, laudá cu caldura pre unu atletu ; si nici nu se grabi a se întórce la Rom'a ci numai scrisse senatului, se scusá cã n'a venitu, dicundu cã e ragsitu, cã cumu aveá nevoia se le cânte si atunci ; si aveá aceea-si gandire si grija de voce, de cântece, si de essecutiuni d'in lira, nu numai atunci in presente, ci si dupa acést'a ; si de aceea nu esclamá nimicu, de si ar fi trebuitu se strige in nisce attari imprejurári ; indata se scuturá si se lînistí, ca cumu ar fi voitu se cânte ; facea totu asiá tóte câte era deprinsu a face, inveselindu-se de celle ce i se anuntiau, pentru-cã ver cumu sperá cã va dobori pre Vindice, si credeá cã a gasitu ua occasiune de essactiuni si uccideri ; se dede la voluptáti, si santí templulu Sabineí terminatu si decoratu stralucitu, puindu-i acesta inscriptiune : **Matronele in onorea dieitiei Sabina Venerea** ; si aci spunea adevverulu ; cãci fuisse con-struítu cu banii cei multi ce rapisse de la matróna : petreceá in ua multime de glume, d'in cari eu voiu trece pre celle-l-alte, si voiu spune numai un'a]. Intr'ua nopte tramittiendu in graba dupa cei mai insemnati senatori si callari, cã cumu ar fi avutu se le communique éevá relativu la celle de facia : «Am descoperitu, disse, cumu hydraululu (1) (voiu transcrie chiaru cuvintele lui) suna mai tare si mai cadentiatu.» Ast-felliu erau petrekerile salle de atunci ; nu i passá nici de aceea cã amendoa u-siele monumentulu lui Augustu si alle camerei lui de culcare se deschis-sesera de sine chiaru in acea nopte ; nici de aceea cã pe territoriulu Albanu cadisuse ua plóia cu atátu de mare sânge, in câtu si riurile lu têr-riau in apele loru ; nici de aceea cã marea, retragundu-se la ua mare de-partare de Egiptu, coprinsesse ua mare parte d'in Lyci'a.

27. Déro cându audí cã Galb'a s'a proclamatu imperatoriu de cotra militari si cã Rufu s'a declaratú contr'a lui, fu coprinsu de ua mare spaima ; luá ellu insu-si óre-cari mesuri in Rom'a si tramisse asupr'a loru pre Rubriu Gallu si pre alti câti-va ; delassatu inse de toti, eugetá se ucida pre senatori, se aprinda orasiulu si se plutésca spre Alessandri'a,

(1) ὕδραβλις sau ὑδραυλος lat. hydraulus. Orga idraulica (Cic. Tusc. III, 78; Plin. H. N. IX, 8; Vitrus. X. 13) in care actiunea apei producea asupra folli'loru a-cellu-a-si effectu ca cellu ce se dobandesce cu ajutoriulu unei greutáti mari. cf. A. Rich. op. cit.

adaugundu : « Si de voiu cadé de la domnia, cellu pucinu artea nostra acolo ne va nutri » ; càci ajunsese la atât'a dementia, in câtu credeá cà ver cumu va puté trai cá particulariu, si pre longa acést'a va puté cantá cu lir'a ; in sa cându simtì cà este delassatu si de pretoriani, (dormiá d'in intemplanare in nisee gradini) incercá a fugi. Atunci luà unu vestmentu prostu si incalecá pre unu callu nu mai bunu, si pre ellu, cu faci'a acoperita, pornì, la inceputulu noptii, cotra vill'a unui Cesarianu, Zaone, in-socitu de Epaphroditulu Sporu.

28. Pre cându ellu faceá acestea, se intemplà unu cutremuru asiá de violentu, in câtu i se parù cà totu pamentulu crapá, si cà tote suffletele celloru ucisi de ellu se aruncase asupr'a lui. Deci recunoscutu, chiaru si in acesta stare de cotra unulu, precumu se dice, d'in cei ce lu intalnira, si fiindu salutatù cá imperatoriu, se întórse d'in calle, si se ascunse intr'unu locu stufosu ; si remase cá unu miserabile acolo peno se facù diua, cá se nu fia nici de cumu vediutu ; prepunendu pre ver cine treceá, cà vine spre ellu, tremurându la ver-ce voce, cá cumu l'ar fi chiamatu; deco audia ver unu catiellusiu, latrându sau ver ua passerica ciripindu, ua ramurica sau craca legánându-se de vèntu, se turburá terribile ; si nu se puteá linisti d'in caus'a loru, nici nu cutediá se îngâne ceva ver unuia d'intre cei ce erau cu ellu, cá se nu lu mai audia si altulu, ci singuru in suffletulu lui si plangeá si se vaetá ; càci se gandiá intre altele si cà, ellu care ua data se faliá cu ua multime de ómeni in serviciulu seu, acumu e redussu a avea numai trei liberti. Acésta drama i preparà atunci divinitatea, cá se nu mai jóce pre alti omoritori de mame si pre alti ratacitori, ci pre sine insu-si ; si atunci se cai de crimele ce cutediasse, cá si cumu ar fi pututu se face a nu realisá ver un'a d'in elle. Ast-felliu de tragedie jucá acumu Nerone, si repetiá necontenitu in mintea lui acestu versu : *Sotia si parinte voescu ca eu se moru misiellesce*; dero mai tardiu, cându vediù cà nimene nu lu cautá, intrá intr'ua caverna ; si acolo mancà inflamanditu ua pâne cumu nu mancasse nici ua data si beù insetosiatu ua apa cumu nu beusse nici ua data ; de care indignatu, disse, « Acést'a este beutur'a mea neinvidiata. »

29. In acesta stare erá Nerone ; éro poporulu romanu sacrificá boi si se veseliá ; unii purtau *pilee* cà cumu s'ar fi liberatu, si loi Galb'a se votara tóte onorile puterii imperiali ; pre tutindeni cautara pre Nerone, si câtu va nu putura affiá unde se dusesse ; apoi affiându, tramissera callari contr'a lui. Atunci ellu, simtindu cà se apropia, dede ordine celloru ce

rau cu ellu se-lu uccida. Déro fiindu-cà nu lu ascultara, suspinà si disse : Numai eu nu am nici amicu nici inimicu.» Intre acestea, callarii apropiându-se de ellu, se uccisse insu-si, dicendu acellu cuvântu repetitu pretutindenea : «O Joue, ce mai artistu se perde!» Fiindu-cà muria anevoiã, Epaphroditu i dede lovitur'a de gratia. Viuetiù trei-dieci de anni si noa lune, d'in cari domni trei-spre-diece anni si optu lune. Ellu fu ultimulu d'intre descendentii lui Enea si ai lui Augustu, asiã cumu aretasera indestullu de evidente laurii plantati de Livi'a si speci'a passeriloru albe, mórte inaintea lui.

*Escerpte de Xiphilinu d'in Cartea LXIV a Istoriei Romane
a lui Dione.*

Se Intercalédia fragmentele întregi alle lui Dione cari s'au pututu aflá.

SUMMARIULU CAPITULELORU DIN CARTEA LXIV

Prenuntiele domniei lui Galb'a : avariti'a : insolenti'a libertiloru, a lui Nymphidiu, a lui Capitone. c. 1. 2. — Intrarea lui eruda in Roma : suppliciu lu Neronianiloru. c. 3. — Despre rescól'a lui Vitelliu contr'a lui Galb'a. c. 4. — Luciu Pisone adoptatu Cesare de catre Galb'a : Othone usurpa Imperiu lu. 5. — Mortea lui Galb'a si a lui Pisone. c. 6. — Othone ia domni'a sub nisce auspicii si maguliri nefericite. c. 7. 8. — Insolenti'a militariloru : Pseudo Nerone. c. 9. — Luptele lui Othone cu Vitelliu la Cremon'a. c. 10. 11. — Cuventarea lui Othone catre militari. c. 12. 13. — Cum Othone se uccisse insu-si cu pumnariulu. c. 14. 15. — Rapacitatea lu i Valente. c. 16.

SPATIULU DE TIMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		Anulu lui Galb'a
68	821	<i>Sub consulatulu lui C. Siliu Italicu si allu lui Galeriu Trachalu Turpilianu.</i>	9 Iuniu
69	822	<i>Galb'a Cesare Augustu pentru a doa ora si T. Viniu.</i>	† 15 Ianuar.

1. Ast-felliu Galb'a fu desemnatu imperatoriu, precumu i predissesse Tiberiu, spunendu-i cà si ellu va gustá ua data d'in imperiu ; déro i se mai predissessera si alte semne forte evidenti ; càci i se parú cà Fortun'a i dice cà lu astépta de multu timpu, si cà nimeni nu o introduce in casa ; si déco va mai fi oprita, se va retrage la altulu ; si nàvi pline cu arme fura impinse spre Ispani'a totu in acelle dille de sinele, fora cá veri unu omu se le conduca ; si ua mula fetà, ceea ce i se predisse cá simbolu allu puterii selle viitorie ; si unu copillu, presentându-i tamai'a pre cându sacrificá, se facú de ua data albu ; si devinatorii dissera cà autoritatea junelui principe va durá peno la betranetie.

2. Acestea fura semnele ce s'au aretatu la innaltiarea lui ; de altmintrelea ellu guberná cu moderatiune si nu se facú nesufferifu, judecându

cà nu ellu a luat imperiulu, ci cà i s'a datu; (càci dicea adessea aceste cuvinte); dero stringeá bani cu ua lacomia nesatiósa, de cari si aveá nevoia, si d'in ei cheltuiá asiá de pucini, in câtu nu daruiá denari, ci oboli; libertii lui facura érosi asiá de multe abusuri, in câtu i le attribuirea lui; càci pentru particulari e de ajunsu cá cinevá se nu faca nimeni nedreptate; éro principii suntu tinuti se iee sem'a se nu faca altulu ver unu reu; càci pucinu le passa celloru ce sufferu reulu de cine li se face reulu. De aceea, cu tote cà Galb'a erá strainu de acelle escesse, déro fiindu-cà ingaduiá pre reu-facutori, sau cà nu sciaá celle ce se petreceau, ellu nu-si audi de bine. Unu ore care Nymphidiu si Capitone ajunsera asiá de insolenti sub ellu, in câtu Capitone intr'ua di cându óre cine appellá la judecat'a lui, sarí de pre scaunulu cellu inaltu, si disse: «Spune-ti motivele inaintea Césarelui»; si dupa ce cercetá cu deameruntulu affacerea, lu uccisse. Ce e dreptu, pentru acestea Galb'a i pedepsi.

3. Cându se apropiá de Rom'a, i esira inainte pretorianii lui Nerone si cerura se fia lassati in acellu-asi corpu de armata. Ellu la inceputu amaná respunsulu sub pretestu de a se gandí asup'r'a acestui lucru; dero fiindu-cà nu ascultara, ci se revoltara, tramisse asup'r'a loru armat'a; si ver o siepte mii d'intr'insii fura uccisi, éro cei ce remassera fura decimati. Ast-felliu, si inaintatu in etate si muncitu de bóla, ellu a fostu energicu la minte, si credeá cà unu imperatoriu nu trebuie se faca nimic prin sila. De asemenea nu voi se dee pretorianiloru bani, cându acesti-a i cerura, si disse: «Eu sum deprinsu a allege pre militari, nu a'i cumpera.» Poporulu ceréndu-i mórtea lui Tigellinu si a altoru misiei de sub domni'a precedente, ellu nu-i o accordá, cu tote cà i ar fi uccissu indata, de nu i ar fi cerut'o. Cu tote acestea ordiná cá Eliu, Narcissu, Patrobiu si Locust'a, preparatori'a de venine, precum si alti câti-va d'in cei influenti sub Nerone, se fia purfati in catene prin tóta cetatea, si apoi uccissi. Pentru acésta fapta fu laudatu; déro se espusse la risulu multoru-a pentru cà la drumu purta sabi'a aláturi cu sine, de si erá betránu si slabu de nervi.

4. Voiu spune acuma si cumu i-a fostu mórtea.

[Rufu vení la Galb'a, si nu obtinú de la éllu nimic'a demnu de spussu, afora numai de nu s'ar considerá cá attare faptulu cà, de si proclamatu de mai multe ori imperatoriu, totu-si vietuiú; éro la cei-l-alti omeni si castigasse unu nume mare pentru cà nu voisse se iea imperiulu, mai mare de câtu deco l'ar fi priimitu.]

Militarii din Germania, pre cari i aveá Rufu, nedobândindu nici ua

gratificatiune de la Galb'a, se aprinsera si mai tare. Neisbutindu prin Rufu a ajunge la scopulu dorintiei loru, cautara a si o impliní prin altulu; si facura acést'a : punendu in fruntea loru pre Aulu Vitelliu, gubernatoriulu Germaniei de jesu, se resculara, uitându-se numai la nascerea lui nobile; déro nu considerara că ellu fuisse favoritulu lui Tiberiu si că viuetiuiá necontentu in desfrenári; sau mai bine tocmai de aceea judecara că este bunu pentru planurile loru. Vitelliu se judecă insu-si asiá de nedemnu de stima, in cătu ridiendu-si de astrologi, invocá cá proba contr'a loru, dicundu : «Ei nu sciu nimicu, ei cari dieu că eu voi ajunge imperatoriu». Insu-si Nerone risse audindu acést'a, si lu nesocoti pîna într'atâta in cătu nu i facù nici unu reu.

5. Deci Galb'a, aflându de rescól'a lui Vitelliu, adoptá pre Luciu Pisonne, june nobile, modestu, intielleptu, si lu desemná Cesare. Dero Marcu Salviu Othone, superându-se că Galb'a nu lu adoptasse pre ellu, fu ierosi pentru Romani cauza de nenumerate relle. Ellu erá asiá de onoratu de Galb'a, in cătu chiaru in diu'a in care muri, stete singuru d'ntre senatori alături cu ellu pre cându sacrificá, ceea ce fu principalea cauza a celloru ce se întemplara; căci aruspicele i disse că se conspira contr'a lui, si de aceea lu consiliá se nu se duca cu nici unu pretiu nicaeri. Othone, audind acést'a, alergá indata cá dupa altu ceva, si fu introdussu in intrulu muriloru de cotra căti-va militari, cari erau intiellessi cu ellu; si acolo tragundu in partei si pre cei-l-alti, cari erau superati pre Galb'a, sau mai bine cumperându-i, priimí indata de la acei-a imperiulu, si mai in urma si de la cei-l-alti.

6. Aflându Galb'a de celle ce se petreceau, tramisase câte-va persóne la armata, cá cumu ar fi fostu in puterea sa se le schimbe inimele. In-tre acestea, unu militariu, intindiendu sabi'a góla si plina de sânge, in-naintá spre ellu si-i disse : «N'ai grija; imperatoriule ! căci amu uccissu pre Othone, si nu mai ai de ce te teme». Deci Galb'a, crediendu-lu, i disse : «Si cine ti-a ordinaru se faci acést'a ?» Si apucá spre Capitoliu cá se sacrifice. In medi-loculu Forului romanu essindu-i inainte callari si pedestri, taiara acolo pre betránu, pre marele pontefice, pre imperatoriu, in presenti'a multoru senatori si a fórte multoru poporani; si dupa ce i maltractara corpulu in deosebite felliuri, taiându-i capulu, i-lu infipsera într'ua prajina; si ellu sagetatu ast-felliu in insa-si lectic'a, in care erá purtatu, plecându-se afora d'intr'insa, capetá ua rana, dicundu numai aceste cuvinte : «Ce reu am facutu ?» Unu centurione, Semproniu Densu,

dupa ce lu aperà pre câtu putu, in fine, neisbutindu, fu injunghiatu. De aceea am scrisu si numele lui, pentru cà este forte demnu de a fi mentionatu. Mai murì si Pisone, si alti multi, cu tôte cà nu sarira in ajuto-riulu imperatoriului. Viuetiù Galb'a siepte-dieci si doi de anni, d'in cari domni noa luni si trei-spre-diece dille; si dupa ellu perì si Pisone, pe-depsitu pentru-cà fuisse desemnatu imperatoriu.

7. Asià fu mortea lui Galb'a; déro curendu dupo aceea pedéps'a ajunse si pre Othone, precumu indata o afflà; càci in primulu sacrificiu ce oferì, victimele i aretara semne relle, in câtu, caindu-se de celle ce facusse, disse: «Ce mi trebuia mie se cântu cu fluere mari?» espressionu popolare si proverbiale reportându-se la cei ce facu ceva contr'a interesselor loru. Dupa acést'a, asià se turburà noptea in somnu in câtu cadiù d'in patu si speria pre cei ce erau culcati pre longa ellu. Deci sarindu, lu gas-sira jacundu pre pamentu. Déro, ua data ajunsu la putere, nu mai aveá cumu se scape; deci remasse, si-si priimí pedéps'a, cu tote cà in multe renduri se purtà cu moderatiune pentru cá se-si castige simpati'a sup-pusiloru, nu pentru cà i erá ast-felliu firea, ci pentru cà, fiindu lucrurile in ferbere d'in caus'a lui Vitelliu, nu voia se si faca si alti inimici.

8. Cu tote acestea senatulu i votà tôte onorile relative la domnia; càci Othone diceá cà a fostu silitu, cà a intratu in castre fora voi'a sea, si cà acolo, oppunendu-se cu vorb'a, a fostu in periculu; de altmintrelea vor-bia cu cuviintia si, dupa apparentia se purtà cu moderatiune; tramitea fia-carui-a sarutàri cu degetele si promitteá multe; déro tóta lumea scia cà ellu aveá se domnesca mai desfrenatu si mai crudu de câtu Nerone, allu càrui nume lu luà indata. Inse atunci ellu nu voi se gratiedie pre multi senatori condemnati, éro altoru-a le accordà ore-cari favori; se dusse regulatu la teatru cá se lingusiesca multimea; dede strainiloru dreptulu de cetate si annuntia multe alte lucruri. Cu tôte acestea nu putù se-si attraga pre nimeni afora de câti-va insi cari i se assemenau; càci resta-bilirea imaginiloru celloru condemnati, viuéti'a si purtarea sea, commer-tiulu seu cu Sporu si legaturele lui cu cei-l-alti favoriti ai lui Nerone, inspaimentara tare pe tóta lumea.

9. [Erá uritu mai cu sema pentru cà facusse imperiulu de vendiare si dedesse cetatea pre mânele omeniloru celloru mai cutediatori, si nu consi-derá intru nimicu senatulu si poporulu, éro pre militari i convinsesse cà ei potu uccide si face unu Cesare.] Impinse pre militari la atáta cutediantia si fora de lege, prin darurile si prin lingusirile selle nemesurate,

in câtu intrara cu sil'a in palatiu, asiá cumu erau, pentru că ua multime de senatori cinau acolo cu Othone, si in fine navalira chiaru in sall'a ospetiului, uccidiendu pre cei ce i impedecau, si ar fi omoritu pre toti cei-ce se afflau in intru, de nu le ar fi apuecatu inainte sculându-se si aseundiendu-se. Militarii luara pentru acést'a bani, cá cum ar fi facut'o d'in devotamentu cotra Othone. Se prinse si unu insiellatoriu care se dá dreptu Nerone cotra acestu timpu. Numele lui nu fu cunoscutu lui Dione. In fine acestu-a 'si primí pedeps'a.

10. Othone, neputendu, cu tote invitările selle repetite, induplecă pre Vitelliu de a impartí domni'a cu ellu, se hotari de aci inainte la unu resbellu pre facia; tramisse militari, dându-le mai multi duci, ceea ce fu principalea causa a nereusitei selle. [Othone se retrasse d'in lupta, dicendu că nu pôte vedé ua lupta de barbati de aceea-si natiune, cá cumu ar fi ajunsu la domnia prin ver unu mediulocu legitimu, si n'ar fi uccissu chiaru in Rom'a pre consuli, pre Cesare si pre imperatoriu.] Cadiura patru-dieci de mii de barbati de fia-care parte in luptele urmate longa Cremon'a, unde se dice că intre alte semne ce s'au aretatu, s'a vediutu in cursu de mai multe dille si ua passere de ua marime extraordinaria, asiá cumu nu s'a mai vediutu nici ua data.

11. Fiindu-cà ai lui Othone fura invinsi, unu callariu veni si-i annuntia acésta calamitate, si fiindu-cà nu erá crediutu de cei presenti (càci d'in intemplantare se afflau multi insi adunati), ba inea unii lu numiau sclavu fugariu, éro altii inimicu: «Dar'ar fi datu Dieii, disse, cá acestea se fia neadeverate! càci asiu muri vesselu daca erai tu invingutoriu. Acumu eu voiu peri cu ver ce pretiu, cá se nu crédia cine-va că am fugitu cá se scapu; éro tu chibzuesce-te ce trebuie se faci, pentru-cà inimicii voru veni in curendu;» si, dicundu acestea, se uccisse.

12. Crediendu-lu dupa acést'a toti, si fiindu gata a se batte d'in nou, (càci ei erau multi, si alătura cu ei erau cei din Pannoni'a; si, ceea ce este mai importante in asemenea imprejurări, iubiau pre Othone, si aveau pentru ellu tóta buna-vointi'a, nu numai d'in gura, ci si d'in sufletu); Othone i opri, pena venira si altii cu sciri noue; apoi, dupa ce vorbi ce-va in sine, adressà cotra militari, intre altele, urmatoriele cuvinte:

13. «Destulle câte s'au intemplantu, destulle. Urescu resbelulu civile, chiaru de asiu invinge; iubescu pre toti Romanii, de si nu mi suntu fa-

vorabili ; invinga Vitelliu , fiindu că asiá au gassitu cu calle Diei ; man-
tuiesca-se militarii lui , pentru-că asiá gassescu eu cu calle ; căci , ver cum ,
e mai bine si mai dreptu se péra unulu pentru toti , de cătu mai multi
pentru unulu . Asiu preferí se fiu Muciu , Deciu , Curtiu sau Regulu , de
cătu Mariu , Cinna sau Sylla (că se nu mai numescu pre altii) . Deci nu
me siliti se fiu unulu d'in acci-a pre cari i urescu ; nici nu me invidiati
de a imitá pre unulu d'in acci-a pre cari i stimediu . Voi duceti-ve la in-
vingutoriu , si pre acellu-a serviti-lu ; éro eu me voiú liberá insu-mi ,
pentru că toti ómenii se affle prin fapta că ati all essu unu imperatoriu
care nu v'a datu pre voi pentru sine , ci pre sine pentru voi .»

14. Acestea le disse Othone ; éro militarii , d'in câte audiau , lu admi-
rau coprinsi de mila , totu de ua data si de nefericirea lui , plangeau cu
lacrimi si suspinau , proclamându-lu de parinte , si numindu-lu mai iu-
bitu de cătu copíii si parintii lorú . «[Intru tine este salutua nóstra , di-
ceau ei , si pentru tine vomu muri toti .]» Assemine vorbe se prelungira
cea mai mare parte d'in di , Othone cerundu voia de a-si curma viuéti'a
si militarii ne-lassandu-lu se faca acést'a . In fine , facundu-i se taca , le
disse : «Eu n'am de ce se fiu mai slabu de inima de cătu acellu mili-
tariu , pre care lu vediurati insi-ve cumu se junghiá , numai pentru-că
annuntiá imperatoriulu seu invingerea ; lu voiú urmá intocmai , că se nu
mai vediu nici se audiu nimicu de feliulu acestu-a ; éro voi , déco me iu
biti in adeveru , lassati-me se moriu cumu voiú , si nu me siliti se traiescu
fora voi'a mea ; ci ve duceti cotra invingutoriu si lu lingusiti .»

15. Dicundu acestea , se retrasse a casa , si luându gladiulu , se uccisse .
Militarii i luara plangundu corpulu , si lu inmormentara , si căti-va se
junghiara dupa ellu . Ast-feliu fu finele lui Othone , care viuetiú trei-
dieci si siepte de anni , fora un-spre-diece dille , si domni noa-dieci de dille .
Dupa ce trai fórte reu , muri forte bine ; si dupa ce rapí domni'a in mo-
dulu cellu mai criminale , renuntiá la ea in modulu cellu mai nobile .

16. [Valente fu asiá de lacomu de bani si asiá stringea in totu fel-
liulu , in cătu uccisse si pre tribunulu militariu , care lu ascunsesse si lu
scapasse , pentru doa miú de denari , ce credeá că i sustrassesse d'in im-
pedimentele selle.] (1)

(1) Lips'a unui cuventu curatu romanescu pentru ideea espressa prin fr. *bagages*,
tunc. *calabatic*, m'a silitu a recurge la acesta espressiona póte pré radicale.

Escerpte facute de Siphilin d'in Istori'a Romana a lui Dione.

Se intercalédia fragmentele intregi alle lui Dione, cari s'au pututu afla.

SUMMARIULU CAPITULELORU DIN CARTEA LXV

Vitelliu se proclama imperatoriu : 'si desfata privirile cu lupte de gladiatori si cu militarii uccissi : Alunga pre Astrologi d'in Itali'a. c. 1.—Lussulu lui Vitelliu in ospetie, in casa, in mobili, cu ua pompa mai-mai ridicula. c. 2-5.—Pãrtile de laudatu alle lui. c. 6-7.—Semne relle : militarii proclama imperatoriu pre Vespasianu. c. 8.—Mucianu tramissu de Vespasianu contr'a lui Vitelliu : Primus pleca de sine cu ua armata contr'a lui Vitelliu. c. 9.—Allienu, numitu duce allu armatei de cotra Vitelliu, si delassandu pre acestu-a, este pusu in lantiuri de militarii cari-'si iau sem'a. c. 10.—Partenii lui Vitelliu suntu invinsi in lupta. c. 11-14.—Nefericirea de la Cremon'a. c. 15.—Neconstanti'a lui Vitelliu : Capitoliulu, impressuratu de Sabindu. arde. c. 16. 17.—Desastrelle Romei luate de ducii lui Vespasianu. c. 18. 19.—Cum muri Vitelliu dupa ce fu prinsu. c. 20. 21.—Cumu perira fratele si fiulu lui Vitelliu. c. 22.

SPATIU DE TIMPU.

Sub consulatulu allu 2-lea allu lui Galb'a si allu lui Titu Viniu.

An. dupa Chr. De la fund. Romei.

69

822

Consuli Suffecti.

Calendele lui Martiu, Titu. Virginu Rufu si Vopiscu Pompeiu.

Cal. lui Maiu. Celiu Sabinu si Titu Flaviu Sabinu.

Cal. lui Iuliu. Titu Arriu Antoninu si Paulu Mariu Celsu II.

Cal. lui Septembre. Caiu Fabiu Valente si Aulu Allienu Cecinna (ero dupa condemnarea acestui-a, in ajunul Cal. lui Noembre, Rosciu Regulu.)

Cal. lui Noembre. Cneiu Ceciliu Simplicu si Caiu Cinetiu Atticu.

1. Indata ce se audi la Rom'a de mortea lui Othone, indata, precumu era naturale, se si schimbara sentimentele despre ellu ; càci pre Othone, pre care mai antãiu lu laudau si pentru care se rugau se invinga, acumu

lu insultau că pre unu inimicu publicu, éro pre Vitelliu, pre care lu blastemau, acumu lu laudau si lu proclamau de imperatoriu. Astu-felliu nimicu nu este durabile in lucrurile omenesci ; ci acei cari suntu in flórea prosperitătii, precumu si cei cari suntu in trépt'a cea mai de josu a umilitiei, suntu purtati intr'unu modu nesecuru, si dupa fortun'a loru, priimescu laude sau defaimări, onori sau desonori. [Vitelliu assista la lupte de gladiatori la Zugdunu si la Cremon'a, cá cumu nu aru fi fostu de ajunsu multimea celloru uccissi in lupte, si remasi inca si atunci neînmormentati, dupa cumu i privi însu-si ; căci strabatù totu câmpulu in care jaceau, implundu-se de acestu spectaculu, cá cumu atunci invingeá, si nu dede ordine nici se-i ingrópe.] Earo cându fù in Rom'a, regulà tóte cumu i se parù, si publicà unu decretu, prin care alungá pre astrologi, comunicându-le cá d'in acea di pena la terminulu prescrissu se éssa d'in tota Itali'a. Acesti-a affipsera nóptea, cá respunsu la decretulu lui, ua publicatiune prin care lu annuntiau cá se va retrage d'in viuétia anume in diu'a in care muri. Asiá de essactu sciúra mai d'inainte ceea ce avé se se întemple.

2. Vitelliu, lassându-se in voi'a placheriloru si a desfrenării, nu mai avù grija nici de celle omenesci nici de celle divine ; căci erá de la începutu d'in acei'a cari frecuentau cárciumele si casele de jocu, pre dantiuitori si pre conductorii de carre; si cheltuisse in petreceri de felliu acestu-a summe fabulóse, si d'in acea cauza aveá ua multime de creditori; déro atunci, afflându-se intr'ua asiá de mare abundantia, committeá si mai multe escesse, si mai tóta diu'a si noptea cheltuiá, indopându-se fora mesura si versându necontentitu, in câtu se nutriá numai prin trecearea bucateloru. Cu mediloculu acestu-a puteá resiste, pre cându convivii lui plecau toti intr'ua stare ticalósa; [căci in totu de un'a priimiá la méss'a sea pre cei d'antâiu cetatiani, si adessea mancă si ellu la ei;] in urm'a cărui faptu unulu d'in ei, Vibiu Crispu, bolnavindu-se, si lipsindu pentru acestu cuvêntu mai multe dille de la ospetiu, disse acésta vorba glumétia : «De nu me bolnaviam, me duceam de pe lume.»

3. Timpulu domniei lui Vitelliu nu fù altu cevá de câtu betia si ospetie; se adduceau chiaru de la Oceanu (că se nu dicu mai multu) totu ce erá mai pretiosu pre pamentu si in mare, si se gatiu cu asiá de multa cheltuiala, in câtu, si acumu, unele prajituri si alte câte-va felliuri de bucate se numescu de la ellu Vitelliane. Dero pentru-ce se mai spunemu cu deameruntulu pre fia-care d'in elle, cându este sciutu de toti cá in

timpulu domniei selle a cheltuitu in ospetie doa sute de milliône doa mii cincî-sute de denari? (1) In pucinu timpu tôte lucrurile scumpe lipsira, si cu tote acestea trebuia se aiba cu ver ce pretiu. Ast-felliu, ua data gati unu felliu de bucate de doa sute cincî-dieci de mii denari, facutu din limbe, creeri si ficati de pesci si de passeri; si fiindu-cà unu assemenea felliu de bucate nu se putea se se faca intr'unu vasu de pamèntu, pusse se lu faca din argintu, si remasse multu timpu, cá ua oferta dieiloru, pena cându Adrianu, vediendu-lu, lu topì.

4. Fiindu-cà ua data am mentionatu aceste estravagantie, voiu mai adage cà nu se multiamá nici cu cas'a de auru a lui Nerone, ei, cu tote cà i placea si laudá forte multu numele, viueti'a si tote ocupatiunile lui, totu-si lu accusá dicundu cà a locuitu prostu si s'a servitu de mobile pucina si ordinaria; [de aceea, bolnaviindu-se ua data, 'si cautà ua casa in care se locuiesca; pena intr'atàta nu i placeá nimicu d'in alle acellui-a.] Femei'a lui Galer'i'a rideá de pucinele ornamente ce gassisse in palatiu. Déro ca unii ce risipiau averea altoru-a, ei nu mai tineau séma de celle ce cheltuiau, si acei cari i primiau la cina erau intr'ua positiune forte urita, [a fora de pucini càroru-a ellu le dá ce-va in apoi.] Cu tôte acestea nu acellea-si persóne lu ospetau tóta diu'a, ci unii i dau gustarea de deminétia (dejunulu), altii prândiulu, altii cin'a, altii dessertulu, cá se i faca mai usióra incarcarea nemesurata a stomachului lui; [càci toti càti puteau se întreceau care mai de care se lu ospetedie.] Se dice cà ellu cheltui unu milionu de denarii la ua cina. [Diu'a naserii lui se serbà doa dile si animale si multi omeni se ucissera. Imperatoriulu fiindu asiá, militarii-si essira din minti; pretutindeni se faceau de ua poțriva multe violentie si desordini de cotra ei.]

5. Cu tôte acestea Vitelliu se facù de risulu multoru-a. In adeveru, vediendu cà iá unu aere de gravitate candu esiá in publicu unu barbatu pre care lu sciau cà frecuentédia locurile de desfrenare; si pre unu callu regale si in chlamyde de purpura, pre acellu-a pre care lu sciau cà tiesselá caii de cursa in vestminte vinele; suindu-se iu Capitoliu cu ua asiá de mare escorta de militari, acellu-a pre care nimene nu lu puteá vedé mai nainte in Foru d'in caus'a multimei creditoriloru; si salutatu de

(1) Tacit. Hist. Lib. II, 95 dice cà Vitelliu a cheltuitu noa sute milliône de sesterti (novies millies sestertium pauessimis mensibus intervertisse creditur). Unu sestertiu era unu patrariu de denariu, éro unu denariu cam 85 bani de ai nostri.

toti, acellu-a pre care nimene nu voisse ver ua data se lu imbratiessiedie de buna voia, nu si puteau opri risulu. Déro creditorii lui cari cându erá se plece in Germani'a, lu apucassera si i dedessera drumulu numai in urm'a unei cautinni, acumu nu numai nu rideau, déro inca plangeau si se ascundeau. Vitelliu dându ordine se i caute, diceá cà le accorda iertarea in schimbulu summeloru ce le detorá, si le cerú inapoi titlurile de creantia.

6. [Cu tote cà viuetiá astu-felliu, totu-si nu erá lipsitu cu totulu de fapte bune. Pastrà monet'a taiata sub Nerone, Galb'a si Othone, ne-maltractându imaginele loru, si padí câte daruissera acesti-a, nerehnându nimenui nimicu; nu reclamà detoriile d'in imposite, nici nu confiscà averea nimenui, pentru-cà, uccidiendu forte pucini d'in partenii lui Othone, nu privá nici chiaru pre rudele aceloru-a de mostenire; si daruì familieloru celloru omoriti mai 'nainte tóte câte se aflara in tesaurulu publicu; ba inca nu desapprobà nici testamentele celloru ce se luptassera contr'a lui si cadiussera in lupta. Interdisse senatoriloru si callariloru de a se luptá cá gladiatori, sau de a da ver unu spectaculu in orchestra. Acésta purtare i addusse laude.]

7. Se ducea desu la teatre, pentru cá prin acés'a se si atraga simpatia multimei. Mancá in familiaritate cu cei mai puternici cetatiani, pentru cá se si-i faca si mai amici; tineá fórte bine minte pre cei cu cari conviuetiuse mai 'nainte, si i onorá forte multu, crediendu cà nu este nedemnu de a i se paré cà eunósce pre cine-va, cumu facu alti; càci multi insi ridicandu-se la ua mare inaltime in contr'a asteptării loru, despretiuescu pre cei ce au vediutu in umilintia loru de mai înainte. [Priscu contradicundu-lu in senatu si injurându pre unulu d'in militari, Vitelliu chiamà pre tribuni, cá cumu aru avé nevoia de ajutoriulu loru; dero nu facú nici unu reu lui Priscu, si nici nu lassà se patia ceva de la ei, ci dise: «Nu ve turburati, Parinti conserissi, nici nu ve superati, déco doi barbati d'intre voi nu suntu de aceea-si parere.» In acésta imprejurare parú cà s'a purtatu dupa cuviintia; dero dorinti'a sea de a imitá pre Nerone, sacrificiele funebre ce i facú si summele enorme ce risipiá in ospetie, pre cându aducea bucuria unor'a, intristau pre cei cu minte, cari sciau bine cà nici banii d'in lumea intréga nu i voru ajunge.]

8. In mediloculu acestoru occupatiuni, semne rellé i se aretara. Apparú unu cometu, si lun'a in contra legiloru miscării selle se eclipsí de doa ori

căci se umbrî in a patr'a si a sieptea di;(1) se mai vediura si doi sori de ua data, unulu de partea Resaritului, cellu altu de partea Appusului, acestu-a slabu si discoloratu, acellu-a stralucitoriu si forte. In Capitoliu se vediura urne multe si mari de diei, cá cumu aru fi plecatu d'intr'insulu; si spuneau militarii cari se culcassera in acea nópte intr'insulu cá templulu lui Joue se deschisese de sine cu unu sgomotu asiá de mare, in cátu cáti-va d'intre paditori inghiatiassera de frica. Pre cându se petreceau acestea, Vespasianu, care se battea cu Judeii, [tramisese pre fiulu seu Titu cá se salute pre Galb'a de imperatoriu; déro intorcundu-se Titu, affiá pre drumu] de rescól'a lui Vitelliu si a lui Othone, se socoti ce trebuie se faca; [câci Vespasianu, de altmintrelea, nu erá temerariu, si se temeá de a se aruncá in nise lucruri asiá turburate;] déro bun'a vointia a ómeniloru pentru ellu erá mare, (câci reputatiunea lui d'in Britania, si glori'a ce castigá d'in resbellulu ce purtá inca, apoi moderatiunea si intielleptiunea lui, i indemná la dorinti'a de a-lu avé pre ellu mai mare) si erá sustinutu de Mucianu, care sperá cá, déco Vespasianu va ajunge imperatoriu, va imparti, dupa ecuitate, autoritatea cu ellu. Militarii, aflându de acést'a, inconjurara cortulu lui si lu proclamara imperatoriu.

9. Si lui Vespasianu se aretara semne si visuri, annuntiându-i de multu timpu domni'a, cari se voru spune la viueti'a lui. Déro ia acestu momentu ellu tramisese pre Mucianu in Itali'a contr'a lui Vitelliu; éro ellu, supraveghiându celle ce se petreceau in Syri'a si insarcinându pre altii cu resbellulu contr'a Judeiloru, plecá in Egiptu; strinse bani de cari aveá forte multu nevoia, si grâu, ca se tramitta cátu se va puté mai multu in Rom'a. Dero militarii d'in Moesi'a,(2) aflându de dispositiunile

(1) In tóte imprejurările analoge, cei vechi uita rare ori de a mentioná ua eclipse. Reimanus observa, cu acesta ocasiune, cá erá de ajunsu trecerea unui noru întunecosu pe cernu pentru cá se i faca se credia cá s'a intemplatu ua eclipse. — E. Gros.

(2) Citimu *Μοισία*, éro nu *Μοισία* cá in edit. Tauchnits, cea d'intâiu lectiune fiindu de accordu cu testulu lui Tacitu care vorbesce de trecerea legiuniloru d'in Moesia in partea lui Vespasianu: «Tertia legio exemplum ceteris Moesiae legionibus praebuit» etc. H. Lib. II, 85. Pre longa acést'a chiaru Dione ne spune in acestu capitolu cá elle luara duce pre Ant. Primus commandantele armatei d'in Pannoni'a; e mai usioru de crediutu cá legiunile din Moesi'a care este vecina cu Pannoni'a, éro nu celle din Mysi'a (Asia Mica) au allesu de duce pre commandatele legiuniloru d'in Pannoni'a.

lui Vespasianu, nu mai acceptara pre Mucianu (câci afflassera cã este pre drumu), ci-si luara de duce pre Antoniu Primu, condamnatu la essiliu, sub Nerone, rechiamatu de Galb'a si atunci commandante allu legiuniloru d'in Pannoni'a. Acestu-a avu ua putere absoluta, fora se fia numitu nici de cotra imperatoriu, nici de cotra senatu. Asiã de mare erã mâni'a legiuniloru contr'a lui Vitelliu si pornirea loru spre rapire; cãci nu faceau acest'a cu altu scopu, de câtu pentru cã se prede Itali'a; ceea ce se si in-templã.

10. Audindu acestea Vitelliu, remasse pre locu, traindu-si atunci in voluptãtãle selle ordinare si dãndu lupte de gladiatori, in cari Sporu, care trebuia se se presente pre scena in rolulu unei fete furate, nu sufferi insult'a, ci se junghia insu-si mai nainte; ero pentru conducerea resbellu-lui orandui pre Alienu d'in preuna cu altii. Alienu se dusse la Cremon'a si o occupã mai d'in'nainte; dero vedindu pre militarii sei desnervati prin viueti'a mollesita d'in Rom'a si inervati d'in lips'a de essercitiu, ero pre cei-l-alti essercitati la corpu si intariti la suffietu, se sparia; dupa acest'a fiindu-cã venira cuviute amicali d'in partea lui Primu, convocã pre militari, si spunendu-le slabitiunea lui Vitelliu si tari'a lui Vespasianu, precumu si moralile fiacarui-a, i induplecã a se schimbã. Attunci militarii dederã josu de pre insemne imaginile lui Vitelliu si jurara a asculta de Vespasianu; dero dupa ce se imprastia si se retrassera la corturi, -si luara sem'a si adunãndu-se indata cu graba si cu mare sgomotu, proclamara d'in nou pre Vitelliu de imperatoriu, si pre Alienu, cã pre unulu ce i a tradatu, lu legara, nerespectãndu nici chiaru demnitatea lui de consule; asiã de mari suntu eccessese de acesta natura, mai allesu in resbelele civili.

11. Turburarea care prin acest'a erã mare in armat'a lui Vitelliu, se mai mari printr'ua eclipse de luna care se aretã peste nôpte; nu numai cã se intunecã (cu tote cã si acest'a inspira groza unoru minti turburate), ci se vediu si incrunzata de sânge si négra, aruncãndu si coloru spaimentatorie. Cu tote acestea nici nu se schimbara nici nu se potolira, ci [a dou'a di tramissera vorba lui Primu, care i indemnã prin nuntii se se astempere, sfatuindu-lu la rondulu loru se iã partea lui Vitelliu; si incaierãndu-se cu militarii lui, se luptara cu multa vitejia. Lupt'a se facu fora premeditatiune; de ua data câti-va callari, precumu se intempla la armate assiediate un'a in faci'a cellei-l-alte, sarira asup'rã pabulatoriloru (1) ini-

(1) Cei ce aduna provisiuni de furagiuri.

mici; apoi fia-care venindu in ajutoriulu sociloru sei, dupa cumu simtiau trebuintia, cându acestoru-a, cându acelloru-a, apoi altii si mai in urma altii, pedestri si callari, sortea luptei alterná, pena cându alergara toti. At-tunci se assiediara in linia de batalia, cá cumu li s'ar fi datu unu semnale, si facura lupt'a in regula, cu tote cá nu erau commandati;] cáci Alienu erá la Cremon'a in lantiuri.

12. D'in acestu momentu lupt'a loru fu egale si tinuta in ecuilibru nu numai diu'a, ci si nóptea; nóptea i apucá, déro nici ea nu i despartí; cu a-tát'a mânia si inversiunare se luptau unii in contr'a altoru a, de si se cunosceau si-si vorbiau intre ei; de aceea nici fómea nici ostenél'a, nici frígulu, nici intimericulu, nici ranele, nici mórtea, nici remasitiile celloru morti mai 'nainte, [nici adducerea aminte de invingerea loru, nici multi-meá celloru ce perissera in desiertu] nu i potoli; attare fu nebuni'a ce cuprinse pre amandoa pàrtile, [si asiá de tare se sileau, atítiati de memori'a locului, unii cá se invinga si acumu, cei-l-alti cá nu se fia mai pre josu si acumu; cá cumu s'aru fi luptatu cu straini, éro nu cu compatriotii loru, si cá cumu toti de amendoa pàrtile trebuiau de ua potriviva sau se móra pre locu, sau se fia robíti in urma. Deci, nici noptea care vení preste ei; precumu disseiu, nu i potoli; ci, cu tote cá erau osteniti, si pentru acest'a nevoiti a se repausá adessea, nu fora a sta de vorba intre ei, totu-s se mai luptara.].

13. Se puteau vedé, de câte ori lun'a straluceá (cáci nori [multi si de deosebite forme venindu mereu] o ascundeau câte ua data), cându luptându-se, cându redimati in lance, sau chiaru siedíendu. Acumu strigau in commune, unii numindu pre Vespasianu, altii pre Vitelliu, si se provocau intre dinsii, injurându si laudându-i pre amendoi; acumu-si vorbiau unulu altui-a in particulariu: «Camarade, cetatiane, ce facemu? La ce ne luptámu? vino aci la mine» — «Nu, ci tu la mine.» Si cumu se ne mirámu de acést'a, cându femeiele, esindu nóptea d'in cetate, dedera de mancare si de beutu militariloru lui Vitelliu, si ei mancara si beura, si dedera si adversariloru loru? Ba inca unulu din ei chiemându pre nume pre antagonistulu seu, (cáci toti, cá se dicu asiá, se sciau si se cunosceau): «Ia, disse, camarade, si mânca; cáci nu ti dau sabie, ci pâne; ia si bea, cáci nu ti intindu scutu, ci cupa, pentru cá de me vei omorí tu pre mine sau eu pre tine, se perimu mai usioru, si pentru cá nici tu pre mine, nici eu pre tine se te taiu cu mân'a enervata si slaba; cáci acestea suntu ospetiele funebre ce ne dau Vitelliu si Vespasianu, noa celloru viui, pentru

că se ne sacrifice mortiloru de alta data.» Dupa ce unii-si dissera acestea între dinsi, si dupa ce se repausara cătu-va si mancara, se luptara d'in nou; apoi mai oprindu-se, se aruncara éro-si unii asupr'a altoru-a.

14. Acestea se petrecura asiá tóta noptea pena la diori. Intre acestea, doi militari d'entre ai lui Vespasianu facura urmatoriele : fiindu-că erau tare vatamati de ua maquina, apucara doa scuturi d'in spoliile Vitellianiloru, si amestecându-se printre adversari, ajunsera pena la machina fora se fia recunoscuti, că cumu ar fi fostu d'entre acei-a, si-i taiara funiele, in cătu nu mai puteau se arunce nici ua sagéta. Earo resarindu sórele, si militarii d'in a trei'a legiune numita Gallica, care iernau in Syri'a, dero carí attunci se aflau d'in intemplare de partea lui Vespasianu, salutându de ua data acestu astru, dupa deprinderea loru, ai lui Vitelliu, inchipuindu-si că Mucianu a sossitu, 'si perdura cumpetulu, si invinsi de strigatu, fugira; (ast-felliu câte ua data celle mai neinsemnate lucruri inspaimenta tare pre osteniti;) si retragundu se in intrulu muriloru, intendeau mânele si se rugau. Dero fiindu-că nimene nu i ascultá, deslegara pre consule, si ornându-lu cu vestmentulu magistrale si cu fascele, lu tramisera se se róge in loculu loru, si obtinura armistitiu; căci Alienu, d'in caus'a demnităti si nefericirii selle, induplecă usioru pre Primu a priimí capitulatiunea loru.

15. Cu tote acestea cându portile se deschissera, si toti erau in securantia, atunci de ua data navalira in intru de pretutindenea, pradara tóte si arsera. Acésta calamitate nu fû intru nimicu mai mica de cătu celle mai teribili; căci cetatea erá ornata cu edificie maretie si formose, si avutie immense atátu alle locuitoriloru cătu si alle strainiloru erau gramadite intr'ins'a. Vitellianii facura celle mai multe relle, pentru-că sciau bine casele celloru mai avuti si directiunea stratelleloru; si nici nu le pasá deco perdeau pre acei-a pentru cari se luptau, ei, că cumu ei insii ar fi fostu nedreptatiti si domni, isbiau, junghiau, in cătu ar fi peritu cinci-dieci de mii d'impreuna cu cei cadiuti in lupta.

16. Vitelliu, indata ce audí despre acésta invingere, pre locu se spariá, turburatu pre de ua parte de semne, (căci pre cându offeriá unu sacrificiu si vorbiá asupr'a lui militariloru, vulturi multi navalindu, sfasiara victimele si erau cătu pre aci se lu dea josu de pre tribunalulu seu, éro mai multu de scirea invingerii; tramisise in graba pre fratele seu la Taracin'a, si printr'insulu tinú in puterea sea acésta cetate tare; déro cându generalii lui Vespasianu pornira asupr'a Romei, fu coprinsu de spaima si-si

esí d'in minti; càci nu mai aveá unitate nici in fapte nici in cugetàri, ci erá purtatu in susu si in josu fora rostu, cá ua nave in mediloculu unei màri infuriate. Aci se acatiá de imperiu si se pregatiá se se lupte cu ver ce pretiu; aci renuntia de buna-voia, si erá gat'a a viuetiui cu ver ce pretiu cá particulariu. Câte ua data purtá pretexta (1) si incingeá sabi'a; alta data luá unu vestimentu de doliu, vorbiá si in palatiu si in Foru cându un'a cându alt'a, indemnându pre ai sei si la lupta si la impacare; cându se sacrificá pre sine pentru binele publicu, cându stringundu-si copillulu si sarutându-lu, li-lu puneá inainte cá se li se faca mila de ellu. Ast-felliu licentiá pre pretoriani si éro-si tramittea dupa ei; delassându palatiulu si ducundu-se la cas'a fratelui seu, mai in urma se intorse inapoi; in câtu prin acestea paralisá zelulu celloru mai multi; càci vediendu-lu agitându-se cá unu furiosu încóce si 'ncolo, nu faceau nimieu d'in câte li se ordiná, nici nu se gandiau la interessea lui mai multu de câtu la a loru. Intre altele-si bateau jocu de ellu mai allessu cându, in adunàri, -si intindeá sabi'a consuliloru si celloru alti senatori, cá cumu ar fi depusu de sine demnitatea imperiale, càci nimene nu cutediá se o iea, si cei ce erau de fatia lu luau in risu.

17. Deci pentru acestea, si mai allessu pentru cà se apropiá Primu, adunându-se consuli Caiu Cintiu Atticu si Cneiu Ceciliu Simplicu, si Sabinu, (acestu-a erá ruda a lui Vespasianu) si alti cetatiani insemnati, luara hotarire, si se rapedira la palatiu cu militarii cari erau de acea-si parere cu ei, cà se induplece sau se constringa pe Vitelliu a abdicá de la domnia; déro, dându preste Celti, (2) cari formau gard'a imperatoriulu, se întórsera intr'ua stare rea; si de aci fugira in Capitoliu, unde, adducundu pre Domitianu fiulu lui Vespasianu, si pre rudele lui, se pusera in stare de aperare. A dou'a di, fiindu atacati de inuimici, i respinsera câtu-va timp; déro aprindiendu-se câte va case d'imprejurulu Capitoliuului, fura taiati de focu; si asiá militarii lui Vitelliu, suindu-se in capitoliu, uccissera pre multi d'intr'insi, si rapindu tote offertele, arsera intre altele si templulu cellu mare; apoi pre Sabinu si pre Atticu, prindiendu-i, i tramissera

(1) Sau *Toga praetexta*, toga ornata cu unu chenariu latu de purpura, imprumutata mai antaiu de la Etrusci si care se purtá impreuna cu *bullu* de copii liberi de ambe sessese, precumu si de magistratii cei mai insemnati, dictatori, pretori, edili, regi si de câte-va collegie de sacerdoti.

(2) Nu intellegemu pentru ce D. Gros traduce Κελτοί prin *Germanis*, cându in Strabone pretutindeni Κελτοί indica pre popórele gallice.

la Vitelliu; éro Domitianu si Sabinu, fiulu lui Sabinu, in prim'a invalmasiela scapându d'in Capitoliu, se dussera de se ascunsera in nisce case.

18. Déro indata ce militarii lui Vespasianu venira mai aprópe, condussi de Cintiu Petiliu Cereale, unulu d'ntre cei d'ântâiu senatori, si asociatu lui Vespasianu in urm'a unei casatorie, si de Antoniu Primu (câci Mucianu nu sossisse inca), Vitelliu ajunse in cea mai mare temere. Acesti-a mai ântâiu prin intermediulu unoru nuntii, care le puneau scrissori in cosciuge cu morti, in cosiuri cu fructe, sau in trestii de passerari (1), aflau tote câte se faceau in cetate, si luau mesure in consecentia; apoi cându vediura foculu radicându-se d'in Capitoliu cá dintr'unu faru, alergara iute; si mai ântâiu Cereale cu callarimea [incaierându-se, fu invinsu chiaru la intrarea sea in cetate, pentru-câ fuisse apucatu cu callari intr'unu locu angustu; déro cellu pucinu impedeâ pre inimici de a face ver unu reu; câci Vitelliu, sperându cá va tractá in urm'a acestui successu, opri pre militari;] si adunându senatulu, tramisse deputati d'intr'insii d'impreuna cu collegiulu Vestaleloru cotra Cereale.

19. Déro fiindu-câ nimeni nu i ascultâ, bá inca erau câtu pre aci se péra, se dussera la Primu care, si ellu, se apropiá dejá, si obtinura audientia, déro nu facura nimicu; in adevetu militarii se rapedira cu urgia asupr'a lui si imprastiara usioru pre paditorii puntei de pre Tibere, (câci fiindu-câ cei ce stau pre dinsa i impedeau de a trece, callarii trecura riulu innotu, si cadiura asupr'a loru pre la spate;) apoi altii aruncându-se prin alta parte, comissera celle mai mari desordine; câci câte imputau lui Vitelliu si sociloru lui si necuviintiele ce luau de pretestu spre a luá armele, le facura ei insesi si macelarira ua multime de cetatiani. Déro multí si d'in ei, loviti de pre acoperisiuri cu olane, si impinsi in strintori de multimea adversariloru, au fostu taiati; asiá in câtu, in acelle dille, perira pina la cinci-dicci de mii de omeni.

(1) *Κάλαμος ὀρνιθευτῶν*, *arundo*, trestia unsa cu cleiu cu care cei vechi se serviau spre a prinde passeri in modulu urmateriu : venatoriulu -si aterná colivi'a cu passeri de ramur'a arborelui in vecinatatea carui-a se ascundeá; si candu na passere, atrassa de cânteculu cellei din colivia, se asiediá pe copaciu, atunci passerariulu veneá cu trestia si o attingeá, si atunci passere se lipia de trestia. Deco arborele erá forte inaltu, sau deco passerariulu erá nevoitu se stee departe de copaciu, atunci se serviá cu ua trestia compussa din mai multe bucâti cari intrau un'a intr'alt'a, si ast-felliu o mariá dupa trebuintia. De aci numele ei de *arundo crescens* sau *texta*. Cf. Mart. Ep. IX, 55; XIV, 218; Sil. Ital. VII, 674—677; Petr. Sat. 109; Bion. Id. II, 5). Cf. A. Rich, op. cit.

20. Pre cându cetatea se predá astufeliu, pre cându unii se luptau, éro altii fugeau, si unii chiaru d'in acesti d'in urma (cá se-si scape viuétia aretându-se că suntu d'in cei-ce intrassera) predau si ucideau, Vitelliu spariatu, se imbracă intr'ua tunica trentiarosa si necurata, si se ascunse intr'ua locuintia intunecósa, unde se nutriau câni, cugetându se fuga preste nópte in Taracin'a la fratele seu. Déro militarii cautându-lu si aflându-lu, (câci nu póte cine-va remané ascunsu multu, cându a fostu imperatoriu) lu luara plinu de tina (1) si de sânge (câci fuisse maltractatu de câni;) si dupa aceea, sfasiându-i vestmintele, si legându-i mânele la spate, si punendu-i ua fune imprejurulu gútului, dussera pre Cesare afora d'in palatiulu, in care ellu petrecusse in desfrenári; terrira pre imperatoriu prin mediloculu Câiei Sacre, pre unde trecusse adessea in lectica regale; dussera pre Augustu in Foru, unde vorbisse adessea poporului. Unii lu palmuiau, earo altii i smulgeau barb'a, si toti-si batteau jocu de ellu si lu insultau, imputându-i între altele necumpetat'a lui, fiindu-cà erá burtosu.

21. Fiindu-cà Vitelliu se rusiná de aceste maltractári si se uitá in josu, militarii lu impungeau snb barba cu gladiolele (2), cá se se uite si-litu in susu. Vedendu acést'a unu Gallu, nu o sufferí, ci facundu-i-se mila de ellu, disse : «Eu te voiu ajutá, numai cumu potu;» si lu strepunse, apoi se uccisse si ellu. Cu tóte acestea Vitelliu nu muri de rana, ci fu territu in inchissóre, precumu si statuele lui, caroru-a li se adressau multe cuvinte batujocuritorie si rusinóse. In fine ajungundu la culmea durerii prin celle ce sufferiá si prin celle ce audiá, disse : «Déro am fostu ua data imperatoriulu vostru.» Attunci militarii interitati, lu dussera la Gemonie (3), si acolo taiandu-i capulu, ilu purtara prin totu orasiulu.

22. Femeia lui lu ingropà mai in urma; ellu viuetiú vr'ua cinci-diece si patru de anni, [si optu-deci si noa de dille], si domni unu annu fora diece dille. Fratele lui porni d'in Taracin'a cá se lu ajute; déro aflându pre drumu cà murisse, si intalnindu pre cei tramissi in contr'a lui, se invoi

(1) Edit. Tauchnitz are *ὄργανος* cuventu care nu se léga nici de cumu cu sirulu ideieloru cuprinse in acestu paragrafu. De aceea amu preferitu lectiunea lui Zonaras si aprobata de Reimarus : *φορτος*.

(2) *Ἐπιδιότις*, lat. *gladiolus* si *ligula* sau *lingula*, gladiu micu cam de form'a tesacului militariloru nostri, de care se serviau militarii romani inaintea introducerii gladiului cellui lungu si dreptu allu celtiberiloru, *gladius*. (Aul. Gell. X; 25 2; Varro, L L. VII, 107). V. figur'a acestei arme in A. Rich, op. cit.

(3) Locu in Rom'a unde se aruncau corpurile celloru supplicciati.

cu densii cá se i lasse viuéti'a, in sa fu junghiatu nu multu mai in urma; si dupa ellu perì si fiulu lui Vittelliu, cu tote cà nu uccisese pre ni-mene nici d'in rudele lui Othone, nici d'in alle lui Vespasianu. Dupa ce se facura tóte acestea, Mucianu venì, si luà administratiunea impreuna cu Domitianu, si ducundu-lu in mediloculu militariloru, lu facù se le adressedie unu discursu, cu tote cà erá unu copillandru. Fia-care mili-tariu priimi doua-dieci si cinci de denari.

*Escerpte de Xiphilinu d'in Cartea LXVI a Istoriei Romane
a lui Dione.*

Se intercalédia fragmentele intregi alle lui Dione cari s'au pututu afflá.

SUMMARIULU CAPITULELORU DIN CARTEA LXVI

Vespasianu facutu imperatoriu : desemnatu chiaru prin minuni. c. 1.—Insolenti'a lui Mucianu si a lui Domitianu, c. 2. — Rescol'a Germaniloru c. 3.—Despre luarea Ierusalimului de Titu. c. 4—7.—Vespasianu stringe contribuțiuni in Egiptu. c. 8.—Se pórtá affabile cu Romanii : allunga pre filosofi d'in cetate. c. 9.—13.—Face bani prin concubin'a sea Cenis si prin sine insu-si. c. 14.—Se ridica Templulu Pacii si Colusseulu : Berenice este lassata : Cynicii suntu pedepsiti. c. 17.—Despre clementi'a lui Titu Cesare Augustu. c. 18—19.—Resbellulu in Britani'a, care se recunnósce cá este ua insula. c. 20.—Cumú a eruptu muntele Vesuviu : incendiulu Romei. c. 21—24.—Spectacule : mórtea lui Titu c. 25—26

SPATIULU DE TEMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei	An. domniei lui Vespasianu
70	823	<i>Sub consulatulu lui Flaviu Vespasianu Aug. pentru a dou'a ora si allu lui Titu Cesare.</i> I. 1 Iul.
71	824	<i>Flaviu Vespasianu Aug. a trei'a ora si Marcu Cocceiu Nerva.</i> II.
72	825	<i>Fl. Vespasianu Aug. a patr'a ora si Titu Ces. pentru a dou'a ora.</i> III.
73	826	<i>Domitiu Cesare pentru a dou'a ora si Marcu Valeriu Messalinu.</i> IV.
74	827	<i>Fl. Vespasianu Aug. a cincea ora si Titu Cesare a trei'a ora.</i> V.
75	828	<i>Fl. Vespasianu Aug. a siesea ora si Titu Cesare a patr'a ora.</i> VI.
76	829	<i>Fl. Vespasianu a sieptea ora si Titu Cesare a cincea ora.</i> VII.
77	830	<i>Fl. Vespasianu a opt'a ora si Titu Cesare a siesea ora.</i> VIII.
78	831	<i>Luciu Cejoniu Commodu si Deciu Novu Priscu.</i> IX.

			An. domnie lui Titu
79	832	<i>Fl. Vespasianu a noua ora si Titu Cesare a sieptea ora</i>	I.
80	833	<i>Titu Vespasianu a opt'a ora si Domitianu a sieptea ora.</i>	II.
81	834	<i>Luciu Flaviu Silva Noniu Bassu si Asiniu Pollione Negosu</i>	† 13 Sept.

1. Acestea se petrecura asiá. Vespasianu in urm'a acestoru-a fu proclamatu imperatoriu si de cotra senatu, éro Cesari, se numira Titu si Domitianu; demnitatea consulare o luara Vespasianu si Titu, cu tote cá unulu érá in Egiptu, éro cellu altu in Palestin'a. Cu multu mai naintea lui Vespasianu se aretassera semne si visuri, cari i annuntiau imperiulu : in adeveru, in agrulu, unde- si petreceá ua mare parte d'in viuétia, unu bou venindu spre ellu, pre cându ciná, ingenuchiá si-si pusse capulu sub pitiórele lui; alta data, unu câne, addusse ua mâna de omu sub mésa pre cându mancá; unu ciparissu maretiu resturnatu d'in radécina de ua suflare de vântu violente, se ridicá de sine a dou'a di si continuá a cresce cu putere. Mai afflá in visu cá va imperatí cându Cesare Nerone va lepadá unu dinte; si acésta cadere de dinte se intemplá in diu'a urmatoria. Lui Nerone insu-si i se aretá ua data in visu cá mená carulu lui Joue in cas'a lui Vespasianu. Déro acestea aveau nevoia de esplicatiune; éro unu Iudeu a nume Josephu, pre care Vespasianu lu prinsesse si lu pussesse in lantiuri, risse si disse : «Acumu me puni in lantiuri, dero me vei deslegá peste unu annu, cându vei ajunge imperatoriu.»

2. Ast-felliu si Vespasianu, cá altii câti-va, se nascusse pentru domnia; éro pre cându ellu lipsiá inca in Egiptu, Mucianu d'in preuna cu Domitianu administrá tote affacerile imperiului. Mucianu, se laudá tare cá ellu a datu imperiulu lui Vespasianu, intre altele si cá érá numitu frate de cotra ellu, cá aveá facultatea de á face tóte câte voiá si fora ordinea lui, si de a da decrete, numai scriindu d'asupr'a numele lui Vespasianu; si de aceea purtá unu innellu ce i tramisese, pentru cá decretele se priimésca sigiliulu imperiale. [Ellu si Domitianu dederá la multi prefecture si tutelle, si pre altii i numira gubernatori in loculu altoru-a si consuli]. Intr'unu cuvântu, asiá faceau tóte cá cumu ar fi fostu ei imperatori, in câtu Vespasianu scrisse ua data lui Domitianu : «Ti multiamescu, fiule, cá me lassí se domnescu, si nu m'ai destituitu inca.» [Mucianu voiá se fia onoratu de toti mai pre susu de toti, si se superá nu

numai deco cine-va lu insultá, ei si deca nu i aretá multu respectu. De aceea, pre câtu erá de nemesuratu in onori cotra cei-ce lu indatoraa chiaru cu cellu mai micu lucru, pre atát'a persecutá cu ura pre cei-ce nu i erau servile devotati.] Pre longa acestea stringeá cu málta ardóre summe fabulose de bani de pretutindenea pentru tesaurulu publicu, luándu asupra-si accusatiunea faptului in loculu lui Vespasianu; càci adessea dicea cà banii sunt nervii Statului; pentru acestu cuvèntu sfatuia si pre acel'a se-si procure de pretutindenea; ellu de la inceputu nu incetá de a aduná, procurándu imperiului multi bani, dero pastrándu multi si pentru sine.

3. In Germani'a se intemplara mai inulte resculari contr'a Romaniloru, cari, dupa parerea mea, nu e de nici unu folosu a fi amintite, dero s'a mai petrecutu unu ce demnu de admiratiune. Unu óre care Iuliu Sabinu, cellu d'antáiu barbatu d'entre Lingoni, strinse ua armata cu spelese selle, si se supranumí Cesare, dicundu cà este descendente allu lui Iuliu Cesare. Invisu in câte-va lupte, fugí la ua mosia (agru), si acolo se verí intr'unu monumentu subterranu, dupa ce mai antáiu i dete focu; toti credeau cà a muritu, dero ellu remase ascunsu acolo noa anni impreuna cu sotia sea, care nascú doi copilli de partea barbatésca. In Germani'a, Cereale dede mai multe batalii cá se infrंगा rescól'a acestei provincie; intr'un'a d'in aceste batalii se taià ua asiá mare multime de Romani si de barbari, in câtu unu riu ce curgeá pre longa acestu locu se impedicà de numerulu celloru caduti. Domitianu, prin faptele si mai allessu prin intreprinderile selle, (càci se gandiá numai la lucruri mari) temundu-se de tatalu seu si petrecundu mai multu pre muntele Albanu, se aprinse de amoriulu Domitiei fil'a lui Corbulone; càci dupa ce o rapí de la barbatulu ei Luciu Lammia Emiliau, o tinú mai antáiu intre amantele selle, éro mai in urma o luà de sotia.

4. Titu, insarcinatu cu resbellulu contra Judeiloru, [incercà se-i subjuge prin cuvinte si promissuni; dero ne putendu-i convinge, incepù resbellulu. In primele lupte avu successe egali, dero mai in urma, invingundu-i, impressurà Ierusalimulu. Cetatea cu circuitulu templului avea trei ronduri de muri. Deci Romanii inaltiaa lucrari in fati'a muriloru, apropiara machinele, respinsera irruptiunile impressuratiloru si allungara pre cei de pre muri cu piluri (prástii) si cu sageti; càci între ei aveau multi aussiliari tramissi chiaru d'in partea unoru regi barbari. Judeii, ajutati atátu d'in tíerra câtu si de correligionarii loru, nu numai d'in im-

perilu Romanu, ci si d'in tierrele de d'incolo de Eufratu, aruncau, si ei, sageti si petre, pre unele cu mân'a, éro pre altele cu machinele, cu atátu mai impetuosu cu câtu aceste projectile erau rapedite de susu; apoi cându esiau, indata ce gasiau timpu, nóptea sau diu'a, aprindeau machinele, omoriau ostasi, si sapându paméntulu, lu adduceau sub muri; éro berbecii (1) cându i ridicau cu funii, cându i terriau cu càngi (2); abateau lovirele celoru alti berbeci cu scânduri grose, imbinate cu ferru, pre cari le lassau in josulu muriloru. Romanii sufferiau mai multu de sete, adducundu apa prosta si d'in departare; éro Judeii se tineau d'in intru pre sub muri peno departe spre campia, si essindu prin elle atacau pre cei ce scoteau apa, si causau perderi celloru tramissi pentru acést'a; tóte aceste sutterane Titu pusse de le astupà.

5. In aceste lucrări se ranira multi d'in amendoe pàrtile; Titu insu-si fu lovitu de ua pétra la umerulu dreptu, si de atunci avù mân'a aceea mai slaba; dero cu timpulu, in fine, Romanii trecura preste cinctur'a d'in afora, si punendu-si castrele in medioculu celloru dona, atacara allu doilea muru. Atunce incaerarea nu mai fu aceea-si; càci assediatii retragundu-se in dosulu acestui muru, se aperara mai usioru de ore-ce periferi'a cercului erá mai pucinu intinsa. Titu prin ua noua proclamatiune, le promise impunitatea; déro ei staruira si in urm'a acestei amnistie; si prinsii si desertorii loru stricau pre ascunsu ap'a Romaniloru si junghiau pre ómenii ce i prindeau singuri. Titu nu mai priimi dupa aceea pre nici unulu d'in ei. Intre acestea, càti-va Romani descurgati, precumu se intempla intr'unu assediu lungu, prepunendu, ceea ce se sioptiá, cumu cà cetatea ar fi indestructibile, trecura la inimici; si ace-

(1) *Κρίσις*, lat. *aries*, machina facuta d'intr'ua bârna grosa, terminata la unulu d'in capatâie printr'ua massa de ferru in form'a unui capu de berbecu, pre care mai multi militari o impingeau cu violentia contra muriloru unei cetâti ca se i sparga. Mai in urma pussera acesta machina pre ua capra acoperita cu scânduri pentru ca militarii ce o manuiiau se fia aperati contra inimicului. V. figura in A. Rich. op. c.

(2) *Ἄρπαγῆ* si *ἄρπαξ*, lat. *harpaga* si *harpago*, unu felliu de cange cu care se serviau la diverse trebuintie domestice, si in resbelle, mai allesu in resbelle maritime, càci, adducundu cu dins'a navea inimicului longa a sea, transporta lupt'a maritima intr'ua lupta de uscatu

sti-a, de si lipsiti de nutrimentu, i tractau cu multa buna-vointia, cá se arete cá au si ei desertori.

6. Spargundu-se murulu cu machinele, Ebreii dupa acést'a nu numai cá nu capitulara, déro inca murira unu mare numeru de militari cari cautau se petrunda cu forti'a; apoi dându focu la câte-va edificie d'in apropiare, pentru cá prin acést'a se impedece pre Romani de a se apropiá mai multu, chiaru déco ar ocupá cerculu, stricara murulu, si arsera fora voi'a loru circuitulu d'in prejurulu locului sacru, si se deschisse Romaniloru intrarea in templu. Cu tote acestea Judeii nu alergara indata, retinuti de superstitiune; ei tocmai tardiu, nevoiti de Titu, navalira in intru; si respinsera pre Romani cu mai multa barbatia, cá cumu ar fi aflatu ua buna occasiune de a cadé longa templu si luptându-se pentru dënsulu, assiediati, poporulu in pronau (1), senatorii pre trepte, éro preotii chiaru in sanctuariu; si nu fura invinsi, de si pucini, luptându-se contr'a unui numeru multu mai mare, peno ce nu arse ua parte d'in templu. Atunci de buna voi'a loru, unii se strapunsera cu gladiete Romaniloru, altii se uccissera intre sine, altii se omorira insii, éro altii sarira in focu; si pareá tutuloru, déro mai allessu celloru d'in urma,] cá acést'a nu érá perire, ei victoria, salute si fericire, cá periau impreuna cu templulu.

7. Deci se prinse, intre altii, si Bargiora (2), ducele loru; acestu-a singuru fu uccissu dupa triumfu. Ast-felliu fu luat u Ierusalimulu chiaru in diu'a lui Saturnu (3), pre care Judeii o veneredia si acumu. De atunci

(1) *πρόναος*, lat. *pronaus* sau *-ος*; porticu in aintea templului (Vitino. III, 2, 8; IV, 4, 1), constându d'intr'unu spátiu inchisu de tóte pártile, inconjuratu de colonne pre partea d'in aintea caroru se inaltá unu frontispiciu (*fronton*, *fastigium*); in intrulu pronaului *cella* in care se ridicá altarulu si unde se faceau sacrificiele. A. Rich.

(2) Acestu nume se gasesce scrisu in deosebite felliuri: in Reimarus, *Βαργιορᾶς*, in alte manuscrite: *Βαρπορῆς* si *Καρπορᾶς*. Iosephu serie: *Σίμων ὁ τοῦ Γιώρα*, in locu de *Βαργιορᾶς*, adeca Simon fiulu lui Giora, suprimendu silab'a *bar* de la inceputu, care in limb'a ebraica insemnédia fiu. Tacitu (Hist., V, 12), care vorbesce si de un Simon ce aperá primulu muru, numesce pre Bargiora Ioanne: «*Extrema et latissima moenium Simo; mediam urbem Joannes, quem et Bargoriam vocabant.*»

(3) «Reimarus crede de cuviintia a insemná aci ua erróre chronologica a lui Dione, care, ca multi altii, pretinde cá Ierusalimulu s'a luat u diu'a Sabbatului

s'a impussu Ebreiloru cari pastrau obiceiurile parintesci sarcin'a de platé lui Joue Capitolinulu pre fia-care annu câte doua drachme. In urm'a acestei espeditiuni, Vespasianu si Titu luara amendouii titlulu de imperatoriu; déro nici unulu nici altulu nu avú supranumele de Judaicu, cu tote cà li se votara tóte onorile cuvenite pentru ua attare victoria si arcuri de triumfu.

8. Cându Vespasianu intrà in Alexandri'a, Nilulu crescù cu ua palma mai multu de câtu dupa obiceiul intr'ua singura di, ceea ce se dice cà nu s'a mai intemplat de câtu ua singura data; si Vespasianu vindecà pre unu orbu si pre unu altulu care nu se putea serví cu ua mána, si cari i essissera inainte dupa aretarea unoru vise, calcându pre man'a unu'ia, si scuipându in ochii cellui altu. In adeveru divinitatea lu facusse, prin aceste minuni, demnu de veneratiunea tutuloru. Cu tote acestea Alessandrinii nu numai cà nu se buetrau de ellu, ci inca erau forte tare superati, in câtu nu numai in particulariu, ci si in publicu, rideau de ellu si lu batjocoriau; càci asteptându se iea ver-ua recompensa mare de la ellu, pentru cà ei cei d'antâiu l'au proclamatu imperatoriu, nu numai cà nu capetara nimicu, déro inca fura supussi si la tributuri de bani. In adeveru, Vespasianu strinse in totu modulu imposita de la ei, nescutindu nici unu saracu, nici chiaru déco erá cersitoriu, ci punendu la contributiune atâtu bunurile laice câtu si celle sacre; reinnoí multe imposita chiar d'in celle desfiintiate si crescù pre celle essistenti, [ba inca infintià altele extraordinarie.] Totu asiá facù si in alta provincia, [in Itali'a] si chiaru in Rom'a mai in urma. Deci Alessandrinii, [superati de acestea si pentru cà vendusse cea mai mare parte d'in domeniile publice,] intre altele i aruncara si acésta batjocura: «Ceri siesse oboli mai multu,» in câtu Vespasianu, de si erá forte blându, se superà si ordinà se se percépa cei siesse oboli de omu, si se chibsuia a le inflige si pedepse. [Aceste cuvinte, in adeveru, contineau ua insulta, si in versurile rupte si anapestele loru nu erá nimicu care se nu-i atitie meni'a]. Déro, dupo cererea lui Titu, Vespasianu i iertà; inse ei nu lu lassara in pace, ci stringundu-se forte multi intr'ua adunare publica strigara cotra Titu.

(diu'a lui Saturnu). Dupa parerea acestui invetiatu, lucrulu este destullu de insemnatu pentru cà se nu fia trecutu cu vederea la Josephu; si Norisius dovedesce cà, ver-care ar fi modulu calcularii tempului, luarea orasiului nu se puteá intempla in diu'a Sabbatului. E. Gros si Boissée.

dicundu-i : «Lu iertàmu ; càci nu scie se fia Cesare.» Ast-felliu aceia se espuneau la pericule si se lassau a fi territi de ua licentia excessiva, din care resulta in totu de un'a urmari funeste, abusându de clementia'imperatoriului.

9. [Vespasianu i lassà, si scrisse la Rom'a, cá se stérgea desonórea celoru ce, traindu inca sau morti, fusesseera condemnati de asiá numit'a crima de lesa-majestate (1) sub Nerone si sub urmatorii lui, si se rumpa actele privitorie la attari accusatiuni. Essilà pre astrologi d'in Rom'a, cu tote cà ellu insusi erá intr'ua relatiune asiá de strinsa cu cei mai celebri d'intre ei, in càtu, dupa recommandatiunea lui Barbillu, unu barbatu de profesiunea acést'a, dede voia Ephesianiloru se faca nisce jocuri sacre, care nu le tolerà nici unui altu orasiu.] Dupo acestea, Vespasianu veni la Rom'a, si intalni pre Mucianu si pre alti cetatiani insemnati la Brindisii, éro pre Domitianu la Beneventu. Acestu d'in urma, de consciinti'a ce aveá de celle ce gandiá si de celle ce facusse, nu aveá curagiu, ba inca se prefaceá nebulu; deci petreceá cea mai mare parte d'in timpu in agrulu Albanu (mosi'a sa), unde intre alte multe fapte ridicule, intiepá muscele cu graphiulu (2). Cu tote cà acestu faptu este nedemnu de majestatea istoriei, am crediutu necessariu a lu scire, de ore ce aréta indetullu caracteriulu omului, mai allessu cà, si dupa ce ajunse imperatoriu, petreceá totu in feliulu acest'a; pentru care cuvèntu unu óre cine, cotra

(1) «Crimele de lesa-majestate, sub republica, erau de patru felliuri : Deco ua armata fusesse delassata intr'ua terra inimica; déco cine-va atitiasse poporulu la seditiuni; déco membrii corpuriloru constituite administrassera reu affacerile, banii publici; déco majestatea poporulu Romanu se avilisse. Imperatorii avura nevoia numai de câte-va articule additionala la acésta lege pentru ca se prosciria nu numai cetatiani, ci chiaru cetàti intregi. Indata ce cuvintele se facura crime de lesa-majestate, unu singuru passu mai trebui pentru cá se se schimbe in crime numai privirile, instristarea, compassiunea, si chiaru tacerea.» — Lamartine, *Histoire des Girondius*, t. III, p. 113. Edit. din Francfort. — Déro cea mai frumósa descriere a abuseriloru ce facura imperatorii Romani de acésta lege se affla in memoritórele *Annales* alle lui Tacitu.

(2) Γραφεῖον si γραφίον, lat. *graphium* : instrumentu de feru sau de bronzu de care se serviau cei vechi spre a serie pre nisce tablitie spoite cu céra (Isidor. *Orig.* VI, 9; Ovid. *Am.* I, 11, 23). Lungimea sea erá câte 22 centimetre, ceea ce ne explica cum unele persóne s'au ranitu, si inca de mórte, cu acestu instrumentu. (Suet. *Caes.* 82; *Cot.* 28; Senec. *Clem.* I, 14). Cf. A. Rich.

unu altulu care lu întrebá : «Ce face Domitianu ?» respunse nu fora spiritu : «Siede singuru, si nici ua singura musca nu este longa ellu.»

10. Vespasianu umilia superbi'a fiului seu, (éro pre toti cei l-alti i priimiá nu cá imperatoriu, ci cá particulariu, aducandu-si aminte de fortun'a sea de mai 'nainte. Ellu începù indata a construi templulu de pre Capitoliu, carându insu-si pamêntu cellu d'antâiu, invitându cu modulu acestu-a si pre celle-l-alte persóne fórte illustre se faca si elle asiá, pentru cá acestu serviciu se fia irrecusable pentru cea-l-alta multime. Totu deuna marinosu de câte ori erá vorb'a de interessea communa, si dându summe enorme pentru celebrarea jocurilor, ellu viuetiuiá cu economia si nu cheltuiá nimicu preste strictulu necessariu ; de aceea nu dede voia se se vendia in cârciume nimica gatitu, afora de legume. Prin acést'a mai allessu aretà, cà stringerile de bani nu le faceá pentru placerile lui ci pentru trebuintiele poporului. Acést'a erá regul'a viuetiei lui. Locuiá pucinu in palatiu, éro mai multu petreceá in gradinele numite alle lui Sallustiu (1), unde priimiá pre ver cine lu voiá nu numai d'între senatori, ci si d'între cei-l-alti cetatiani ; si pre cei mai întimi i priimiá demineti'a culcatu in patu, éro cei-l-alti lu salutau pre drumu ; usiele palatiului seu erau deschisse tóta diu'a, si nu punea nici un custode la elle ; se duceá in totu de un'a la senatu, si le comunicá tote affacerile ; adessea judecá in Foru ; si câte nu puteá se le citésea insu-si de betraneitia, sau câte in absentia scriá senatului, fiii sei aveau ordine se le citésca, aretându si prin acést'a condescendentia sa pentru acestu corpu ; invitá adessea la més'a sea in fia-care di pre multi d'între membrii acestei adunári si d'între cei-l-alti, si adessea ellu insu-si ciná la cei mai întimi amici.

11. In scurtu, prin grij'a sea pentru affacerile publice, se aretà cà este imperatoriu ; in tóte celle-l-alte, erá unu simplu particulariu si ducundu

(1) «D'in rapirile selle cá pretoriu allu Africei, ilustrulu istoricu allu Conspiratiunei lui Catilina si allu Resbellului cu Jugurtha, ési construi pre muntele Quirinal ua magnifica locuintia, si plantá aceste gradini, asiá de laudate de cei vechi cá cellu mai frumosu locu de preambulare d'in Rom'a : locul ce elle ocupau se numesce si astadi *gradinele lui Sallustiu*. Aci Augustu, in societatea barbatiloru si femeieloru celloru mai desiantiate, dede sarbatorile celloru *Doi-spre-dece Diei*, descrisse de Suetoniu ; aci 'si assiediara locuinti'a ordinaria imperatorii Vespasianu, Nerva si Aurelianu.» — J. P. Charpentier, *Les écrivains latins de l'empire*, p. 40.

aceeasi viuétia cá cei-l-alti cetatiani; luá in risu cu familiaritate si se lassá voiosu se fia luatú in risu; déco óre-cari libelle anonime, precumu se obicinuesce contr'a imperatoriloru, se publicau câte ua data cu injurie contr'a lui, ellu publicá d'in parte-i regulamente folositorie, fora se se turbure intru nimicu. Infatisiându-se Febu inaintea lui si justificându-se cá, sub Nerone, Vespasianu uitându-se reu pre teatru, in Greci'a, la vederea unor fapte rusinóse alle imperatoriului, ellu i ordinasse de menia se plece si acestu-a intrebându-lu «Unde?» ellu i respunsse «La Corbi», Vespasianu nu i facú nici unu reu, nici nu i respunse altu ceva de câtu: «Du-te la corbi». Vologesu scriindu-i in terminii acestia: «Regele regiloru Arsace lui Flaviu Vespasianu, salutare», ellu nu i facú nici ua mustrare, si i respunse in scrisu in acelu-a-si modu, fora a adaoge la numele seu nici unulu d'in titulele demnității imperiali.

12. Elvidiu Priscu, ginerele lui Thrasea, nutritu de doctrinele stoice, si care imită la ne-timpu libertatea lui Thrasea, se afflá intre acestea in capulu unei armate, si nu numai cá nu faceá nimicu pentru onórea imperatoriului, dero inca nu incetá de a-lu insultá; de aceea tribunii punendu mân'a pro ellu, lu dedita lictoriloru; Vespasianu se intristá si essi lacrimându d'in Senatu, dicundu numai aceste cuvinte: «Fiiulu meu me va succede, sau nimeni altulu»; [de unde se invederá indestullu cá Vespasianu uria pre Elvidiu Priscu, nu atátu pentru sine, sau pentru amicii sei pre cari acellu-a i insultá, ci pentru cá erá turburatoriu, fomentá rescóle, vorbiá neincetatu contr'a regalității, laudá republic'a, si faptele lui erau in consonantia cu vorbele, si atitiá pre unii, cá cumu missiunea filosofiei este de a insultá pre gubernanti, de a turburá multimea, de a resturná ordinea si de a introduce noutăti. Ce e dreptu, erá ginerele lui Thrasea si se pfaceá cá lu imita, déro erá departe de ellu; căci Thrasea, care viuetiuiá pre timpulu lui Nerone, nu iubiá pre acestu principe, déro cu tóte acestea nu vorbiá nimicu insultatoriu, nici nu faceá nimicu contr'a lui, de câtu numai cá nu voiá se iea parte la nimicu d'in câte se faceau; pre cându Elvidiu erá superatu pre Vespasianu si nu lu crutiá nici in particulariu, nici in publicu, ei muriá pentru faptele selle si trebuiá se-si dea ua data séma de multele selle necuviintie.]

13. Fiindu-cá multi altii, impinsi de doctrin'a namita stoica, si cu ei Demetriu ciniculu, abusându de aparatulu filosofiei, pronuntiau in publicu multe cuvinte nepótrivite cu imprejurările, si prin acést'a faceau pre

unii se-si schimbe opiniunile, Mueianu induplecà pre Vespasianu a alungà d'in cetate pre toti acesti-a, inspirându-se în contr'a loru mai multu d'in menia de câtu d'in amorea pentru sciinti'a. Vespasianu alungà indata pre toti filosofii, afora de Musoniu; éro pre Demetriu si pre Ostiliu i relegà in nisce insule. Ostiliu, audindu de essiliulu seu, nu numai cà nu incetà (câci conversà cu unu ore-care), déro inca vorbì cu mai multa violentia contr'a monarchiei, in sa plecà indata; éro lui Demetriu care nu se supuneá nici asiá, Vespasianu ordinà se i se dica : «Tu faci tote cá se nè silesci a te uccide, déro eu nu voiu omorí unu câne care latra».

14. Pre timpulu acel'a muri si Cenis, concubin'a lui Vespasianu. Vorbescu despre ea, pentru cà a fostu fórte credintiósã si fórte demna de memoria. Antoni'a, stapin'a ei si mum'a lui Claudiu, scriindu printr'insa pre ascunsu cevá lui Tiberiu contr'a lui Sejanu, si ordinându-i indata se stérge, pentru cà se nu mai remâna nici ua urma de celle ce scrisesse : «In desiertu, o dómna, disse ea, mi ai ordinatu acést'a; câci tóte acestea si altele câte mi ai dictatu, le portu totu de un'a in suffletulu meu, si nu se potu sterge nici ua data». Admiru acestu respunsu allu ei, si pre longa acést'a multiamirea ce afflá Vespasianu intr'ins'a; prin acést'a ellu castigà ua mare putere si strinse ua avutia asiá de fabulósã, in câtu s'a crediutu cà s'a inavutitu printr'ins'a; câci ea luá bani de la multi, vendiendu unoru-a magistrature, altoru-a gubernie de provincie, espeditiuni militare, functiuni sacerdotali, si càtoru-va respunsurile imperatoriului; câci Vespasianu nu uccisse pre nimeni pentru bani, déro scapà pre multi d'in cei ce i dederã. In adeveru Cenis priimiá, déro se prepuneá cà Vespasianu de buna voia o insarcinasse a face acést'a; voiu narrá, pentru esemplu, pucine alte fapte d'in viuéti'a sea. Câti-va insi votându se i ridice ua statua de doua sute cinci-dieci de mii denarii, ellu intinse mân'a si disse : «Dati-mi mie argintulu; câci éta basea statuei»; lui Titu care se aretá superatu de impositulu pre urina, infintiatu de ellu impreuna cu altele, i disse, luându câte-va monete de auru strinse d'in acellu impositu si aretându-i-le : «Vedi, fiule, deco elle miróse a cevá».

15. Sub allu siesselea consulatu allu lui Vespasianu si allu patrunea allu lui Titu, se santã templulu Pacii; si renumitul Colossu se ridicã in Callea Sacra; se dice cà acestu Colossu are ua inaltime de ua suta petióre, éro chipulu, dupa unii, allu lui Nerone, dupa altii allu lui

Titu. Vespasianu da uccideri de fere selbatice pre teatru; éro la luptele de gladiatori simtiá fôrte pucina placere, cu tote cà Titu, la nisce jocuri essecutate de tinerii d'in patri'a lui, simulasse ua data ua lupta cu armele contr'a lui Alienu. Parthii incependu resbellu contr'a unoru popóre, si sollicitându allianti'a lui, ellu nu i ajutà, dicundu cà nu i se cuvine se se amestece in affacerile altoru-a. Berenice érá in mare consideratiune, si de aceea veni la Rom'a impreuna cu fratele ei Agrippa. Acestu-a fu investitu cu onorile preturei, éro ea locuè in palatiu si se facù amantea lui Titu; ea se acceptá se lu iea de barbatu, si faceá tote cá cumu ar fi fostu deja soti'a lui, ast-felliu in câtu Titu, simtindu cà Romanii suntu nemultiamiti de acést'a, o tramisse inapoi. De altmîntrelea se siopteau multe, si câti-va sofisti cinici intrându pre ascunsu in Rom'a, Diogene, cellu d'antâiu se dusse la teatru pre cându era plinu de omeni, si, pentru-cà le addressasse multe insulte, fu batutu cu nuelle; Eras, dupa ellu, convinsu cà nu va patí mai reu, latrà multe injurature cu nerusinaarea unui câne, si de aceea i se taià capulu.

16. In acestu timpu, se mai petrecura si evenimentele urmatóre: nisce vinu d'intr'ua carciuma se reversà asiá de tare d'in bute, in câtu curse si pre drumu; Sabinu, acellu Gallu care luasse numele de Cesare, alergasse la arme, fuisse invinsu și se ascunsesse intr'unu monumentu, fu descoperitu si addussu la Rom'a; de ua data cu ellu murí si soti'a lui Peponil'a, care lu scapasse, cu tote cà-si addusse copiii d'inaintea lui Vespasianu si disse, asupr'a loru, unu cuvêntu capabile de a induiosia: «Acesti copii, Cesare, i am nascutu in monumentu si i am nutritu, cá se te rugâmu mai multi.» Ea facù pre imperatoriu si pre cei-l-alti se plânga, déro gratia nu capetara. Intre ácestea se urdi contr'a lui Vespasianu unu complotu de cotra Alienu si Marcellu, cu tôte cà ellu i privia de cei mai buni amici ai sei, si i culminasse de onori; cu tote ácestea ellu nu murí de mân'a loru; càci, fiindu descoperiti, Alienu fu, in palatiu, chiar pre cându se sculá de la mésa, injunghiatu d'in ordinea lui Titu, cá nu cumu-va in timpul noptii se apuce inainte se faca veri ua revolta, (câci-si pregatisse de mai 'nainte unu mare numeru de militari); éro Marcellu, fiindu judecatu in senatu, si condempnatu, 'si taià insu-si gutulu cu unu briciu. Ast-felliu pre cei rei d'in fire nici binefacerile nu i inyingu, de ore-ce acesti-a conspirara in contr'a acellui-a ce le facusse atâta bine.

17. Acestea se petrecura asiá. Vespasianu, dupa cum este adevèrulu, murì bolnavindu-se nu de podagr'a sea obicinuita, ci de friguri, la apele d'in tierr'a Sabiniloru numite Catilie; éro unii mintindu contr'a lui Titu, si altii, intre cari si imperatoriulu Adriantu, au dissu cà de unu veninu pre care lu luà la unu ospetiu. Se aretara semne ce prediceau mórtea lui : na stea cu códa ce se vediù multu tempu si monumentulu lui Augustu ce se deschisse de sine. Mustrandu-lu medicii cà nu observa unu regime deosebitu pre timpulu bólei si cà si implinesce detoriele inherenti functiunei selle : «Unu imperatoriu trebuie, disse ellu, se móra in pitióre.» Cotra cei ce i vorbiau despre cometa : «Nu pre mine, disse, ci pre regele Parthiloru lu privesce; càci ellu are perulu mare, éro eu sum plesiuvu.» Cându crediù cà i a venitu sfrisitulu, disse : «Incepu a me face dieu.» Viuetiù siesse dieci si noa anni si optu lune ; imperati diece anni, fora siesse dille; si asiá este unu annu si doua-dieci si doua de dille de la mórtea lui Nerone pina la suirea lui Vespasianu pre tronu. Am scrisu acest'a, cá se nu se inselle unii facundu numerarea aniloru dupe cei ce au avutu domni'a; càci acesti-a nu se succedu unii pre altii, ci pre cându cellu altu viuetiuiá si áncã domniá, fia-care din ei se credeá imperatoriu, de cumu pussesse ochii pre imperiu; nu trebuie déro se numeràm tu tóte dillele domniei loru cá cumu s'ar fi urmatu fora intrerupere, ci precumu am dissu, se calculàm tu cu essactitate totalitatea timpulu.

18. Titu, suindu-se pre tronu, nu facù nici unu omoru, nici nu se lassà a fi invinsu de amoriu, ci fu bunu, de si se facussera attentate contr'a lui, si stapánu pre sine, cu tote cà Berenice veni d'in nou la Rom'a. Ore cari d'in datine elle le schimbà; (in adevèru unii omeni nu se pórtã totu intr'unu modu cându gubernédia pre longa altulu, si cându suntu domni absoluti; ci in casulu d'antáiu nepreoccupându-se nici de cumu de glori'a cellui ce gubernédia, abusédia preste mesura de autoritatea lui si commitu multe fapte cari attragu asupra-i ur'a si calomni'a; in casulu d'allu doilea, sciindu cà tóte suntu lassate in sarcin'a loru, se gândescu si la reputatiunea loru; precumu o disse ua data si Titu cotra unu oreine pentru care mai 'nainte avea predilectiune : «Nu e totu un'a se ai nevoia de altulu, si se judeci tu insu-ti; ci se ceri ceva de la altulu, si se dai tu insu-ti cui-va); pote cà trai si fórte pucinu, cá se vorbescu numai de câtu domni, pentru cá se aiba tîmpu de a comitte ver ua gresiéla; càci de la suirea lui pre tronu viuetiù doi anni, doua lune si doua-dieci de dille

preste totu trei-dieci si noa de anni, cincu luni si doua-dieci si cincu de dille. In acésta privintia, unii judeca cà ellu a egalatu (1) lung'a domnia a lui Augustu, dicundu cà nici Augustu n'ar fi fostu ver ua data iubitu, déco viuetiuiá mai pucinu, nici Titu, déco aru fi traitu mai multu; cellu d'ântâiu, pentru-cà, facundu-se la inceputu mai erudu d'in caus'a inimiciloru si rescóleloru, putù mai in urma se se illustredie cu timpulu prin binefaceri; cellu de allu doilea, pentru cà, dupa ce domnisse cu blandetia, murì in culmea gloriei; pre cându póte, déco ar fi viuetiuitu mai multu, s'ar fi probatu cà a avutu mai multu norocu de câtu virtute.

19. Ce e dreptu, Titu nu numai cà nu uccisse nici unu senatoriu in timpulu domniei selle, dero nici unu altu cetatianu nu perì câtu tinù imperiulu seu; nu priimì nici ua data ver ua accusatiune de lesa-majestate, nici nu sufferì pre altii se le priimesca, dicundu : «Eu nu potu fi nici insultatu nici batjocoritu, càci nu facu nimicu care se merite defaimarea, nici nu me occupu de vorbele mintiunose; éro câtu pentru imperatoriù repausati, acei-a se voru resbuná ei insii, déco ua data voru ajunge semidiei si voru avé putere, de injurieie ce li s'au facutu». Ellu infiintá multe alte regulamente pentru securitatea si linistea cetatianiloru, si publicá unu edictu prin care confirmá donatiunile accordate unoru-a de predecesorii sei, cá se nu mai aiba de lucru cu fia-care d'in beneficiari cându ar cere confirmarea; ellu gonì pre delatori d'in Rom'a.

20. Intre acestea, escându-se d'in nou resbellu in Britanni'a, Cneiu Juliu Agricola devastá pamenturile inimiciloru, si cellu d'ântâiu d'intre Romani, dupo câte scimu, recunnoscù cà Britanni'a este de juru imprejuru inconjurata de apa. Nisce militari revoltându-se si uciendu centurioni si unu tribunu, fugira la nâvi; apoi, pornindu, plutira spre apusulu tierrei, dupo cumu i duceá vallulu si vântulu; si fora se scia, pre de alta parte, se oprira longa castrele d'in acestu locu. In urm'a acestoru-a, Agricol'a tramittendu si alti militari cá se incerce circumnavigatiunea, aflá de la ei cà acésta tierra este ua insula. Acestea se petrecura in Britanni'a, si dupo acestea Titu se proclamá imperatoriù pentru a cincispre-diecea óra; éro Agricol'a-si traì restulu viuetiei lipsitu de onori, si in saracia, pentru-cà indeplinisse fapte prea mari pentru unu generale; si in

(1) Preferimu lectiunea ἐξ ἔτρον d'in edit. gros, in locu de ἐξέτρον ca in edit. Tauchnitz.

fine totu pentru acést'a fu uccissu de Domitianu, cu tote cà ellu iususi i accordasse onorile triumfali.

21. In Campani'a se intemplara érosi evenimente spaimantatóre si minuna'le; càci tocmai spre tótna se aprinse de ua data unu focu mare. Muntele Vesuviu este aproape de marea de longa Neapole, si are isvore nesecabile de focu. Ua data erá pretutindenea de aceea-si inaltime, si chiar d'in mediloculu lui essiá focu; càci numai in acésta parte arde, éro pàrtile selle de d'in afora suntú tóte fora focu chiaru si acumu. De aceea, acelle pàrti fiindu in toțu de un'a incombustibili, éro celle d'in medilocu terrinóse si prefacute in cenusia, piscurile de prin prejuru au peno astadi vechi'a loru inaltime; pre cându tóta partea aprinsa, mancata cu timpulu, a ajunsu d'in caus'a derimàriloru ua cavitate care, cá se comparàmu lucrurile mice cu celle mari, face totu muntele se semene cu unu amfiteatru. Pre vèrfurile lui suntu paduri si vii multe, éro crateriulu este in préd'a focului, si dà diu'a fumu, éro noptea flacara; in càtu s'ar crede cà acolo ardu multe si fellurite profume. Acestu fenomenu se produce asiá in totu de un'a, câte ua data mai multu, câte alta data mai pucinu; adessea arunca si cenusia, cându se derima ver ua grammada din munte, si asverle si petre, cându vèntulu suffia cu violentia; resuna si urla, pentru-cà resufiatorile nu suntu apropiate unele de altele, ci strimpte si aseunse.

22. Asiá este Vesuviulu, si attari fenomene se reproducu mai pre fia care annu. Déro tóte celle-l-alte prodigie câte s'au petrecutu in alte timpuri, de si parura mai mari de càtu de ordinariu celloru ce le vedeau in totu de un'a, s'ar puté considerá cá mici, chiaru de le amu pune pre tóte impreuna, in comparatiune cu celle ce se petrecura attunci. In adeveru, éta cumu a fostu. Barbati multi si mari, trecundu preste ver ce fire omenésca, cá gigantii ce se depingu, se arretau diu'a si noptea ratacindu pre pamèntu cându pre munte, cându pre locurile d'imprejurulu lui, cându in orasie, cându preamblându-se prin aeru. Dupa acést'a incepura de ua data vènturi (1) furióse si cutremure violente, in càtu tóta camp'i'a fierbeá si piscurile sariau in susu; se mai intemplara si resunete, unele subterane assemenea tuneteloru, altele pre suprafati'a pamèntului, assemenea unoru mugete; marea urlá, si cerulu repetá, prin echo, acelle urlate. Dupa acést'a se audi de ua data unu trosnetu estraordinariu, cá

(1) In alte editioni : ἀρχμοί, uscare a aerului, murdaria.

cumu muntii ar fi cadiutu unii preste altii; si mai antâiu sarira in susu petre de ua marime colossale cu atât'a putere in câtu ajunsera pina in vârfulu muntelui; apoi focu multu si fumu immensu, in câtu totu aerulu se intunecă si sórele intregu se ascunse, că intr'ua eclipse.

23. Deci nópte d'in di, si intunerecu d'in lumina se facù: unii-si inchipuiau că gigantii s'au sculatu (căci multe imagini de alle loru se distingeau prin fumu, si pre longa acestea se audiá si ua voce de trimbitie), éro altii că lumea intréga va peri in chaosu si focu; de aceea fugiau, unii d'in case pre strate, altii d'in afora, in lountru; si de pre mare pre uscatu, precumu si de pre uscatu pre mare, turburati si socotindu tótu ce erá departe de ei mai securu de câtu ceea ce erá longa ei. In acellu-a-si timpu, se inaltia ua multime nespussa de cenusia, care acoperi pamântulu, marea si totu aerulu; alte flagelle cadiura érosi d'in intamplare preste omeni, preste pamânturi si preste vite, si uccissera pescii si passerile, si, pre longa acestea, ingropara doua orasié intregi, Erculanu si Pompeii, cu totu poporulu ce assistá la teatru. In fine tóta pulberea erá asiá de mare in câtu ajunse peno in Afric'a, in Syri'a, in Egiptu, si chiar peno in Rom'a; ea intunecă totu aerulu de d'asupr'a ei si coperi sorele. Attunci ua spaima mare domni mai multe dille, căci omenii nu sciau ce s'a fostu intemplantu, nici puteau se-si inchipuiesca; ei credeau că tóte s'au resturnatu cu susulu in josu, că sórele va disparé de pre pamântu, si că pamântulu se va aventá in ceru. Acesta cenusia nu facù attunci nici unu reu mare Romaniloru, ci tocmai mai pre urma produsse ua bóla contagiósa terribile.

24. Dero unu altu focu, pre uscatu, consumá in annulu urmatoriu, pre cându Titu se dussesse se visitadie desastrelé d'in Campani'a, ua fórté mare parte d'in Rom'a; căci arse templulu lui Serapis, allu Isidei, Septele, templulu lui Neptunu, băiele lui Agrippa, Pantheonulu, Diribitoriulu (1), teatrulu lui Balbu, scen'a lui Pompeiu, porticulu Octaviei cu cãrtile, si templulu lui Joue Capitolinu cu templele adjacenti. Peno

(1) «Edificiu claditu la inceputu, pre câtu se pare, pentru că *diribitorii* se despartia voturile comitiilor; dero mai in urma acellu-a-si localu sau unu local totu cam asiá se dede agentiloru cari trebuiau se cercetadie starea armatei, se impartia sold'a si se asiedie pre conscrissi in corpurile loru respective (Suet. *Claud.* 18; Plin. H. N. XVI, 76, 2.)» A. Rich.

intr'atât'a reulu nu fu omenescu, ci dumnedicescu; căci, d'in celle ce amu spusu, fia cine pôte judecă de celle-l-alte perderi. Titu tramisse doi barbati consulari la Campani că se assiedie colonie si daru locuitoriloru, pre longa alte summe, banii celloru morti fora mostenitori;  ero ellu nu lu a nimicu nici de la ver unu particulariu, nici de la ver unu orasiu, nici de la veri-unu rege, cu tote c a multi i dau si multi i promitteau; c ci reinfintia t te cu propriile selle medilóce.

25. In celle-l-alte occasiuni, Titu nu facu nimicu demnu de notatu; dero c ndu sant  amfiteatrulu si b ile ce purtau numele lui, dede spectacule multe si minunate. Cocori se battura unii cu alții; patru elefanti, si alte animale, at tu domestice c tu si selbatiche, aprópe noa mii fura injunghiate, si femei, in conditiuni nu distinshe, ce e dreptulu, ajutara a le uccide; multi barbati se batura c a gladiatori, si multi se luptara in batalie pedestre si navali; c ci dupa ce implura de ua data acellu teatru cu apa, adussera in intru cai si tauri si alte animale domestice, invetiate a face si in apa t te c te faceau pre uscatu; introdussera si  meni pe navi; si acesti a acolo, unii c  Coreyreeni, alții c  Corinthieni, (1) dederu ua lupta navale; alții afora, in padurea lui Caiu si a lui Luciu, pe care uadata Augusta o sapasse pentru acestu scopu. Acolo, in adeveru, in antaia di fu lupta de gladiatori si macellu de fere, acoperindu-se cu sc nduri laculu peno la fati'a statueloru si a constructiunilor de prin pregiuru; in a dou'a, curse de cai; si in a trei'a, ua lupta navale de trei mii de insi; dupo acést'a fu si ua lupta pedestra: invingundu Athenianii pre Syracusani, (căci se luptara servindu-se de aceste nume) se coborira in insul'a cea mica, si luara cu assaltu unu mura facutu imprejurulu unui monumentu. Asemine spectacule avu in ochii sei poporulu in timpu de ua suta de dille. Titu dede poporului si obiecte ce aduceau folosu; de pre unu locu inaltu in teatru ellu arunca sferule de lemnu, purtându c te unu semnu de castigu, un'a pentru unu comestibile, alt'a pentru unu vestimentu, alt'a pentru unu vasu de argintu, alt'a pentru unu vasu de auru, de cai, de trassure, vite, servi; pre cari cei ce le prindeau le duceau la cei insarcinati cu impartirea obiecteloru, si priimiau obiectulu scrisu pre sferula. (2)

(1) Allusiune la lupt'a de la Sybota d'intre aceste doua cet ti, care fu inceputulu resbellului Peloponesiacu. Vedi Thucidide, Liv. I. 49—55. Cf. E. Curtius, *Griechische Geschichte*, vol. II, Liv. IV, pag. 349—351.

(2) Zonaras adauge: 'Totu a lui Titu este acestu cuv ntu famosu: Asta-di n'am imparatitu, pentru-că n'am facutu nimenui nici unu bine!'

26. Dupo ce terminà aceste serbări si dupo ce lacrimà in diu'a d'in urma in fati'a poporului intregu, Titu nu mai facù nimicu mare; ci in annulu urmatoriu, sub consulatulu lui Flaviu si allu lui Pollione, dupa ce facù consecratiunile mai susu citate, muri totu la apele la cari murisse si tatalu seu; dupo sgomotulu publicu, uccissu de fratele seu, care si mai nainte conspirasse contr'a lui; éro dupo cumu scriu unii, de bóla; pre cându respirá inca, si erá in stare póte de a se insanetosi, Domitianu lu aruncà intr'ua lada plina cu néua, cá se móra mai iute. Cellu pucinu inca pre cându viuetiuiá ellu, Domitianu intrà callare in Rom'a, se dusse in castre si luà titlulu si autoritatea de imperatoriu, dându militariloru câtu le dedesse si fratele seu. Deci Titu, dându-si suffletulu, disse: «Ua singura erróre am facutu.» Ce se fi fostu acésta erróre, nu esplicà, si nimeni n'a afflat'o cu essactitate. Unii au presuppusu un'a, altii alt'a; déro, dupo cumu spunu unii, mai positivu este cà a sedussu pre toti'a fratelui seu; altii, (pre cari i crediu si eu) cà, descoperindu pre Domitianu in conspiratiune contr'a lui, nu l'a uccissu, ci a preferitu se cada ellu insusi victima si se dea imperiulu romanu unui omu ast-felliu precumu lu va arretá urmarea narratiunei acestei'a. Domni'a lui Titu fù de doui anni, doua lune si doua-dieci de dille, precumu s'a dissu mai susu.

*Escerpte de Ioanne Xiphilinu d'in Cartea LXVII a Istoriei Romane
a lui Dione.*

Se intercaledia fragmentele intregi alle lui Dione cari s'au pututu affla.

SUMMARIULU CAPITULELORU DIN CARTEA LXVII

Firea cea cruda a lui Domitianu : ur'a in contr'a parintelui si fratelui seu. c. 1. 2. — Repudiédia pre Domiti'a : iubesce pre Julia : uccide Vestale. c. 3. — Resbellulu germanicu. c. 4. 5.—Resbellulu dacicu cu Decebalu. c. 6. 7.—Spectaculele si ospetiele nocturne alle lui Domitianu. c. 8. 9.— Successe in resbellulu dacicu. c. 10.—Antoniu, presidele Germaniei, se revolta; multi sunt uccissi. c. 11-14.—Cum fu uccissu Domitianu prin cursele ce i se intinsera de unii. c. 15-18.

SPATIULU DE TIMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Domitianu.
81	834	Sub consulatulu lui Luciu Flaviu Silva Noniu Bassu si Asiniu Polione Verrucosu.	I 13 Sept.
82	835	Domitianu Augustu de a opt'a ora si Titu Flaviu Sabinu.	II
83	836	Domitianu Aug. de a nou'a ora, si Cintu Petiliu Rufu de a dou'a ora.	III
84	837	Domitianu Aug. de a diecea ora si Titu Aureliu Sabinu.	IV
85	838	Domitianu Aug. de a unu-spre-diecea ora, si Titu Aureliu Fulvu.	V
86	839	Domitianu Aug. de a doa-spre-diecea ora si Serviu Corneliu Dolabella.	VI
87	840	Domitianu Aug. de a trei-spre-diecea ora, si Aulu Volusiu Saturninu.	VII
88	841	Domitianu Aug. de a patru-spre-diecea ora, si Luciu Minuciu Rufu.	VIII
89	842	Titu Aureliu Fulvu de a dou'a ora, si Aulu Sempromiu Atratimu.	IX
90	843	Domitianu Aug. de a cinci-spre-diecea ora, si Marcu Cocceju Nerva de a dou'a ora.	X

91	844	<i>Marcu Ulpiu Trajanu, si Maniu Aciliu Glabrione</i>	XI
92	845	<i>Domitianu Aug de a siese-spre-diecea ora si Cintu Volusiu Saturninu.</i>	XII
93	846	<i>Sestu Pompeju Collega, si Corneliu Priscu.</i>	XIII
94	847	<i>Luciu Noniu Asprenate, si Marcu Arriciniu Clemente.</i>	XIV
95	848	<i>Domitianu Aug. de a sieptea-spre-diecea ora, si Titu Flaviu Clemente.</i>	XV
96	849	<i>Manliu Valente si Antistiu Veter.</i>	XVI † 18 Sept.

1. Domitianu erá cutesatoriu si furiosu, totu uadata reutaciosu si dis-simulatu; asiá in câtu, d'in acésta fire indoita, pastrându pre de ua parte impetuositatea, ér pre de alt'a vicleni'a, adessea cadea preste victimele salle ca trasnetulu, adessea le perdeá prin intrigele salle. Venerá mai cu sema pre diee-a Minerv'a, si de aceea serbá cu mare pompa Panatheneele; la acésta serbare dá pre fia-care annu, cá se dicu asiá, in palatiulu seu de la Alb'a, lupte de poeti, de oratori si de gladiatori; căci allessesse acestu locu la pólele muntelui Albanu, de la care s'a numitu asiá, cá se i servésca ore cum de citadella. Ellu nu iubi pre nimeni cu sinceritate, afora de câte-va femei; si in totu de un'a se prefecéa că iabesce pre acell'a pre care mai multu voiá se lu omore. Erá, in adevèru, asiá de perfidu chiaru cotra cei ce lu multiamissera, servindu-lu in affacerile celle mai spurcate, in câtu, de câte ori unii sau i procurau bani multi, sau calomniua cetatiani, ellu nu-i scapá de la peire, si mai allessu pre servii cari denuntiassera ceva contr'a domniloru loru. [Si asiá chiaru acesti complici, cu tóte că priimiau de la dènsulu bani, onori si functiuni, nu erau nici mai onorati nici mai in securantia de câtu cei-l-alti; ceea ce ei commissessera d'in indemnulu lui Domitianu, se intorcea spre perirea loru, pentru cá se se arete că acelle crime le facussera numai ei.(1) Totu cu acésta intentiune dede unu edictu in care declará că imperatoriulu cându nu pedepsesce pre delatori, ellu insu-si i face ceea ce sunt.]

2. Cu tóte că se aretá ast-felliu cotra toti in totu timpulu domniei selle, ellu se intrecú chiaru pre sine in purtarea sea neonesta si miserabile cotra

(1) N. Machiavelli dice că principela trebuie se se arete strainu de crudimile necesarie guberniului, si probédia acest'a prin purtarea lui Cesare Borgia cotra ministrulu seu Ramiro d'Oreo. — *Il Principe*, Cap. VII.

amicii tatalui si ai fratelui seu. [Cu tóte acestea ellu publicà unu edictu prin care conservá tóte donatiunile facute onoru-a de ei si de cei-l-alti imperatori. Déro acést'a a fostu numai pentru cá se se lustruésca;] càci ellu i uria pentru-cà nu i implinissera tóte cererile selle celle multe si ne-cuviintióse, si pentru-cà se bucurassera de óre care stima, [càci totu ce fuisse in timpulu loru iubitu sau consideratu mai pre susu de multime, erá pentru ellu obiectu de inimizitia.] De aceea, cu tóte cà si ellu erá inamoratu de eunuchulu Earinu, déro, fiindu-cà si Titu avusese multa predilectiune pentru castrati, interdisse, spre defaimarea memoriei lui, de a se mai castrá cine-va in imperiulu romanu. Intr'unu cuvêntu, diceá cà imperatorii cari nu pedepsesu pre culpabili, nu suntu virtuosi, ci norocosi. [Ellu nu se preocupá nici de cei-ce laudau pre Titu pentru cà nu uccisese ver unu senatoriu, nici de votulu senatului repetitu de mai multe ori, cá se nu mai stea in puterea imperatoriului de a perde pre ver unu senatoriu; càci erá, neaperatu, na mare differentia déco ver unulu d'in ei periá d'in bunulu placu allu unui-a singuru, séu dupo decisiunea loru; par-cà puteau ei se contradica sau se nu votedie condamnarea cui-va. Unii laudau pre Titu, in sa nu in audiulu si allu lui Domitianu; (càci s'ar fi facutu totu asiá de culpabili, cá si cumu l'ar fi defaimatu pre ellu fiindu fatia si ascultându); déro ellu sciá cà ei faceau acést'a pre ascunsu; pentru-cà si altu-cevá] care semená cu na scena jucata se intemplá. Ellu se prefacea cà iubese pre frate-sen si cà lu plânge; pronuntiá lacrimându laudele lui, [si lu inserise intre heroi] afirmându lucrurile celle mai contrarie sentimentelor selle, (supprimá si jocurile de circu pentru diu'a naserii lui); si nu era securantia pentru ceilalti nici déco se intristau, nici déco se bucurau impreuna cu ellu : cu unu modu offensau sentimentele lui, cu cellu altu puneau in evidentia duplicitatea lui.

3. Pre soti'a sea Domiti'a 'si pusse in gandu s'o omóre pentru adulteriu; déro, sfatuitu de Ursu, o repudiá, dupo ce uccisese d'in caus'a ei pre dantiuitoriulu Paris in mediloculu drumului. Fiindu-cà multi insi onoran acellu locu aducundu flori si profumuri, ellu dede ordine se i uccida. D'in acestu momentu viuetiul mai pucinu ascunsu, cá cu na sotia, cu propria sa nepota de frate, adeca cu Juli'a. [Apoi, dupa rugatiunea poporului, se impacá cu Domiti'a, fora se incetedie de a fi in relatiuni cu Juli'a]. [Uccisese mare numeru de cetatiani essilati in diverse locuri; si facea cà se se uccida ore cumu ei insii, cá se para cà au muritu de buna

voi'a loru, éro nu de nevoia]. Dupo ce se curatî de cei d'antâiu cetatiani prin omoruri si prin essilie sub ua multime de preteste, nu crutiã nici pre vestale, ci le pedepsi inculpându-le că aru fi avutu commertiu cu barbatii; de aceea se si dice că cercetarea in privinti'a loru facundu-se cu asprime si rigóre, si multe d'in elle fiindu accusate si pedepsite, unu pontefice, Elviu Agrippa, pentru că nu sufferiã aceste persecutiuni, cu tóta demnitatea lui, fu uccissu in senatu. [Domitianu se glorificã că in locu de a ingropã de viue pre vestalele cari avussessera commertiu cu barbatii, le ordinasse se móra intr'altu felliu].

4. Dupo ce facù ua espeditiune in Germania, si nu vediù nici unu inamicu, se întorse. E nevoia óre se mai spunu că cu acesta ocasiune i decernura onori si lui, cá tutoru imperatoriloru assemenea lui, de temere că nu cumu-va, ellu inchipuindu-si că s'au doveditu insielatori pentru că le da prea pucine séu prea mici onori, se se menia? Déro ceea ce erã mai cumplitu, erã că voiã se fia lingusitu, si se superã totu un'a atãtu pre cei ce lu adulau cãtu si pre cei-ce nu-lu adulau; pre unii, pentru că pareau servili, pre cei-l-alti pentru că pareau că lu despretiuiescu. Cu tóte acestea [se prefaceã că se bucura de decretetele votate de senatu; éro pre Ursu erã cãtu pre aci se lu omóre, pentru-cã nu erã multiamitu de celle ce faceã, cu tóte că dupa cererea Juliei lu desemnasse.] Din acestu momentu insuperbindu-se d'in ce in ce mai multu in nebuni'a lui, se allese cousule diece anni d'a rendulu, si cellu d'antâiu si singurulu, atãtu d'entre particulari cãtu si d'entre imperatori, censure pre viuétia; luã voia de a umblã cu doua-dieci si patru de lictori si a purtã tog'a triumfale cându se duceã la senatu. Lun'a lui Octobre o numì Domitianu, pentru-cã in acésta luna se nascusse. La conductorii de cai mai adausse alte doua factiuni, numindu pre un'a factiunea de auru éro pre cea alta factiunea de purpura. Spectatoriloru le da numeróse obiecte prin sferule; ua data chiar i ospetã siediuendu pre locu, si le offeri vinu, care curse, nóptea, prin deosebite locuri. Aceste prodigalitati erau unoru-a spre bucuria, precumu e naturale, éro pentru altii erãu causa de perdere; căci neavendu de unde se-si intimpine cheltueele, uccidea mare numeru de ómeni, pre unii traducundu-i inaintea senatului, pre altii acusându-i in absentia. Pre unii chiaru i uccisse in modu insidiosu prin inveninare secreta.

5. Chariomeru, regele Cherusiloru, gonitu d'in statele sélle d'in caus'a amicitiei sélle cotra Romani, luã mai antâiu cu sine cãti-va soti si fu in-

vingutoriu la întórcere; in urma, delassatu de ei fiindu-cà tramisese ostatici la Romani, se rugà de Domitianu; déro nu priimi ajutorie, ci bani. Masyu, regele Semnoniloru, si virginea Gannea (acést'a, dupa Velea, da oracule in tierr'a Celtiloru) venira la Demitianu, si dupa ce obtinura onori de la ellu, se intorsera. In Mysi'a, Lygii, batuti de nisce Suevi, tramisera delegati, cerundu ajutoriu de la Domitianu, si priimira unu ajutoriu a càrui'a putere nu stá in multime, ci in demnitate, càci le dederu numai ua suta de callari. Interritati de acést'a, Suevii -si asottiara pre Jazygi, si se pregatira a trece cu ei Istrulu].

6. Déro cellu mai mare resbellu de atunci pentru Romani fu cellu cu Dacii, preste cari atunci domniá Decebalu. [Dura, carele avuse domni'a mai nainte, o offeri de buna voia lui Decebalu pentru-cà] erá ageru a intiellege alle resbellului, si ageru a le essecutá; inteligente in allegerea momentului de a navalk' asupr'a inimicului, oportunu in retragere, mesteru la curse, viteazu in lupte, sciindu a profitá cu dibacia de ua victoria si a scapá bine d'intr'ua invingere, pentru care fu multu timpu pentru Romani unu adversariu redutabile. Eu numescu acestu poporu Daci, precumu se numescu si ei si precumu i numescu si Romanii, cu tóte cà sciu cà unii Elleni le dicu Geti, cu dreptu séu pre nedreptu; éro eu sciu de Geti pre cei ce locuiescu d'incolo de Hemu pre longa Istru. Deci Domitianu intreprinse ua espeditiune asupr'a loru, déro cu tóte acesteia nu se ocupà de resbellu, [ci remanêndu intr'unu orasiu allu Moesiei, se aruncà in bratierele desfrenàriloru, dupo cumu erá deprinsu]; càci nu numai cà nu putea sufferi ostenelele corporale, si era micu la suffletu, ci ânca erá si dissolutu desfrenatu si inclinatu spre femei si baieti. Tramittiendu la resbellu in loculu seu alti generali, terminà de mai multe ori reu. [Candu nu isbutiá, accusá pre generali; si tóte succesele, de si nu luasse parte la elle, si le insusiá; ér pentru invingeri accusá pre cei-alti, cu tóte cà erau ua urmare a ordiniloru lui; ellu uríá pre cei ce capetau succese in cevá, si mustrá pre cei ce cadeau].

7. [Intre acesteia voi se si resbune pre Quadi si pre Marcomani, pentru cà nu lu ajutassera in contr'a Daciloru; veni in Pannonia cá se se bata cu ei, si uccisse pre delegatii ce ei i tramisera a dou'a ora pentru cà se céra pace. Invinsu de Marcomani si pusu pre fuga, tramisse in graba nuntii cotra Decebalu, regele Daciloru, si lu invitá a inchiaié unu tractatu, pre care nu i lu accordasse mai 'nainte, cu tóte cà lu cerusse de

mai multe ori. Acestu-a priimí conventiunea, (càci se aflá in mari suffe-
rintie), déro nu voi se vina ellu insu-si la conferentia, ci tramisse pre
Diege cu câti-va barbati,(1) cá se i dee armele si câti-va captivi, cá cum
aru fi avutu numai pre acei-a in possessiunea sa. Facundu-se acést'a,
Domitianu pusse diadem'a pre capulu lui Diege, cá cumu in adeveru
aru fi invinsu si aru fi pututu se dee unu rege Daciloru; distribui mi-
litariloru si onori si bani, si tramisse la Rom'a, cá invingutoriu, intre
altele, delegati de ai lui Decebalu si ua epistola d'in partea acestui-a,
déro care se diceá cà a fostu plasmuita de ellu. Spre a dá mai mare
pompa serbatoriloru triumfulu seu, ellu aretà mai multe obiecte, pre
cari nu le luasse de la inimici (cu totulu d'in contra ellu cheltuise la
momentu summe mari pentru cá se obtina tractatulu, dându lui Dece-
balu lucratori de totu felliu de obiecte necesarie si in pace si la res-
belu, si promitiendu-i se i dee mereru), ci le scósse d'in mobilierulu impe-
riale; càci se serviá de elle in totu de un'a cá de nisce prádi de resbellu,
de óre ce redussesse si insu-si imperiulu la servitute].

8. I se decernura asiá de mari onori, in câtu mai totu universulu
ce erá sub ascultarea lui se umplu de imaginile si de statuele sélle de
argintu si de auru; dede si unu spectaculu magnificu, d'in care nu af-
flámu nimicu insemnatoriu pentru istoria, de câtu numai cà se intrecura
si fete la allergare; dupo acést'a celebrându niste serbatori triumfali,
dede multe lupte; de ua parte incaiarà la lupta in circu pedestri in con-
tr'a pedestriloru precumu si callàri; de alta parte, ua batalia navale in-
tr'unu locu nouu; murira intr'ins'a mai toti luptatorii si multi d'intre
spectatori; càci cadiendu de ua data ua plóia mare si viindu si ua fur-
tuna violente, nu permisse nimenui se plece de la spetacolu, ci cu tóte
cà ellu si schimbà vestimintele, nu lassà pre nimeni se se premenesca;
din acest'a nu puçini se bolnavira si murira. Pentru care, cá se console-
die pre Romani, le dede ua cina in publicu tóta nóptea. Adessea dá si
lupte nóptea; câte ua data puneá si pitici cá se se bata cu femei.

9. Astfeliu ospetá ellu pre poporu, éro pre cei mai de frunte d'in-
tre senatori si callari i tractà in modulu urmatoriu. Dupo ce decorà ua
casa in negru preste totu, plafondu, paretu si pavimentu, si asiedià chiaru

(1) In unele texte se dice: « μετ' ἀνδρῶν κομητῶν » adeca: cu câti-va barbati
pletosi.

pre josu paturi góle de aceea-si colóre, i invità nóptea numai pre ei fora suita. Mai antáiu puse longa fia care d'in ei câte una columna cá celle de morminte, pre care era scrisse numele acellui a, si câte unu candelariu (sfesinicu) micu, ca celle ce se atêrna la morminte; apoi copii frumosi si goi, spoiti si ei cu negru, intrara ca niste fantasme, si dupo ce se invertira imprejurulu loru, essecutându unu dantiu infioratoru, se asiediara la pitiórele loru; apoi tóte câte se obicinuescu la ospetiele funebre li se dedita si loru negre in vase de acésta culóre; in câtu toti se temeau si tremurau, si se asceptau se fia injunghiatu, cu atâtu mai multu cà ua tacere profunda domniá d'in partea tutuloru celloru alti convivi, cá cumu ar fi fostu deja mortu, si insu-si Domitianu vorbia numai de omoruri si de maceluri. In fine le dede drumulu, déro dupo ce inapoiasse de mai 'nainte pre servii loru d'in vestibule, si i incredintiá la alti servi necunoscuti, pre unii in care, pre altii in lectice, le bagà si mai multa frica. Abiá fia-care d'in ei ajunse a casa, si incepú ore cumu a resuffá, cându i se annuntiá cà vine cine-va d'in partea lui Augustu. Pre cându ei se asteptau, dupo acésti'a la ua mórte sigura, unu óre cine le addusse stilpulu de argintu, apoi altu cevá, apoi unu altulu d'intre obiectele ce servissera la cina, lucrata cu ua arte de mare pretiu; in fine copillulu acellu-a, spelatu si gatitu, care fusesse geniulu fia-carui-a; si astuffellu dupo ce petrecura tóta nóptea in spaima, primiiira daruri. Attari serbatori triumfali, séu dupo cumu diceá vulgulu, attari ceremonie funebre, facú Domitianu, pentru cei ce murissera in Daci'a si in Rom'a. Totu atunci uccisse câti-va d'intre cei mai de frunte cetatiani; éro unu-a care ingropasse cadavrulu unu-a d'in ei, fiindu-cà murisse pre mosi'a lui, i luà averea.

10. In resbellulu dacicu se mai petrecura si urmatorele fapte démne de spusu. Iulianu, insarcinatu de imperatoriu cu conducerea resbellulu, intre alte mesure nemerite ce luà, ordinà cá militarii se si seria pre scurtu numele loru si alle centurioniloru loru, pentru cá se se pota distinge mai usioru acei ce se voru purtá bine sau cei ce se voru purtá reu. Cadiendu preste inimici aprópe de Tape, uccisse fórté multi d'in ei, intre cari Vezina, care tineá allu doilea locu dupa Decebalu, neputêndu scapá viu, se facú cà cade intr'adinsu cá cumu ar fi muritu, si cu mediculu acestu-a fugí pre ascunsu nóptea. Decebalu temêndu-se cà nu cumu-va Romanii, incurgiati de acésta victoria, se pornésca asupr'a re-

sidentii lui, taià arborii de prin prejuru, si pusse imprejurulu trunchiloru arme, pentru-cà Románii, temându-se cà suntu militari, se se retraga ; ceea ce se si intemplà.

11. Unu ore care Antoniu, gubernatoriu allu Germaniei, care cotra acestu timpu se revoltasse contr'a lui Domitianu, fu battutu si nimicitu de cotra Luciu Massmu ; acestu-a, pentru victori'a sea, nu este demnu de mari laude ; [càci multi alti au invinsu contr'a asteptàrii altoru-a, si apoi si militarii s'au luptatu impreuna cu ellu]. Déro pentru cà a arsu scrissorile càte le a gassitu in cutiutiele lui Antoniu, punându in jocu securanti'a sea, cà se nu fia nimeni calumniatu dupa elle, nu mai sciucumu asiu puté celebrá meritulu seu. Domitianu insa gassì de aci, cu tóte cà fora scrissori, unu pretestu de omoruri, si nimeni n'ar puté spune càti uccisse ; [càci ellu insu-si se rusinà asiá de tare de acésta fapta, in càtu, cà se nu lasse nici mentiune de cei omoriti, oprì de a se inscrie in actele diurne ; de asemenea nu scrisse nimicu senatului in privinti'a celoru essecutati, cu tóte cà tramisse capetele loru, precumu si pre allu lui Antoniu, la Rom'a, si le espusse in Foru.] Unu teneru ore care, Juliu Calavastru, tribunu militariu cu sperantia de senatoriu, scapà in contr'a acceptàrii tutuloru ; càci fiindu doveditu cà luasse de multe ori parte la conferintie secrete cu Antoniu, si neavendu alte cuvinte ca se se póta justificá de accusatiunea acestei complicitàti, disse cà se aflá cu ellu in relatiuni amoroase, càci, ce e dreptu, erá astfelu cà meritá se fia iubitu. Acestu-a scapà asiá. Voiu mai spune inca un'a d'in celle petrecute, si voiu incetá. Unu senatoriu betrânu, Lucianu Proclu, care petrecea mai multu la tiérta, fu silitu de Domitianu se plece cu ellu d'in Rom'a, cà se nu para cà lu delassa in mediloculu pericolului, si pentru acést'a se fia uccissu ; déro sossindu scirea, disse : « Ai invinsu, imperate, precumu doriamu ; redà-me déro câmpului ; » si parasindu-lu se dusse la tiérta, si cu tóte cà vietiu multu timpu, nu se mai dusse pre la ellu. In acestu timpu, càti-va insi se apucara de unsera ace cu otrava, cu cari intiepau pre cine voiau ; si multi d'in ei muriau, fora se simtia, déro si multi d'entre culpabili, fiindu denuntiati, fura pedepsiti. Acést'a se intemplà nu numai la Rom'a, ci, cà se dicu asiá, in totu universulu.

12. Lui Ulpiu Trajanu si lui Aciliu Glabrone, cari atunci erau consuli, se dice ca li s'au aretatu acellea-si semne, cari predissera lui Glabrone mórte, éro lui Trajanu demnitatea imperiale. [Multi barbati

si femei de alle celloru avuti fura pedepsite de adulteriu, cu tôte că unele d'in elle fusesse sedusse de ellu ; si multi insi fura pedepsiti si uccissi pentru alte cause]. Ua femeia pentru-că se desbracasse in fati'a unei imagini a lui Domitianu fu judecata si condamnata la mórte; [aseminea unu altu cetatianu pentru că era in legatura cu astrologii]. Intre cei multi cari perira attunci fu si Metiu Pomposianu, carui-a Vespasianu, aflându d'in fama că va domni, nu i facù nici unu reu, bá inca i acordà onori, dicundu : «Ver cumu si va adduce a minte de mine, déco de siguru va domni;» déro Domitianu lu essilià mai antèiu la Cyrnu, (1) si acolo lu uccisse, imputându-i intre altele si că depinsesse universulu pre pareții camerei selle de culcatu, si că estrageá si citiá discursurile regiloru si alle celloru alti barbati mari cari se afla scrisse in Titu Liviu. Pre sofistulu Maternu, pentru că intr'unu essercitiu dissesse ceva contr'a tyranniloru, lu omori. Se intellegeá insu-si cu delatorii si cu martorii falsi; le inventá si le combiná tôte câte trebuiau spusse ; de multe ori vorbiá in secretu cu cei arestati, tinèndu cu man'a lantiurile loru, (câci nu se incredeá in celle ce i se spuneau de cotra altii) si i erá frica de ei, cu tote că erau incatenati.

13. In calitate de censore, ellu facù acte demne de lauda : departà d'in senatu pre Ceciliu Rufinu, pentru-că dantiá in teatru; pre Claudiu Pacatu, de si erá centurione, lu dede inapoi domnului seu, cându se probà că fusesse servu. Nu totu asiá voiu vorbi de ceea ce facù cá imperatoriu; câci uccisse pre Rusticu Arulinu, pentru că se ocupá cu filosofi'a; si pentru că numiá pre Thrasea virtuosu; assemine pre Erenniu Senecione, pentru că in lung'a lui viuétia nu i cerusse nici ua functiune dupa cestura, si pentru că scrissesse viuéti'a lui Elvidiu Priscu. Multi altii perira toti accusati de caus'a filosofiei, si toti cei-l-alti filosofi fura éra-si alungati d'in Rom'a. Cu tôte acestea unu óre care Juventiu Celsu, care conspirase cu câti-va notabili contr'a lui Domitianu si fusesse accusatu pentru acést'a, scapà intr'unu modu curiosu; câci fiindu aprópe de mórte i cerù se i spuna ceva in secretu; attunci ingenuchiându inaintea lui, si numindu-lu de mai multe ori domnulu si dieulu seu (nume cari i se dau deja si de cotra altii), disse : «N'am facutu nimicu de felliulu acestu-a; déro, déco voiu dobandi ua amanare, voiu cercetá cu grija tôte, si ti voiu denuntiá pre multi

(1) Numele ellenu alla Corsicei.

si i voiŋ dovedî de culpabili.» Iertatu cu acesta conditiune, nu denunțiã pre nimeni, ci punendu inainte cãndu unu pretestu cãndu altulu, o dusse peno cãndu murî Domitianu.

14. In acestu timpu se asternû cu pétra callea care duce de la Sinuessa la Puteoli (1). Totu in acestu annu, Domitianu junghiã intre multi altii pre consulele Flaviu Clemente (2), cu tote cã i era veru, si tineã in casatoria pre Flavia Domitilla (3), rud'a lui Domitianu. I accusã pre amendoi de impietate, pentru care fussionsera condemnatii multi alti cetatiani, cari trecussera la religiunea Judeiloru; unii d'in ei murira, altii fura privati de bunurile lor; éro Domitilla, fu numai relegata la Pandataria (4). Uecisse si pre Glabrione care fusesse consule cu Trajanu, culpabile de accelleasi crime ca cei mai multi din acusatii de atunce, precumu si pentru cã se luptasse cu ferele. Pre longa acést'a, Domitianu aveã necazu pre ellu mai allessu d'in invidia, pentru-cã pre cãndu Glabrione erã consule Domitianu lu invitasse la palatiulu seu Albanu pentru serbatorile numite Juvenalia(5) si acolo lu silisse se uccida unu leu mare; si acestu-a nu numai nu fu vatamatu de locu, déro inca nemerindu-lu bine, lu omorisse. Deci, pentru acést'a, prepunêdu pre toti omenii, nu mai avû sperantia de secritate nici in liberti, nici in prefectii pretoriului, pre cari i dá in judecata chiar pre cãndu ocupau commandulu. Pre Epafroditu, libertulu lui Nerone, mai antãiu lu essilã, si apoi lu omorî, imputându-i cã n'a allergatu in ajutoriulu lui Nerone, pentru cã d'in pedeps'a ce da acestui-a se se sparia proprii sei liberti cá se nu cutedie nimicu de feliulu acestu-a. Déro acést'a nu-i folosì intru nimicu, cãci in annulu urmatoriu se urdî ua conspiratiune contr'a lui, sub consulatulu lui Caiu Va-

(1) Reimarus : «Camillu Pitiscu (Dissertatio II, de Campania Felice) aréta cã aceasta calle fusesse asternuta cu pétra inainte de Domitianu. Ua inscriptiune a senatului din Puteoli despre drumurile restabilite de Vespasianu se affla la Giulio Cesare Capaccio, in Historia Neapolitana, II, 24. Totu asia Domitianu reedificã si Capitoliulu si alte edificie punêdu numai numele seu.» Ap. E. Gros.

(2) Clemente era fiulu lui Flaviu Sabinu, fratele mai mare allu lui Vespasianu.

(3) Fét'a Domitillei, sor'a lui Domitianu, mórta inainte de suirea lui Vespasianu pre tronu.

(4) Asta-ãi *Vendotena*, insula mica, in marea Toscana, pre cost'a Latiului, aprópe de capulu Circei (Monte-Circello). Aci murira essilate, afora de Domitilla, Julia fi-c'a lui Augustu, Agrippin'a soti'a lui Germanicu si Octavi'a soti'a lui Nerone.

(5) Serbatori date in onórea junimei.

lente, (carele murì consule in allu noa-diecelea annu) si allu lui Caiu Antistiu, si perì).

15. Cei ce-lu atacara si essecutara fapta : fura Partheoniu cubiculariulu lui, cu tóte cà ellu-lu onorasse cu demnitatea de a purtá sabia; Sigeriu (1), care si ellu erá unulu d'entre cubiculari; Entellu, cassariulu generale allu imperiului, d'impreuna cu libertulu Stefanu. Nici Domiti'a, femeia lui, nici Norbanu, prefectulu pretoriului, nici collegulu lui, Petroniu Secundu, nu ignorau complotulu pre càtu se dice; càci Domiti'a erá neincetatu urita de ellu, si de aceea se temeá se nu fia uccissa. Nici cei-l-alti nu lu mai iubeau : unii pentru cà se pomeneau accusati de câte ceva, altii, pentru cà se acceptau se fia acensati. Am auditu si eu cà Domitianu, propunèndu pre toti, voiá se i omore, si, dupa ce scrisse numele loru pre ua tablitia indoita de teiu, o pusse sub capetâiulu patului seu de repausu, si cà unu copillu de cei goli si flecari, pre càndu ellu dormia preste di, o luá fora se scia ce purtá; apoi, dându preste ellu Domiti'a, citi celle scrisse, si dede de scire si acelloru-a; si de aceea ei, cari urdissera conspiratiunea, se grabira a o essecutá. Cu tóte acestea nu se apucara de lueru, nainte de a se fi asiguratu despre sucesoriulu seu la domnia. Vorbira si eu alti càti-va; déro, ne priimindu nici unulu d'in ei, (càci toti se temeau se nu-i ceree) se dussera la Nerv'a, fiindu-cà erá de familia fórte nobile si fórte blându, si pre longa acestea erá si compromissu de astrologi [cari lu denigrassera dicundu cà va imperatí;] imprejurare dupa care lu induplecara mai usioru se primésca domni'a. Domitianu, in adeveru, cercetânda in tóte fellurile dillele si orele de nascere alle celloru d'antâiu cetatiani, omorisse pre multi cari nici prin acést'a nu aveau nici na sporantia pentru imperiu, si ar fi uccissu si pre Nerv'a, déro unu astrologu bine-voitoriu cotra ellu n'ar fi dissu cà va murì preste pucine dille. [Domitianu, crediendu cà acést'a va fi in realitate, nu voi se lu uccida si pre acestu-a, de ore ce ver cumu trebuia se móra in scurtu timpu.]

16. Déro nici unu evenimentu de felluulu acestoru-a nu se intempla fora a fi prevediutu de semne; i se aretá in somnu cà Rusticu navaliá cu sabi'a asupr'a lui, si cà Minerv'a, pre care o aveá asediata in camer'a de culcare, a aruncatu armele, si pre unu carru cu cai negri a caditu intr'unu abisu. Déro d'entre tóte mai demnu de mirare e cà unu óre care,

(1) Numitu de Suetoniu (Dom. 17). *Saturius, decurio cubiculariorum.*

Larginu Proclu, predicundu in Germania, cà Domitianu va incetá de a traí in diu'a in care in adevèru a muritu, fu tramissu la Rom'a de cotra gubernatoriu; addussu inaintea lui Domitianu, disse si atunci cà asiá va fi, si fiindu condemnatu la mórte, diu'a pedepsei se amanà, pentru cá se-lu omóre dupa ce imperatoriulu va scapá de periculu, si între acestea, fiind junghiatu Domitianu, scapà, si priimí ua suta mii de denarii de la Nerva. Unu altulu spunèndu-i de mai 'nainte cându si cumu va murí, intrebatu apoi cumu-si va fini ellu insu-si viuéti'a, si respundiendu cà va fi mancatu de câni, se dede ordine se fia arsu de viu, si se aprinse pentru acést'a foculu; déro cadièndu ua ploia mare foculu se stinse, si acellu-a, gasitu de nisce câni, legatu cu mânele la spate si stându inca pre rugu, fu sfasiatu.

17. Mai amu de spusu ceva fôrte curiosu, pre care lu voiu insemná cându voiu vorbi despre mórtea lui. Abia se sculasse de pre tribunalulu seu si se dusse se se repausedie de amiédia di, dupa cumu erá deprinsu, si Partheniu i luà mai antâiu gladiulu care stá totu de un'a sub capetâiulu lui, cá se nu se servésca cu ellu; apoi tramisse in intru pre Stefanu cá cellu mai robustu d'între conspiratori. Acestu-a loví pre Domitianu, dér nu-i facù ua rana mortale, ci, resturnatu de cotra densulu, se affá sub ellu. In acesta stare a lucrurilor, Partheniu, temèndu-se se nu scape Domitianu, sarí asupr'a lui, sau, dupo cumu spunu unii, tramisse in ajutoriu lui Stefanu pre libertulu Maximu. Astu-felliu fuuccissu Domitianu, déro alergându indata multi insi cari nu luassera parte in conjuratiune, peri si Stefanu cu densulu.

18. Earo ceea ce disseiu cà a fostu minunatu mai pre susu de tóte, este acést'a : Unu ore care Apolloniú d'in Tyana (1), chiaru in diu'a si or'a, in care fu junghiatu Domitianu, (acést'a s'a verificatu cu essactitate de omeni d'in amendoa tierrele) suindu-se pre ua pétra inalta, la Efesu(2) sau aiurea, si convocându multimea, disse acestea : «Bine, Stefane; Bravo, Stefane; lovesce pre omoritoriu. L'ai lovitu, l'ai ranitu, l'ai uccissu.»

(1) Asta-di *Cara-Hissar*, orasiu allu Capadociei si capitalea acestei provincie in secululu allu donilea.

(2) Celebru orasiu allu Asiei Mici, ziditu pre tiermulu Caystrului si aprópe de Marea Egea. Aici se affá maretulu templu allu Dianei carui-a nebululu de Eros-tratu, cá se sa faca nemuritoriu, i dede focu chiaru in diu'a nascerii lui Alexandru cellu Mare (356 ant. Chr.), dupa spus'a lui Plutarchu. Pre loculu seu, se affia asta-di unu satu ce se chiama *Aia-Soluc*.

Acést'a s'a intemplatu, chiaru de n'ar crede cine-va de ua mie de ori.(1) Domitianu viuetiui patru-dieci si patru de anni, diece lune si doua-dieci si siesse de dille; imperati cinci-spre-diece anni si cinci dille. Phyllis, nutri- cea lui, luându-i pre ascunsu cadavrulu, lu ingropà.

(1) Acestu taumaturgu si filosofu d'in sect'a lui Pithagora, prin austeritatea moraliloru selle si simplitatea portului seu, attrasse asupra-i attentiunea contim- puraniloru. Dupa ce-si lassà averea la fratele seu si la saraci, calletori mai prin tóta lumea cunnoscuta atunci, predicà, vindecà bolnavi, facù minuni pre cari pagâ- nii le pussera pre aceea-si linia cu alle lui Christu. Unu discipulu allu lui, a nume Damis, adună memoriile lui, destullu de reu scrisse, cari d'in mâna in mâna ajunsera la Philostratu, carele i compusse biografi'a in grecesce; acésta bio- grafia, plina de fabule, servi de base lui Nicomachu si lui Tasciu Victorianu, alti biografi ai lui. De la Apolloniu ne au remassu : *Apologi'a lui Domitianu* si *Epistolele* lui, cari se gasescu in Philostratu. Ellu muri la an 97 d. Chr.

*Escerpte de Ioanne Xiphilinu d'in Cartea LXVIII a Istoriei Romane
a lui Dione.*

Se intercalédia fragmentele intregi alle lui Dione, cari s'au potutu afla.

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXVIII

Celle mai multe monumente alle lui Domitianu se distrugu. c. 1.—Virtatile lui Nerva Cesare Augustu : generositatea lui cotra Virginu. c. 2.—Conjuratiunea lui Crassu : revolt'a pretorianiloru : adoptiunea lui Trajanu. c. 3.—Patri'a si laud'a lui Trajanu : Nerva móre. c. 4.—Trajanu indata ce priimi imperiulu. c. 5.—Intreprinde resbellu contr'a lui Decebalu, de temutu pentu acellu-a, iubitu de ai sei. c. 6. 7.—Invinge pre Daci si triumfa de ei. c. 8-10.—Allu doilea resbellu contr'a Daciloru. c. 11. 12.—Cumú construi Trajanu ua punte de pétra preste Dunaria. c. 13.—Murindu Decebalu, Daci'a se preface in provincia romana : Arabi'a este luata. c. 14.—Delegatiuni : se construiescu cai preste paludele pontine : statue inalciate celloru cari au bine meritatu : column'a lui Trajanu. c. 15. 16.—Espeditiunea contr'a Parthiloru pentu alungarea lui Euedares d'in Armeni'a si adducerea lui Parthamisisiris c. 17. 18.—Lui Parthamisisiris care vine la Trajanu i se iea Armeni'a. c. 19. 20.—Cumú Augaru Osroenu dobandesce iertare de la Trajanu. c. 21.—Despre deputatii lui Manu si ai lui Manisaru cotra Trajanu. c. 22.—Trajanu Optimu : dupa coprinderea Nisibei si Batanei, se supranumesce Parthicu. c. 23.—Despre cutremurulu d'in Antiochi'a. c. 24. 25.—Dupa ce trece Tigrele preste ua punte de vase, coprinde Adiabena, Mesopotami'a, Ctesiphonte. c. 26-28.—Perde celle mai multe si le reoccupa : dá Parthiloru rege. c. 29. 30.—Attaca in desertu pre Atreni. c. 31.—Judeii, resculându-se in Cyren'a, Egyptu, Cypru, suntu readussi la ascultare mai allesu de cotra Lusiu. c. 32.—Parthii alunga pre regele impusu : Trajanu móre. c. 33.

SPATIULU DE TIMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Nerva
96	849	<i>Caiu Manliu Valente si Caiu Antistiu Veter.</i>	I 18 Sept.
97	850	<i>Nerva Cesare Augustu pentu a III-a ora, si Luciu Verginiu Rufu III-a ora.</i>	II
98	851	<i>Nerva Cesare Aug. IV-a ora, si Nerva Trajanu Cesare II-a ora.</i>	III † 27 Jan.
99	852	<i>Caiu Sosiu Senecione II-a ora, si Aulu Corneliu Palma.</i>	An. domn. lui Trajan II

100	853	<i>Nerva Trajanu Aug. III-a ora, si Sestu Juliu Frontinu III-a ora.</i>	III
101	854	<i>Nerva Trajanu Aug. IV-a ora, si Sestu Articuleju Petu.</i>	IV
102	855	<i>Caiu Sosiu Senecione III-a ora, si Luciu Liciniu Sura II-a ora.</i>	V
103	856	<i>Nerva Trajanu Aug. V, si Cintu Messiu Massimu II.</i>	VI
104	857	<i>Suburanu II, si Paulu Neratiu Marcellu.</i>	VII
105	858	<i>Titu Juliu Candidu II, si Aulu Juliu Quadratu II.</i>	VIII
106	859	<i>Luciu Cejoniu Commodu Veru, si Luciu Cereale.</i>	IX
107	860	<i>C. Sosiu Senecione IV-a ora; si Luciu Liciniu Sura III.</i>	X
108	861	<i>Apiu Treboniu Gallu, si Marcu Atiliu Bradua.</i>	XI
109	862	<i>Aulu Corneliu Palma II; si Caiu Calnisiu Tullu II.</i>	XII
110	863	<i>Clodiu Priscinu, si Solenu Orfitu.</i>	XIII
111	864	<i>Caiu Calpurniu Pisone si Marcu Vettiu Bolanu.</i>	XIV
112	865	<i>Nerva Trajanu Aug. VI, si Caiu Juliu Africanu</i>	XV
113	866	<i>Luciu Celsu si Clodiu Crispinu.</i>	XVI
114	867	<i>Cintu Ninniu Hasta, si Paulu Manliu Vopiscu.</i>	XVII
115	868	<i>Luciu Vipstanu Messala, si Marcu Pedone Virgilianu.</i>	XVIII
116	869	<i>Luciu Eliu Lamia, si Elianu Veter</i>	XIX
117	870	<i>Cinciu Nigru si Caiu Vipstanu Apronianu.</i>	XX † 11 Aug

1. Dupa Domitianu, Romanii proclamara imperatoriu pre Cocceiu Nerva. D'in₂ura cotra Domitianu, imaginele lui, celle mai multe de argintu si de auru, fura topite, si d'in elle se scósse ua mare summa de bani; arcurile de triumfu, pré numeróse pentru unu singuru barbatu, fura derimate. Nerv'a liberà pre cei accusati de lesa-majestate, si rechiamà pre essilati; éro pre servii si pre libertii, cari machinassera contr'a domniloru loru, i uccisse pre toti; si celloru de felliu loru nu le mai permisse se duca alta accusatiune contr'a domniloru loru, si nu mai tolerà cá cinevá se fia accusatu de lesa-majestate, nici de judaismu. Multi d'intre calomiatori fura condemnati la móрте; intre acesti-a erá si unu filosofu, a nume Seras. Deci nascundu-se ua turburare extraordinaria, fiindu cà toti faceau accusatiuni contr'a tutuloru-a, se dice cà Frontone consulele a dissu, cà in adeveru este unu reu se aibi unu imperatoriu, sub care nu se permite nimenui se faca nimicu, déro mai reu unulu sub care se permite

tuturilor tóte; si Nerv'a, audindu acestea, opri de a se mai face in viitoriu lucruri de feliulu acestu-a. Betranetiele si ua bola care lu faceá se versé totu-de-un'a ce manca, slabisse forte multu pre Nerva.

2. Ellu opri a i se ridicá statue de auru sau de argintu. Inapoiá cellor lipsiti de averile lor de cotra Domitianu tóte câte se aflau in fiscu. Romaniloru saraci de totu le dede pamenturi in valóre de cinci-spre-diece milíone de denari, insarcinându pre câti-va senatori cu cumperarea si impartirea lor. Fiindu in lipsa de bani, vendù multe vestimente, si vase de argintu si de auru, precumu si alte obiecte, atátu d'in alle selle proprie câtu si d'in alle statului, multe mosie si case, sau mai bine vendù totu, afora de obiectele necesarie. Cu tóte acestea nu se aretà micu in privinti'a pretiurilor acestoru obiecte, ci facù prin acést'a bine la multi. Desfiintiá multe sacrificie, multe jocuri de circu, si alte spectacule, restringundu, pre câtu se cuvine, cheltuiielele. Jurà in senatu cà nu va ucide nici unu senatoriu, si-si tinù juramentulu, de si se facura conspiratiuni contr'a lui. Nu facù nimicu fora consentimentulu celloru d'antáiu barbati. Intre alte legi, publicà un'a prin care opriá castrarea si casatori'a cu ua nepota. Nu se temù de a si luá de collegu in consulatu pre Rufu Verginiu, cu tote cà acestu-a se proclamasse in mai multe rînduri imperatoriu, si pre mormentulu lui pusse se se seria: «Invingundu pre Vindice, assecurà imperiulu nu pentru sine, ci pentru patria».

3. Nerv'a domni' asiá de bine, in câtu disse ua data: «N'am facutu nimicu asiá, in câtu se nu potu depune domni'a, si se traiescu in sigurantia cá particulariu». Crassu Calpurniu, descendente d'in famili'a Crassu, conspirându cu altii contr'a lui, ellu i pusse longa sine la unu spectaculu, fora cá acesti-a se scia cà suntu descoperiti, si le dede sàbii, dicundu-le se le observe, (dupa cumu se face de ordinariu), déco suntu ascutite, déro in facta cá se le arete, cà nu i passa intru nimicu, chiaru de ar perf' la momentu in acellu locu. Elianu Casperiu, care sub domni'a lui, cá si sub a lui Domitianu, commendá preste pretoriani, sculá pre militari contr'a sea, facundu-i se céra mórtea a câtoru-va cetatiani. Nerv'a se oppusse acestoru-a cu atáta fortia, in câtu le presentá gutulu golu si li-lu aretà spre junghiere; déro nu isbuti, si acei-a pre cari i cerù Elianu fura uccissi. De aceea Nerv'a, simtindu-se despretiuitu d'in caus'a betranetiei selle, se suí la Capitoliu si disse cu voce tare: «Pentru ferircirea senatului si a poporului romanu, si a mea insu-mi, adoptediu pre Marcu Ulpíu Nerva Trajanu;» dupo acést'a lu proclamà in senatu Ce-

sare, si i scrisse cu chiaru mân'a sea (câci Trajanu erá gubernatoriu in Germani'a).

Plátésca Danaii lacrimelè melle cu sagettele telle.(1)

4. Astu-felliu Trajanu ajunse Cesare, si dupo acést'a imperatoriu, de si Nerv'a avea câte-va rude; déro acestu barbatu nu pusse rudeni'a mai pre susu de salutea Statului; cu tóte cà Trajanu erá Iberu,(2) éro nu Italianu sau Italiotu,(3) ellu totusi lu adoptà fiindu-cà, peno atunci, nici unu streinu nu occupasse imperiulu Romanu; càci ellu credeá cà trebuie cercetata virtutea, éro nu patri'a cui-va. Dupo ce facù acést'a muri, dupo ua domnia de unu annu, patru lune si noa dille; viuetiuisse siese-dieci si cinci de anni, diece lune si diece dille.

5. Lui Traianu i se intemplà urmatoriulu visu, inainte de a se face imperatoriu. I se parù cà unu betrânu in mantellu si cu vestimèntu cu purpura de juru imprejuru, si ornatu cu ua corona, (cumu se depingu senatorii), i pune cu unu innellu sigillulu pre partea drépta a gutului, apoi pre partea stânga. Indata ce ajunse imperatoriu, ellu scrisse cu mân'a sea senatului, intre altele, cà nu va uccide nici va desonorá pre nici unu barbatu virtuosu; si acestea le intari prin juraminte nu numai atunci, ci si mai in urma; [si se tinù de vorba, cu tóte cà se facura conspiratiuni in contra-i; càci d'in fire nu aveá nimicu indoiosu, nici vicleanu, nici aspru; ci iubiá pre cei buni, i priimiá cu blandetie si i onorá, éro de ceil-alti nu se ingrijíá : etatea lu facusse mai maturu.] Tramitiendu se-i aduca pre Elianu si pre pretorianii cari se revoltassera contr'a lui Nerv'a, se desfacù de ei. Indata ce a intratu in Rom'a, facù multe pentru indreptarea statului, si pentru multiamirea celloru buni, despre cari se ingrijíá cu atáta sollicitudine, in câtu facù donatiuni si altoru cetáti d'in Itali'a pentru crescerea copiiloru, facandu-se cu modulu acestu-a binefacutoriulu loru. Plotin'a, femei'a lui, cându intrà pentru prim'a ora in palatiu, oprindu-se pre trepte si intorcundu-se cotra multime, disse : «Cum intru aci, asiá voi se essu;» si astfelu se purtá in totu timpulu domniei, in câtu nu-si attrasse nici ua defaimare.

6. Dupo ce petrecù câtu-va timpu in Rom'a, facù ua espeditiune in contra Daciloru, cugetându la celle preurmate, irritatu de tributulu ce

(1) Omeru, Iliada, I, 42.

(2) Ispaniolu.

(3) Care se trage dintr'unu Italianu.

ei primiau pre fia-care annu, si vediendu cà puterile si trufi'a loru cresceau. Decebalu aflându despre plecarea lui, se inspaimentà; pentru-cà scia bine ca mai 'nainte invinsesse nu pre Romani, ci pre Domitianu, éro de asta data va avé se lupte cu Romanii si cu imperatoriulu Trajanu. Trajanu se distingeá prin dreptatea, barbati'a si simplitatea moraliloru selle. Ellu erá vigurosu de corpu (incepusse a domni in allu patru-dieci si doilea annu) [in câtu puteá sufferi ostene'l'a cá ver-care altulu,] si innaltu la suffletu, in câtu nu aveá nici temeritatea junetiei, nici langediel'a betranetiei. Nu invidia nici nu miciorá pre nimeni, ci d'in contra onorá pre toti cei buni si i naltia in demnitate; de aceea nici se temeá nici uria pre ver unulu d'in ei. Nu da nici unu crediementu calumniiloru, si nu se lassa in voi'a meniei. Se abtinu de banii altoru-a cá de omorurile nedrepte.

7. Cheltuia summe fórte mari pentru resbelle, fórte mari si pentru lucrurile de pace; si cu tote cà celle mai multe si celle mai necessarie spese le facea pentru drumuri, porturi si edificie publice, nu versà sângele nimenui pentru nici un'a d'in aceste lucruri. Erá dotatu de natura cu atât'a inaltime de concepiune si de cugetare, in câtu cându a ridicatu Circulu d'in ruinele selle, pusse pre ellu ua inscriptiune dicundu cà l'a facutu astu-feliu ca se incapa in ellu totu poporulu romanu. Deci i placeá mai multu se fia iubitu pentru acestea, de câtu onoratu; se purtá cu blandetie cotra poporu, si cu demnitate in relatiunile selle cu senatul; erá iubitu de toti, temutu de nimeni, afora de inamici. Luá parte la venatorile cetatianiloru, la ospetiele, la lucràrile, la proiectele si la petrekerile loru; adessea ocupá allu patrulea locu in lectie'a loru, si nu se sfiá de a intrá in casele loru fora garda. Fora se posséda in perfectiune sciinti'a elocentiei, i scia rostulu si o applicá. Nu erá nimicu in care se nu escelledie. Sciu cà aveá passiune de baieti si de vinu; si déco d'in caus'a acestoru-a ar fi facutu sau patitu ver ua rusine sau ver unu reu, ar fi fostu defaimatu; déro ellu bea vinu peno se saturá fora a se imbetá, éro in petrekerile selle nici uadata nu vatamá pre nimeni. Déco erá iubitoriu de resbelle, se multiamia cu succesulu, cu umilirea inimiculu inviersiunatu si cu sporirea statului seu; càci, sub domni'a lui, nu se intemplá, cumu se face de ordinariu in asemenea imprejurari, ca militarii se se îngômfe si se committa escesse: asiá de fermu domniá preste ei. De aceea nu fora cuventu Decebalu se temeá de ellu.

8. Cându Trajanu mergeá in contr'a Daciloru si ajunsse la Tape, unde

erau taberâti barbarii, i addussera ua ciuperca mare, pre care erá scrissu cu littere latine cà cei-l-alti alliiati si Burrii sfatuiescu pre Trajanu se plece inapoi si se faca pace. Cu tóte acestea Trajanu, cadiendu assupr'a loru, vediu unu mare numeru de raniti d'ntre ai sei, si uccisse multi inimici; pentru care lipsindu-i legaturele, se dice cà nu crutiã nici chiaru vestimentulu seu, ci lu taiã in petece; éro militariloru morti in lupta le ridicã unu altariu, si dede ordine se li se faca pre fia-care annu sacrificie funebre. Urcându-se mereu pre inaltimi, luându collinele un'a dupo alt'a cu mari pericule, ajunse la capital'a Daciloru, pre cându Lusiu, care atacasse prin alta parte, facu mare macellu si mare numeru de prinsi. Intre acestea Decebalu tramisse delegati.

9. [Decebalu tramisese, chiaru inainte de a fi invinsu, deputati, nu d'ntre comati,(1) cá mai nainte, ci pre cei mai buni d'ntre pileati.(2) Acesti-a depunendu armele si aruncându-se la pamentu, se rugara de Trajanu se permitta lui Decebalu se se infatiedie inaintea lui si se confere cu ellu, pentru-cã este gat'a a face tóte câte i s'ar ordinã; éro déco nu, se tramitta pre cine-va se se intiellega cu ellu. Se tramissera Sura si Claudiu Livianu, prefectulu pretoriului. Déro nu se facu nimicu; càci Decebalu nici nu cutediã se vina la conferintia, ci tramisse si atunci pre câti-va. Trajanu ocupã muntii intariti cu muri, si intr'insii aflã armele, machinele de resbellu, captivii si stégulu luat u mai nainte de la Fuscú. De aceea Decebalu, si mai allessu, pentru-cã Massimu prinsesse pre sor'a sea si occupasse unu locu intaritu, se aretã dispussu a tratã ore-cari conditiuni, nu cu intentiunea de a le observã, ci pentru cà voiã se mai resuffle de ua cam data.] Decebalu consimtì, de si fora voi'a sea, a inapoiã armele, machinele de resbellu si pre fabricatorii de machine, a da pre fugari, a derimã fortificatiunile, a évacuã tinuturile cucerite, si pe lunga acestea se considere de amici si de inimici pre ai Romaniloru, [se nu mai priimésca cu nici unu pretiu pre nimeni, nici se iea in serviciulu seu pre ver unu militariu d'in imperiulu Romanu, (cãci trageã la sine unu mare numeru d'in cei mai viteji); si ducundu-se la Trajanu, se aruncã la pamentu, i se inchinã, si depusse armele. Trajanu tramisse, pentru acést'a deputati la senatu, cá se se confirme si de cotra ellu pacea. Lassându ua armata in Zermizegethus'a si punendu presiediuri in celle-l-alte pãrti alle tierrei, se întorse in Itali'a.]

(1) Grecesce «*κομητῶν*» adeca ómeni cu cóme, cari purtau perulu lungu.

(2) Cari purtau caciele.

10. Deputatii tramissi de cotra Decebalu fura introdussi in senatu, unde, depunendu armele, impreunara mânele dupo modulu captiviloru, pronuntiara câte-va cuvinte si se rugara, si asiá inchieiara pacea si-si luara armele de josu. Trajanu celebrà triumfulu, si fù supranumitu Dacicu; ellu dede in teatru lupte de gladiatori, (câci aveá predilectiune pentru elle); addusse d'in nou istrioni pre scena, (câci iubiá pre unulu d'in ei, Pylade); si cu tóte cà erá unu barbatu resbellatoriu, nu ingrijì mai pucinu de celle-l-alte detorii alle administratiunei, nici mai pucinu de alle justitiei, ci, cându in Forulu lui Augustu, cându sub porticulu numitu allu Liviei, adessea si pe aiurea, pronunziá judecàtile selle stându pre tribuna. Déro cându i se annuntia cà Decebalu nu se tinea de clausele tractatului, cà se provisioná de arme, cà priimiá fugari, cà reconstruiá fortificatiunile, cà tramittea deputatiuni la popórele vecine, cà faceá irruptiuni prin tierrele celloru ce fussionsera mai nainte contr'a lui, cà occupasse nisce tinuturi alle Jazygiloru, pre cari Trajanu nu le dede inapoi cându acesti-a i le cerura, atunci senatulu declarà érosi pre Decebalu de inamicu publicu si de a dou'a ora insarcinà pre Trajanu a conduce resbellulu ellu insusi, éro nu prin alti duci.

11. [Fiindu-cà multi Daci treceau la Trajanu, si pentru alte cuvinte, Decebalu se rugà d'in nou de pace. Déro, departe de a consimti a-si dá armele si persón'a sa, stringeá pre fatia armate si invitá la arme pre vecini, dicundu cà, de-lu voru abandoná, voru fi si ei in periculu; cà mai securu si mai usior -si voru pastrá libertatea luptându-se cu ellu, înainte de a patí ellu ver unu reu; cà de voru lassá pre Daci se péra, si ei insii mai in urma, lipsiti de alliati, voru fi subjugati. (1)] Decebalu fu invinsu numai de fortia; déro cu vicleni'a si insielatiunea erá câtu pre aci se omóre pre Trajanu; i tramisse in Mœsi'a nisce fugari insarcinati de a lu uccide, fiindu cà ellu erá accessibile in totu de un'a, si mai allesu atunci d'in caus'a trebuintieloru resbellului priimiá fora deosebire pre

(1) Edit. Tauchnitz are : ὁρθῶσι; Leunclavius, ὁρθισθῶσι. Amendoe insa aceste expressiuni nu dauideea coprinca in acestu periodu. De aceea Reimarus dice : «Passivulu este aci de rigore cerutu, afora numai déro acestu ὁρθῶσι nu este na corruptiune din πολεμῶθῶσι; in alta parte, ellu propune δουλωθῶσι; correctiune pre care am priimit'o si noi in traducere. Reiske si Wagner se invoiescu si ei cu acesta conjectura. In fine Sturz crede cà ar trebui se se citesca χερῶθῶσι. — Tote aceste conjecturi sunt de accordu cu coprinssulu periodului, si lectiunea Tauchnitziana este, dupo parerea nostra, neadmissibile.

ver cine voiá se i vorbésca; dero nu putura (1) face acést'a, pentru-cà unulu d'in ei, fiindu banuitu, arestatu si pusu la tortura, descoperì conjuratiunea tóta.

12. Decebalu, chiamându pre Longinu, prefectulu unei legiuni, care se facusse temutu in luptele cu ellu, si induplecându-lu a vení la conferentia, sub pretestu cà va face totu ce i se va impune, lu apucà si lu intrebà in publicu despre planurile lui Trajanu; déro fiindu-cà nu voi se respunda nimicu, lu puse sub padia libera; si [tramittiendu unu deputatu la Trajanu, cerù se-i cededie tíerr'a peno la Istru, si se i platesca banii ce cheltuisse cu resbellulu.] daca voesce se liberedie pre Longinu. Trajanu, respundiendu-i cu vorbe ambigue, prin cari voiá se lu faca a crede cà nu pune nici unu pretiu mare, nici unu pretiu micu pre Longinu, pentru-cà nici se lu lasse se péra, nici se lu rescumpere cu summe mari, Decebalu, gandindu-se inca ce se faca, remasse nedeterminatu. Longinu, intre acestea, procurându-si (prinr'unu libertu) otrava, [promisse lui Decebalu cà lu va impacá cu Trajanu, de temere cà nu cumu-va, banuindu-i cugetele, se lu puna sub ua padia mai seriósa; apoi scriindu ua epistola cuprindiendu ua rugatiune, o dede libertului cá se o duca lui Trajanu, pentru cá se fia in securantia. Indata ce plecà libertulu, ellu beù otrav'a preste nopte], si murì. [Facundu-se acést'a, Decebalu cerù de la Trajanu pre libertu, promittiendu-i cà-i va dá in schimbu cadavrulu lui Longinu si diece captivi; si indata tramisse pre centurionele prinsu impreuna cu Longinu, cu sperantia cà va reusi in planulu seu; prin acestu centurione, Trajanu afflà totu ce se referiá la Longinu. Cu tóte acestea ellu nu tramisse inapoi nici pre centurione nici pre libertu, considerându, pentru demnitatea imperiale, viuéti'a acestui omu mai scumpa de eátu inmormentarea lui Longinu.

13. Trajanu construi ua punte de pétra preste Istru, pentru care nu lu potu admirá indestullu. Suntu, in adeveru, si celle-l-alte lucràri alle lui superbe, déro acést'a e mai pre susu de tóte: stâlpíi, in numeru de doue-dieci, suntu de pétra patrata, inalti de una suta cincí-deci petióre, afora de temelie, si lati de siesse-dieci; acesti stâlpí, departati intre dènsii

(1) Este evidente cà trebuie preferita lectiunea *ἠδονήθησαν* in locu de *ἔβουληθησαν*. Cea d'antâiu se gasesce in câte-va manuscripte, este urmata de Reimarus si Sturz, si confirmata prin urmatoriele cuvinte alle lui Zonaras: «cà, de voru puté se lu ucida» (*ἔν' εἰ δονήθειεν αὐτὸν διαχρήσαντο*). Asiá fugarii, nu cà n'au voitu, ci n'au pututu se ucida pre Trajanu.

cu una suta septe-dieci pitióre, suntu impreunati prin arcade. Cumu se nu admire cine-va cheltuiél'a ce s'a facutu cu acésta lucrare! Cumu se nu se mire de modulu cumu fia-care d'in ei s'a asiediatu intr'ua apa plina de vertope, pre unu solu nomolosu! càci nu erá cu putintia se abata incotro-va riulu. Am spusu latimea riului, nu pentru cà occupa numai atât'a, (càci câte ua data acopere unu spatiu indoitu si chiaru intreitu, ci pentru-cà acestu-a este loculu mai angustu si cellu mai nemeritu d'in acelle tinuturi pentru constructiunea unei punti. Déro cu câtu se angustédia mai multu aci, coborindu-se dintr'unu lacu mare si inaintându spre altulu mai mare, cu atátu devine mai ràpede si mai aduncu, in cât si acést'a contribue la greutatea construirei puntei. Din aceste se vede marimea mintii lui Trajanu. Cu tóte acestea pentru noi puntea nu este de nici unu folosu, càci astadi nu sunt de câtu stálpai, ne mai avédu trecutóri'a pe d'asupr'a loru, cá cumu s'ar fi facutu numai cá se arete cà nu este nimicu care se nu póta fi indeplinitu de firea omenésca. In adevèru, Trajanu temédu-se cá nu cumu-va, cându inghiatia Istrulu, Romanii de dincolo se fia attaccati, facù puntea, pentru cá se-si póta trece preste dèns'a ostirile mai usioru. Déro Adrianu temédu-se, d'in contra, cà barbarii, dupa ce voru fortiá pre paditorii puntei, voru avé ua trecere mai lesniciósa in Moesi'a, doborì constructiunea de d'asupr'a. (1)

14. Trajanu trecundu preste acésta punte Istrulu, si conducundu resbellulu cu mai multa securantia de câtu graba, cu timpulu si cu mare greutate invinse pre Daci, dându insu-si multe exemple de strategia si de barbatia, si dupa multe pericule si fapte de vitejia d'in partea militariloru sei. Intre acestea unu callariu greu ranitu, fu scossu d'in bataia, cu speranti'a cà se va puté vindecá; déro simtindu cà i este cu neputintia de a se vindecá, se rapedi d'in cortu, (càci reulu nu ajunsese la culme) si asiedendu-se éro-si in rëndulu de bataia, muri, dupa ce facù minuni de vitejia. Earo Decebalu, vediendu ca i s'a luatú resiedenti'a, cà tierr'a intréga i s'a cuprinsu, si cà ellu insu-si este in periculu de a fi prinsu, se uccisise insu-si, si capulu seu fù addussu la Rom'a. Astu-felliu Daci'a se facù provincia Romana, si Trajanu colonisà intr'insa mai multe orasie.

(1) In cea mai mare parte din acestu paragrafu am luatú de norma traducerea D-lui A. I. Odobescu, publicata in admirabilea D-selle *Istori'a Archeologiei*, pag. 367 si 368. Totu aci (Lectiunea IX) D-sea tratédia cu unu mare fondu de eruditiune numerósele cercetári si debateri d'intre archeologi pentru descoperirea locului acestéi punti.

Se gasira si tesasurele lui Decebalu, cu tóte cà erau ascunse sub riulu Sargeti'a,(1) care curge pre longa resiedenti'a lui. In adeveru, ellu abatusse riulu prin nisce captivi, si facusse ua gropa in fundulu lui; apoi punendu intr'ins'a multu auru, multu argintu, si alte lucruri pretióse, si totu ce puteá sufferi umediéla, asiedià d'asupr'a loru petre si grammadì pamèntu; dupa acést'a readdusse riulu in albi'a lui; éro in pesteri depuse totu prin acei captivi vestimentele si alte obiecte de felulu acestu-a. Dupà ce facù acestea, i uccisse, cá se nu spuna nimicu. Dero Bicile, unu intimu allu lui, care cunosceá lucrulu, fu prinsu si descoperì secretulu. Totu cotrà acestu timpu, Palma, gubernatoriulu Syriei, occupà Arabi'a d'inprejurulu Petrei,(2) si o facù suppusa Romániloru.

15. Dupà ce s'a intorsu Trajanu in Rom'a, venira mai multe deputatiuni de la popórele barbare, intre altele si de la Indiani; apoi dede spectacule in ua suta doua-dieci si trei de dille, in cari se uccisera pina la diece mii de fere selbatice si de animale domestice, si se luptara diece mii de gladiatori. [Pre ambassadorii sossiti d'in partea regiloru i pusse se privésca la spectacule d'in scaunele senatoriloru.] Totu cotrà acestu timpu facù drumuri asternute cu pétra prin mediloculu paludelor pontine, si construi edificie d'a lungulu acestoru drumuri, si punti magnifice. Tóta monet'a cea prósta pusse se o topésca. Accordà inmortentare publica si ua statua lui Liciniu Sura care murì. Acestu-a ajunsesse la atát'a avutia si fala, in càtu construisse unu gimnasiu(3) pentru Romani. Asiá de mare erá amicitia si inerederea [lui Sura cotrà Trajanu, si a lui Trajanu cotrà Sura, in càtu, cu tote calomniele la care acestu-a d'in urma fuisse espusu, (precumu se intempla tutoloru cari au ore care trecere pre lûnga imperatori), Trajanu nu avù pentru dènsulu nici banuèla nici ura; ci, vediendu cà invidiosii se punu pre ellu, a casa la Sura ne-chiamatu] se dusse la cina, si dupa ce tramisse inapoi tóta

(1) Asta di Istriga sau Streia, micu affluente d'in stâng'a Muresiului. — Cf. A. I. Odobescu, op. cit. p. 352.

(2) Partea de N. W. a peninsulei.

(3) Edificie publice, construite cu multa magnificentia pentru desvoltarea fortieru fise alle tinerimei prin essercitie gymnastice. Mai tóte orasiele grecesi aveau câte unulu. Intr'insele cine-va gasiá totu ce puteá se-i fia utile si commodu: salle accoperite si espuse la aere, columnate, allee, baie, si alte dispositiuni folositorie pentru sanetatea si commoditatea celloru ce veniau in mare numeru se se essercitiede la jocuri, sau numai se privésca; totu aci putea cine-va se aiba distractiunile unei conversatiuni litterarie si sciintifice. — Cf. A. Rich, op. cit.

gard'a sa, chiamà pre mediculu lui Sura, si-lu puse se i unga ochii, apoi pre barbierulu lui si lu puse se lu radia; càci asiá faceau d'in vechime toti cei-l-alti Románi, si chiaru imperatorii; Adrianu, cellu antâiu, introdusse datin'a de a-si lassá barba. Facundu acestea, si dupo acést'a luându baia si cinându, a dou'a di disse acellor'a cari aveau obiceiul de a vorbi reu de Sura : «De ar fi voitu Sura se me omóre, m'ar fi omoritu ieri.»

16. Mare fapta facù Trajanu espunendu-se in fati'a unui omu accusatu cà conspira contr'a lui, déro si mai mare, cà n'a crediutu nici de cumu cà va patí ceva de la ellu. Ba inca cându lu facù prefectu allu pretoriului, i presentà sabi'a pre care trebuia se o incinga, o scósse d'in téca, si intin-diendu-o i disse : «Iea acésta sabia, pentru-cá, de voiu domní bine, se te servesci cu ea pentru mine; éro, de voiu domní reu, in contr'a mea.» Inaltia statue lui Sossiu, lui Palma si lui Celsu, aflându-i atât de demni de a fi onorati mai multu de câtu cei-l-alti cetatiani. Déro pre cei ce conspirara contr'a lui, ducându-i in senatu, i pedepsi. Infintia bibliotece. Ridicà in Foru ua columna fórte mare, care se servésca de momentu lui si de martaria a lucràriloru facute pentru acestu locu; càci totu acestu loeu fiindu muntosu, lu sapà atâta câtu se inaltia column'a, si facù dintr'in-sulu ua campia plana.

17. Dupa acestea intreprinse ua espeditiune asupr'a Armeniloru si Parthiloru, sub pretestu cà regele Armeniloru in locu se primésca diadem'a de la ellu o primisse de la regele Parthiloru; déro in realitate, d'in dorinti'a de gloria. [Pre cându mergeá cu armat'a asupr'a Parthiloru si a-junse la Aten'a, i se presentà aci ua deputatiune d'in partea lui Osroe, rugându-se de pace, adducundu-i daruri; càci Osroe, indata ce afflà de plecarea lui si cà amenintiarile salle le pròbedia chiar prin fapte, fu cuprinsu de spaima; si umilindu-si superbi'a, tramisse se lu roge cá se nu i faca resbellu; i cereá Armeni'a pentru Parthamasiride, fiiu si ellu allu lui Pacoru, si lu rugá se-i tramitta diadem'a; càci diceá cà ellu destituise pre Exedare, pentru cà nu erá amicu nici Romaniloru nici Parthiloru. Trajanu nu priimi darurile lui, si nu i respunse nici prin graiu nici prin scrisu altu ceva de câtu cà amicitia se judeca dupo fapte éro nu dupo vorbe, si de aceea, cându va sossí in Syri'a, va face totu ce va crede de cuviintia. Cu acestu planu, vení la Seleuci'a prin Asi'a, Lyci'a, si prin tinuturile limitrofe.

18. Pre cându erá in Antiochi'a, Augaru Osroénulu nu i essi insu-si inainte, ci tramisse daruri si cuvinte amice; càci, temându-se atâtu de

Trajanu câtu si de Parthi, stá la indoiala, si de aceea nu voi se se intalnesca cu ellu]. Earo cându incurse in teritoriulu inimicu, lu intempnara satrapii si regii cu daruri, intre cari erá si unu callu invetiatu a se prosterne; càci ingenuchiá cu pitiorele d'inainte, si-si plecă capulu peno la persón'a ce se afflá in fati'a lui. Trajanu, suppunendu tóte fora lupta, innaintà peno la Satala si la Elegi'a, orasie d'in tierr'a Armeniloru; facù onori regelui Eniochiloru, si pedepsì pre Parthamasiride allu Armeniloru; apoi ocupà tóta tierr'a Armeniloru, si pusse in numerulu amiciloru sei pre multi d'intre regii ce i supussera, éro pre câti-va cari i se oppusera i subjugà fora lupta.

19. [Parthamasiride se incumetà a face unu actu de violentia. Scriindu mai antâiu cá rege lui Trajanu, si nepriimindu nici unu respunsu, scrisse d'in nou, lassându de ua parte acestu titulu, si cerù se i se tramitta Marcu Juniu, gubernatoriulu Cappadociei, dicundu cà are se sollicite ceva printr'insulu. Deci Trajanu i tramisse pre fiulu lui Juniu, éro ellu, inaintându peno la Samosata (1), si luându-o fora lupta, venì la Satala, si recompensà cu daruri pe Anchialu, regele Eniochiloru si allu Macheloniloru. La Elegi'a d'in Armeni'a priimì pre Parthamasiride. Trajanu siedeá pre ua tribuna, la marginea unui siantiu de aperare; Parthamasiride, dupo ce lu salutà, si luà diadem'a de pre capu, o puse la pitiórele lui, stete in pitióre tacundu si asceptá se si-o reiea. Déro militarii radicându-se cu strigate, si numindu pre Trajanu invingutoriu cá in urm'a unei victorie, (càci o numiau ua victoria fora dureri, de óra ce o castigasse fora sânge,) pentru-cà vedeau unu rege Arsacidu, pre fiulu lui Pacoru si nepotulu lui Osroe stându inaintea lui Trajanu fora diadema, cá unu captivu, Parthamasiride se sparià, crediendu cà acést'a s'a facutu pentru insult'a si perderea lui, si se intorse cá se fuga; déro vediendu cà este impressuratu, cerù se fia ascultatu inse nu in mediloculu multimei; si asiá fu introdusu in cortu, dér nu obtinù nimicu d'in câte cerusse.

20. Rapedindu-se afara d'in cortu meniosu, fu addussu inapoi d'in mediloculu castreloru prin ordinea lui Trajanu, care suindu-se éro-si pre tribuna, i commendà se spuna ce voiesce in audiulu tutuloru; cá nu cumu-va unii nesciindu celle disse intre ei singuri, se spuna alte lucruri. Audindu acestea, Parthamasiride nu-si mai pastrà linistea, ci cu multa libertate intre altele disse cà ellu n'a fostu nici invinsu, nici prinsu, ci a venitu de

(1) Asta-di *Samisat*, orasiu allu Syriei, capitalea Comagenei, pre Eufrate. Patria lui Lucianu.

buna voia, crediendu că nu i se va face nici ua injuria si că-si va relua regatul, că Teridate de la Nerone. Trajanu asupr'a celloru alte punte i respunse ceea ce se cuveniá; dér disse că nu va lassá nimenui Armeni'a, căci este a Romániloru, si va avé unu gubernatoriu román. Cu tote acestea i permise se plece unde va voi. Ellu tramisse inapoi pre Parthamasiride cu Parthii cari lu insotiau, dându-le callari conductori, pentru că se nu communique cu nimene, nici se incerce ver ua reseola; éro tutuloru Armeniloru cari venissera cu ellu le dede ordine se remâna in patri'a loru cá nise suppusi ai sei.]

21. [Trajanu, dupo ce lassá presiediuri in locuri favorabili, veni la Edessa, si acolo vediu pentru antâi'a data pre Augaru. Peno aci, in adeveru, Augaru tramisese imperatului in mai multe ronduri deputati si daruri, déro ellu, pretestându cându un'a, cându alt'a, nu se presentasse in persóna, assemine si Mannu domnulu Arabiei limitrofe si Sporaces allu Anthemusiei. Earo atunci induplecatu de fiulu seu, Arbandes, frumosu si bunu teneru, carele intrasse in favorile lui Trajanu, si temându-se de presenti'a lui Trajanu, lu intempinà la sossire, se justificà si dobandi iertare; căci fiulu seu érá ua elocuenta rugatiune. D'in acestu momentu, Augaru se facu amicului lui Trajanu si i dete unu ospetiu; la cina, addusse pre fiulu seu cá se jóce dupa modulu barbariloru.]

22. [Trajanu venindu in Armeni'a, Mannu incepù negociatiuni cu ellu, si Manisaru i tramisse deputati de pace d'in cauza că Osroe pornisse cu armat'a asupr'a sea, si se aretà gata a evacua Armeni'a si Messopotami'a pre cari le occupasse. Trajanu respunse că nu lu va crede peno nu va veni la sine ellu ensusi, dupo cumu promisese că se-si confirme prin acte declaratiunile. Pre Mannu lu prepuneá, între altele si pentru că, dupo ce tramisese ua armata in ajutoriulu lui Mebarsape, regele Adiabenei, o perdusse tóta sub loviturele Romániloru. De aceea nici nu i asepta se vina, ci plecà in Adiaben'a contr'a loru; si asiá Singara, si alte câte-va cetàti, fura suppuse fora lupta de cotra Lusu.]

[Adenystra érá unu castellu tare, in care unu centurione a nume Sentiu tramissu cotra Mebarsape cá deputatu, legatu de cotra ellu si tinutu in acestu locu, cându afflà că Románii se apropia de ellu, se intiellesse cu câti-va d'între sotii sei de captivitate, si scapându cu ei d'in lantiuri, dupa ce uccisse pre prefectulu presiediului, deschisse portile concetatiiloru sei].

23. Intre alte onori ce se decernura lui Trajanu de cotra Senatu, fu si supranumele de *Optimu*, adeca Pré-Bunu. Mergéa in totu de un'a cu

tóta armat'a pre josu, puneá la ordine pre militari in ver ce espeditiune, si i asiediá la linia, conducundu-i cându intr'unu felliu, cându intr'al-tulu, si treceá prin vaduri, cá si ei. Câte ua-data respandiá sciri false prin esploratori, cá se deprinda pre militari cu tactic'a, si totu de ua-data se i faca gat'a la ver-ce si se nu le fia frica de nimicu. Se mai supranumì, dupo ce luà Nisibe si Batna, Parthicu; déro ellu mai multu se mundriá cu supranumele de Optimu, de câtu de tóte celle-l-alte, pen-tru-cà acestu-a se raportá mai multu la caracteriu de câtu la armele selle.

24. Pre cându se afflá in Antiochi'a, se întemplà unu cutremuru es-traordinariu; multe orasie sufferira, déro Antiochi'a fu cea mai neferi-cita. Fiindu-cà Trajanu ierná aci, multi militari si unu mare numeru de particulari se strinsesera aci de pretutindenea pentru affaceri, pentru delegatiuni, pentru negotiu si pentru spectacule, nu remasse nici ua provincia, nici unu poporu nevatamatu; si asiá in Antiochi'a totu uni-versulu suppusu Romaniloru sufferi perderi. Apoi fura trasnete multe, si venturi estraordinare; déro nimeni nu se asteptá cá d'in acestea se se nasca nisce nefericiri asiá de mari. Mai antâiu se audi de ua data unu mugetu puternicu, dupo care urmà apoi ua sguditura violenta; totu paméntulu saltá si edificiele sariau in susu: unele, ridicate in aeru, ca-deau si se spargeau, éro altele, agitate incóce si in colo se invertiau cá in mediloculu valluriloru si multu timpu ocupau ua mare parte d'in spatiu. Sgomotulu lemneloru ce se spargeau si se rumpeau, d'impreuna cu allu caramideloru, allu petreloru, erá asiá de infricosiatu si pulberea ce se ridicá asiá de mare, in câtu nu mai puteai nici vedé, nici vorbí, nici audí pre cineva. Multi d'in omenii cari erau afora d'in case sufferira; càci ridicati in susu si aruncati cu violentia, cá cumu ar fi fostu trantiti de pre marginea unui abisu, cadeau striviti; si unii se mutilau, éro altii muriau. Chiaru arbori fura smulsi d'in radecina. Déro d'intre cei ce re-massessera in case peri unu numeru ce nu se póte calculá; càci pre forte multi i sdrobì isbirea obiecteloru ce cadeau, si éro-si fórté multi fura asfixiati sub gramedi de pamentu. Toti câti aveau ver ua parte a corpu-lui apucata sub petre sau lemne, erau intr'ua stare deplorabile, pen-tru-cà nu puteau nici se vinetiúesca nici se móra indata.

25. Cu tóte acestea multi d'in ei, de óre ce multimea erá nenumera-bile, scapara; déro nici acesti-a nu se strecurara fora se fi patitu ce-va. In adeveru, multi fura mutilati la fluerile pitióreloru, multi la umeri, altii la capu. Altii versau sânge, si intre acesti-a erá si consulele Pedone,

care fu câtu pre aci se móra. In scurtu, nu fu nici unu reu violentu care se nu se intemple acelloru ómeni. Si fiindu-cà divinitatea prelungì cutremurulu mai multe dille si nopti, omenii se aflau in neprevedere si nesigurantia, unii inghititi si sfarimati de edificiele ce se derimau, alții, la câti li se intemplà se scape in ver unu spatiu gollu formatu prin inclinarea lemmeloru, sau sub ver ua bolta d'între colonne, perindu de fôme. Candu în fine a fostu incetatu reulu, unu omu incumetându-se a merge preste ruine, dede preste ua femeia viua. Acést'a nu era singura, ci aveá unu pruncu, si resistà nutrindu cu lapte pre sine si pre copillu. Scotiënd-o prin sapaturi de sub ruine, o scapara d'impreuna cu copillulu ei; apoi se pussera a cautá si prin celle-l-alte pàrti, déro nu putura aflá de câtu unu copillu sugundu la peptulu mamei selle mórté. Scotiendu pre morti, nu se mai puteau bucura de scaparea loru. Asiá de mari desastre cadiura atunci preste Antiochi'a. Earo Trajanu fugì pre ferestra d'in cas'a in care se aflá, condassu de unu omu mai inaltu de câtu de ordinariu, care se apropià de ellu, în câtu scapà de pericolulu mortii numai cu câte-va rane; si fiindu-cà cutremurulu tinù mai multe dille, ellu petrecú sub aeru intr'unu circú. Se cutremurà si Casiulu, (1) in câtu verfurile lui pareau cà se pléca, se rumpu si cadu preste orasiu. Alti munti se surpara, si apa multa essi acolo unde nu era mai 'nainte, éro unde curgeá multa, secà.

26. Trajanu intrà prima-ver'a in tiérr'a inimiciloru. Déro, fiindu-cà tinutulu d'in apropierea Tigrului nu avea lemne pentru constructiunea nàviloru, dusse pre carre peno la riu nàvile ce facusse in padurile d'imprejurulu Nisibe; càci asiá le construisse in câtu se se póta desface si incheiá. Asiedià preste acestu riu ua punte la pólele muntelui Cardynu cu multa greutate, pentru-cà barbarii ce-i stau in fatia lu impiedeau. Déro, fiindu-cà Trajanu dispuneá de unu mare numeru de nàvi si de militari, unele d'in aceste barce se impreunau cu multa rapeditiune, pre cându altele apucau inaintea loru, purtându opliti (2) si arcasi, éro altele incercau pre ici si pre colo se tréca cu forti'a. Prin aceste manopere si d'in caus'a spaimei de a vedé de ua data asiá de multe nàvi gramadite intr'unu tinutu fora lemne, barbarii se retrassera, si Románii trecura; si supussera tóta Adiabena (acést'a este ua parte a Assyriei preste

(1) Casius Mons, munte d'in Syri'a, aprópe de Antiochi'a, pe tiermulu mării Mediteranee.

(2) Militari greu armati.

care domni Ninu; Arbel'a si Gaugamel'a, longa care Alessandru invinse pre Dariu, suntu alle ei; si câte-va tinuturi se numira pentru acést'a in limb'a barbariloru Atyri'a, prin schimbarea lui S in T); apoi inaintara chiaru peno la Babylone, ne mai intimpinédu prea multi inamici cari se i impiedece, de ore ce puterea Parthiloru scadiusse prin resbelle intestine, si pentru-cà chiaru atunci erá acolo ua rescóla.

27. Aci Trajanu vediù laculu de bitumen, d'in care se construissera muriu Babylonei; càci, amestecatu cu caramide arse sau cu petre merunte, presentá ua asiá de mare consistentia, in câtu le facea mai tari de câtu pétr'a si de câtu ver ce ferru. Trajanu privi gur'a lacului, d'in care se essala unu aburu asiá de vatamatoriu, in câtu omóra ver ce animalu terrestru si ver ce passere sburatória, numai se fi mirositu macar d'intr'insulu. Si déco aburulu s'ar sui in susu si s'ar respandi prin prejuru, tierr'a n'ar fi de locuitu; déro remâne pre locu concentratu in sine. Eu amu mai vediutu unu altu locu de felliuu acestu-a in Ierapolis din Asi'a, si amu incercatu cu passeri, plecându-me inusu-mi si privindu de juru imprejurulu aburului; càci este inchisu intr'unu felliu de rezervoriu, si d'asupr'a lui s'a construitu unu teatru. Acestu lacu omóra tóte fiintiele animate, afara de ómenii cu pàrtile rusinóse taiate. Eu n'am potutu intielege caus'a acestui fenomenu; déro spunu ce amu vediutu cumu am vediutu, si ce am auditu cumu am auditu.

28. Trajanu si propuse se duca Eufratele prin unu canale in Tigre, pentru-cà cu vasele coborite prin acestu canale se-si pota face ua punte; déro aflându cà Eufratele este multu mai inaltu de câtu Tigrele, nu-si pusse planulu in lucrare, de téma se nu faca Eufratele ne navigabile, ducundu mass'a riului pre acesta clina. Deci transportându-si vasele pre pârghie, prin spatiulu cellu mai ingustu d'entre aceste riuri (càci riulu Eufrate cade intr'ua balta, si acolo se amesteca ore cumu cu Tigrele), trecù Tigrele, si ajunse la Ctesifonte, pre care luându-lu, se intitulá imperatoriu, si-si confirmá supranumele de Parthicu. I se votá de cotra senatu, intre altele, si onorea de a celebrá ver câte triumfuri ar voi. Apoi, huându Ctesifontele, dorí se plutésca si pre marea Erythrea. Acést'a este ua parte a Oceanului si s'a numitu asiá de la unu principe care a domnitu ua data intr'ins'a. Suppuse fora greutate insul'a Messen'a din Tigre, preste care domniá Athambilu; [si acestu-a remasse credintiosu lui Trajanu, de si fu oranduitu a-i plati tribut]; déro furtun'a, rapeditiunea Tigrelui si refluxulu Oceanului, lu espusse

la perieule. Déro locuitorii d'in fortaréti'a numita Spasinu (erau sub dominatiunea lui Athambilu) lu priimira amicale.

29. De acolo, ajungundu peno la Oceanu, si aflându-i firea, d'sse vedindu ua nave ce plutiá spre Indi'a. «Asiu trece neaperatu si la Indiani de asiu fi inca teneru». In adeveru se gandiá la Indiani, si se ocupá multu de lucrurile lor; fericiá pre Alessandru; cu tóte aceste diceá cà ellu a inaintatu mai departe de càtu acellu-a; despre acést'a scrisse si senatului, cu tóte cà nu putù se pastredie tinuturile ce subjugasse. Cu acésta ocasiune i se accordà, între altele, si onórea de a celebrá triumfuri de ver câte natiuni ar voi, càci, d'in caus'a multimei celloru ce se inseriau mereu între supussii Romani, nu se puteau nici cunnósce unele d'in elle, nici numí bine. Pre longa multe altele, i se ridicà unu arcu de triumfu chiaru in Foru, si unii se pregatiau se lu intempine càtu mai de departe. Déro ellu nu aveá nici se mai ajunga la Rom'a, nici se mai faca ceva demnu de successe de mai 'nainte, si pre longa acestea se pérdia si tinuturile cucerite; càci pre cându plutiá pre Oceanu si de acolo éro-si se intorceá, tóte popórele subjugate se turburara si se defacura de Rom'a, unele alungara presiediele pusse la elle, éro altele le ucisera.

30. Aflându acestea Trajanu la Babylone (1) (càci se dussesse acolo atrassu de form'a orasiului, de care nu vediù nimicu demnu, ci numai gramedi de pamentu, petre (2) si ruine, si de memori'a lui Alessandru, carui-a i offerì unu sacrificiu funebru in cas'a in care murisse;) aflându acestea, trámisse pre Lusiu si pre Massimu in contr'a resculatiloru. Massimu perì, invinsu intr'ua lupta: éro Lusiu, între alte successe, cuprinse Nisibe si luà cu assaltu Edess'a pre care o distrusse si o arse. Se mai luà si Seleuci'a de cotra legatii Eryciù Claru si Juliu Alessandru, si i se dede focu. Earo temêndu-se se nu se rescóle si Parthii, voi se le dee unu rege particulariu; si sossindu la Ctesifonte, convocà intr'ua campia mare pre totii Romanii si pre totii Parthii ce erau acolo; apoi, suindu-se pre ua tribuna si vorbindu in termini magnifici despre cuceririle selle, proclamà de rege Parthiloru pre Parthamaspate, si-i pusse diadem'a pre capu.

(1) Edit. Tauchnitz. ἐν πλοίῳ, adeca «pre timpulu navigatiunei.» Dero parentesea ce urmédia immediatu este prob'a cea mai puternica cà trebuie se citinu : ἐν Βαβυλωνί, cá in edit. E. Gros si Boissé.

(2) Tillemont, approbatu de Reiske, Bekker si Dindorf. citesce : λίθους (petre) Reimarus : μύθους (fabule).

31. Dupo acestea ajunsese în Arabi'a, si atacà pre Atreni, fiindu-cà si ei se desfacussera de Rom'a. Orasiulu acestoru-a nu este nici mare nici avutu, si tinutul de prin prejuru este în cea mai mare parte desertu : nu are nici apa, afora de fôrte pucina si acést'a urita, nici lemne, nici pas-ciuni; si pre longa aceste obstacole cari prin multimea loru facu imposibile unu assediu, cetatea mai este aperata si de Sôre, carui-a i este ore cumu inchinata; càci nu se luà nici atunci de cotra Trajanu, nici mai în urma de cotra Severu, cu tôte cà derimara pârți d'in murii ei. Trajanu, tramittendu înainte pre callari contr'a muriloru, sufferi ua invingere asià de mare, în câtu fura respinsi peno în castre; si ellu insu-si, care callarià alătura cu ei, erà câtu pre aci se fia ranitu, de si nu pusesse vestimentu imperiale, ca se nu fia cunnoscutu. Déro, vediendu majestatea perului seu albu si demnitatea fetiei lui, inimicii prepusera cine este, trassera cu sagete asupr'a lui, si necissera pre unulu d'in callarii ce erau cu ellu. Fura tunete, si se aretara curcubeuri; fulgere si furtune, grindine si trasnete cadiura preste Romani, cându atacau cetatea. Pre cându mancau, musce cadiendu în mancàrile si beuturile loru, impleau tôte de scârba. Trajanu plecà de acolo, lassându lucrurile în acésta stare, si nu multu mai în urma începù a i se manifestá bôl'a.

32. Intre acestea Judeii d'in Cyrena, punendu în capulu loru pre unulu d'in ei a nume Andreas, ucideau pre Romani si pre Elleni, mancau carnea loru, se incingeau cu matiele loru, se ungeau cu sângele loru si se imbracau cu pellile loru; éro pre multi i taiau d'in crescetu prin medilocu cu ferestràulu; pre unii i dederà fereloru, si pre altii i silira se se lupte cà gladiatori, asià cà în totulu perira doua sute doua dieci de mii ómeni. Assemine fapte mai comissera în Egyptu si în Cypru, sub conducerea lui Artemione; si acolo mai perira patru sute doua-dieci de mii. De aceea nici unui Judeu nu i este permissu a calcá în Cypru; ei, chiaru déco ver unulu este aruncatu de violenti'a ventului în insula este omoritu. Judeii atunce fura subjugati de cotra mai multi generali, între altii de cotra Lusiu, pre care lu tramisse Trajanu în contra loru. [Acestu Lusiu Quietu (1), erà Mauru, si duce allu militariloru Mauri, si commendá chiaru unu corpu de callari. Déro condemnatu pentru reutatea lui, fu inlaturatu d'in armata si de-

(1) Edit. Tauchnitz: Κόρυς. Bekker si Dindorf; Κυρίος. Reimarus si Boissé observa ca numele acestui generale erà Quietu, éro nu Quintu. Acesta lectiune a fostu urmata si de D. T. A. Laurianu în a sea «Istori'a Romàniloru.»

gradatu; in sa mai in urma incepându resbellulu Dacicu, si Trajanu avendu nevoia de ajutoriulu armatei Mauriloru, Lusiū venì de sine la ellu, si implinì fapte mari. Onoratu pentru acést'a, in allu duoilea resbellu, Lusiū facù multu mai multe si mai mari bravure; in fine ajunse la atât'a vitejia si fortuna in acestu resbellu, in câtu se inscrisse intre cei ce essercitassera pretur'a, castigà consulatulu si se facù gubernatoriu in Palestin'a. Aceste demnitàti i attrassera invidia si ura, si i causara mórtea.]

33. Trajanu se prepará a face érasì ua espeditiune in Mesopotami'a; déro, fiindu-cà ból'a i se agravá, plecà se se duca pre mare spre Itali'a, si lassà pre Publiū Eliū Adrianu cu armat'a in Syri'a. Astu-felliu Românii, dupa ce cucerira Armeni'a, cea mai mare parte d'in Mesopotami'a si d'in tiérr'a Parthiloru, in desiertu se muncira si in desiertu se espusera la pericule; càci Parthii, depunendu pre Parthamaspate, revenira la independenti'a loru. Trajanu se bolnavì, dupa cumu prepuse ellu insu-si, d'in inveninare; éro dupa cumu spunu unii, d'in caus'a oprirei sângelui, ce i scurgeá in fia care annu pre josu; càci fu lovitu de apoplessia, asiá in câtu ua parte a corpului i se paralisà éro corpulu intregu fu atacatu de idropisia. Ajungundu la Selinunte in Ciliei'a, pre care lu numimu si Trajanopole, 'si dede de ua data suffletulu, dupa ce domni noa-spre-diece anni, siesse lune si cincì-spre-diece dille.

*Escerpte de Ioanne Xiphilinu d'in Cartea LXIX a Istoriei Romane
a lui Dione.*

Se intercalédia fragmentele întregi alle lui Dione, cari s'au pututu afla.

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXIX

Adrianu fora se fi fostu adoptatu, urmà la tronu prin favórea Plotinei. c. 1. 2. — Despre omorurile saversite de Adrianu; despre eruditiunea variata si despre invidi'a lui. c. 3. 4. — Virtutile, mai allessu affabilitatea si libertatea lui : vechiele remasitie de detorie iertate. c. 5—8. — Calletorie : disciplin'a militare restabilita : applicarea lui la venatoria. c. 9. 10. — Cumu celebrà pre Antinou prin deosebite monumente. c. 11. — Rescól'a Judaniloru, d'in caus'a intemeiarii Eliei Capitoline. Bithyni'a se restitue. c. 12—14. — Albanii domoliti : Pharasmane Herulu onoratu. c. 15. — Dedicarea templului lui Joue Olympianulu si a Panelleniului. c. 16. — Bolnavindu-se, adopta pre Commodu, ucide pre Serviann : insemnatii barbati, Turbine, Frontone, Simile. c. 17—19. — Murindu Commodu, adopta pre Antoninu, éro acestu-a adopta de ua data pre Marcu si pre Veru. c. 20. 21. — Cumu Adrianu si fini viuéti'a c. 22. 23.

SPATIUL DE TIMPU IN CARE FURA CONSULI :

A. Dupa Chr.	A. Rom.		An. domn. lui Adrian
117	870	Quinctiu Nigru și Vipstanu Apro- nianu.	I 11 Aug.
118	871	Adrianu Augustu II-a ora, si Cla- udiu Fescu Salinatore.	II
119	872	Adrianu Aug. III-a ora, si Quintu Juniu Rusticu.	III
120	873	Luciu Catitiu Severu, si Titu Aure- liu Fulvu.	IV
121	874	Luciu Anniu Veru, si Aureliu Au- gurinu	V
122	875	Aciliu Aciola, si Corelliu Pansa.	VI
123	876	Quintu Arriu Pretinu, si Caiu Ven- tidu Aproniaru	VII
124	877	Maniu Aciliu Glabrione, si Caiu Bel- liciu Torquatu.	VIII
125	878	Publiu Corneliu Scipione Asiaticu II, si Quintu Vettiu Aquilinu.	IX
126	879	Anniu Veru a III-a ora, si Luciu Variu Ambibutu.	X
127	880	Gallicanu, si Celiu Titianu.	XI

128	881	<i>Luciu Nonniu Asprenate Torquatu,</i> <i>II-a ora, si Marcu Anniu Libone.</i>	XII
129	882	<i>Juventiu Celsu II-a ora, si Morellu.</i>	XIII
130	883	<i>Quintu Fabiu Catullinu, si Marcu</i> <i>Flaviu Apru.</i>	XIV
131	884	<i>Ser. Octaviu Lenate Pontianu, si</i> <i>Marcu Antoniu Rufinu.</i>	XV
132	885	<i>Augurinu si Severianu. Altii Ser-</i> <i>giani.</i>	XVI
133	886	<i>Iberu, si Juniu Silanu Sisenna.</i>	XVII
134	887	<i>Servianu, III, si Vibiu Varu.</i>	XVIII
135	888	<i>Pontianu, si Atilianu</i>	XIX
136	889	<i>Luciu Cojoniu Commodu Veru, si</i> <i>Sestu Vetulenu Civica Pompejanu.</i>	XX
137	890	<i>Luciu Eliu Veru Cesare, si Paulu</i> <i>Celiu Balbinu Vibulliu.</i>	XXI
138	891	<i>Camerinu si Nigru.</i>	† 10 Iuliu.

1. Adrianu nu fu adoptatu de cotra Trajanu. Ce e dreptu, erá concectatianulu lui si lu avusese de tutore, intrase in famili'a lui si luasse in cassatoria pre nepót'a lui; apoi mai fora incetare amblá si traia cu ellu, si pre timpulu resbellului Parthicu fu numitu gubernatoriu allu Syriei. Cu tóte acestea nu obtinú de la ellu nici unu titlu de distinctiune, si nu ajunse nici chiaru consule ordinariu. (1) Déro, murindu Trajanu fora copii, Attianu, concectatianulu si fostulu lui tutore, precumu si Plotin'a, care erá inamorata de ellu, lu desemnara Cesare si imperatoriu, fiindu-cá erá cellu mai de aprópe si avea subu comand'a sea ua mare armata. Tatalu meu Apronianu, carele fusse gubernatoriu in Cilici'a scia bine tóte câte se referiau la ellu; ellu mi spuneá intre altele cu de amenuntulu cá mortea lui Trajanu se tinú ascunsa câte-va dille, pentru-cá scirea despre adoptiunea lui Adrianu se se imprastia mai antáiu in publicu; acést'a se invederá si d'in epistol'a lui cotra senatu; cáci nu subsemná ellu epistol'a, ci Plotin'a, luercu ce nu facusse in nici ua alta imprejurare.

2. Adrianu, cându se proclamá imperatoriu, se afflá in metropolea

(1) 'Εν πρώτοις, aci nu insemmedia «in celle d'antáiu dille,» cum traduce Bois-sé, ci «consule eponymu» cum traduce Th. Mommsen, adeca priimii consuli d'in fia-care annu, dupo carii se numia annulu intregu (nach den, mochten sie im Amt sein oder nicht, das ganze Jahr bennant ward). Totu acestu invetiatu germanu, citándu unu passagiu d'in Dione (XLVIII, 35) traduce: *οί μὲν πρώτοι* prin «Die ersten Consulu jedes Jahres» — Cf. Th. Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, II-er Band, I. Abtheilung, p. 86 etsqu.

Syriei, Antiochi'a, preste care erá gubernatoriu; cu ua di mai 'nainte, i se aretà, in visu, cà focu d'in ceru, pre unu timpu seninu si linistitu, cade pre partea stânga a gutului seu, si apoi trece pre partea drepta, fora se lu sparie seu se lu vateme. Adrianu scrisse cotra senatu, cerându se i se confirme imperiulu si de cotra ellu si declarându cà nu voiesce se i se decérna nici in acestu momentu nici alta data ver ua onóre (cumu se intemplá de regula), peno nu lu va cere ellu insu-si. Ossemintele lui Trajanu fura depuse sub column'a lui, si spectaculele numite Parthice se celebrara in cursu de mai multi anni; mai pre urma si elle, cá multe altele, se desfiintara. Adrianu, de si domni cu multa blandetia, [si, de si intr'ua epistola, manifestà sentimente nobili, si jurà cà nici va face ceva strainu de interessile republicei, nici va uccide ver unu senatoriu, si invocà blasfemulu perirei asupr'a sea, de se va abatte intru câtu-va de la elle; insa] totu si fu acusatu de câte-va omoruri de barbati distinsi, pre cari le comisse parte la inceputulu domniei si parte la finele viuetiei selle. D'in caus'a acestoru fapte erá câtu pre aci se nu fia inscrissu intre eroi. Cei uccisi la inceputu fura Palma si Celsu, Nigrinu si Lasiu, sub pretestu cà la ua venatóre aru fi atentatu contr'a viuetiei lui; éro altii, pentru alte crime de cari i accusá, precumu : cà au putere multa, cà au prea multa avutia si gloria. In urm'a acestoru-a, Adrianu 'si audi atâtea vorbe, in câtu se justificà si jurà cà n'a ordinaru ellu se-i uccida. Cotra capetulu domniei selle perira Servianu si nepotulu acestui-a, Fuscu.

3. Adrianu erá, dupa familia, fiulu [unui senatoriu care occupasse pretur'a], Adrianu Afru, [càci asiá se numiá.] Aveá ua aplicare naturale pentru studiulu amenduroru limbелору, (1) si a lassatu câte-va lucràri, atátu in prosa câtu si in versuri, de diverse specie. Erá de ambitiune nesatiabile, si de aceea se aplicà cu totu felliu de studie, chiaru cu celle mai frivole; si in adeveru sculptá si depingéa, si diceá cà nu este nici ua arte de pace sau de resbellu, nici ua obligatiune regale sau particularia, pre care se nu o cunnósca. [Acésta pretensiune nu vatamá intru nimicu pre ómeni, déro invidi'a sea teribile cotra toti cari escellau in cevá:] si de aceea incercà se inlăture pre sofistii Favorinu d'in Galli'a si pre Dionysiu d'in Miletu, [prin felurite medilóce, si mai allessu] inalțiându pre rivalii loru, [omeni sau nedemi de nici ua onore, sau de fórte pucinu meritu]. Se dice cà Dionysiu disse adversarului seu parti-

(1) Latin'a si Ellen'a.

ulariu Eliodoru, care conduceá corespondenti'a lui Adrianu: «Imperatoriulu ti póte da bani si titluri, déro se te faca oratoriu, nu póte.» Si Favorinu avendu se plededie inaintea lui despre immunitatea, ce voia se aiba in patri'a sea, prepunendu cà nu va reussi, si pre longa acestea cà va fi si insultatu, veni la tribunal, déro nu disse altu ceva de càtu aceste cuvinte: «Invetiatoriulu meu s'a apropiatu de mine asta nopte in visu, si mi-a ordonatu se servescu patriei, in care m'am nascutu.»

4. Adrianu, de si erá interritatu contr'a loru, totu-si i crutià, negasindu nici unu cuventu speciosu de mórte contr'a loru. Déro pre Apollodoru architectulu, care construisse Forulu, Odeonulu si Gymnasiulu, aceste lucrari alle lui Trajanu, in Rom'a, mai antâiu lu essilâ, apoi lu uccisse sub cuventu cà ar fi commissu ver ua crima, éro in realitate, pentru-cà pre cându Trajanu i comunicá ce-va in privinti'a unoru lucrâri, Apollodoru disse lui Adrianu care facusse ua observatiune fora locu: «Dute, si zugravesce dovleci; càci din acestea nu pricepi nimicu.» Pre atunci Adrianu se faliá cu acestu genu de pictura. Cându se facú imperatoriu, tinù minte infruntarea, si nu supportâ libertatea de vorba a Architectului. Tramittiendu-i planulu templului Venerii si allu Romei, cá se i arete cà si fora ellu se potu face lucruri mari, lu intrebâ déco conceptiunea este buna; éro ellu i respunse in privinti'a templului cà trebuia se se faca pre unu locu ridicatu si sapatu de desubtu, pentru cá se se pota vedé mai bine pre Callea Sacra dupa unu locu mai inaltu, si in scobitura se se aisedie machinele, asiá in càtu se se impreune fora se se vedea, si se se adduca pre nesimtite in amfiteatru; càtu despre statue, cà erau pré mari pentru proportiunile edificiiului: «Câci, disse, déco dieele ar voi se se ridice si se éssa, nu voru puté.» Acestu respunsu directu lu menià si lu superà, cà commissesse ua erróre ce nu se mai puteá indreptá; si nu si dominâ nici meni'a nici intristarea, ci lu uccisse. Erá [d'in fire] asiá de invidiosu, [in càtu invidia nu numai pre cei viui, ci si pre cei morti. Astu-felliu] cá se dobóre pre Omeru, i oppuse pre Antimachu, càrui-a multi mai 'nainte nu-i sciau nici numele.

5. I se imputau neaperatu aceste defecte, precumu si pré mult'a severitate, scrupulositatea si vicleni'a; déro le indreptá si le compensá prin bun'a ingrijire, prudenti'a, marinimi'a si desteritatea sea; apoi prin aceea cà nu atitià nici unu resbellu, si pre celle in fiintia le curmâ; cà nu rapí pe nedreptu averea nimenui, ci d'in contr'a darù la multi multe,

atátu popóreloru, câtu si particulariloru, senatoriloru si callariloru. Ba nici nu asteptá se i se céra, ci faceá tóte dupa trebuintí'a fia-cârui-a. Deprinse armat'a cu disciplin'a, pentru cá forti'a ei se nu degeneredie in neascultare si insolentia. Ajutá cu multa generositare orasielor atátu aliate câtu si suppose; visitá multe din elle, câte nu visitá nici unu altu imperatoriu, si tutuloru, cá se dieu asiá, le veni in ajutoriu, procurându unoru-a apa, altoru-a porturi, grâu, edificie, bani si altoru-a alte privilegie.

6. Conduceá pre poporulu románu mai multu cu severitate, de câtu lingusindu-lu. Ua data, poporulu cerându-i cu staruintia ceva intr'ua lupta de gladiatori, ellu nu accordá, ba inca dede ordine preconelui se repete vorb'a lui Domitianu: «Taceti!» Ce e dreptu, acestu cuvântu nu se pronuntia; càci preconele intindendu mân'a si facundu liniste numai prin acést'a, cumu se facea de regula (càci nici ua data nu-i faceá se taca numai cu strigare), dupa ce tacura disse: «Acest'a voiesce.» Adrianu, nu numai cà nu se meniá pre precone, ci inca lu si onorá, pentru-cà nu facù cunoscuta acea ordine superatóre; càci sufferiá astu-felliu de lucruri, si nu se superá déco cine-va lu indetorá chiaru contr'a vointiei lui, numai se i fi venitu bine. Asiá, ua femeia cerându-i ceva pre cându mergeá pre drumu, ellu mai antâiu i respunse: «Nu am timpu»; apoi, dupa ce femeia i disse, strigându: «Attunci nu mai fii imperatoriu», ellu se intorse si o lassá se vorbésca.

7. Faceá cu ajutoriulu senatului tóte lucrurile mari si celle mai necesarie, si judecá cu cei mai insemnati demnitari, cându in palatiu, cându in Foru, in Pantheonu sau in alte locuri, de pre tribunalu, pentru cá se se divulge celle petrecute. Une ori assistá la judecátile consuliloru, si le dá onori la jocurile de circu. Cându se intorceá a casa, erá purtatu in lectica, cá se nu fatige pre nimene urmându-lu. Nici in dillele nefaste nici in celle faste nu remaneá a casa, si nu priimiá pre nimene nici macaru cá se lu salute, déco nu aveá ver ua trebuintia, cá se nu aduca incomoditate poporului. In totu de un'a aveá pre longa sine, atátu in Rom'a câtu si afora, pre omenii cei mai de frunte; ba erá cu ei si la ospetie, si de aceea amblá cu câte trei in lectica. Se duceá la venatu de câte ori aveá ocasiune, si prandiá fora vinu; apoi ciná cu cei mai de frunte si mai insemnati d'intre sotii sei de venatóre, si ospetiulu erá plinu de felliu de felliu de convorbiri. Visitá pe amicii greu bolnavi, luá parte la

serbatorile lor, si se serviá bucurosu de mosiele si casele lor. De aceea ridicá în Foru statue la multi d'în ei dupa mórte, éro la multi chiar pre cându traiá. Cu tóte acestea nici unulu d'în ei nu se aretà insolente, nici nu speculá ceva d'în còte vorbiá sau faceá ellu, precumu suntu deprinsi a face Cesarianii si altii cari stau prin prejurulu imperatoriului.

8. Acestea suntu órecumu in resumptu observatiunile melle asupr'a caracterului lui. Acumu voiu spune un'a câte un'a, celle ce suntu necesarie de amintitu. Sossindu la Rom'a, iertá detoriele atátu cotra cas'a imperiale, còtu si cotra tesaurulu publicu, determinându si unu timpu de siesse-spre-diece anni, de cându si peno cându se se observe acést'a. La diu'a nascerii selle, dede poporulu unu spectaculu gratuitu, si uccisse multe fere, in còtu de ua data picara lei una suta si totu atâtea leóie; impartí prin sferule daruri si in teatru si in circu, barbati-loru in parte, si femeiloru in parte; ba inca impusse ca bàile se fia separate alle femeiloru de alle barbatiloru. In acellu annu, acestea se petrecura; si Eufrate filosofulu muri de buna voia, permittendu-i si Adrianu se bea cicut'a d'în caus'a betranetiei si a bólei.

9. Adrianu, calletorindu d'intr'ua provincia intr'alt'a, essaminându atátu tierrele câtu si orasiele, si inspectându cu de ameruntulu tóte fortaretiele si murii lor, pre unele le mutá in locuri mai opportune, pre altele le desfiintá, ridicându altele pre longa elle, observându si cercetându tóte fora esceptiune, nu numai organisatiunea generale a legiuniloru, adeca arme, machine, fossate, valluri si ingradiri, ci si ceea ce priviá pre fia-care in parte, adeca traiulu, locuintiele si purtarea atátu alle militariloru de rându câtu si alle commendantiloru insii; reformá si indreptá multe abusuri introdusse prin mollitiune, atátu in viuétia câtu si in tinut'a lor. I essercitá la totu feliulu de lupte, si pre unii i remunerá, éro pre altii i mustrá; pre toti i invetiá ce trebuie se faca. Si pentru cá se profite vediendu-lu, ducea pretutindenea ua viuétia severa; mergea pre josu sau callare in tóte pàrtile, si nici ua data nu se suí nici in lectica nici in carru; nu'si acoperí nici ua data capulu, nici de caldura, nici de frigu; ci atátu in ninsorile Galliei câtu si in arsitiele Egiptului, amblá cu capulu gollu. In scurtu, cu fapt'a si cu indemnurile selle, in intrég'a sea domnia, asiá essercitá si discipliná pre militari, in câtu si acumu regulele introdusse de ellu suntu lege pentru armata. Si mai allessu pentru aceste cuvinte, petrecù cea mai mare parte d'în domni'a sea in

pace cu vecinii; căci ei vedindu pregătirile lui, că nu li se face nici ua injuria, si pre longa acestea că mai capeta si bani, nu se resculara nici de cumu. In adeveru, asiá de bine i erá disciplinata armat'a, in cătu cal-larimea a asia numitiloru Batavi trecea cu armele Istrulu innotu; ceea ce vedindu barbarii, remassera uimiti de Romani, peno intr'atáta in cătu pre Adrianu lu luau de arbitru chiar la neintiellegerile d'ntre densii.

10. Construíá teatre si facea jocuri, calletorindu prin orasie, fora pompa imperiale cu tóte acestea; căci nu usá nici ua data de ea afora d'in Rom'a. De si-si onorá patri'a multu, si i dede multe si stralucite privilegie, totu-si nu o visitá. Se dice că erá passionatu de venatoria; căci eu venatoriile 'si rupse clavicul'a (undreau'a gutului), si erá cătu pre aci se remána ciungu de unu pitioru; apoi fundându unu orasiu in Mysi'a, lu numí *Venatórea lui Adrianu* (Adrianotherae). Déro passiunea venatoriei nu lu facea se lasse neimplinita nici un'a d'in detoriile domniei. Ua proba despre passiunea lui pentru venatoria erá si callulu seu Borysthe-ne, cu care i placea mai cu sema se venedie; căci murindu, i facú mormentu, i puse ua stela, si sapá pre ea ua inscriptiune. De asemenea nu e de mirare, déco murindu Plotin'a, cu ajutoriulu cărei-a ajuns la domnia si care avú pentru ellu ua predilectiune mare, ellu o onorá peno ntr'atáta in cătu amblá noa dille in vestiminte negre, i edificá unu templu si compasse imuuri in memori'a ei. La venatóre erá asiá de indemanatecu, in cătu doborí unu mare mistretiu dintr'ua singura da-tatura.

11. Ajungundu in Ellada, se initiá in Mystere. Dupo acést'a trecundu prin Iudea in Egiptu, facú unu sacrificiu umbrei lui Pompeiu, pentru care se dice că a preferitu acestu versu :

«Pentru cellu avntu in temple, ce saracia de mormentu!»

Ellu reedificá monumentulu lui ruinatu; éro in Egyptu fundá ua cetate numita a lui Antinou; căci Antinou erá din Bithyniu, orasiu allu Bithy-niei, pre care noi lu numimu si Claudiopole; fuisse predilectulu lui, si murisse in Egyptu, sau cadiendu in Nilu, precum scrie Adrianu, sau sa-crificatu, precumu este adeverulu; căci Adrianu erá forte curiosu, pre-cumu am spusu, si se serviá de divinatiuni si de magie de totu felliulu. Si asiá de tare onorá pre Antinou, sau d'in dragoste cotra ellu, sau fiindu-cá se omorisse de buna-voia (căci pentru celle ce faceá aveá nevoia

de unu sufletu voluntariu), in câtu asiediã ua colonia in loculu unde suferi acést'a, si o numì dupo numele lui; ba anco i nialtiã statue in totu universulu, cá se dicu asiã, déro mai allesu imagini. In celle d'in urma, Adrianu diceã cà vede insusi ua sté care ar fi a lui Antinou, si ascultã cu placere pre familiarii sei cari i spuneau fabul'a, cà steu'a s'a nascutu d'in sufletulu lui Antinou, si cà atunci s'a ivitu pentru antãi'a ora. Deci pentru acést'a erã luatu in risu, [si pentru-cã sor'a sa Paulin'a murindu, ellu nu i accordã immediatu nici ua onóre].

12. Fundându pre ruinele Jerusalimului ua cetate a sea, pre care o numì Eli'a Capitolin'a, si pre loculu templului lui Dumnedieu nialtiându unu templu lui Joue, dete causa de unu resbellu terribile si care durã multu timpu. Càci Judeii, interritati cà cetatea loru s'a colonisatu cu straini, si cà temple straine s'au ridicatu in ea, se tinura linistiti numai pre câtu Adrianu petrecù in Egyptu si pre câtu se inturnã in Syri'a; numai cà fabricau intr'adinsu reu armele ce li se commendassera, pentru cá se se servésca cu elle dupa ce voru fi refutate de Románi; déro dupo ce se departã imperatoriulu, se revoltara pre fatia. Cu tóte acestea nu cutediau se se mesóre cu Románii in lupta deschissa; déro occupau positiuni favorabili pre-cari le intarira cu subterrane si muri, cá se aiba refugie, cându voru comunicã pre sub pamentu, gaurindu pre d'asupr'a drumurile subterrane, cá se póta priimi aeru si lumina.

13. La inceputu, Románii nu i bagara nici de cumu in séma; déro dupo cè Judea intréga se pusse in miscare, si Judeii d'in tóte pãrtile pamentului se agitau si se adunau, si causara multe relle Romaniloru, atãtu pre ascunsu, câtu si pre fatia, si multi altiã chiaru d'entre straini le veniau intr'ajutoriu d'in dorintia de castigu, si tóta lumea, cá se dicu asiã, se soulã cu acésta ocaziune, abiã atunci Adrianu tramisse asupr'a loru pre cei mai bravi d'in generalii sei, intre cari cellu d'antãiu erã Juliu Severu, pre care lu adusse d'in Britanni'a, unde commendã, in contr'a Judeiloru. Acestu-a nu cutediã nica-eri se se incaiere fatia 'n fatia cu adversarii sei, vediendu multimea si desperarea loru; ci apucându pre fia-care in parte, cu multimea militariloru si a locotenentiloru sei, oprindu-le aprovisionarea si inchidiendu-i, putù, de si mai incetu, déro fora periculu, se-i strivésca, se-le sleiésca puterile si se i distruga.

14. Fórte pucini scapara cu vinéti'a. Cinci-dieci dintre celle mai importante fortaretie alle loru, si noa sute optu-dieci si cinci de sate fórte

renumite fura derimate; cinci sute optu-dieci de mii de barbati fura injunghiate in incursiuni si lupte; (éro numerulu celloru ce perira de fôme, bóle si focu nu s'a pututu afflá); asiá in câtu mai tóta Judea se prefacù in desertu, precumu li se predisese anco mai 'nainte de resbellu. Monumentulu lui Solomon, pentru care ei au ua mare veneratiune, se derimà de sine si cadìu grammada; lupi si hyene multe navalira urlându in orasielè loru. Cu tôte acestea si d'intre Románi perira multi in acestu resbellu; de aceea si Adrianu, scriindu senatului, nu se servi de preambululu ordinariu imperatoriloru : « Déco voi si copiii vostri sunteti sanetosi, bine este; eu si legiunile suntemu sanetosi. » Tramisse pre Severu in Bithyni'a, care aveá nevoia nu de armata, ci de unu gubernatoriu si inspectoriu dreptu, intielleptu si cu autoritate, calitáti pre cari Severu le aveá. In adevèru, ellu condusse si administrà atátu interessele particulare câtu si pre celle publice asiá, in câtu noi chiaru peno asta-di ne adducemu a minte de ellu; [éro senatului si prin sorti se dede Pamphylia in loculu Bithyniei.]

15. Asiá se incheià resbellulu Judeiloru : déro unu altulu d'in partea Albaniloru (cari suntu Massageti) fù suscitatu de cotra Pharasmane, si bantuù tare Medi'a ; éro dupo ce se intinse preste Armeni'a si Capadoci'a, incetà, fiindu-cà pre de ua parte Albanii fura induplecati cu daruri de cotra Vologesu, éro pre de alt'a se temeau de Flaviu Arrianu, gubernatoriulu Capadociei. [Pre solii tramissi de cotra Vologesu si de Iazygi, ai acellui-a cá se accuse pre Pharasmane, éro ai acestoru-a cá se jurò pace, Adrianu i introdusse in senatu; si fiindu insarcinatu de acésta delegatiune se le faca respunsulu, lu scrisse si li lu citi.]

[Pharasmane Iberulu venindu la Rom'a cu femei'a sa, Adrianu i mari statele, si i permisse se sacrifice in Capitoliu ; apoi i ridicà ua statua e-questra in templulu Bellonei si assistà la essercitiulu de arme allu fiului lui si allu altoru Iberi fruntasi.]

16. Adrianu terminà templulu lui Jone Olympianulu d'in Aten'a, in care se ridicà si ua statua a lui, si consecrà intr'insulu unu sierpe addussu d'in Indi'a; celebrà cu pompa mare in vestmentu indigenu serbatorile Dionysiace, ocupându sarcin'a de archonte, functiunea cea mai inalta a orasiului; dede voia Elleniloru se-i edifice unu templu, numitu Panelleniu, si infintià cu acésta ocasiune jocuri, si daruì Elleniloru bani multi, gráu annuale si Cephalaria intrega. Legiferà, intre altele

multe, cá nici unu senatoriu, fia prin ellu, fia prin altulu, se nu iea nimicu in arenda. Dupa ce veni in Rom'a, cându, la unu spectaculu, poporulu i cerù in gur'a mare se liberedia pre unu conductoriu de carre, ellu i respunse in scrissu pre ua tablitia, dicundu : «Nu vi se cuvine, nici voe se cereti de la mine se liberediu pre servulu altui-a, nici stapunului lui ca se fia silitu a face acést'a.»

17. Incepându a se bolnaví, (càci si mai 'nainte i curgea sânge pre nasu, déro atunci debordá fórte tare) se desperà de a mai viuetiúi; si de aceea desemná Romaniloru de Cesare pre Luciu Commodu, cu tóte cà si acestu-a versá sânge; éro pre Servianu si pre Fuscu nepotulu lui, pentru-cà s'au aretatu nemultiamiti de acést'a, i uccisse, unulu fiindu in etate de noa-dieci de anni, cellu altu de optu-spre-diece. Inainte de a fi injunghiatu, Serviana cerù focu, si, themaindu totu-de-ua-data, disse : «Cà nu sum intru nimicu culpabile, voi, Diei, o sciti; éro pentru Adrianu numai atát'a me rogu, cá dorindu se móra, se nu póta.» Si in adeveru, Adrianu viuetiúi mai multu bolnavu, rugându-se adessea se se stinga, adessea voindu se se uccida insu-si. Essista chiaru ua epistola a lui, care aréta tocmai acést'a, câtu de mare reu este, se dorésca cine-vá se móra, si se nu póta. Pre acestu Servianu Adrianu lu crediú cà este demnu de imperiu; cellu pucinu dicundu ua data la unu ospetiu amiciloru sei, se i numésca diece barbati cari se póta domní, dupa ce se opri pucinu, adausse : «Noa asiu dorí se cunoscu; càci unulu, adeca pre Servianu, lu amu».

18. Au essistatu pre atunci si alti barbati dístinsi, dintre cari cei mai illustri fura Turbine si Simile, cari fura onorati si cu statue. Turbine, barbatu fórte priceputu in alle resbellului, care fu si prefectu allu pretoriului, adeca commandante allu militariloru pretoriani, nu se dede nici molitionei nici trufiei, ci viuetiuiá cá unu omu de róndu. Intre altele, petreceá tóta diu'a longa imperatoriu, si adessea ori mergeá la ellu la mediulu noptii, cându unii d'in cei-l-alti incepeau se se culce. De assemenea si Corneliu Frontone, care ocupá in aperarea processeloru prim'a trépta intre Romani, intorcundu-se nóptea tardiu a casa de la ua cina, si affându de la unulu, carui-a i promissesse a lu aperá, cá Adrianu judeca, intrá in tribunalu, asiá cumu erá, in vestminte de cina, si lu salutá servindu-se nu cu formul'a matinale *Xá:ρε* (bucurate), ci cu formul'a

de séra Υγίαις (*Fii sanetosu*)(1). Éro Turbine nu se vediù nici ua data din'a, nici chiaru cându erá bolnavu; ci si lui Adrianu, care lu sfatuiá se siédia linistitu, i disse : «Prefectulu pretoriului trebuie se móra in pi-tióre».

19. Éro Simile, erá mai inaintatu de cátu Turbine si in etate si in demnitate, déro in caracteriu nu erá, dupa parerea mea cellu pucinu, inferiore nici unui-a d'entre cei mai reputati. Acést'a se póte probá cu pucine vorbe. Ua data chiamându-lu Trajanu in intru, pre ellu care erá centurione, inainte de a chiamá pre tribuni, disse : «E rusinosu, Cesare, se stai de vorba cu unu centurione, pre cându tribunii stau afóra». Ellu ocupá fora voi'a sea prefectur'a pretoriana, si, dupa ce o ocupá, se retrasse d'in ea; si indata ce i se priimí demissiunea, petrecú linistitu la tíera restulu de siepte anni ai viuetiei selle, si pre morméntulu seu sapá inscriptiunea urmatóre : «Aici zace Simile, care fu in vietia atóti anni, déro traí siepte anni».

20. Adrianu se consumá d'in caus'a multei curgeri de sânge, dupo care apoi cadiù in idropisia. Éro dupo ce i se intemplá se pérda de ua data si pre Luciu Commodu d'in caus'a sângelui multu si abundante ce versá, convocá pre cei d'ántáiu si mai demni de stima senatori a casa; si culcatu le vorbí in modulu urmatoriu : «Amicii mei, natur'a nu mi a datu se facu unu copillu, déro printr'ua lege voi mi ati datu. Differenti'a intre un'a si alt'a este cá copillulu nascutu se face cumu place Dieiloru, cându pre cellu adoptatu, fia-care si-lu ea dupa placulu seu ; astu-felliu in cátu natur'a adesse ori dà cui-va unu copillu slutu si fora minte, pre cându judecat'a lu face se 'si allega unulu sanetosu la corpu si la minte. De aceea si allessessem la inceputu d'entre toti pre Luciu, care erá asiá cumu nici n'asiu fi pututu dori se am unu copillu nascutu d'in mine; déro fiindu-cá Dieii ni l'au luat, v'am gasitu in loculu lui unu altulu de imperatoriu pre care vi lu dau, nobile, blándu, docile, intielleptu, ne-capabile de a face ceva precipitatu d'in caus'a teneretiei, nici negligentie d'in caus'a betranetiei, conducundu-se dupa legi, care a gubernatu dupa deprinderile stramosiloru nostri, asiá cá nu ignorédia nimicu d'in celle ce privescu domni'a, si apoi póte se se servésca bine de tóte. Vorbescu de Aureliu Antoninu de aci, pre care, de si lu sciu cá este unu barbatu

(1) «Asupr'a intrebuintiării acestoru deosebite formule de salutare, se potu consultá autorii citati in nota, 146 din Reimarus.» E. Gros.

fôrte linistitu si fôrte departe de ua attare dorintia, totu-si credu cã nu ve va refusã nici pre voi nici pre mine, ci va priimí imperiulu chiaru fora voi'a sea».

21. Astu-fellin Antoninu ajunsu imperatoriu; éro fiindu-cã erã fora copii masculini, 'si adoptã pre Commodu, fiulu lui Commodu, si, pre longa acestu-a, pre Marcu Anniu Veru, voindu a desemná pentru mai multu timpu pre cei ce aveau se imperatiésca dupa sine. Acestu Marcu Anniu, numitu mai antãiu Catiliu, erã nepotu allu lui Anniu Veru, care fuisse de trei ori consule si prefectu allu Romei. Adrianu ordinã lui Antoninu se i adopte pre amendo; déro preferi pre Veru d'in causa cã se inrudia cu ellu, d'in caus'a etãtii, si pentru cã aretã dejã ua fire de suf-fletu fôrte tare; pentru care lu si chiamã *Verissimu*, ornãndu-lu cu a-cestu nume dupa intiellessulu vorbeii latine.

22. Adrianu, prin magie si descantece, reussì a se desiertã de ap'a ce avea in corpulu seu, déro nu intardiã a se implea éro-si; si fiindu-cã dá d'in ce in ce in mai reu, si periã ore-cumu pre fia-care di, dorì se móra; cereã adessea veninu si gladiu, déro nimeni nu i dá. Deci, fiindu-cã nu lu ascultã nimeni, cu tóte cã promitteã bani si iertare, tramisse dupa unu barbaru Jazygu, a nume Mastor, captivu, de care se serviã la venatóre, fiindu cã era fôrte tare cutesatoriu, si pre de ua parte amenin-tiãndu-lu éro pre de alt'a promittiendu-i, lu fortiã se i promitta cã lu va uccide. Circumscrise cu ua colóre unu locusioru sub titia, indicatu de mediculù seu Ermogene, pentru-cã, lovitu in acellu locu cumu trebuie, se móra fora dureri. Inse, fiindu-cã nici acést'a nu i reussi (cãci Mastor, temêndu-se de acésta fapta, se retrasse inspaimentatu) se lamentã multu atãtu de bol'a sea, câtu si de lips'a sea de autoritate, de ore ce, asiã cum erã, nu puteã se se uccida pre sine, cu tóte cã puteã inca uccide pre altii. In fine se abtinù de la diet'a essacta, si servindu-se de mancãri si beu-ture necuviintiose bólei selle, muri, dicundu cu glasu tare acésta vorba populare: «Medicii multi au uccisu pre rege».

23. Adrianu viuetinù siesse-dieci si doui de anni, cincì lune si noa-spre-diece dille; si domnì doua-dieci de anni si unu-spre-diece lune. Se immor-mentã chiaru longa riu, aprópe de puntea Eliana; cãci aci 'si preparasse mormêntulu. In adeveru, monumentulu lui Augustu se implusse, si ni-mene nu mai fù pussu intr'insulu. Adrianu erã uritu [de popora, cu tóte cã in alte privintie gubernã bine] d'in caus'a omoruriloru ce comisessse

in primele si ultimele dille alle domniei salle, de ore ce fussesera ne-drepte si impie; cu tóte cà i placea asiá de pucinu se fia omoritoriu, in câtu fiindu offensatu de unii ómeni, ellu crediù indestullatoriu ca se scria in tierrele loru, cà nu i placu. Si déco erá nevoitu a pedepsí cu ver ce pretiu pre cine-va care aveá copii, cellu pucinu usiurá pedepsele in proportiune cu numerulu copiiloru. [Cu tóte acestea senatulu se oppuse multu timpu, nevoindu a i se decerne onorile, si ceréndu cá câti-va, cari commissesera escesse sub ellu si pentru acést'a fussesera onorati, se fia pedepsiti.]

* * *

[Fabiú Juliú, ne sufferindu mollitiunea fiului seu, voi se se arunce in riu.]

*Mice remasitiei d'în Cartea LXX a Istoriei Romane a lui Dione
cu supplementulu lui Xiphilinu.*

SUMMARIULU CAPITULELORU D'ÎN CARTEA LXX

Antoninu Piu urmându prin adoptiune indeplinesce consecratiunea lui Adrianu. c. 1. — Supranumele de Piu se dă lui Antoninu de cotra senatu. (Peno aci Dione). c. 2. — (Xiphilinu): Nu persecuta nici de cumu pre Chrestini: scrupulosu in celle mai mice lucruri: móre betrânu in liniste. c. 3. — Cutremurulu care desolă Bithyni'a, Ellespontulu si mai allestu Cyziculu. c. 4.—(Suidas): Este comparatu cu Num'a: blându si bine voitoriu. c. 5. — Se ocupa cu dreptatea, nu cu marirea imperiului: de aceea barbarii lu facu judecatoriu la neintiellegerile loru c. 6, 7.

SPATIULU DE TIMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Vespasiann
138	891	<i>Camerinu, si Nigru Consuli</i>	I. 10 Jul.
139	892	<i>Antoninu Piu Aug. II-a ora, si Bruttu Presente.</i>	II.
140	893	<i>Antoninu Piu Aug. III-a ora, si Marcu Aureliu, Cesare, II-a ora.</i>	III.
141	894	<i>Marcu Peduceu Syloga Priscinu si Titu Hoeniu Severu.</i>	IV.
142	895	<i>Luciu Cuspiu Rufinu, si Luciu Statiu Quadratu</i>	V.
143	896	<i>Caiu Belliciu Torquatu, si Tiberiu Claudiu Atticu Erode.</i>	VI.
144	897	<i>Avitu, si Maximu.</i>	VII.
145	898	<i>Antoninu Piu Augustu a IV-a ora si Marcu Aureliu Cesare a II-a ora.</i>	VIII.
146	899	<i>Sestu Eruciu Claru a II-a ora, si Cneiu Claudiu Severu.</i>	IX.
147	900	<i>Largu, si Messalinu.</i>	X.
148	901	<i>Luciu Torquatu a III-a ora si Caiu Julianu Vetu.</i>	XI.
149	902	<i>Sergiu Scipione Orfitu, si Quintu No- niu Priscu.</i>	XII.
150	903	<i>Gallicanu si Veter.</i>	XIII.
151	904	<i>Quiutiliu Condianu, si Quintiliu Massimu.</i>	XIV.

152	905	<i>Marcu Aciliu Glabrione, si Marcu Valeriu Homullu.</i>	XV
153	906	<i>Caiu Bruttiiu Presente, si Aulu Juniu Rufinu.</i>	XVI.
154	907	<i>Luciu Eliu Aureliu Commodu, si Titu Sestiu Lateranu</i>	XVII
155	908	<i>Caiu Iuliu Severu, si Marcu Rufinu Sabinianu.</i>	XVIII.
156	909	<i>Marcu Cejoniu Silvanu, si C. Seriu Agurinu.</i>	XIX.
157	910	<i>Barbaru, si Regulu.</i>	XX.
158	911	<i>Tertullu si Sacerdos.</i>	XXI.
159	912	<i>Plautiu Quinctillu, si Statiu Priscu</i>	XXII
160	913	<i>Titu Clodiu Vibiu Varu, si Appiu Anniu Atiliu Bradua.</i>	XXIII.
161	914	<i>Marcu Eliu Aureliu Varu Cesare a III a ora. si Luciu Eliu Aureliu Commodu a II-a ora</i>	† 7 Martiu.

1. Trebuie se scimu cã domni'a lui Antoninu Piu nu se gasesce in esemplarele lui Dione, pentru-cã, precumu se vede, testulu lui a patitu ceva; asiã in cãtu mai tóta istori'a lui nu se cunnósce, afora numai de aceea cã Luciu Commodu, pre care lu adoptasse Adrianu, murindu inaintea lui Adrianu, Antoninu fu adoptatu de cotra acellu-a, si ajunse imperatoriu; precumu si cã nevoindu senatulu se accorde onorile eroice lui Adrianu, dupa mórte, d'in caus'a omorurilor a cãtoru-va barbati illustri, Antoninu le tinù unu discursu lungu intreruptu de lacrimi si suspine, si in fine disse: «Attunci nici eu nu voi mai domni' preste voi, déco acellu-a v'a fostu reu, uritu si dusimann; cãci neaperatu veti desface tóte cãte le a facutu ellu, intre care este si adoptiunea mea.» Audindu acestea senatulu, atãtu d'in respectu pentru acestu barbatu, cãtu si de tém'a militariloru, accordã lui Adrianu onorile.

2. Numai acestea s'au pastratu despre Antoninu in Dione, si cã senatulu lu supranumi Augustu si Piu d'in acésta cauza. La inceputulu domniei selle, multi insi fiindu-cã erau accusati, ba inca unii ceruti a nume se fia pedepsiti, ellu nu pedepsi pre nimeni, dicundu : «Nu trebuie se-mi incepu domni'a cu assemenea fapte.» De assemenea nu s'au pastratu nici primele evenimente d'in istori'a lui Luciu Veru, urmatoriulu lui Antoninu, adeca cãte facù pentru Luciu fiiulu lui Commodu, pre care Marcu lu luã de ginere, nici faptele vitejesci alle acestui-a in resbellulu contr'a lui Vologesu, fiindu tramissu de soceru-sen. De aceea voi vorbi pre scurtu

despre aceste evenimente, ceea ce amu cullessu d'in celle-l-alte cărți; apoi voui reluá sirulu narratiunei lui Dione.

3. Toti recunnoscu cá Antoninu a fostu bunu si virtuosu, neasuprindu pre nici unulu din cei-l-alti suppusi, nepersecutându nici pre Chrestini, ci d'in contr'a dându-le multu respectu si adaugundu la stim'a cu care Adrianu onorá pre Chrestini, cáci Eusebiu d'in Pamphili'a citédia, in Istori'a sea Ecclesiastica, ua epistola a lui Adrianu in care ellu se aréta amenintiându aspru pre cei ce voru superá intru cevá sau voru accusá pre Chrestini, si jurându pre Ercule cá 'si voru luá pedéps'a. Se dice cá Antoninu erá applicatu la cercetári minutióse, si nici chiaru in lucruri mici sau accesorie nu lassá la ua parte essactitatea, pentru care glumetií lu numiau taia-Kymen. Quadratu dice cá Antoninu muri betránu, si cá mórtea lui fu fórte dulce si assemenea cellui mai linistitu somnu.

4. Pre timpulu lui Antoninu se dice cá s'a intemplatu si unu cutremuru infricosiatu prin pàrtile Bithyniei si alle Ellespontului, de care suferira tare si se derimara cu totulu multe cetáti, déro mai cu séma Cyziculu, allu càruia templu, cellu mai mare si mai frumosu d'in tóte templele, se surpá; columnele lui erau de ua grossime de patru stânjini, de ua inaltime de cinci-dieci de coti, fia-care d'in câte ua singura pétra; si tóte celle-l-alte pàrti d'in ellu demne mai multu de admiratiune de câtu de lauda. Éro in intrulu continentelui, despícându-se vêrfulu unui munte, spunu c'a reversatu apa marina, si spum'a unei mări limpede si transparente spulberata a ajunsu departe pre uscatu. Atât'a am avutu a spune acumu despre Antoninu. Ellu domnì doua-dieci si patru de anni.

Fragmente d'in Dione, [sau mai bine d'in Eutropiu, sau d'in Ioanne de la Antiochi'a] estrasse d'in Suidas.

5. Antoninu fú unu imperatoriu fórte bunu, si cu deosebire demnu de a fi comparatu cu Num'a in assemenarea domniei loru, precumu Traianu se parú fórte aprópe de Romulu; cáci Antoninu 'si petrecú viueti'a particularia in modulu cellu mai bunu si mai onorabile, éro in domnia parú si mai bunu si mai intielleptu; cotra nimeni nu se aretà nici aspru, nici îngómfatu, ci cotra toti blându si affabile.

6. In cestiunile belice, cautându mai multu glori'a dreptátií, de câtu a castigului, preferiá se padiésca neattinse hotarele domniei, de câtu se le intinda in marime. Pusse in capulu administratiunei affaceriloru publice barbati cari se occupau câtu se póte de multu cu dreptulu, recompensându

pre magistratii buni cu onori d'in partea sea, éro pre cei rei departându-i fora asprime de la directiunea affaceriloru publice.

7. De aceea érá admiratu nu numai de indigeni, ci si de straini; asiá in câtu unii d'entre barbarii vecini, depunendu armele, se addressau la imperatoriu, pentru cá se le curme certele prin sentintiele selle. Antoninu care, in viuéti'a sea privata castigasse ua mare multime de bani, cându ajunse la domnia, cheltuì starea sea propria in daruri la militari si amici; éro tesaurului publicu i lassà ua mare summa de totu feliulu de avutie.

*Excerpte d'in Cartea LXXI a Istoriei Romane a lui Dione, de
Ioanne Xiphilinu*

Se intercalédia fragmentele întregi ale lui Dione, cari s'au pututu afla.

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXXI

Imperatoriu lu Marcu 'si iea de sociu pre Veru: i incredintiedia resbellulu Parthicu. c. 1-2. — Resbellele cu Jazygii, Marcomanii. Germanii. c. 3. si 5. — Despre resbellulu egyptiacu allu Bucoliloru. c. 4. — Staruinti'a lui Marcu in administra-rea dreptatii. c. 6. — Jazygii invinsi. c. 7. — Quadii batuti de Romani cu ajuto-riulu unei ploie tramissa de providenti'a divina. c. 8 si 10. — Despre legi-nea Mitilena Fulminatrice, Xiphilinu. c. 9. — Cumu venira la Imperatoriu de-legati d'in partea mai multoru barbari, Quadi, Astingi, Jazygi, Marcomani, Na-risti. c. 11-21. — Rescol'a lui Cassiu si a Syriei. c. 22-26. — Cumu Cassiu este ucissu impreuna cu fiulu seu. c. 27. — Clementi'a lui Marcu cotra partebii lui Cassiu: Mortea si onorile Faustinei. c. 28-31. — Intorcerea si liberalitatea lui Marcu. c. 32. — Batte in unire cu fiulu seu Commodu pre Scythi: insu-si more. c. 33. — Laud'a lui Marcu. 34. 35.

SPATIULU DE TIMPU.

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Marcu
161	914	<i>Marcu Eliu Aureliu Veru Cesare a III-a ora, si Luciu Eliu Aureliu Commodu, II Consuli.</i>	I 7 Martiu,
162	915	<i>Juniu Rusticu, si Vettiu Aquilinu.</i>	II
163	916	<i>Luciu Elianu, si Pastore.</i>	III
164	917	<i>Marcu Pompeju Macrinu, si Paulu Juventiu Celsu.</i>	IV
165	918	<i>Luciu Arriu Pudente, si Marcu Gaviu Orfitu.</i>	V
166	919	<i>Quintu Serviliu Pudente, si Luciu Fufidiu Pollione.</i>	VI
167	920	<i>Luciu Aureliu Veru Aug., III-a ora, si Quadratu.</i>	VII
168	921	<i>Titu Juniu Montanu, si Luciu Vettiu Paulu</i>	VIII
169	922	<i>Quintu Sosiu Priscu, si Paul Celiu Apollinare.</i>	IX
170	923	<i>Marcu Corneliu Cethegu, si Caiu Eruciu Claru.</i>	X

171	924	Luciu Septimiu Severu II-a ora, si Luciu Alfidiu Erennianu.	XI
172	925	Massimu si Orfitu.	XII
173	926	Marcu Aureliu Severu II-a ora, si Titu Claudiu Pompejanu.	XIII
174	927	Gallu, si Flacu.	XIV
175	928	Pisone si Juliamu.	XV
176	929	Pollione II-a ora, si Apru II-a ora.	XVI
177	930	Luciu Aureliu Commodu Aug., si Quinctiliu.	XVII
178	931	Rufu, si Orfitu	XVIII
179	932	Commodu Aug II a ora, si Titu Anniu Aureliu Veru. II-a ora	XIX
180	933	Luciu Fulviu Brutiu Presente, II-a ora, si Sestu Quinctiliu Condianu.	XX † Martiu.

1. Marcu Antoninu, dupa ce se suî pre tronulu repausatului Antoninu care lu adoptasse, 'si luà indata de collegu la imperiu pre Luciu Veru, fiulu lui Luciu Commodu, cãci ellu erã slabu de corpu, si se ocupã multu cu studiulu. Se dice, in adeveru, cã si pre cãndu erã imperatoriu, nu se rusinã nici nu hesitã de a frequentã cursulu professoriului, ei se apropiã chiaru de Sestu, unu filosofu d'in Beoti'a, si nu se sfiã de a se duce se asculte lectiunile de retorica alle lui Ermogene; pre lungu acest'a, erã inclinatulu multu spre doctrinele scõlei stoice. Luciu in sa erã in putere si mai teneru, si mai aptu pentru carier'a militaria. De aceea Marcu facundu-'silu ginere pentru fi'a sea Lucilla, lu tramisse la resbellu contr'a Parthiloru.

2. Cãci Vologesu incepusse resbellu, si apucãndu de pretutindenea tãta legiunea Romãna comandata de Severianu in Elegi'a, ua cetate a Armeniei, trasse cu sagette asupr'a commendantiloru si i uccisse; apoi porni cu ua armata mare si infricosiata asupr'a orasielor Syriei. Deci, Luciu, venindu la Antiochi'a, si adunãndu fãrte multa òste, si avendu sub sine pre cei mai bravi commendanti, ellu insu-si se asiediã in orasiu, punẽdu tãte in ordine, si stringundu preparativele pentru resbellu; ero lui Cassiu i incredintiã espeditiunile. Acestu-a intempinã vitejesce ataculu lui Vologesu, care, delassatu de aliati, fu urmaritu in retragere. Cassiu lu a-lungã pena la Seluci'a si Ctesifonte, distrusse cu focu Seluci'a, si derimã palatiulu regale allu lui Vologesu d'in Ctesifonte; dero la intãrcere perdũ fãrte multi militari de fãme si bõla; cu tãte acestea se intãrse in Syri'a cu restulu armatei. Luciu se insuperbi de aceste successe si se semetã tare; in sa tocmai culmea prosperitãtii selle nu i fu spre bine; cãci se dica

cà dupa acést'a conspirându chiaru contr'a socru-seu Marcu, perì de veninu, înainte de a face cevá.

3. Intre acestea Marcu facù pre Cassiu gubernatoriu preste tóta Asi'a; ellu se luptà timpu indelungatu si, ca se dicu asiá, tota viuéti'a contr'a barbariloru de la Istru, Jazygiloru si Marcomániloru, cându contr'a unoru-a cându contr'a altoru-a, allegundu-si Panoni'a cá centru de operatiune. Multi Celti de preste Renu inaintara peno in Itali'a si facura multe stricatiuni Romaniloru; Marcu essindu-le innainte, le oppuse pre locotenentii Pompejanu si Pertinace. Pertinace, care mai in urma ajunse imperatoriu, esì invingutoriu. Intre mortii barbariloru, se aflara si cadavre de femei armate. Cu tóte cà lupt'a fu forte crâncena si victori'a stralucita, totu-si imperatoriulu nu dede militariloru banii ce i cerura, dicundu-le numai cà «ce voru priimí mai multu preste usulu stabilitu, acea summa o voru stórcé d'in sângele parintiloru si rudeloru loru; càci despre imperiu numai Dumnedieu póte decide.» Ellu i guberná cu atâta prudentia si energia, in câtu de si se aflá in asiá de mari si asiá de multe resbelle, nu facù nimicu preste cuviintia nici d'in lingusire nici de frica. Marcomanii fiindu norociti intr'o lupta, si uciendu pre prefectulu Macrinu Vindice, ellu inaltia acestui-a trei statue; dupa ce-i imfrânse, luà supranumele de Germanicu; càci noi numimu Germani pre cei-ce locuiescu in tinuturile septentrionali.

4. Asiá numitii Bacoli d'in Egyptu resculându-se, si atragundu in partea loru si pre cei-l-alti Egypteni sub unu preotu a nume Isidoru, dupa ce insiellara prin vestminte femeiesci pre centurionele Romaniloru, prefacundu-se cà suntu femei alle Bucoliloru, (1) cari veniau se i dee auru pentru barbatii loru, lu taiara pre cându se apropià de ei; si sacrificându pre unu militariu ce erá cu ellu, jurara pe intestinele lui, si le mancara. Isidoru erá cellu d'ântâiu in barbatia d'intre contimpuranii sei. Pre urma, Bucolii invingundu pre Romani, erau câtu pre aci se apuce Alessandri'a, déco Cassiu, tramissu d'in Syri'a asup'r'a loru, nu s'ar fi servitu de curse pentru ca se desfaca concordi'a d'intre ei, si se i desbine pre unii de altii, (càci nu cutedià (2) se se incaiere cu toti grammada d'in

(1) «Femeile Bucoliloru traiau cu ei in barce (cf. Eliodoru, Ethiopice, 1, 2) unde nasceau copii pre cari i nutriau cu lapte si pesce friptu la sóre.» V. Baissé.

(2) Cu Bekker, Xylander si Dindorf citimu ἐθαύρησε, in contr'a editiunei Tauchnitz: ἐθαύρησαν.

caus'a desperării si multimei loru). Numai asiá stemperà pre resculati.

5. In resbellulu lui Marcu contr'a Germaniloru, (càci si acestea sunt demne de amintire), unu june captivu càru'i'a ellu i adressá ua întrebare i disse : «Nu ti potu respunde de frigu; de aceea déco vrei se affi cevá, ordona se mi se dea ua hainutia (déco ai)». Unu militariu fiindu de sentinela pre malulu Istrului, si audindu de cea-l-alta parte a riului unu strigatu de militari prinsi, trecù indata in notu asiá cumu erá, si, dupo ce i deslegá, se întorse. Marcu aveá de prefectu allu pretoriului pre Rufu Basseu, bravu de altmíntrelea, déro fora instructiune d'in caus'a viuetiei selle tierranesci, si pentru-cà traisse cei d'ântâiu anni ai viuetiei in saracia. [De aceea nici nu intrasse de buna voia in armata, si nici Marcu nu vorbiá de lucruri serióse cu ellu.] Ua data, ore cine lu prinse taiându vitia pre unu arbore, si fiindu-cà nu se cobori indata la prim'a ordine, lu injurà, si i disse : «Ci dàte josu, mài prefecte allu pretoriului». Ellu i vorbí asiá ca unui omu si mundru si umilitu; déro fortun'a i dede in urma acestu titlu.

6. Imperatoriulu, de câte ori nu erá ocupatu cu resbellulu, judecá, si da ordine se se mesóre oratoriloru fórte multa apa; se ocupá pre largu cu ascultàrile si întrebàrile, pentru cá se lamurésca unu procesu de tóte pàrtile; si astu-fellu adessea consecrá acellui-a-si procesu unu-spre-diece si doa-spre-diece dille; une ori judecá chiaru nóptea. Càci erá iubitoriu de lucru si se ocupá cu scrupulositate de tóte detoriele domniei; nu tractá nimicu cu usiurintia, nici cându vorbiá nici cându seriá, nici cându lucrá, ci adessea ori perdeá dille întregi cu cellu mai neinsemnatu obiectu, judecându nedemnu de unu imperatoriu se faca cevá da 'n fug'a; càci credeá cà de ar trece cu vederea cellu mai micu lucru, acést'a i va adduce defaima asupr'a tutoru celloru alte acte alle selle. Cu tóte acestea erá asiá de slabu de corpu, in càtu la inceputu nu sufferiá nici chiar frigulu, si, mai 'nainte de a vorbí militariloru, deja adunati conformu ordinei selle, se retrageá, si in totu de un'a luá pré pucina mancare, si acést'a, nóptea; càci nici ua data, diu'a nu mancá altu cevá, de càtu medicin'a numita theriacu. Luá acestu medicamentu nu pentru-cà se temea de cevá, ci pentru-cà era slabu de stomachu si de peptu; si se dice cà cu mediloculu acestu-a putu se resiste celloru alte infirmitàti, precumu s' acesteí slabitiuni.

7. Romanii invinsera attunci pre Jazygi mai antâiu pre uscatu, ér

mai in urma si pre riu. Nu dicu cã s'a facutu ver ua lupta navale, ci cã urmarindu-i in fug'a loru preste Istru care era inghiatiatu, se battura acolo ca pre uscatu. Cãci Jazygii, simtindu-se urmariti, sustinura ataculu Romaniloru, sperãndu cã i voru invinge usioru, ca pre unii ce nu erau deprinsi cu ghiati'a; si unii navalira asupr'a loru din fatia, éro altii i atacara d'in cósta callãri; cãci caii loru erau invetiati si allergau cu securantia pre unu assemenea locu. Éro Romanii vediendu acést'a, nu se spariara, ci stringundu-se la ua-l-alta, si dãndu peptu cu toti adversarii de ua data, cei mai multi 'si pussera scuturile josu, si apesãndu cu cãte unu pitioru pre elle, ca se nu aluneca, priimira naval'a barbariloru; si apucãndu-se unii de frêne, altii de scuturi si de lance, i trageau la ei; apoi incaierãndu-se, trantiau si ómeni si cai; cãci, nefiindu in stare se resiste violentiei, nu se puteau oprí de a aluneca. Ce e dreptu, alunecau si Romanii; insa déco picã ver unulu d'in ei pre spate, tragea cu sine pre adversariulu seu, apoi cu pitioarele lu arunca in apoi, ca la lupta, si astu-felliu remanea d'asupra lui; éro déco cadea pre gura, apucã cu gur'a pre adversariulu cadiutu inaintea lui; cãci barbarii fiindu ne deprinsi cu assemenea lupte si mai usioru armati, nu erau in stare se resiste; asia in cãtu d'in multi ce erau pucini scapara.

8. Marcu addusse la ascultare pre Marcomani si pre Jazygi dupa multe si mari lupte si pericole. Ellu mai purtà unu resbellu mare contr'a asia numitloru Quadi, in care avú fericirea de a repurta ua victoria neasceptata sau mai bine i fu daruita de Dumnedieu; cãci puterea divina mantui pre Romani in modulu cellu mai neãseptatu de pericolulu luptei. In adevuru, Romanii, incunjurati de Quadi in nisce locuri favorabile acestoru-a, se luptau vitejese cu scuturile strinse; barbarii contenescu lupt'a, sperãndu cã i voru face lesne se capituledie d'in caus'a arsitiei si a secetei, si ocupãndu tóte locurile de prin prejuru, le intarira, ca se nu póta lua de nica-eri apa; cãci erau superiori la numeru. Deci, pre cãndu Romanii se aflau in totu felliu de strimtorãri, atãtu d'in caus'a ostenelei si a raneloru, cãtu si d'in caus'a arsitiei sórelui si a secetei si nu puteau prin urmare nici se se lupte nici se se retraga, ci stau in linia de bataia la locurile loru, prajiti de arsitia, nori desi se grammadira de ua data, si ploia multa se versà nu fora ajutoriulu divinu; cãci, se dice, cã Arnuphis, unu magu egyptianu, care insotia pre Marcu, in vocã

cu descântecele lui, între alte genie, mai allessu pre Mercuriu aerianulu, si cã prin ellu attrassè torrentele de ploia.

9. Asiã vorbesce Dione despre acestu evenimentu. Dero se pare cã minte, ori cu voia ori fora de voia. Eu crediu cã mai multu cu voia. Si cumu nu? Ellu nu ignorã regimentulu numitu in specie Fulgeratoriulu, (cãci in catalogulu celloru alti amintesce si de ellu), care se supranumì asia d'in nici ua alta cauza (cãci nu se citedia alt'a) de cãtu dupa incidentele d'in acestu resbellu, care attunci fu caus'a mantuirei Romanilor, si a perirei barbariloru; ero nu magulu Arnuphis; cãci nici istori'a nu spune cã Marcu ar fi avutu predilectiune pentru societãtile si descãntecele magiloru. Eata ce voiescu se dicu: Marcu avea unu regimentu (Romanii numescu regimentulu (1) legiune) de militari d'in Mitilene. Toti acestia erau adoratori ai lui Christu. Deci in lupt'a aceea venindu prefectulu pretoriului la Marcu, care nu sciã ce se faca in acea imprejurare, si se temea pentru armat'a intrãga, se dice cã i a spusu cã nu este nimicu pe care asia numitii Chrestini se nu lu pota obtinè prin rugatiunile loru, si cã între ei se afflã d'in intemplare ua legiune intrãga de acãsta secta. Deci audindu Marcu acestea, i invitã se se rãge Dunnedieului loru; ero Dunnedieu ascultã indata de rugatiunile loru, si lovì pre inimici cu fulgeru, ero pre Romani i mangaiã cu unu torrentu de plõia. Marcu, tare uimitu de acest'a, onorã pre Chrestini printr'unu edictu, si dede acestei legiuni supranumele de Fulgeratoriu. Se dice cã essiste si ua epistola a lui Marcu in acãsta privintia. Anse pagãnii, de si sciu si marturisescu insii cã acãsta legiune se chiama Fulgeratoriulu, totu-si nu spunu caus'a acestui supranume.

10. Mai adauge Dione, cã pre cãndu incepusse a cadeã plõia, toti se întõrsera cu fati'a 'n susu, si o prindeau in gure; in urma, unii intin-diendu scuturile, ero altii cascele, beura cu gur'a cascata, si dederã si cailor se bea; si fiindu-cã navalira si barbarii asupr'a loru, beau si se batteau de ua data; ba inca unii fiindu raniti, sorbeau de ua data cu sângele ce le curgeã in casce si ap'a. Si ar fi patitu unu mare reu de la ini-

(1) Lips'a de unu termen u care se traduca espressiunea ellena ταγμα, m'a facutu se recurgu la unu cuventu impropriu. In adeveru, regimentele nãstre nu offeru nici ua asemenare cu legiunile Romane, cãci pre cãndu regimentulu cuprinde numai unu felliu de militari, s. es. regimentu de venatori, de artilleria, etc. legiunea romana era ua armata completa, coprindiendu tãte felliriile de armate.

micii ce-i amenintiau, de ore ce cei mai multi erau ocupati cu beutulu, de n'ar fi cadiutu asupr'a inimiciloru ua grindina terribile si nu pucine trasnete. Se puteá vedé déro in acellu-a-si locu apa si focu de ua data cadiendu d'in ceru; si unii se recoriau si beau, éra altii ardeau si muriau. Foculu nici nu se attingeá de Románi, ci si déca cumu-va i attingeá, indata se stingeá; barbariloru áanse, nici ploia'a nu le folosiá, ci atitiá mai multu flacarile care-i ardeau, cá oliulu, si, plouati, cautau apa. Unii se raniau ei singuri, cá cum ar fi voitu se stinga foculu cu sânge, éro altii alergau la Romani, pentru-cá numai ei aveau apa mantuitóre. In fine lui Maréu i se facu mila de ei; si se proclamá de cotra militari imperatoriu de a sieptea óra. De si nu erá deprinsu a priimi asemenea onori, inainte de a i se votá de cotra senatu, totu-si acceptá acestu titlu, cá si cumu l'ar fi capetatu de la Dumnedieu, si scrisse despre acést'a senatului. Intre acestea Faustin'a fu supranumita Muma a Castreloru.

11. [Marcu Antoninu remasse in Pannoni'a cá se tractedie cu deputatiunile barbariloru; cáci multi venira atunci la ellu, unii pre cari i conduceá Battariu, unu copillu de 12 anni, promittiendu-i alliantia, capetara bani si respinsera pre Tarbu, unu principe vecinu cu ei, care intrase in Daci'a si cerea bani amenintiádu cu resbellu, de nu va capetá; altii ceréndu pace, precumu Quadii, pre care o dobendira, cu conditiune de a se desface de Marcomani, si pentru cá dederá cai si vacce multe, si promisera cá voru inapoiá pre toti fugarii si pre captivi, mai antáiu, peno la trei-spre-diece mii, éro mai in urma si pre cei-l-alti. Cu tóte acestea nu avura permissiunea de a se intalni in târguri, pentru cá nu cum-va Marcomanii si Iazygii, pre cari jurassera cá nici nu-i voru priimi nici i voru lassá se tréca prin tiérr'a loru, se nu se amestece cu ei, si, fiindu-cá si ei erau Quadi, se nu spionedie pre Románi, si se nu-si targuiesca celle necesarie. Deci acesti-a venira la Marcu, si alti cáti-va 'si tramissera deputatiuni cá se se suppuna, unii dupa semintie, altii dupa provincie. Ua parte d'in ei furá priimiti in armata, si tramissi unii intr'ua parte altii intr'alt'a, precumu si d'intre captivi si transfugi cei ce puteau servi; éro alta parte capetara paméntu, unii in Daci'a, altii in Pannoni'a, altii in Mysi'a si Germani'a, si chiaru in Itali'a. Cáti-va din ei cari locuiau in Ravenn'a se resculara, ba inca se incummetara a ocupá cetatea. De aceea imperatoriulu nu mai introdusse in Itali'a pre nici unulu din barbari; ci ánea colonisá in alte párti pre cei veniti de mai 'nainte.]

12. [Astingii, sub conducerea lui Rhaos și Rhaptos, venira se locuiască în Daci'a cu speranți'a că voru luá bani și pamentu pentru aliantii'a loru ; déro necapetându nimicu, 'și lassara femeile și copiii la Clemente, cá se ocupe cu armele tiérr'a Custobociloru ; și cu tóte că i invinsera, totu-si nu infestau mai pucinu Daci'a. Éro Dacringii temându-se, cá nu cum-va Clemente, inspaimentatu, se nu-i introduca în tiérr'a pre care o locuiau ei, i atacara pre neasceptate, și i battura asiá de tare în câtu Astingii nu mai comissera nici ua ostilitate asupr'a Romániloru, ci rugara multu pre Marcu se le dee bani și pamêntu, cu conditiune de a face reu celloru ce se luptau atunci cu ellu. Acesti-a implinira ua parte d'in promissiumile loru. Cotinii áncă i propussera conditiuni analoge ; déro prindiendu pre Tarruntenu Paternu, care tineá în man'a sea epistolele latine alle imperatoriului, cá cumu ar fi avutu de gându se pornească cu ellu asupr'a Marcomaniloru, nu numai că nu facura acést'a, ci áncă 'lu maltractara cumplitu, și dupa acea 'lu uccissera].

13. [Iazygii áncă tramissera deputati la Marcu, rugându-lu de pace, déro nu obtinura nimicu ; căci Marcu sciindu că acestu poporu este necredintiosu, și pre lunga acesteá mai fiindu insiellatu și de Quadi, vói se o curme uadata cu ei. În adeveru, Quadii nu numai că dedessera atunci ajutoriu Iazygiloru, déro áncă priimissera mai 'nainte pre Marcomanii armati, cari fugiau în tiérr'a loru de còte ori erau invinsi ; nu facura nimicu d'in câte se invoira, nici nu dederá inapoi pre toti captivii, ci numai pre câti-va, și acesti-a d'in numerulu celloru ce nu erau buni nici de vendiare, nici de ver unu serviciu. Déca cum-va inapoiâu câti-va din cei vigurosi, atunci tineau acasa pre rudele loru, pentru cá se fuga si elle dupa dinsi. Apoi alungându pre regele loru Furtiu, 'și pusera de la sine rege pre Ariogesu ; de aceea imperatoriulu nici nu le confirmá pre acellu-a, de si se facusse printr'unu usu allu loru, nici nu reinnoi tractatulu de pace, cu tóte că promissera că voru inapoiá cinci-dieci de mii de captivi.]

14. [Asia de tare se superasse Marcu pre Ariogesu, în câtu publicá că acellu-a care 'lu va adduce viu va priimí ua mie de aurei (1) éro cellu ce

(1) Aureus, numitu și *nummus aureus* sau *denarius aureus* ; denariu de aur care valora 22 lei 10 bani ; déro valorea sea intrinseca comparata cu monet'a de aur actuala, ar fi de 16 lei 65 bani. (Plin. *H. N.* XXXIII, 13; Suet. *Cal.* 41; *Dom.* 8; Hassey, *On Aucient Weights and Money.* — A. Rich. — Dupa E. Gros (Vol. X' p. 276, în nota 62), aureulu pretuia 25 dráchme sau 100 sesterti, aproape 20 fr. 38 centesime francese.

omorindu-lu, i va aretá capulu, cincii sute; de si in totu de un'a tractá cu umanitate chiaru pre cei mai inliersiunati inimici ai sei, si de si nu ucisse pre satrapulu Teridate care se resculassa in Armeni'a, junghiasse pre regele Eniochiloru, si ridicasse gladiulu asupr'a lui Veru care lu mustrá pentru aceste fapte, ci numai lu relegá in Britani'a. Cu tote acestea, dupa ce lu prinse, nu i facù nici unu reu, ci lu tramisse la Alessandri'a.]

15. [Marcomanii tramittiendu la dènsulu delegati se-i spuna cà, de si cu greu si anevoia, déro in fine, au implinitu conditiunile ce li se impusessera, ellu le lassà jumetate d'in tierr'a marginasia cu a loru, cu conditiune cà se se stabilesca la trei-dieci si optu de stadie departe de Istru; ellu le insemnà locurile si dillele de commertiu cu noi (càci mai 'nainte nu erau determinate) si schimbà cu ei captivii.]

16. [Jazygii, strimtorati, venira la invoiéla, rugându insu-si Zanticu pre Antoninu. Mai 'nainte legassera pre Bandaspu allu doilea rege allu loru, fiadu-cà tramisessè deputati de pace acestui imperatoriu. Attunci ânsa toti fruntasii venira d'impreuna cu Zanticu, si se invoira cu acelea-si conditiuni cà si Quadii si Marcomanii, cu deosebire numai cà Antoninu voi cà ei se se stabilésca la ua distantia indoitu mai departata de Istru. In adeveru, imperatoriulu voiá se si estermine de totu; càci atâtu forti'a loru câtu si reulu ce facussera Romániloru se invederá d'in faptulu cà inapoiara ua suta de mii de captivi, cu tóte cà multi fusessera venduti, multi murissera, éro multi fugissera, si i offerira in data cincii mii de calari cà alliati, dintre cari cincii mii si cincii sute i tramisse in Britani'a].

17. [Rescol'a lui Cassiu si a Syriei constrinse pre Marcu Antoninu se convina cu Jazygii si fora voi'a sea; càci asiá de tare lu impresionà acésta scire, in câtu nici nu scrisse senatului despre conditiunile si motivele pentru cari se impacà cu ei, dupa cumu faceá in alte casuri.]

18. [Jazygii tramissera ua deputatiune si cerura se li se ierte câte-va d'in conditiunile cu cari se invoissera; li se facura óre-cari concessiuni, pentru ca se nu-i instrainedie cu totulu. Cu tóte acestea nici ei, nici Burrhii nu voira se se alliedie cu Romanii, peno ce nu voru priimí garantie de la Marcu, cà va sustiné resbellulu peno in celle d'in urma; càci se temeau cà nu cumu-va, impacându-se cu Quadii, cà mai 'nainte, se i espuna la unu resbellu cu vecinii.]

19. [Marcu priimiá pre deputatii popóreloru, déro nu pre toti in a-celle-asi conditiuni, ci dupa cumu fia-cari erau demni de a avé sau drep-

tulu de cetatiană, sau ua scutire, sau ua iertare perpetua sau timpurale de tribut, sau ua pensiune perpetua; si fiindu-că Jazygii i se facussera forte folositori, ellu le iertă multe d'in conditionile impuse, sau mai bine pre tôte, afora de celle ce se attingeau de intruniri si de commerciu, precumu si de oprirea de a se servi de propriete loru barce si de a intra in insulele Istrului; le permisse se faca commerciu cu Roxolanii prin Dacia, de câte ori i va tolera gubernatoriulu acestei provincie.]

20. [Quadrii si Marcomanii tramissera soli la Marcu, ca se se plânga că doua-dieci de mii de militari, cari se aflau in cetăti, nu i lassau nici se si pasca vitele, nici se lucrede pamântulu, nici se faca altu ceva in securantia, ci priimiau fugari de la ei si captivi de ai loru, cu tôte că si chiaru ei nu traiau de totu reu, pentru că aveau si bari, si tôte celle necesarie cu indestullare. De aceea Quadrii neputându sufferi intaririle ce se ridicau in contr'a loru, cercara a emigră cu totii in tierr'a Semnoniloru. Déro Antoninu, aflându de mai 'nainte de intentiunea loru, inchisse tôte drumurile si i impedeacă de a trăce. Astu-fellu ellu nu doria se le cuprinda tierr'a ei se pedepséca pre ómenii sei.]

21. [Naristii, aflându-se in strimtorare, trecura in numeru de trei mii, si capetara pamânturi pre territoriulu nostru.]

22. Pertinace obtinându pentru vitejiele selle consulatulu, totu-si se gassira căti-va cari, indignându-se pentru-că se trageă d'in familia obscura, i applicau acestu versu d'in tragedia :

Lata ce face nefericitulu resbeitu,

nesciindu că va ajunge si imperatoriu. Déro resculându-se Cassiu in Syri'a, Marcu se spaimentă fórte tare, si tramisse contr'a lui d'in Rom'a pre fiulu seu Commodu, care ajunsese acumu in etatea pubertătii. Éro Cassiu eră Syrianu din orasiulu Cyrrhu (1), barbatu cu mari talente, si asia cumu ar fi doritu cine-va se aiba unu imperatoriu; afara numai că eră fiulu unui ore-care Eliodoru, care ajunsese prefectu allu Egyptului numai prin cumnoscinti'a sea de retoria. Anse acésta errórc o commisse, amagitu de Faustin'a; căci acést'a, (care eră fii'a lui Antoninu Piulu) aszeptându d'in di in di se móra barbatu-seu care eră bolnavitosu, se teméă că nu cumu-va trecundu domni'a la unu altulu (pentru-că Commodu

(1) In tinutul Cyrrhestica d'in partea de media-nopte a Syriei, la pótele u. nei ramure d'in muntele Amanu. — Vedi Kiepert, *Atlas Antiquus*, Tabula IV.

erá teneru si de unu caracteriu fórte simplu), se nu remana ua simpla particularia; si de aceea induplecà in secretu pre Cassiu se se pregatésca, pentru casulu de a se intempla ceva lui Antoninu, se o iea si pre ea si imperati'a.

23. Pre cându Cassiu meditá aceste planuri, i veni scire cà Marcu a muritu, (pentru-cà in asemenea imprejuràri omului i place se cobésca a reu) si indata, fora se astepte confirmarea ei, 'si manifestà dorinti'a de domnia, prefacundu-se cà ar fi fostu allessu si de militarii ce se afflau attunci in Pannoni'a; si, de si preste pucinu afflà adevverulu, totu-si, fiind cà se revoltasse ua data, nu-si schimbà hotarirea, ci in scurtu timpu, attrasse in partea sea pre popórele de dincóce de Tauru, si se preparà se iea puterea cu armele. Éro Marcu affându de la Veru, gubernatoriulu Cappadociei, de rescól'a lui Cassiu, o tinù câtu-va timpu ascunsa; déro, fiindu-cà militarii se turburau tare de acésta fama si scoteau felliu de felliu de vorbe, ellu i convocà, si le citi acestea :

24. «Nu cá se mi esprimu indignatiunea, o soci de arme, sau cá se me plângu, am venitu inaintea vóstra; càci de ce se ne meniàmu pre divinitate, càrei-a tóte i suntu cu putintia? si cu tóte acestea suntu nevoiti se se plânga cei ce pe nedreptu sunt nefericiti, cumu mi s'a intemplatu mie. Nu este óre crudu se fimu purtati dintr'unu resbellu intr'altulu? Nu este criminale se ne incaieràm intr'unu resbellu civile? Nu este óre unu lucru care intrece pre aceste amendoua in crudime si nelegiuire, se nu mai fia nici ua credintia in ómeni, ci se fiu tradatu de cellu mai scumpu amicu allu meu, si, fora voi'a mea, se me aruncu in lupta, fora se fi commissu ver ua nedreptate sau ver ua offensa? Ce virtute se pe mai crede sigura, sau ce amicitia, déca eu incercu acestea? Ore n'a peritu credinti'a, n'a peritu bun'a sperantia? Si de m'asiu periclitá numai eu, nu m'asiu ingriji nici de cumu de acestu faptu; (càci nu m'am nascutu nemuritoriu). Déro, fiindu-cà defectiunea, sau mai bine rescól'a, este publica, si resbellulu ne attinge pre toti de ua potriua, asiu voi, de s'ar poté, se chiamu pre Cassiu si se me judecu cu ellu in fati'a vóstra sau a senatului, si bucurosu i asiu cede fora lupta domni'a, deca acést'a s'ar paré in folosulu publicu; càci pentru folosulu publicu petrecu in necazuri si pericole, si locuiescu aci de atât'a timpu afara d'in Itali'a, omu betrânu si slabu, neputendu nici luá mancare fora sufferintia, nici gusta somnulu fora grije.

25. «Déro , fiindu-cà Cassiu nu ar voi se intre cu mine in assemenea desbateri, (càci cumu s'ar increde in mine , ellu care mi a fostu asiá de necredintiosu ?) voi, soci de arme, trebuie se fiti cu inima. Cilicianii, Syrianii, Judeii si Egyptianii nu au fostu mai bravi de câtu voi, si nici nu voru fi, chiaru de s'ar stringe de diece mii de ori mai multi de câtu voi, necumu de asta data cându suntu mai pucini. Insu-si Cassiu, de si pare unu mare duce si a castigatu multe succese, de asta data nu merita nici ua attentiuone d'in parte ne; càci nici acuil'a conducundu la lupta cióre, nici leulu pui de cerbu, nu este de temutu; si resbellulu Arabicu precum si pre cellu Parthicu nu Cassiu, ci voi l'ati terminatu. Apoi, déco Cassiu a castigatu gloria d'in luptele cu Parthii, aveti si voi pre Veru, care nu i este intru nimicu inferiore, ba áuca a repurtatu mai multe victorie si a cuceritu mai multe tierri de câtu ellu. Déro póte cà s'a si caitu Cassiu, afflându cà eu sum in viuétia , càci ver cumu ellu n'ar fi facutu acést'a de câtu murindu eu. Ansa chiaru déco ar mai persiste, totu-si cându va audi cà noi mergemu in contr'a lui, 'si va schimbá cugetulu , de fric'a vóstra si de rusinea mea.

26. «Eu déro numai de unu lucru, o soci de arme, me temu, (ve voiu spune totu adevverulu) se nu se uccida insu-si, rusinându-se de a veni in fati'a mea, sau se nu faca altulu acést'a, afflându cà voi veni si voi merge asupr'a lui; càci mi se va rapí unu mare premiu de resbellu si de victoria, premiu cumu nimene d'in omeni n'a priimitu ver ua data. Déro care este acestu premiu ? se ierti pre cellu ce ti a facutu reu, se remâni amicu cotra cellu ce a calcatu amicitia, se continui a fi credintiosu cotra cellu ce a nimicitu credinti'a. Acestea vi se paru póte stranie, déro voi nu trebuie se nu le credeti; càci nu tóte virtutile au peritu cu desavirsire d'intre ómeni, ci áuca mai este intre noi ua remasitia d'in vechi'a virtute. Éro déca cine-va nu crede, tocmai pentru aceea am si mai mare dorintia, ca se véda facutu ceea ce nimeni nu crede cà se pote face. Din nefericirile presenti eu asiu castigá cellu pucinu atât'a cà asiu puté se terminu lucrulu intr'unu modu onorabile si se aretu tutoru ómeniloru, cà si in resbellele civile ne putemu purtá cu generositate.»

27. Éta ce disse Marcu cotra militari, si scrisse senatului, nevorbindu nimicu reu de Cassiu, de câtu cà necontentu lu numiá nerecunoscotoriu. Ce e dreptu nici Cassiu nu pronuntia nici nu scrisse nimicu insultatoriu la adress'a lui Marcu. Pre cându Marcu se prepará de resbellulu civile,

i se annunțiã, între alte victorie contr'a differiteloru popóre barbare, si mórtea lui Cassiu. Centurionele Antoniu aruncându-se pre neasteptate a-supr'a lui Cassiu pre cându acestu-a se preamlá, i facù in céfa ua plaga nu tocmai mortale. Acestu-a territu de rapeditiunea callului, lassà lovitur'a neimplinita; Cassiu erá cátu pre aci se scape: déro unu decurione terminà între acestea restulu; apoi, taiându-i capulu, pornira amandoi la imperatoriu. Asiá perì Cassiu, dupa ce visà trei luni si siesse dille domni'a; de asemenea fu uccissu si fiulu seu, care se afflá in alta parte.

28. Éro Marcu [se intristà asiá de tare de mórtea lui Cassiu, in cátu nu acceptà se i véda capulu, dupa ce fu descapatinatu, ci, inainte de a se apropiá omoritorii, dede ordine se se inmormentedie unde-va.] Apoi ducundu-se in provinciele ce se resculara cu Cassiu, se purtà cotra toti cu umanitate, si nu uccisse pre nimene n'ei d'entre cei de josu, nici d'entre cei mai de frunte. [Totu ellu nu omorì, n'ei nu aruncà in fere, nici nu puse sub padia, pre ver unulu d'in senatorii care conspirassera cu Cassiu; nici nu tradusse pre nimeni d'inaintea tribunalului seu, ci numai i tramisse d'inaintea senatului cá pre cei accusati de alte abateri, determinându-le diu'a anumita de judecata. Pedepsi forte pucini d'entre cei l-alti cãti erau culpabili nu numai cà dedessera ajutoriu lui Cassiu, ci si de crime comise d'in capulu loru. Ua proba despre acést'a e cà pre Fláviu Calvisiu, gubernatoriulu Egyptului, nici nu lu uccisse, nici nu lu despuia de avere, ci numai lu essilià intr'ua insula; éro documentele privitorie la ellu le arse, cá se nu scóta d'in elle ver unu motivu de imputare; si iertà pre toti cari fussionsera in conniventia cu ellu.]

29. Totu cotra acestu timpu murì si Faustin'a, sau de podagr'a de care sufferiá, sau de sine, pentru cá se nu fia accusata de complicitate cu Cassiu. Marcu nimici [scrissorile aflate in cutiele lui Pudente], fora se le citésca, pentru cá [se nu cunnósca numele unoru-a d'entre conspiratori, cari scrissessera ceva contr'a lui, si astu-felliu] se fia constrinsu fora voia lui a urì pre cine-va. Se dice ca si Veru, fiindu tramissu de mai 'nainte in Syri'a, preste care se facusse gubernatoriu, aflându scrissorile in scri-nulu lui Cassiu, le facù nevediuite, dicundu cà acést'a va face ua mare placere imperatoriului; éro deca s'ar superá, mai bine va fi se péra ellu unulu de cátu mai multi. Marcu aveá aversiune asiá de mare de omoruri, in cátu si pre gladiatorii d'in Rom'a i lassà se se lupte cá athletii fora dericulu; càci ua data nu dede nici unui-a d'in ei unu ferru ascutitu, ci

toti se luptau cu arme tocite sau terminate prin globuri. [Asiá de tare i displaceá ver ce felliu de omoru, in câtu de si ordiná, dupa cererea poporului, se se adduca unu leu invetiatu a mancá ómeni, déro nici nu se uitá la ellu, nici nu liberá pre invetiatoriulu lui, cu tóte cà lumea staruía de ellu; ba inca facú cunoscutu prin precone, cà n'a facutu nimicu pentru cá se merite libertatea.]

30. Mórtea Faustinei intristându-lu tare, ellu scrisse senatului, cà nici unulu d'entre complicií lui Cassiu n'a fostu uccissu, cà cumu acést'a erá singur'a consolatiune ce putea se aiba pentru perderea ei. «Se nu fia, disse, nici unulu d'in voi uccissu pentru mine, nici prin votulu meu nici prin allu vostru»; si in fine disse : «De nu voiu obtinea acést'a, me voiu grabi se moriu;» atátu de curatu erá in tóte, asia de bunu si de piosu. [Nimicu nu putú se lu constringa a face ceva contr'a caracterului seu, nici nelegiuirea intreprinderilor audaci, nici temerea cà iertarea culpabililor va incuragá crime analoge. In adeveru, asiá de tare se feriá de a inventá ver ua conspiratiune falsa, sau ver ua scena tragica, in câtu iertá chiaru pre cei ce se resculassera pre fatia in contra-i, si luassera arme in contr'a lui si in contr'a fiului lui, fia generali, or tribuni, or regi, si nu uccisse pre nici unulu d'in ei, nici prin sine nici prin senatu, sub nici unu pretestu. De aceea sum pre deplinu convinsu cà si pre Cassiu, de l'ar fi prinsu viu, l'ar fi crutiatu;] cáci facú bine la multi d'in acei-a cari, pre câtu le-a statu in putintia, fussionsera ucidiatori lui si ai fiului lui.

31. Attunci se facú ua lege cá nimeni se nu gubernedie in provinci'a d'in care erá originariu, pentru-cà Cassiu se revoltasse pre cându guberná Syri'a, unde erá patri'a sea. Senatulu votá se se ridice lui Mareu si Faustinei imagini de argintu in templulu Venerii d'in Rom'a, si se li se inaltie unu altariu, pre care se faca sacrificie tóte fetele maritate in orasiu d'impreuna cu mirii lor, si se se adduca in teatru imaginea de auru a Faustinei pre ua sella curule, de câte ori va assiste si ellu la spectaculu, si se se asiedie in locul de onore, de unde principess'a priviá cându erá in viuetia, éro impregiurulu ei se siédia femeile superioare prin positiunea lor. Mareu, venindu la Aten'a, si initiându-se in mistere, dede Atenianilor onori, si mai dede tutoloru omeniloru professori in Aten'a pentru invetiamentulu tutoru scíntieloru remuneratiuni annuali.

32. Venindu in Rom'a, si vorbindu cotra poporu, fiindu-cà intre altele disse si cà lipsisse multi anni d'in mediloculu poporului, cetatianii stri-

gara tare : «Optu!» si aretara acestu numeru si cu degetele, pentru cá se priimesca afáti aurei (1) pentru cina; ellu surisse, sí disse insu-si : «Optu!» si dupa aceea le impartí cá la doue sute de denarii, cátu nu mai priimisera peno acumu. Acestea le facù, si celloru ce detoriau ceva erariului imperiale sau tesaurului publicu, le iertà tutuloru tóte detoriele, de patru-dieci si siesse de anni, afora de cei siesse-spre-diece ai lui Adrianu; si dede ordine se se ardia in Foru tóte actele relative la acelle summe. Darui bani la multe orasie, intre cari si Smyrnei care sufferisse fórté tare de unu cutremuru, si insarcinà pre unu senatoriu fostu pretoriu se o reconstruiesca. De aceea si acumu me miru de cei ce lu accusa cà nu a fostu marinimosu; càci, de si erá in adeveru fórté economu in alte privintie, in sa nu negliá nici un'a d'in spesele necesarie, fora se supere pre nimeni prin stórceri de bani, precumu am dissu, si cheltuindu, in casuri de necessitate, summe enorme, afora de cheltuielile ordinari.

33. Fiindu-cà starea Scythiei reclamá d'in nou presenti'a sea, casatori pre fiulu seu cu Crispin'a mai de graba de cátu voiá; càci Quintilii, de si erau doi, si aveau multa intielleptiune, curagiu si esperientia, nu putura face resbellulu se incetedit. De aceea insii imperatorii fura nevoiti se plece acolo cu armat'a. Marcu cerù de la senatu bani d'in tesaurulu publicu, nu pentru-cà nu erau la dispositiunea monarchului, ci pentru-cà Marcu diceá cà si banii si tóte celle-l-alte suntu alle senatului si alle poporului. «Noi, diceá ellu, (adressându-se cotra senatu) nu avemu nimic allu nostru, asiá cà si cas'a in care locuimu este a vóstra.» Diccundu acestea, si aruncându lancea incrunzata de sânge lunga templulu Bellonei spre tiérr'a inimica (precumu am auditu de la cei ce erau cu ellu), porní; si dându lui Paternu unu corpu mare de armata, lu trasmise la loculu de lupta. Barbarii tinura tóta diu'a, déro fura macellariiti toti de cotra Románi. Marcu se proclamá de a dicea ora imperatoriu. Si de aru fi traitu mai multu, ar fi suppusu tóte acelle tierri; éro acumu murí la 17 Martiu, nu de bol'a de care sufferiá, ci de mân'a mediciloru, dupa cumu amu afflatu bine, cá se complaca lui Commodu.

34. Cându erá aproape se móra, recommandà pre Commodu militariiloru, (càci nu voiá se para cà móre d'in caus'a lui) si disse tribunului care i cereá cuventulu de ordine : «Du-te la cellu ce resare, càci eu ap-

(1) Vedi nota de la § 14 d'in acesta Carte.

punu.» Éro dupa morte, între alte multe onori ce priimi, i se inaltia ua statua de auru chiaru in senatu. Asiá fu mórtea lui Marcu; [ellu care aveá tóte virtutile, si erá asia de religiosu in câtu sacrificá chiaru in dil-lele nefaste a casa, si domni mai bine de câtu toti câti fussionsera la pu-tere; cu tóte acestea fortiele corpului seu nu i permissera se implinesca multe d'in detorielle selle de omu, de si pre câtu erá de slabu pre atátu se aretá de tare.] Petrecù cea mai mare parte d'in viuéti'a sea in bine-facere, virtute càrei'a ellu ridicà unu templu in Capitoliu, numindu-o cu unu nume de totu particulariu si nici de cumu auditu peno attunci. Ellu insu-si se abtineá de la tóte vitiele, [si nu gresia, nici cu voia nici fora voia.] Supportá vitiele celloru alti, si mai allesu pre alle femeiei selle, si nici nu spioná, nici nu pedepsiá. Déco cine-va faceá ceva folositoriu, lu laudá si lu intrebuintia la lucrulu acellu-a, éro de celle-l-alte nu se oc-cupá; [dicundu, «cà este cui-va cu neputintia se faca pre omeni, asiá cumu voiesce; si cà prin urmare trebuie se se servesca cu cei ce essistu, la lucruri unde fia-care d'in ei este folositoriu statului.»] Apoi cumu cà facea tóte nu d'in prefacutura, ci d'in virtute, este evidente; càci viu-etiundu cincii-dieci si optu de anni, diece lune si doue-dieci si doue de dille; si intr'acesti-a, atátu cà locotiitoriu indelungu timpu sub predecursoriu seu Antoninu, câtu si in cei noa-spre-dieci anni si unu-spre-dieci dille câtu imperati, se aretá acellu-a-si in tóte, si nu se desminti in nici ua imprejurare. Ellu a fostu unu barbatu in adeveru virtuosu, si nu erá nimicu prefacutu la dènsulu.

35. Trasse mari folosse si d'in educatiune, essercitandu-se in studiele retorice, precumu si in celle filosofice; pentru celle d'antâiu avù de pro-fessori pre Corneliu Frontone si pre Claudiu Erobe, éro pentru celle d'in urma pre Juniu Rusticu si pre Nicomede Apolloniu, cari professau doc-trin'a lui Zenone. De aceea forte multi se prefceau cà se occupa cu filo-sofi'a, pentru cá se se inavutiésca de la ellu. Déro totu-si mai multu fu ajutat de natura; càci, si mai 'nainte de a fi in relatiuni cu acei-a, aveá ua aplecare estraordinaria cotra virtute. In adeveru, inca fiindu copillu, placù asiá de multu rud-loru salle, cari erau numeróse, putinti si avute, in câtu erá iubitu de tóte; de aceea cându mai allesu fu priimitu prin adoptiune in famili'a lui Adrianu, ellu nu se insuperbi, [ci cu tóte cà erá teneru si Cesare, servì lui Antoninu in totu timpulu domniei lui cu cea mai mare modestia, si respectá voiosu pre cei-l-alti cetatiani de

frunte; salutá pre cetatianií cei mai demni in cas'a de longa Tibere in care locuía, înainte de a merge se védia pre tatalu seu, numai fora a pune tog'a officiale cuvenita rangului seu, ci imbracatu ca simplu particulariu, si chiaru in camer'a in care se culcá; visitá adesea pre bolnavi, si se duceá cu assiduitate la professorii sei. De câte ori essíá fora tata-seu, se imbracá cu tog'a de lâna cenusíá, si nici ua data, cându erá singuru, nu voiá se fia condussu cu facíá. Fiindu numitu principe allu ordinei equestre, intrá in Foru cu cei-l-alti, de si erá Cesare. Asiá déro si d'in natura aveá applicári nobili, déro si educatiunea i fù de cellu mai mare folosu.] In totu de un'a se nutria de retoric'a si filosof'ia Elleniloru si Latiniloru [de si ajunsesse in rëndulu barbatiloru, si aveá sperantie de a fi imperatu.]

36. Inainte de a se numí Cesare, i se aretà in visu cà are umeri si mâne de ivoriu, cu cari se serviá la tóte câte se servise si cu celle-l-alte membre. D'in caus'a multei occupatiuni si a essercitiului ajunsesse fórte slabu de corpu; cu tóte cà de la inceputu aveá ua constitutiune asiá de robusta, in câtu se luptá cu armatur'a grea, si la venatu culcá la pamentu d'a callare mistreti. [Seriá cu mân'a sea celle mai multe epistole cotra amicii sei intimi, nu numai in tineretie ci si mai in urma.] Cu tóte acestea nu fu fericitu pre câtu meritá; càci nu erá tare [de corpu], si in totu decursulu domniei selle (cá se dicu asiá) sufferi fórte multe nece-diuri. Insa eu unulu tocmai de aceea l'am admiratu mai multu, pentru cà trecù singuru prin lucruri difficili si nelegiuite, si pastrà integritatea imperiului. Numai acestu singuru lucru nu contribuì la fericirea lui, cà pre câtu de bine possibile crescù si educà pre fiulu seu, pre atátu de multu se insielà in sperantie de selle. Despre acestu fiuu trebuie se vorbimu de pre acum'a, de ore ce pentru noi acumu, cá si lucrurile pentru Románii de atunci, istori'a a cadiutu d'intr'ua domnia de auru intr'un'a de feru si de rugina. (1)

(1) Citimu *καταπολέων* cá edit. Gros, in locu de *καταπολέων* cá in edit. Tauchnitz. Acestu d'in urma periodu l'am copiatu intoemai dupa traducerea lui Gros.

*Fragmente alle lui Dione din Suidas, la Cartea LXXI,
(Precum crede Valesius.)*

* [Martiu Veru tramisse pre Thucidide, cá se adduca inapoi in Armeni'a pre Scœmiu, care prin terrórea armeloru selle, si prin prudenti'a sea particularia in tóte imprejurările, 'si impliní sarcin'a cu vigóre. Martiu erá capabile nu numai de a suppone pre inimici cu armele, séu de a le apucá inainte cu intiél'a, séu de a-i insellá prin stratageme, care este forti'a generaliloru, ci si de a-i induplecá cu vorbe convingutorie, a si-i atrage cu daruri magnifice si a-i momí cu sperantie bune. In tóte faptele si vorbele lui erá ua gratia care imblandiá indignatiunea si meni'a ver cui, si mariá mai allesu speranti'a. Sciá timpulu favorabile pentru lingusire si daruri, si allu priimirei la mésa. Pre longa acestea, ua energia in faptele selle, si ua promptitudine infatigabile in fati'a inimiciloru, aretau barbarilor cá este mai bine pentru ei se caute mai multu amici-ti'a de cátu dusmani'a lui. Deci venindu la cetatea cea noua, pre care o occupá unu presediu románu assediatu de Priscu, dupa ce stemperá cu vorb'a si cu fapt'a pre cei ce incercau se se rescóle, o declará de capi-tala a Armeniei.]

** [Punte. Románii arunca fora nici ua greutate punti preste cursu-rile riuriloru, pentru cá si acést'a este totu de un'a ua occupatiune a mi-litariloru, cá ver care alta lucrare de resbellu, la Istru, la Renu si la Euphrate. Modulu (cáci nu crediu se-lu scia toti) este acestu-a : Navile, cu cari se facu puntile, sunt late; elle se asiédia in susulu riului, dincolo de loculu unde trebuie se se faca puntea. Apoi, dupa ce s'a datu semna-lulu, lassa mai antáiu una singura nave se merge in josu pre riu aproape de malulu loru; éro cundu ajunge la loculu unde se face puntea, arunca in riu unu cosiu implutu cu petre, legându-lu cu ua fune, cá ua an-cora; dupa aceea, pre navea legata de malu se asiédia scânduri si punti, de cari navea pórtá indestulle; si indata se aterne puntea peno la loculu

de descindere ; apoi dau drumulu altei-a pucinu mai incolo de cea d'antâiu, apoi altei-a dupa acést'a , peno cându ajungu cu puntea la malulu oppusu; éro navea cea mai apropiata de malulu inimicu pórtá pre dins'a turnuri cu portitie, arcari si catapulte; si fiindu-cà multe sageti se aruncau asupr'a celloru ce lucrau la punte , Cassiu dede ordine se traga cu sagete si se operedie cu catapultele; apoi cadiendu-le barbariloru celle d'antâiu capetenie, cei-l-alti se retrassera.

Escerpte din Cartea LXXII, a Istoriei Romane a lui Dione Cassiu de Ioanne Xiphilinu.

Se intercaleadia fragmente întrege d'in Dione, cari s'au pututu descoperi.

SUMARIULU CAPITULELOR DIN CARTEA LXXII

Despre Commodu Augustu. c. 1. — Cumu a inchiatu Commodu pace cu Marco-manii, Quadii si Buri. c. 2. 3. — Cursele lui Pompeianu contr'a lui Commodu, c. 4. — Despre ucciderea Quintililoru. c. 5—7. — Despre resbellulu Britanicu si despre ducele Ulpiu Marcellu. c. 8. — Cumu a fostu taiatu Perenne prefec-tulu pretoriului. c. 9. 10. — Statna ridicata in onorea lui Victorinu. c. 11 — Crimele Cesarianului Cleandru, si mórtea lui. c. 12 13. — Alte omoruri com-misse. c. 14. — Titlurile Commodiane. c. 15. — Despre spectaculele date de Commodu, si despre nerusinarea lui. c. 16—21. — Commodu este ucciesu prin-tr'ua conjuratjune. c. 22. — Dione incepe a serie istori'a. c. 23. — Prodigie an-nuntiându mórtea lui Commodu. c. 24.

SPATIULU DE TEMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Commedu
180	933	<i>Luciu Fulciu Bruttii Presente II-a ora, si Sestu Quintiliu Condianu Consuli.</i>	I. 17 Martiu.
181	934	<i>Commodu Augustu a III-a ora, si Antistiu Burru.</i>	II.
182	935	<i>Caiu Petroniu Mamertinu, si Cor- neliu Rufu</i>	III.
183	936	<i>Commodu Aug. IV-a ora si Aufi- diu Victorinu II-a ora.</i>	IV.
184	937	<i>Luciu Eggiu Marullu, si Cneiu Papiriu Elianu.</i>	V.
185	938	<i>Maternu, si Bradua.</i>	VI
186	939	<i>Commodu Aug. V-a ora, si Aciliu Glabrione a II-a ora.</i>	VII
187	940	<i>Crispinu, si Elianu.</i>	VIII
188	941	<i>Caiu Altiu Suscianu II-a ora, si Duliu Silanu II-a ora</i>	IX.
189	942	<i>Juniu Silanu, si Serviliu Silanu.</i>	X.
190	943	<i>Commodu Aug. VI-a ora, si Marcu Petromiu Septimianu.</i>	XI.

191	944	<i>Cassiu Apronianu si Bradua.</i>	XII.
		<i>Commodu Aug. VII-a ora, si Pa-</i>	XIII.
		<i>ulu Elviu.</i>	
192	945	<i>Pertinace II-a ora.</i>	

1. Acestu-a [Commodu] nu erá d'in fire reutatosu, ci de a postu ver unu omu fora apliceári relle, apoi a postu ellu; déro d'in multa simplicitate, si pre longa acestea si d'in timiditate, ajunse servulu celloru ce 'lu inconjurau; si amagitu de ei mai ántáiu prin necunnoscinti'a binelui, apoi prin deprindere, in celle d'in urma se facú d'in deprindere desfrenatu si erudu. [Mi se pare cá si Marcu sciá acést'a de mai 'nainte.] Erá de noa-spre-diece anni, cându muri tatalu seu, lassându-i multi tutori si áncá pre cei mai cu autoritate d'íntre senatori, de la alle cároru invetiature si consilie Commodu luându-si diu'a buna, si inchiaiaudu pace cu barbarii, se intorse iute la Rom'a.

2. [Marcomanii nu mai aveau nici provisiuni, nici barbati multi, d'in caus'a multimei celloru ce perissera, si d'in caus'a devastárei neincetate a teritoriului loru; de aceea tramisera pentru pace, numai doui soli d'íntre fruntasi, si alti doui d'íntre cei de rándu. Commodu puteá se i estermine usioru, déro fiindu trandavu, si grabindu-se a profitá de comeditátile urbane, se invoí cu ei totu in conditiunile in cari se invoisse si tata-seu, se 'i mai dee inapoi pre fugari si pre captivi, pre cari 'i luassera in urma, si se procure pre fia-care annu ua cantitate ore-care de gráu, pre care-mai in urma li lu iertá; de assemenea luá de la ei arme, si trei-spre-diece mii de la Quadi, éro de la Marcomani mai pucini, in schimbulu cáror'a le iertá contingentele ce trebuiau se i se dee pre fia-care annu. Cu tóte acestea le impuse se nu se mai adune nici adessea ori, nici in multe párti alle tierrei, ci numai ua data pre fia-care luna, si la unu singuru locu, in presentia unui centurione románu; apoi se nu pórté resbelu nici cu Iazygii, nici cu Burrii, nici cu Vandalii; cu aceste condituni se invoí, si delassá tóte cetátile ce occupá in tiérr'a loru, peste fruntari'a determinata.]

3. [Commodu accordá pacea si Burriloru, cari i tramisera soli; cáci mai 'nainte, de si i se cerusse de mai multe ori, nu o facú, pentru-cá erau tari, si pentru-cá voiau se obtina nu pace, ci numai unu armistitiu pentru cá se se póta prepará. Insa 'attunci, fiindu-cá erau storsi de puteri, se invoí cu ei, luându ostatici, si capetáudu inapoi multi captivi de la Burri si de la cei-l-alti cinci-spre-diece mii, si constringundu pre cei-

l-alti se jure că nu voru locuf nici ua data, nici nu 'si voru pasce vitele pre patru-dieci de stadie d'in territoriulu loru, d'in vecinetatea Daciei. Sabinianu addusse sub ascultarea sea doue-spre-diece mii de Daci marginasi cari fussionsera alungati d'in locuintiele loru; si aveau de gându se vina in ajutoriulu celloru-l-alti, promittiendu că li se va dá pamentu in Daci'a nóstra.]

4. In contr'a lui Commodu se facura adessea conspiratiuni d'in partea a cătoru-va, [déro si ellu commisse multe necuviintie] si uccisse unu fórte mare numeru de barbati si femei, pre unii pre fatia, pre altii intr'ascunsu cu veninuri, si, cá se dicu asiá, pre toti căti infloriau pre timpulu tata-seu si chiaru pre timpulu seu, afora de Pompeianu, de Pertinace si de Victorinu; căci pre acesti'a, nu sciu cumu, nu i uccisse; éro a-cestea precumu si urmatorele nu le mai spunu d'in audite, ci dupa propri'a mea observatiune. Venindu la Rom'a si vorbindu cotra senatu, intre alte estravagantie, spuse, in laudele ce 'si facú, că, fiindu callare, scóse pre tata-seu dintr'unu noroiu aduncu in care cadiusse. Attari erau vitejiele cu cari se mandriá. Pre cându intrá in teatrulu de lupte, Claudiu Pompeianu attentá assupr'a lui, si, intindiendu-i unu gladiu chiaru in partea cea mai angusta a intrării: «Ieta, disse, ce ti a tramissu senatulu.» Acestu-a luasse in cassatoria pre fiic'a Lucillei, déro erá in relatiune atátu cu fét'a, cătu si cu mam'a ei; si de aceea erá familiariulu lui Commodu, in cătu mancă la mésa si petreceá cu ellu; căci Lucill'a care nu erá nici mai modesta nici mai cu minte de cătu frate-seu Commodu, uriá pre barbatulu ei Pompeianu; de aceea induplecá pre susdissulu se attentie contr'a viuetiei lui Commodu, si asiá lu perdú si pre ellu, si ea insa-si, cându perfidi'a ei se descoperi, fu uccissa. Mai uccisse Commodu si pre Crispin'a, interritatu contr'a ei pentru unu adulteriu ce commisesses; déro inainte de a fi fostu essecutate, amendoue fussionsera relegate in insul'a Caprea. Ua femeia, Marci'a, concubin'a lui Quadratu, unulu d'intre cei omoriti attunci, si Eelectu, cubiculariulu lui Quadratu, se facura, unulu cubiculariu allu lui Commodu, cea-l-alta, concubina a lui, si mai in urma nevésta a lui Eelectu; si ea i vediu pre amendoi murindu de móрте violenta. Despre acésta femeia se narrédia că a avutu multa predilectiune pentru Chrestini, si le a facutu multu bine, de ore ce puteá multu pre longa Commodu.

5. Commodu uccisse pre Julianu [Salviu, si pre Tarruteniu Paternu

cari fusessera allessi între consuli, si pre alții împreuna cu ei; mai ucisise si pre ua femeia nobile. Julianu, de si puteá indata dupa mórtea lui Marcu se faca in contr'a lui Commodu ver ce voiá, cá unulu ce erá forte consideratu, si se afflá in capulu unei armate numerose, si castigasse pre militari in partea sea, totu-si nu voi se incerce nici ua rescóla, atátu d'in modoratiune cátu si d'in buna-vointia, atátu pentru Commodu cátu si pentru imperatoriulu repausatu. De assemenea, Paternu, care, deca ar fi conspiratu contr'a lui, dupa cumu fu accusatu, l'ar fi omoritu, inca de pre cându erá prefectu allu Pretoriului, nu o facú.] Mai omori pre fratii Quintilii, Condianu si Massimu, cari se bucurau de ua inalta reputatiune pentru educatiunea, talentele militare, concordi'a si avuti'a lor; cáci pentru aceste bunuri erau prepusi cá sunt nemultiamiti de actualitate, cu tote cá nu se gandiau la nici ua innovatiune. Astu-felliu ei, precumu viuetiuissera impreuna, totu asiá si murira d'impreuna cu fiulu unui-a d'in ei; cáci se iubira între ei cu ua affectiune particularia, si nu se separara nici ua data, nici chiaru in functiunile ce essercitara. Aveau proprietáti intinse si erau forte avuti; au fostu gubernatori impreuna si se inlocuiau in functiune unulu pre altulu.

6. Éro Sestu Condianu, fiulu lui Massimu, care se distingeá de ceilalti si prin firea si prin educatiunea sea, cându simti cá in contr'a lui s'a datu unu decretu de mórte, (se afflá in Syria) beú sange de iepure, apoi se suí pre callu, si cadíu de pre ellu intr'adinsu; atunci versá acellu sânge cá pre allu seu propriu, si fiindu ridicatu cá unu omu ce aveá se móra indata, fu dussu a casa; apoi se facú nevedíutu, éro in loculu lui se arse corpulu unui berbece pussu intr'unu cosciug; d'in acestu momentu schiambându-si fati'a si portulu, rataci d'intr'unu locu intr'altulu; déro scotiéndu-se vorb'a despre acést'a, (cáci assemenea lucruri nu se potu ascunde multu tempu) se facú ua cercetare mare despre ellu in tóte partile de ua potriua, si multi insi fura pedepsiti in locu-i d'in caus'a asemenării cu ellu, multi cá i au fostu complici, sau cá l'au priimitu pre ascunsu; déro mai multi, fora se lu fi vedíutu macaru ver ua data, fura privati de averile lor. Déco ellu fu uccissu, (cáci multe capete, cá fiindu alle lui, se addussera la Rom'a), sau déro scapá, nimeni nu scie. Insa dupa mórtea lui Commodu unu óre-care eutediá a dice cá ellu este Sestu, si pretindeá se reia avuti'a si demnitatea acellui-a; fiindu intrebatu asupr'a multora punte de cotra multi, ellu respundeá cu dibacia; déro

cându Pertinace lu întrebă ceva în limb'a ellena, în care adevăratulu Sestu crescuse, ellu făcù forte multe errori, pentru-că nu putea întiellige nici chiaru ce i se diceá. [Asiá de multu semená cu ellu la fatia d'in fire, si în celle-l alte d'in prefacere; déro, în ceea ce privesce instructiunea, nu aveá nimicu commune cu ellu.]

7. Acést'a am audit'o fiindu însu-mi de fatia, si am mai vediutu si urmatoriulu lucru. Este la Mallos, orasiu allu Ciliciei, unu oraculu allu lui Amphilochu, care profetisedia prin visuri. Acest-a dede si lui Sestu ua profetia, pre care i-a presentato într'ua pictura : pre tabellu erá representatu unu copillu sugrumându doi sierpi, si unu leu urmarindu unu puiu de cerbu. Si nu puteam se intellegu sensulu acestoru figure. Pre cându eram cu tata-meu, gubernatoriulu Ciliciei, înainte de a afflá cà fratii fussionsera sugrumati de Commodu, care în urma imità pre Ercule, precumu si despre Ercule se narréda cà fiindu inca pruncu sugrumà sierpii tramissi asupr'a lui de Junone, (càci si Quintilii fura strangulati), si cà Sestu fugiá urmaritu de cotra unulu mai tare de câtu ellu.

Asiu da scrierii melle ua pré mare întindere, déco asiu scrie pre largu despre fia-care d'in cei uccissi de acestu principe, séu pre basea onoru denuntiári false, séu d'in prepusuri nefundate, séu pentru ver-ua avutia stralúcita, séu d'in caus'a unei origini illustre, séu d'in caus'a eminentiei educatiunei loru, séu d'in caus'a altei virtuti. [Commodu dede, chiaru în Rom'a, multe probe despre avuti'a sa, inco si mai multe despre predilectiunea sea pentru frumosu. Essiste de la ellu si ua fapta de interesse publica : pre Maniliu, complicele lui Cassiu, si secretariulu lui pentru scrissorile latine, care avussesse forte mare trecere la ellu, fugindu, apoi fiindu descoperitu, ellu nu voi se lu asculte nici de cumu, eu tote cà a-cellu-a promissesse cà i va denuntiá multe, si arse tóte scrissorile lui fora se le citésca.]

8. Commodu avù si cate-va resbelle contr'a barbariloru de dincolo de Daci'a, în cari se illustrara Albinu si Nigru, cari în urma luara armele contr'a imperatoriulu Severu. Déro cellu mai mare resbellu fù cellu d'in Britanni'a; càci poporele d'in insula trecundu murulu ce le despartiá de castrele románe, si facundu multe rellé, si taiându în bucàti unu duce cu militariu ce i avea, Commodu spariatu tramisse asupra loru pre Ulpium Marcellu. Acestu barbatu, moderatu si perfectu, traindu necontentitu militaresce atâtu în privinti'a nutrimentulu câtu si în tóte celle-l-alte

privintie, cându se afflă în resbellu, eră cu sentimente inalte si curagiosu, cunoscutu ca incorruptibile prin bani, cu tôte că nu eră blându la inima nici umanu. Dormindu mai pucinu de câtu toti generalii, si voindu că si cei-l-alti cari erau cu ellu se fia destepti, in fia-care sera [că se dicu asiá] seriá doue-spre-diece tablitie, ca celle ce se facu d'in lemnu de teiu, si insarciná pre cine-va se le duca subalterniloru sei, unui-a la ua ora, altui-a la alt'a, pentru că crediendu că generalulu este necontenitu desteptu, se nu dórma nici ei pré multu. De altmintrelea ellu eră si nascutu cu dispositiuni de a se luptá in contr'a somnului, déro mai multu se deprinsesse in acést'a prin cumpetarea in mancare; [căci, d'in celle-l-alte bucate mancă fórte pucinu, si] cá se nu se imbuibedie nici de pâne, tramiteá se i adduca d'in Rom'a [nu pentru că nu puteá se mánce pâne de a indigeniloru, ci] pentru cá, d'in caus'a vechimei ei, se nu póta mancă nici ua farimitia mai multu de câtu strictulu necesariu; [căci gingiele lui, fiindu intr'ua stare rea, sângerau usioru de uscatiunea pânei; insa ellu se nevoiá a o face mai mare, pentru cá se se arete pre câtu se pote de desteptu.] Astu-felliu fiindu, Marcellu batù cumplitu pre barbarii d'in Britanni'a; si eră câtu pre aci dupa acést'a se fia uccissu de Commodu d'in caus'a propriulu seu meritu, insa fu iertatu.

9. Perenne, commandantele pretorianiloru dupa Paternu, fù uccissu de cotrá militarii revoltati; căci Commodu, fiindu că se dasse pasiunei salle de a conduce carrele si a face totu feliulu de desfrenári, si nu impliniá (că se dicu asiá) nici un'a d'in detoriele guberniului, Perenne eră nevoitu se se ocupe nu numai cu affacerile militare, ci si de celle-l-alte si se póte grij'a Statulu. Deci militarii, de câte ori li se intemplá ceva in contr'a placulu loru, aruncându culp'a pre Perenne, se irritau contr'a lui. In fine cei ce se afflau in Britanni'a, fiindu că priimira ore-cari imputári asupr'a revoltei loru, (căci nu se linistira, peno ce nu i stemperá Pertinace), alegundu una mie cincii sute de lancieri d'intre ei, i tramisera in Itali'a. Cându acesti-a se apropiara de Rom'a fora se i impedece cine-va, Commodu i intempiná si i intrebà : «Ce este acést'a, o soci de arme? Care este scopulu venirei vóstre?» éro ei dicundu : «Amu venitu, pentru-că Perenne conspira in contra-ti, cá se puna pre fiu-seu imperatoriu,» ellu i crediù; si apoi indemnatu si de Cleandru, (care aveá ua mare ura pre Perenne, pentru-că acestu-a nu lu lassá se face câte

voia), si dede pre prefectu pre mânele militariloru pre cari i comandá, si nu cutediá se infrunte una mie cinci sute de omeni, cu tóte cà ellu aveá multu mai multi pretoriani de câtu ei. Militarii maltractara si tajara pre Perenne, apoi uccissera pre femei'a, pre sor'a si pre cei doui fii ai lui.

10. Astu-felliu fu junghiatu Perenne, care nu meritá se suferé sórtea acést'a, atátu pentru meritele selle personali, câtu si pentru interessea intregului Statu románu, cu tóte cà, d'in iubirea de a comandá, fusse causatoriulu principale allu mortii lui Paternu, collegulu seu; càci nici ua data nu alergá dupa gloria séu avutia in folosulu seu propriu, ci dusse ua viuéti'a fórté incorruptibile si fórté moderata, ba anca si dede tóta ostenél'a cá se garantéde securitatea lui Comodu si a imperiului, [fiindu-cà acestu-a se lassasse cu totulu in voi'a pasiuniloru selle, si se ocupá cu alergárilu de carre; nici la inceputu nu se ingrijíá de lucruri serióse, si apoi chiaru de s'ar fi gânditu, nu puteá se le implinesca d'in caus'a mollitiunei si a neesperientiei selle.] Cesarianii, curatindu-se de Perenne, (capulu loru erá Cleandru) commissera totu fellialu de crime, vendiendu tóte, insultându, dându-se la desfrenári. Éro Comodu petreceá cea mai mare parte d'in viuéti'a sea nefacendu nimicu séu ocupându-se cu caii, cu luptele de fere si de barbati. In adevèru, deosebitu de celle ce faceá a casa, uccisse adessea multi barbati in publicu si multe fere. Asiá omóri ellu singuru cu mânele selle cinci ippopotami de ua data, si doui elefanti, pre unulu intr'ua di, pre altulu intr'alt'a; si pre longa acestea uccisse rinoceri si ua girafa. Eata ce am avutu a scrie in genere despre domni'a acestui imperatoriu.

11. Lui Victorinu care fusse prefectu allu Urbei i se ridicá ua statua. [Ellu nu murí prin ver ua cursa, cu tóte cà multa vorbire, si multe vorbe, cá se dicu asiá, se facussera despre perderea lui.] Voindu de mai multe ori Comodu se lu curetie, déro amanându si taraganindu realisarea intentiunei selle, Victorinu ['si luá inim'a in dinti, si] ducendu-se ua data la Perenne, i disse : «Audu cà voiti se me omoriti. De ce mai hesitati? De ce amanati, cându este in puterea vóstra se faceti acést'a chiaru asta-di?» [Cu tote acestea Victorinu nu pati nimicu de la nimene; ci murí de mórte buna, cu tóte cà fusse onoratu de Marcu in gradulu cellu mai inaltu; si prin virtutea sufletului si prin elocenti'a sea nu erá unu allu doilea dupa nici unulu d'in contimpuranii sei. De siguru spunendu urmatoarele doue fapte, voiú aretá totu caracteriulu seu.] Ua data,

cá gubernatoriu allu Germaniei, încercà mai antâiu a casa între patru ochi se induplece pre unu locotenente allu seu a nu mai priimí mita; déro fiindu-cà acellu-a nu lu ascultà, ellu se suì pre tribunale, si [dându ordine preconelui se lu anuntie,] jurà cà n'a luatú nici ua data daruri, nici nu va luá; apoi invità si pre locotenente se jure. Insa fiindu-cà acestu-a nu voi se faca unu juramentu falsu, ellu lu destituì d'in tóte demnitàtile. Dupa acést'a, fiindu gubernatoriu allu Africei, in locu de a face totu asiá unui-a d'între assessorii sei care aveá ua purtare assemenea cel-lui de mai susu, lu puse pre ua nave si lu tramisse la Rom'a.] Astu-fellu erá Victorinu.

12. Cleandru, care dupo mortea lui Perenne aveá forte multa autori-tate, fuisse vendutu impreuna cu socii sei de robia si addussu la Rom'a pentru ca se carre poveri. Dupo câtu-va tempu ajunse la ua asiá de mare importantia, in câtu se facù cubicularulu lui Commodu, luà in casatoria pre concubin'a lui, Damostrati'a, si uccisse pre Saoteru d'in Nicomedi'a, care avussesse acésta functiune inaintea lui, precumu si pre multi altii; cu tóte cà si Saoteru puteá fórte multu, si de aceea Nicomedianii obtinussera de la senatu libertatea de a celebrá jocuri si de a inaltá unu templu lui Commodu. Deci Cleandru, ridicatu asiá de susu de Fortuna, daruía si vindeá demnitàtile de senatoriu, sarcinele militare si acelle de gubernarea provinciiloru, commandele si tóte lucrurile; si unii cari 'si risipisserá tóta starea, ajunsera Senatori, in câtu s'a si dissu de Juliu Solone, barbatu forte obscuru, cà dupo ce a fostu despoiatu de avere, a fostu essilatu in Senatu. Eata ce faceá Cleandru! si numì intr'unu annu doa-dieci si cincì de consuli, ceea ce nu s'a mai intemplatú nici mai 'nainte, nici mai in urma; in numerulu acelloru consuli fu si Severu, care mai in urma ajunse imperatoriu. Ellu stringeá bani de pretutindinea, si si facù ua avere mai mare de câtu a ver carui-a d'între cubiculari, si d'in-tr'insa dete ua mare parte lui Commodu si concubineloru lui, éro ua mare parte o cheltui in constructiuni de case si de bàì, si alte lucruri folosi-tórie si particulariloru si cetàtiloru.

13. Deci acestu Cleandru, dupo ce se ridicà asiá de susu, cadìu de ua data, si perì cu desonore. Pre ellu in sa nu lu uccissera militarii, cá pre Perenne, ci poporulu. Càci erá ua lipsa cumplita de grâu, si Dionysiu Papiriu, care erá oranduitu preste grâu, mariá si mai multu acésta lipsa, pentru cá Románii se prinda ura si se omóre pre Cleandru cá pre unulu

care, prin furturile selle, fusesse caus'a principale a acelei lipse. Si asiá se si intemplà. Erá ua intrecere de cai; éro pre cându erá se se faca a sieptea allergare, ua multime de copii navalira in ipodromu, condussi de ua féta inalta si selbatea, pre care, d'in celle ce se petrecura in urma, o crediura cà erá dieitia; copiii strigara eu totii multe si terribile lucruri, si poporulu, luându-se dupa ei, scósse totu fellulu de strigate; in fine sarindu josu, porni la Commodu ce se affiá in suburbea Quintiliana, urându-i lui multe si bune lucruri, éro lui Cleandru tóte rellele. Cleandru tramisse in contr'a loru nisce militari, cari ranira si uccissera pre câti-va; eu tóte acestea poporulu nu se opri; ei bizuindu-se in numerulu seu si in forti'a pretorianilor, se atitiá si mai multu. Appropiându-se de Commodu, carui-a nimene nu i spusesse ceva despre celle ce s'a intemplatu, Marci'a concubin'a lui Quadratu, i annuntiá ce s'a facutu. Commodu, care de altmintrelea erá fórte fricosu, se temú asiá de tare in câtu pre locu dede ordine se se junghia si Cleandru si copilulu lui, care crescea in curtea lui Commodu. Copillulu fu trantitu de pamêntu si sfarimatu, éro Románii, luându corpulu lui Cleandru, lu terrira si lu insultara, éro capulu lui lu preamblara intr'ua prajina prin totu orasiulu, apoi omorira si pre alti câti-va cari sub dênsulu se bucurau de ua mare putere.

14. Commodu, pentru ca se resuffe dupo placeri si petrecheri, uccideá, si inca puneá mân'a pre cei mai illustri cetatiani. Intre acesti'a fu si Julianu, prefectulu pretoriului, pre care lu imbratisiá si lu sarutá in publicu, si lu numiá parinte; de asemenea Juliu Alexandru, pre acestu-a pentru cà uccisese eu lancea d'a 'n callare unu leu. Alessandru cându simti cà ucigasii vinu asupr'a lui, i omori nóptea; pre longa acesti-a mai uccisse si pre toti inimicii sei d'in Emes'a, de unde erá. Facundu acestea, incalcá pre unu callu, si fugi la barbari; si póte ar fi scapatu, de nu luá eu sine pre unu baétu favoritu allu seu; ellu callariá admirabile, déro nu sufferi se lasse in urma pre copillulu ostenitu; cându se vediu prinsu, se ucisse si pre sine si pre baiatu. Se ucisse de cotra Commodu si Dionysiu, prefectulu annonei(1). Se intemplà si cea mai mare bóla d'in câte amu cunnoscutu; doa mii de omeni si perdeau viueti'a adessea intr'ua singura di in Rom'a; déro pre de alta parte multi murira, nu numai in Rom'a, ci, cá se dicu asiá, in totu imperiulu, victime onoru mi-

(1) Servitiu ce corespundeá cu acel'a de intendante de provisiuni.

serabili, cari unguindu sulitie mice cu veninu omoritoriu, aruncau prin elle, pentru plata, mórte in altii, ceea ce se intemplasse si sub Domitianu. Acesti-a periau fora se se tina ver ua séma de ei.

15. Déro d'entre tóte bólele si d'entre tóte relele, cea mai urita pentru Románi erá Commodu, fiindu-cà, între altele, decretetele ce se votau d'in affectiune in onórea tatalui seu i se decerneau si lui de frica prin impunere. Astu-fellu^oordinà cá Rom'a in sa-si se se chiane Commodiana, si armatele Commodiane, diu'a in care se votara acestea Comodi'a. Pentru sine, între alte fórtte multe supranume, 'si luà pre acell'a de Ercule; éro pre Rom'a o supranumì Nemuritoarea, Fortunat'a, Coloni'a universale a paméntului, (càci voià se para cà ea este ua colonia a sa); i se ridicà si ua statua de auru de ua mie de libre cu unu tauru si ua vaca; in fine dupe numele selle se numira si tóte lunele annului, cari pre atunci se numerau asià: «Amazoniu, Invincibile, Fortunatu, Piu, Luciu, Eliu, Aureliu, Commodu, Augustu, Eracliu, Románu, Intrecutoriu;» càci ellu luà cându unulu cându altulu d'in aceste nume; éro pre celle de Amazoniu (Amazonius) si de Intrecutoriu (Exsuperatorius) 'si le puneá necontentiu, cá cumu erá numai invingutoriulu prin excellentia allu tutoru omeniloru. Scrisse senatului asià: «Imperatoriuulu Cesare, Luciu, Eliu, Aureliu, Commodu, Augustu, Piu, Fortunatu, Sarmaticu, Germanicu, Maximu, Britannicu, Pacificatoriulu universului, Invincibilele. Erculele Románu, Pontifice Maximu, in allu optu-spre-diecelea annu allu puterei salle tribunitie, de a opt'a óra Imperatoriu, de a sieptea óra Consule, Parinte allu Patriei, tramitte multa sanetate Consuliloru, pretoriloru, tribuniloru, Fortunatului senatu Commodianu. I se inaltara fórtte multe statue sub form'a lui Ercule; si se votà cá timpulu domniei lui se se numésca de auru si cuvintele aceste se se scria in fruntea tuturoru decreteloru fora distinctiune.

16. Asià déro acestu Aureu, acestu Ercule, acestu Dieu, (càci 'si audià si acestu nume), rapedindu-se pre neaseptate ua data dupa prândiu, in pripa d'in suburbea sea in Rom'a, facù in doue ore trei-dieci de intre-ceri de cai. De aceea si acést'a contribuì a-lu aduce la lipsa totale de bani; càci erá si darnicu, si adessea distribuia poporului câte ua suta patru-deci de denari de omu; déro mai multu cheltuiá in placeri de fellulu celloru ce spusseiu. [De aceea nu-i ajunsera nici celle-l-alte venituri alle selle, nici celle procurate de Cleandru, cu tóte cà erau nespusu de

multe; ei fu nevoitu se facea acusatiumi si asupra femeiloru si asupra barbatiloru cari, ce e dreptu nu atrageau pedeps'a de mórte, déro erau pline de spaima si de amenintiári pentru ca se le póta stórce averile.] Dintre, acestia, pre unii i uccisse, éro altoru-a le vendù viueti'a cu pretiulu averei loru, [si asiá le luá unele lucruri sub pretestu cá i le au datu ei de bunavoia. In fine, la diu'a nascerii lui, ordinà [pre fia-care annu] cá noi, si femeile si copii nostri, se i adducemu câte doi nummi de auru ca premitie; éro senatorii d'in tóte celle-l-alte orasie câte cincii denarii; [si nu faceá nimicu cu acesti bani, ei i risipiá pre toti misielesce pentru animale selbatice si gladiatorii.]

17. Nici ua data nu maná carre in publicu, de cátu numai câte ua data nóptea cându nu érá luna; ce e dreptu, i placeá se mâne carre in publicu, déro se rusiná de a fi vediutu facundu acést'a. Insa a casa faceá acést'a desu, servindu-se de vestmêntu prasuliu. (1) Cu tóte acestea ucidéá multe fere nu numai a casa, ci si in publicu. De assemenea se luptá cá gladiatorii, pentru cá se omóre pre cine-va; (alta data, cu briciulu in mâna, sub pretestu de a 'i tunde, taiá unoru-a nasulu, altoru-a ua urechia, éro altoru-a altu ceva;) insa in publicu esiá fora ferru (sabia) si fora sânge omenescu. Ellu se imbracă, inainte de a intrá in amfiteatru, cu una tunica de matasse cu mâneci, alba si presarata cu auru; si noi 'lu salutámu in acestu costumu; éro cându intrá, luá ua chlamyde tóta de purpura si stropita cu auru, conformându-se cu portulu ellenu, si ua coróna facuta d'in petre indiane si auru, si purtá unu caduceu cá Mercuriu; càci pelea de leu si maciuc'a erau purtate pre strate inaintea lui, si, la spectacule, sau de érá de fatia, sau de lipsiá, erau pusse pre una scaunu de auru; éro ellu intrá in amfiteatru in costumulu lui Mercuriu, si dupa ce aruncá celle-l-alte vestminte, se asiediá la lucru numai in tunica, si descultiu.

18. In diu'a antái'a ellu ucisse singuru ua suta de ursi, sagettându-i de susu de pre circuitulu amfiteatrului; càci totu amfiteatrulu érá impartitu prin paretii diametrali uniti, d'asupr'a càroru-a se afflá unu drumu circulariu, si cari se taiiau in doa unulu pre altulu, pentru cá ferele, despartite de pretutindenea in patru compartimente, se fia sagettate mai usioru. Cându osteniá in mediloculu luptei, bea pre neresufflate vinu dulce indulcitu si recitu pre care lu priimiá de la ua femeia intr'ua cupa

(1) Verde, in culórea prasului.

in forma de maciuca, si, in acestu momentu, poporul si noi toti strigámu tare «se traiesci!» precumu de ordinariu se dice la ospetie. Si se nu credia cine-va cà spurcu majestatea istoriei, pentru-cà seriu asemenea lucruri; càci altu-feliu nu le asiu spune. Insa, de ore ce assemine lucruri se facura de cotra imperatoriu, si eu insu-mi am fostu de fatia, le-am auditu si am vorbitu in elle, afflaiu cu calle a nu ascunde nimicu din elle, ci d'in contra a le transmite memoriei posteritatii. cá si alte evenimente fórte mari si fórte importante. Apoi si tóte cele-l-alte evenimente petrecute in timpulu meu le voiu cercetá si espune cu de ameruntulu, pentru cà am fostu contimporanu cu elle, si pentru cà nu sciu pre nime altulu d'in cei ce potu depune in scrisu ceva demnu de attentiuene, care se le cunnósea totu asiá de essactu cá mine.

19. Eata ce s'a petrecutu in diu'a antáia; in celle urmatóre, coborându-se de susu josu pre aren'a circului, ucideá animalele câte se apropiu de ellu, unele addusse inainte-i, altele presentate lui in colivie, apoi junghia unu tigru, unu ippopotamu si unu elefantu. Dupa ce facú acestea, plecá; apoi, dupa prândiu, se luptá ca gladiatoriu. In essercitiile de acestu felliu se serviá cu armatur'a asia numitului *secutor*, tinéndu scutul in drept'a, éro sabi'a de lemnu in stâng'a; si se mundriá fórte tare cà erá stangaciu. Se mesurá cu ellu in lupta unu gymnastu, séu si unu gladiatoriu, tienéndu ua nuié, pre care câte ua data lu provocá ellu insu-si, éro alte ori lu allegeá poporul; càci faceá si acést'a si tóte celle-l-alte de ua potriua cu cei-l-alti gladiatoru, cu deosebire numai cà acesti-a intrau in lupta priimindu ua mica recompensa, éro lui Commodu i se dau pre fia-care di câte doua sute cinci de mii de denarii d'in banii gladiatoriloru. Lu assistau in lupta Emiliu Letu, prefectulu pretoriului, si Eclectu cubiculariulu seu. Dupa ua umbra de lupta si, se 'ntiellege de sine, cà dupa ce invingeá, i sarutá, asiá cumu erá prin casca. (1) Dupa acést'a se luptau si cei-l-alti. In cea d'antáiu di ellu insu-si pusse la lupta pre toti cei de josu, luându costumulu intregu allu lui Mercuriu, cu ua vergé aurita, si suitu pre unu tronu de acelu-a-si metallu, ceea ce noi luaramu dreptu ua minune. Dupa acést'a se suí pre scaunulu ordinariu si de acolo privi restulu impreuna cu noi. Nu se mai faceá nimicu care se semene a petrecere, ci se omorira forte multi omeni. Findu-cà unii in-tardiau a uccide pre adversarii loru, legá pre antagonisti unii de altii, si

(1) Cu visier'a lassata

ordină se se lupte cu toti de ua data. Cu modulu acestu-a cei legati se luptara unulu in contr'a altui-a, éro unii uccissera si pre cei ce nu se cuveniá se-i ucida, amestecându-se cu ei d'in caus'a multimei si a strimtoarei locului.

20. Astu-felliu, in totalu, acellu spectaculu tinù patru-spre-diece dille. Cându se luptá ellu, noi senatorii veniamu in totu de un'a cu callarii, a-fara de Claudiu Pompejanu betránulu care nu i essì nici ua data inainte ci tramitteá pre fiii lui, éro ellu nu venia nici ua data, preferindu a fi injungiatu pentru acést'a, de câtu se véda pre imperatoriu, pre copillulu lui Mareu, facundu assemenea fapte. Càci pre longa altele, noi acclamámu tóte câte ni se ordinau, si adessea aceste cuvinte : «Domnu esci, cellu d'antáiu esci, si cellu mai fortunatu d'intre toti. Invingi, vei invinge, totu de una, Amazonie, invingi». Multi d'in cellu-altu poporu nici nu intrara in amfiteatru; altii, dupa ce 'si arunceau ochii, se intorceau inapoi, pre de ua parte rusinându-se de celle ce se faceau, éro pre de alt'a si de frica; càci se respandisse verb'a, cà are se traga cu arculu in unii, cá Ercule in passerile Stymphalului ; si se accredità acésta vorba , fiinducà ua data adunându pre toti cei d'in orasiu cari d'in ver ua bóla sau d'in alte accidente erau privati de usulu pitióreloru, le incolaci inprejurulu genunchiloru nisce figure de sierpi, si dându-le se arunce cu bureti in locu de petre, i uccisse isbindu-i cu maciuc'a cá cum ar fi fostu giganti.

21. Acésta temere erá communa pentru toti, noa ca si celloru alti; in privinti'a nóstra a senatoriloru, ellu mai facù unu lucru, dupa care ne asceptamu la ua perire segura; càci omorindu unu strutiu si taiandu-i capulu, venì unde siedému noi, tinéndu in stâng'a acellu capu, éro in drépt'a sabi'a incrunzata de sânge, si nu disse nimicu, ci 'si cletinà capulu rînjindu, voidu se ne arete cà si noa ne va face totu asiá. La acésta vedere, câti-va, ridiendu in data, ar fi fostu uccissi cu sabi'a (càci ne apucasse risulu, éro nu jalea), déco eu n'asiu fi induplecatu si pre cei ce siedeau aprópe de mine se mestece si ei, pentru ca prin miscarea continua a gurei, se ascundemu darea pre fatia a risului. Dupa ce a facutu acestea, ellu ne dede ua consolatiune, càci in momentulu cându se gatiá a luptá éro-si cá gladiatoriu, ne invità se venimu la spectaculu in vestminte de callari si in mantelle; ceea ce nu facemu nici ua data ducundu ne la teatru, de câtu numai la mórtea ver unui imperatoriu, si pen-

tru-cà in diu'a d'in urma casc'a lui fù scósa a fara prin portile prin cari se scotu cei morti. Din aceste si d'in altele, toti crediura cà mórtea lui se va intemplá cu ver ce pretiu.

22. In adeveru murì, sau mai bine fu omoritu, nu dupa multu timp; càci Letu si Eelectu, superati pre ellu pentru câte faceá, si pre longa a-cestea temêndu-se (càci i amenintiá, pentru-cà lu opriau de a face acc-
stea) conspirara peirea lui. Commodu, in adeveru, voiá se uccida pre a-
mendoi consulii, pre Eryciu Claru si pre Sossiu Falcone, si se éssa, la
calendele lui Ianuarius, in calitate de consule si cá *secutor* totu de ua
data d'in loculu unde se nutriau gladiatorii; càci locuia prim'a celula
de longa ei, cá cumu ar fi fostu unulu d'entre dênzii. Nimene se nu se
indouiesca de dissele melle; càci Commodu taiându capulu Colossului, si
punendu in locu-i unu altulu allu seu, apoi dându-i ua maciuca, si pu-
nendu la pitiórele lui unu leu de arama, cá se semene cu Ercule, sapà
pre longa celle-l-alte supranume alle selle aretate mai susu si pre a-
cestu-a : «Primulu luptatoriu d'entre secutori, stangaciulu care a invinsu
singuru ellu doa-spre-diece (credu) mii de ómeni ;» D'in caus'a acést'a
Letu si Eelectu conjurara contr'a lui, comunicându si Marciei planulu
loru. Deci in ultim'a di a annului, nóptea, pre cându ómenii erau occu-
pati cu serbatórea, i dederu veninu prin medilocirea Marciei in carne de
bou; déro fiindu-cà nu putù se móra indata d'in caus'a vinului si a bái-
loru de cari usá in totu de un'a fora mesura, ci numai versá, si de aceea
ellu prepunendu, i amenintiá; asiá i tramissera pre unu gymnastu a nume
Narcissu, si printr'insulu lu sugrumara in baia. Asiá fu sfirsitului lui
Commodu, care imperati doui-spre-diece anni noa lune si patru spre-diece
dille, si viuetiui trei-deci si unu de anni si patru lune. Cu ellu imperiulu
incetá de a mai fi datu familieii adeveratiloru Aurelii.

23. Dupa acést'a se intemplara resbelle si rescóle fórte mari. Eu in sa
compusseiu istori'a acestoru-a d'in urmatórea causa. Eu scrisseiu si pu-
blicaui ua carte despre visele si semnele, dupa cari Severu sperá se ajunga
la demnitatea imperiale. Severu citindu cartea pre care i o tramissemu,
imi tramisse inapoi multe si formóse cuvinte. Eu priimindu deja acésta
scrissóre spre séra, adormiiu; si pre cându dormiamu, geniulu meu imi
ordiná se scriu ua istoria. Si asia scrisseiu acestea, de cari me occupu
acumu. Fiindu-cà placù si la cei-l-alti, déro mai allessu lui Severu, at-
tunci imi propusseiu a compune si tóte celle-l-alte cari se referu la Ro-

mâni. De aceea 'mi a venit în minte se nu lassu acésta carte izolata, ci se o intercalediu în acésta compositiune, pentru-ca, scriindu, se lassu într'unu singuru opu tóte evenimentele de la începutu, peno cându va placeá Fortunei. Éro pre acésta dieitia care m'a incuragiatu cotra istoria, cându eram plin de sfiéla si nedecissu pentru acést'a, care me reanimá cându me munceamu si renuntiamu la acésta întreprindere, care mi da formóse sperantie de viitoriu, cumu cà voiu lassá dupa mine istori'a, si cà timpulu nu o va întunecá, pre ea, dupa cumu pare, mi am alles's'o de caleudia a viuetiei, si de aceea me devotaiu ei. Amu cullessu tóte faptele Romániloru de la originea loru peno la mórtea lui Severu, în diece anni, si le am compussu în alti doui-spre-diece. În câtu despre celle ce remânu, acestea se voru scrie peno unde voru ajunge.

24. Înainte de mórtea lui Commodu, se facura urmatóriele semne : Acere multe si de reu auguriu rataciau împrejurulu Capitoliului, sco-tiéndu nisce strigate ce nu pareau nici de cumu pacifice, si ua bufnitia buhuiá de pre acestu edificiu; unu focu ce se ridicá nóptea de pre ua casa si cadíu în templulu Pacii consumá depositele de mârfuli alle Egyptianiloru si alle Arabiloru ; apoi, totu innaltíându-se, ajunse si în palatiu, unde arse fórté multe lucruri, asiá în câtu se nimicira si tóte actele privitórie la imperiu. De aci se invederá si mai multu cà reulu nu se va oprí în orasiu, ci se va întinde preste tóta lumea suppusa lui ; càci nu se putú stinge de mân'a omenesca, cu tóte cà fórté multi particulari si fórté multi militari carrau apa, si însu-si Commodu vení în graba de la cas'a sea d'în suburbe ; ci dupa ce nimicí tóte câte apucá, încetá de sine nemai avéndu ce consumá.

Escerpte de Ioanne Xiphilinu d'in Cartea LXXIII a Istoriei Romane a lui Dione.

Se intercalédia fragmentele întregi alle lui Dione, cari s'au pututu aflá.

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXXIII

Pertinace este allessu imperatoriu de cotra militari si senatu prin medilocirea lui Eclectu si a lui Letu. c. 1. — Commodu este pussu in rëndulu inimiciloru si batjocoritu. c. 2. — Blandeti'a lui Pertinace cotra Pompejanu, Glabrone si cotra senatori. c. 3. — Semne prenuntiându-i imperiulu. c. 4. — Pertinace indrepté-dia rellele : vinde obiectele de lussu alle lui Commodu. c. 5. 6. — Continenti'a lui fatia cu ai sei. c. 7. — Consulele Falcone d'in indemnulu lui Letu este desemnatu de imperatoriu. c. 8. — Ucciderea lui Pertinace Augustu. c. 9. 10. — Flaviu Sulpicianu concurre cu Julianu pentru imperiu prin licitatiune. c. 11. — Julianu se face Imperatoriu, fora voi'a Senatului si a Poporului Romanu. c. 12. 13. — Despre triumvirii Severu, Nigru, Albinu. c. 14. — Severu, dupa ce se impaca cu Albinu, pornesce in contr'a lui Julianu. c. 15. — Julianu, dupa preparatiuni ridicule, este uccissu d'in ordinea Senatului. c. 16. 17.

SPATIU DE TIMPU, CINCI LUNE, DE LA KALENDELE LUI JANUARIU PENO LA KALENDELE LUI JUNIU, IN CARI FURA CONSULI :

An. dupa Chr.
193

An. dela fund. Romei
946

Quintu Sossiu Falcone, si Caiu Eruciu Claru.

De la kalend. lui Martiu. Flaviu Sulpicianu si Fabiu Cilone Septiminu.

De la kalend. lui Maiu. Siliu Messala.

1. Pertinace erá d'intre cei buni si onesti ; ellu domnì fórte pucinu, apoi fu uccissu de militari. Pre cându anco se tineá ascunsa mórtea lui Commodu, venira la ellu Eclectu si Letu si i facura cunnoscutu faptulu ; càci lu allessera bucurosu pre ellu in consideratiunea virtutii si demnitàtii lui. Éro ellu vediendu-i si ascultându celle ce i spuneau, tramisse pre cellu mai credintiosu d'intre amicii sei cá se védia cadavrulu lui Commodu ; si dupa ce se assecurà de faptu, se dusse asiá pre ascunsu in castre, si produsse mirare mare militariloru ; déro presenti'a lui Letu si promissiunile noului imperatoriu, (càci decisessse a le da câte trei mii de

denarii de omù), i castigara in partea sea. Si s'ar fi linistitu de totu, déco la finea discursului seu nu s'ar fi esprimat camu asiá : « Multe in adeveru, o soci de arme, si neplacute suntu neajunsurile presentelui, déro cu ajutoriulu vostru éro-si se voru indreptá. » Audindu acestea, ei se temura cà tóte câte li se dedessera de Commodu in contr'a usului se voru abroga; si în adeveru se irritara, déro in fine se linistira, ascundiendu-si meni'a. Dupo ce essí d'in vallulu castreloru, Pertinace veni fiindu anco nópte la senatu; si salutându-ne, cumu fia-care (in atât'a multime si imbuldiela) putù merge la ellu, in urma improvisându disse : « M'am numitu imperatoriu de cotra militari, cu tóte acestea eu n'am nevoia de domnia, ei chiaru asta-di renuntiu la ea, atátu d'in caus'a etâtii si infirmitâti melle, câtu si d'in caus'a greutâti imprejurariloru. » Dicundu aceste, noi lu applaudaramu d'in tóta inim'a, si cu adeveratu lu allesseram; càci era si fórté bunu de suffletu, si vigrosu de corpu, cu singur'a esceptiune cà sufferiá pucinu de pitióre.

2. Astu-felliu Pertinace fù declaratú imperatoriu, éro Commodu inimicu publicu, in mediloculu strigateloru multe si insultatore atátu alle senatului câtu si alle poporului. Voiau se terrésca cadavrulu lui si se lu sfiásia precumu si imaginile lui; déro spunendu-le Pertinace cà cadavrulu lui este deja ascunsu in paméntu, nu facura nimicu cadavrului, éro insulte i prodigara indestulle, neremanendu nici un'a care se nu i o arunce. Nimene nu mai numiá pre Commodu imperatoriu; ei chiamându-lu vagabundu si tyrannu, lu supranumiau in batujocura gladiatoriu, conductoriu de carre, stangaciu, bosiorogu. Multimea dicea senatoriloru, mai allessu acelloru-a asupr'a càroru-a stá suspensa fric'a de Commodu : « Curagiu, curagiu, ai scapatu, ai invinsu. » Tóte câte se strigau de ordinariu in cadentia prin teatre in onórea lui Commodu, acumu le cantau cu intiellessuri schimbate in modulu cellu mai ridiculu; càci scapându-se de unulu, éro de cellu altu neavendu nici ua téma, usau de acestu intervallu cá nisce ómeni liberi, si capetara demnitatea libertâti, neavendu nici ua sfiela de ellu; càci nu le ajungeá cà n'au a se teme de nimicu, ce voiau se-si arete securitatea prin insulte. [Asia de mare érá differenti'a între Pertinace si Commodu, dupo parerea tutuloru, in câtu cei ce audiau de celle petrecute, prepuneau cà acésta vorba s'a respanditu de Commodu cá se i incerce, si de aceea multi d'entre gubernatorii de provincie arestara pre cei ce le duceau aceste sciri; nu pentru-cà nu voiau se fia ade-

verate, ci pentru-cà mai multu se temeau se crédia cà a peritu Commodu, de càtu cà nu s'au allaturatu de partitulu lui Pertinace; de aceea fia care era cu curagiu chiaru de ar fi gresitu ceva de felliu lu acestu-a cotra unulu, pre cându fatia cu cellu altu, nimeni erá securu, chiaru de n'aru fi commissu nici ua erróre.

3. Pertinace erá Ligurianu d'in Alb'a Pompej'a, fiulu unui tata fora nobletia, studiatu in littere càtu se póta viuetiú prin elle. Prin acést'a se puse in relatiune cu Claudiu Pompejanu, si, ajungundu tribunu de callari prin influenti'a acestui-a, inaintà asiá de multu, in càtu se facù suveranulu lui. Eu, attunci sub Pertinace, am vediutu pre Pompejanu pentru prim'a si ultim'a ora; càci ellu petreceá mai multu la tiérra d'in caus'a lui Commodu, [si se coboriá fórte pucinu in orasiu,] pretestându atátu betraneti'a càtu si ból'a de ochi; [nici ua data mai 'nainte nu veni in senatu când eram si eu de fatia.] Cu tóte acestea, si dupa mórtea lui Pertinace, se bolnavi éro-si; [càci sub domni'a lui vedeá, erá sanetosu (1) si luá parte la desbatterile senatului.] Pertinace lu stimá fórte multu, si intre alte semne de distinctiune, in senatu lu puneá longa sine pe treptele tronului. [Totu asiá onorá si pre Aciliu Glabrione; càci si acellu-a audiá si vedeá. Deci pre acesti-a i onorá peno la essageratiune.] Se purtá si cu noi fórte populariu; erá affabile; ascultá cu buna-vointia ver ce i ar fi cerutu cine-va, si respundeá omenesce ce i se pareá lui. Ne ospetá cumpetatu; si de câte ori nu faceá acést'a, impartia unui-a un'a, altui-a alt'a, si chiaru obiecte fórte eftine. Pentru acést'a, cei avuti si trufasi lu luau in risu; éro noi cesti-alti, pentru cari virtutea este mai pretiósá de càtu desfrenarea, lu laudámu.

4. Pre cându se afflá anco in Britani'a, dupo acea mare rescóla pre care o potoli, si 'si attrageá cu dreptu cuventu laude d'in partea tutu-loru, unu callu a nume Pertinace castigá premiulu. Acestu callu erá allu Verdiloru si erá iubitulu de Commodu. Asiá déro pre cându cei d'in factiunea acést'a strigau tare si diceau: «Pertinace este», cei d'in factiunea contraria, fiindu-cà erau irritati pre Commodu, repetira acestu votu, dicundu nu callului, ci barbatului: «Bine ar fi se fia ellu.» Éro mai pre urma, dupo ce acestu callu fù scutitu de curse d'in caus'a betranetiei, si, se afflá la tiérra, Commodu tramisse dupo ellu, si lu addusse in circ

(1) Bekker si Dindorf dupo Reiske: εὐφωτο. Tauchnitz: ἐώρα.

dupo ce i auri copitele, si i pusse pre spinare ua pelle aurita. Omenii vedîndu-lu de ua data, strigara éro-si : «Pertinace este». Si in adeveru aceste cuvinte disse fora intentiune fura unu feliu de predicere profetica, pentru cà fura pronuntiate in cea d'in urma intrecere de cai d'in acellu annu, si indata dupo aceea puterea suprema trecù la Pertinace. Totu assemenea vorbe se facura si asupr'a maciucei, pentru-cà Commodu, voindu se se lupte cá gladiatoriu in ultim'a di, o dede lui Pertinace.

5. Astu-felliu ajunse Pertinace la domnia. Apoi pre longa celle-l-alte titluri cuvenite demnității selle, ellu mai priimi si unu altulu, pentru-cà voia se fia populariu : fù supranumitu principe allu senatului dupo usulu anticu. Si indata pusse in ordine tôte câte mai 'nainte erau neingrijite si fora rondueła ; căci umanitatea, bunetatea, economi'a cea mai buna, si grij'a cea mai attenta asupr'a binelui publicu, se aretau in totu servitiulu imprejurulu imperatoriului. Pertinace faceá tôte câte le face unu imperatoriu bunu, si ridicà infami'a de pre memori'a celloru ce fussionsera uccissi pre nedreptu; pre longa acést'a jurà cà nu va mai suppone pre nimene la ua assemenea pedépsa. Indata incepura a strigá tare unii pre rudele loru, alții pre amici cu lacrimi si bucuria de ua data : căci nici acést'a nu le erá mai 'nainte permissu a face. Dupo acést'a, desgropându cadavrele, unele intregi, altele bucăti, dupo cumu se gasiau fia-care d'in elle sau d'in caus'a feliului mortii sau d'in caus'a timpului, le strinsera cu religiositate, si le depusera in monumentele stramosiesci. Asiá de mare erá atunci lips'a de bani in fiscu, in câtu se aflara numai doua sute cinci-dieci de mii de denari. Deci Pertinace stringundu cu greu bani din imaginele, armele, caii, sculele si favoritiu lui Commodu, dede pretorianilor câte le promissesse, si poporului câte ua suta de denari de omu. Apoi tôte obiectele ce 'si procurasse Commodu pentru voluptăti, pentru luptele de gladoriu séu pentru intrecerea cu carrulu, le espusse la licitatiune, cea mai mare parte ca se fia vendute, si pentru cá se arete totu uadata lucrurile si modulu lui de viuétia, si pre longa acestea pentru ca se se cunnósca acci ce le voru cumperá. (1).

6. Letu vorbiá de bine pre Pertinace, si insultá pre Commodu, [si dá pre fatia totu ce facusse insu-si reu.] Astufelliu tramittiéndu dupo nisce

(1) Cf. Lib. LXXV. § 8. Unde Sept. Severu imputa unoru-a d'intre senatori cumperarea acestoru obiecte, dicundu-le cá si ei, cá si Commodu, se luptau cá gladoriu.

barbari cari luassera multi bani de la ellu pentru pace, (erau âncă pre drumu), i cerù inapoi, dicundu-le: «Spuzeti a casa că este imperatoriu Pertinace.» Ei cunosceau fôrte bine numele lui, in urm'a sufferintieloru ce-i facusse a indurá, pre când se luptá in contra loru sub Marcu. De asemenea mai facù urmatoriulu actu spre batjocor'a lui Commodu. Afându nisce buffoni si comediani, fôrte uriti la fatia, déro mai uriti la nume si la ocupatiuni, si inavutiti preste mesura de Commodu pentru insolenti'a si desfrenarea loru, le publicá atâtu denominatiunile loru câtu si multimea obiecteloru ce posedau. Acestu faptu provocá unoru-a risu, altoru-a menia si intristare; căci cele mai multe averi proveniau de la mai multi senatori pre cari ellu uccisese. Cu tóte acestea Letu nu remasse pentru totu de un'a credintiosu lui Pertinace, ba nici chiaru pentru pucinu timpu; căci neobtinându ceea ce voiá, atitiá pre militari (precumu se va spune) contr'a lui.

7. Pertinace orindu de prefectu allu Romei pre socrulu seu Flaviu Sulpicianu, care si de altmintrelea erá demnu de acésta functiune; déro nici pre femeia sea nu voi se o faca Augusta, nici pre fiulu seu Cesare, de si noi votaseramu; ci refusá amendoa titulele cu energia, sau fiindu-cá nu 'si intemeiasse anco domni'a, sau fiindu-cá nu voiá cá acea femeia care duceá ua viuétia desfrenata se spurce numele de Augusta. De asemenea nu voi cá fiulu seu, care erá anco copillu, inainte de a fi instruitu, se se corrumpa prin superbi'a (1) si speranti'a ce i-ar fi datu acestu nume. Ba âncă nici nu lu crescù in palatiu, ci, renuntiându, d'in prim'a di la totu ce aveá, lu impartì copiiloru sei (căci aveá ua fiica) si i invitá se traésca la mosiulu loru, unde petrecea pucinu impreuna cu ei, cá tata, era nu cá imperatoriu.

8. Deci fiindu-cá nici militariloru nu le mai erá permissu se prade, nici Cesarianiloru se se dee la desfrenári, acesti-a lu uriau cumplitu. Déro Cesarianii, nefiindu armati, nu incercara nici ua revolta; éro militarii pretoriani si Letu, conspirara contr'a lui. Mai antâiu 'si allegu de imperatoriu pre consulele Falcone, pentru că erá influente prin famili'a si banii lui; si cugetau se lu si introduca in castre, pre cându Pertinace se aflá ocupatu pre mare despre provisiunile de grâne. Acestu-a aflându de planulu loru, venì in graba in orasiu, si intrându in senatu disse: «Nu trebuie se nu sciti, O! senatori, că de si am gasitu duoa

1) Reimarus si Riske ὄρχω; Tauchn. ὄρχω, prin juramentu.

sute cinci-dieci de mii de denari, totu'si am impartitu militariloru câtu si Marcu si Luciu, caroru-a li s'au lassatu siesse sute siette-dieci si cinci de milliône de denari. Déro caus'a acestei lipse de bani sunt minunatii Cesariani.» Pertinace mintiá cà daruisse militariloru de ua potriua cu Luciu si Marcu; (câci unulu le dedesse câte cinci mii, éro cellu altu trei mii de omu). Militarii si Cesarianii cari erau de fatia in senatu (erau fórté multi) se interritara fórté cumplitu, si murmurara infioratoriu. Pre cându noi eram gat'a a condemná pre Falcone, [si dejá lu numiamu inimicu publicu,] Pertinace sculându-se si strigându, disse: «Se nu se ucida nici chiaru pre dreptu unu senatoriu, pre câtu tîmpu voiu imperati eu.» [Si astufeliu scapà Falcone].

9. Éro Letu, luându de pretestu întreprinderea lui Falcone, ucisise mai multi militari, ca d'in ordinulu imperatoriului. Cei-l-alti, simtindu acést'a, si temându-se se nu péra si ei, se revoltara. Doue sute d'in cei mai cutezatori mersera asupr'a palatiului cu sabiele scóse. Pertinace nu prinse scire cà ei vinu de câtu cându ei ajungeau susu. Attunci femeia lui al-lergându la ellu, i annuntiá ce s'a intemplatu. Ellu afflându acestea, commisse ua fapta sau generósa sau nesocotita, sau cumu va voi cine-và se o numésca; càci, cu tóte cà puteá fórté usioru se uccida pre cei ce veniau, (si in adeveru érá aperatu de presidiulu nocturnu si de callari, si mai erau atunci si alti multi ómeni in palatiu), sau de unde nu, se se ascundia si se fuga unde-va, inchidiendu portile palatiului si celle-l-alte usie de medilocu, nu facù nici un'a nici alt'a; ci sperându cà cu presenti'a sa le va impune, éro cu vorbele-i va convinge, essi inaintea loru, pre cându ei erau deja in casa; càci nici unulu d'între camaradii loru nu i oprì, ba áncó portarii si cei-l-alti Cesariani nu numai cà nu inchissera nimicu, ci d'in contr'a deschissera tóte.

10. La vederea lui militarii, de ua cam data se rusinara, afora de unulu, pussera ochii in pamentu si'si bagara sabiele in tece; déro indata ce acellu-a sari spre ellu, si disse: «Militari 'ti au tramissu acésta sabia,» si nu se mai oprira, ci taiara pre imperatoriulu loru si pre Eelectu; càci numai acestu-a nu lu delassà, ci lu aperà câtu putù, in câtu rani pre câti-va. De aceea eu, care de si mai 'nainte lu credeamu cà este unu omu bunu, atunci l'am admiratu fórté multu. Militarii, taiându capulu lui Pertinace, lu infipsera intr'ua lance, falindu-se de acésta fapta. Astu-feliu se terminà Pertinace, d'in causa cà întreprinse a reformá tóte in pucinu

timpu; ellu nu sciá, cu tóte cà aveá multa esperientia in affaceri, cà este impossibile se indreptedi fora periculu ua grammada de abusuri, si cà constitutiunea Statului, mai multu de cátu ver care altu lucru, are nevoia de timpu si prudentia. Ellu viuetiù siesse dieci si siepte de anni, si patru lune fora trei dille; si domni optu dieci si siepte de dille.

11. Respandindu-se scirea despre mórtea lui Pertinace, unii alergau la casele loru, altii la alle militariloru, si luau precautiuni pentru securanti'a loru. Sulpicianu (care d'in intemplare fusesse tramissu de Pertinace in castre, cá se restabiléscá ordinea acolo) remasse pre locu, si lucrá cá se fia numitu imperatoriu. Intre acestea, Didiu Julianu [care se trageá d'in familia senatoriale, déro erá de unu caracteriu detestabile,] unu omu fora satiu de bani si unu risipitoriu desfrenatu, care se gandiá necontentu la resturnári (pentru care si fusesse gonitu de Commodu la Mediolanu, patri'a lui); acestu-a, déro, audindu de mórtea lui Pertinace, se dusse in pripa in castre, si stându la portile vallului, solicitá de la militari domni'a Romániloru. Attunci se intemplá unu faptu fórte rusinosu si nedemnu de Rom'a; càci intocmai cá intr'ua piatia sau unu tírgu, se strigá si ea si domni'a ei intréga. Vendietori erau cei ce uccisessera pre imperatoriu, éro cumperatori, Sulpicianu si Julianu, cari concurreau, unulu din intru, cellu altu de afara; si asiá ajunsera adaugundu câte pucinu peno la cincii mii de denari de omu, pre cându unii communicau si diceau lui Julianu : «Sulpicianu dà atát'a, tu ce mai puni pre d'asupr'a?» si lui Sulpicianu : «Julianu offere atát'a, tu ce mai promitti pre d'asupr'a?» Si póte cà ar fi invinsu Sulpicianu, de óre ce era in intru castrelor si prefectu allu Romei, si de óre ce ellu dissesse mai antáiu cincii mii, déco Julianu n'ar fi datu preste acésta summa, nu câte pucinu ci de ua data una mie doue sute cincii-dieci de denarii, si n'ar fi strigatu tare cu vocea, si n'ar fi aretatu si cu mânele. Castigati prin acésta supralicitatiune, si totu de ua data temêndu-se cà Sulpicianu vá resbuná pre Pertinace, dupa cumu le puse in vedere Julianu, lu priimira pre ellu in castre si lu proclamara imperatoriu.

12. Asiá Julianu in spre séra grabì a merge in Foru si in senatu, ducundu cu sine unu mare numeru de pretoriani cu multe insemné cá pentru ver ua fapta mare, pentru-cá, punendu-ne in contradictiune, se ne castige si pre noi si pre poporu. Militarii, intre alte nume maretie ce i dau, lu supranumiau Commodu; éro noi afflându acestea, care dupa cumu erá

anunțiatu, ne temeamu de Julianu și de militari, și mai alleșu căți eramu amicii lui Pertinace; căci și eu eram d'între ei, pentru-că, între alte onori ce priimissem de la Pertinace, fussessemu numitu și pretoriu, și de multe ori, așărându pre cetățiani înainte tribunaleloru, așărassem nedreptățile lui Julianu. Cu tôte acestea (pentru-că nu ni se pară că suntemu în securantia remanendu a casa, că nu cumu va se fimu prepussi de ellu) ne dusseramu, d'ero nu că nisce servi, ci după ce ciraramu; și împingundu-ne printre militari, intraramu în senatu și lu audiramu, între alte cuvinte demne de ellu, pronunțându și acestea : «Vediu că aveți nevoia de unu domnitoriu, și eu însu-mi mai multu de cătu ver-care altulu, sum cellu mai demnu de a ve conduce; și v'asiu spune tôte bunele melle însusiri, de nu m'ati cunnósce, și de nu m'ati fi încercatu. De aceea n'am avutu nevoia se adducu cu mine multi militari, ci am venitu la voi singuru, că se mi confirmati demnitătea ce mi s'a datu de ei.» În adaveru, «viu singuru», disse, ellu care impressurasse pre d'in afara totu senatulu cu omeni armati, și aveá multi militari chiaru în curia; apoi faceá apellu la consciința năștra despre ellu, care ne inspirá numai ura și temere.

13. Julianu, după ce se confirmă astu-feliu în domnia și prin votulu senatulu, se sui în palatiu; și gasindu cin'a preparata pentru Pertinace, risse multu de ea, și tramittiendu se i gasésca de ver unde și ver cumu va puté atunci bucate fôrte scumpe, se imbuibă, pre cându cadavrulu jaceá înca în intru, și jucă cuburi (1), luându pre longa sine, între altii, și pre dantiuitoriulu Pylade. A dou'a di suiramu la ellu, simulându ôre cumu și prefacundu-ne, că se nu ne dămu pre fatia intristărea; poporulu însă 'și aretá superărea pre fatia, fia-care vorbiá ce voiá, și se preparau cu totii se faca ce puteau. În fine cându Julianu veni la senatu, și se prepará se sacrifice lui Janu d'inaintea usieloru senatulu, toti vociferara asupra lui, numindu-lu usurpatoriu și parricidu. Éro ellu prefacundu-se că nu se supera, și promitiendu-le argintu, atunci ei interritati că ambla se i corumpu, strigara cu totii de na data : «Nu voimu, nu priimimu;» și edificele de prin prejuru resunara într'unu modu infioratoriu. Audindu acesteia, Julianu nu se mai domină, ci ordină se uccida pre cei ce erau mai aproape de ellu. Atunci poporulu se interrită și mai tare, și nu încetă nici de a'si manifestá dorulu de Pertinace nici de a insultá pre Juliann, nici

(1) Zaruri.

de a invocá pe Diei si de a blastemá pre militari; ei, cu tóte cà multi si in multe pàrti alle orasiului erau raniti si uccissi, ei totu-si tineau peptu. In fine punédu mân'a pre arme allergara la circu, si acolo remassera nóptea si a dou'a di nemancati si nebeuti, strigându pre cei-l-alti militari, si mai allesu pre Pescenniu Nigru si pre cei ce erau cu ellu in Syri'a, si rugându-i se i apere. Dupa aceea obositi de strigatu, de fóme si de nesomnu, se imprastiara, si petrecura in liniste, asteptându sperantiele d'in afara.

14. Julianu, dupa ce rapì astu-felliu domni'a, se servì de putere intr'unu modu nedemnu, adulându senatulu si pre cei ce puteau ceva; pre de ua parte promittiédu, pre de alt'a facundu gratificatiuni, rideá si glumeá cu cei ce i intalniá. Se duceá regulatu la teatre, si dá multe ospetie; intr'unu cuvêntu nu uitá nimicu pentru cá se ne indetoredie. Cu tóte acestea nu ne puteá inspirá incredere, ci tocmái pentru cà se serviá de ua lingusire nemesurata erá suspectu; càci totu ce trece preste bun'a cuviintia, chiaru de ar paré unoru-a ua favore, este considerata cá insiellatiune de cei ce au minte. Acestea se petreceau in Rom'a; càtu despre intemplàrile si rescólele d'in afara voiu vorbí acumu. Erau attunci trei barbati commandându fia-care câte ua armata compussa d'in cetatiani si d'in alti multi straini, cari aspirau la domnia: Severu, Nigru si Albinu; acestu-a guberná preste Britani'a, Severu preste Pannoni'a, éro Nigru preste Syri'a. Pre acesti-a i insemnau celle trei stelle, cari se aretara de ua data si incungiurara sórele, pre cându Julianu faceá sacrificiulu de intrare inaintea senatului in presenti'a nóstra; càci erau asiá de visibili in càtu si militarii le vediura necontenitu, si le aretau unii altoru-a, si pre longa acestea respandira fam'a cà se va intemplá ver unu reu lui Julianu. Éro noi doriámu d'in tóta inim'a se se intâmplesse acestea asiá, si sperámu, déro de fric'a lui care erá de fatia, nu cutediamu nici se ne uitámu in susu la elle, de càtu numai cu cód'a ochiului. Astu-felliu sciú cà s'a petrecutu acestu lucru.

15. Dintre cei trei duci, de cari vorbiu, cellu mai dibaciu [erá] Severu [atátu pentru a prevedé cu essactitate viitoriulu, a descoperi totu ce erá ascunsu cá cumu lucrulu ar fi fostu evidente, si a realisá lucrulu cellu mai greu cá pre cellu mai usioru]. Deci presimtindu cà, dupa ce va resturná pre Julianu, voru fi trei pretendenti si se voru batte intre ei pentru domnia, decisse a atrage in partea sea pre unulu care erá mai aproape

de ellu; si dându ua scrissoria unui-a d'entre credintiosii sei, lu tramisse la Albinu, facundu-lu Cesare; éro pre Nigru, care se semetiá pre apelulu poporului, nu lu recunnoscù. Asiá Albinu, sperându cà va fi collegu de domnia allu lui Severu, remasse pre locu; éro Severu, dupa ce attrasse in partea sea tote cetàtile d'in Europ'a afora de Byzantiu, pornì in graba la Rom'a nedependendu nici unu momentu armele, ci dupa ce 'si allesse siesse sute d'entre cei mai voinici, petreceá diu'a si noptea in mediloculu loru; si acei-a nu se desbracara nici ua data de peptarie, peno cându nu sossira in Rom'a.

16. Julianu, aflându acestea, stete de senatu se declare pre Severu inimicu publicu, si se pregatì contr'a lui; [càci sapà unu fossatu in aintea orasiului, si pusse porti pe dènsulu, cà cumu ar fi avutu de gându se si asiedie acolo castrele si de acolo se se batta.] In aceste dille orasiulu nu erá altu cevá de câtu ua tabera militaria, cà intr'ua tiérra inimica; càci erá multa confusiune d'in caus'a omeniloru, cailoru si elefantiloru, cari locuiau sub ceriu liberu si se essercitau; si multa frica le erá cetatiani-loru de ómenii armati, [pentru-cà i uriau.] Câte ua data ne appucá risulu; càci pretorianii, cà unii ce erau deprinsi a traí in mollitiune, nu faceau nimicu demnu de numele si de promissiunea loru; si cei addussi d'in flott'a stationaria la Misenu, nu sciau nici cumu se se essercitedie; elefantii, incomodatì de turnurile de pre ei, nu mai sufferiau pre cei ce se suiau pre ei [ci i trantiau josu.] Déro mai cu séma rideamu cà palatiulu fu intaritu cu zavóre si cu usie solide; càci, fiindu-cà i se pareá lui cà militarii n'ar fi uccissu usioru pre Pertinace, déco s'ar fi inchissu, credeá cà inchidièndu-se va puté scapá cu vinéti'a, de va fi invinsu. Injunghiá pre Letu si pre Marci'a, asiá in câtu toti cei ce conspirassera contr'a lui Comodu perira. Severu dede mai in urma pre Narcissu fereloru, pre cându unu precone strigá: «Acestu-a este cellu ce a sugrumatu pre Comodu.» Uccisse si multi copii in sacrificie magice, in sperantia ca va puté abatte intru câtu-va mersulu naturale allu lucruriloru, de l'ar fi afflatu de mai 'nainte. [Vesproniu Candidu, care se naltiasse la celle d'antâiu demnitàti, déro care se distingeá mai multu prin asprimea si grossolani'a sea, fu in periculu de a fi uccissu de cotra militari.]

17. Cându Severu ajunse in Itali'a, si ocupà Ravenn'a fora lupta; cându cei tramissi de Julianu, sau cà se lu induplece a se intorce, sau cà se i inchida passurile muntiloru, trecura in partea lui; cându preto-

rianii, in cari se rezemá Julianu mai multu, se superara de continuitatea munceloru, si la fam'a despre presentia a lui Severu fura coprinsi de ua spaima terribile; atunci Julianu convocându-ne, ne pusse se lu votámu de collegu allu seu la imperiu. [Fulviu care fuissese condamnatu de Pertinace, pre cându erá gubernatoriu allu Africei, pentru reutatea, lacomi'a si desfrenarea lui, fu desemnatu de ellu intre consulii eponymi, pentru cá se faca placere lui Severu.] Ero militarii, incrediéndu-se pre ua scrisore a lui Severu, cá nu voru patí nimicu, de i voru dá pre uccissorii lui Pertinace, pussera mân'a pre cei ce omorissera pre Pertinace, si comunicara acést'a lui Siliu Messalá, care atunci erá consule. Acestu-a stringundu-ne in localulu numitu Atheneu de la essercitiile celloru ce invetiau intr'insulu, ne comunicà fapt'a militariloru. Noi condamnaramu pre Julianu la mórte, si numiramu imperatoriu pre Severu, si votaramu lui Pertinace onorile eroice. Dupo acestea Julianu fu uccissu chiaru in palatiu culcatu, in patulu seu dicundu numai atát'a : «Ce reu am facutu? pre cine am ucíssu?» Viuetiù siesse dieci de anni, patru lune si totu atâtea dille, din cari imperatì siesse dieci si siesse de dille.

Escerpte din Cartea LXXIV, a Istoriei Romane a lui Dione Cassiu de Ioanne Xiphilinu.

Se intercaledia fragmente întregi d'in Dione, cari s'au pututu aflá.

SUMARIULU CAPITULELOR DIN CARTEA LXXIV

Severu 'si resbuna pre pretorianii ce au ucissu pre Pertinace; intra in orasiu. c. 1. 2. — Miracule cari prevestissera lui Severu suirea lui pre tronu. c. 3 — Pomp'a funebra ce se facu lui Pertinace. c. 4 5. — Resbellulu lui Severu Augusta contr'a lui Pescenniu Nigru. c. 6—9. — Luarea Byzantiului cu assaltu. c. 10—14.

SPATIULU DE TEMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Severu
193	946	<i>Quintu Sossiu Falcone si Caiu E-ruciu Claru Consuli.</i>	I. <i>Calend. lui Juniu</i>
194	947	<i>Luciu Septimiu Severu Aug. a II-a ora, si Didiu Clodiu Septimiu Albinu Cesare.</i>	II.
195	948	<i>Scapula Tertullu, si Tineju Clemente</i>	III.
196	949	<i>Caiu Domitiu Dexter a II-a ora, si Luciu Valeriu Messala Priscu.</i>	IV.

1. Severu, dupo ce ajunse astu-felliu imperatoriu, pedepsi cu mórte pre pretorianii cari commissera cu mânele loru faptulu uceiderii lui Pertinace; éro pre cei-l-alti pretoriani chiamându i la sine, înainte de a ajunge la Rom'a, i appucá la medilocu intr'ua campia, fora cá ei se scia ce are se li se întéple, si dupo ce i mustrà multu si amaru pentru nelegiuirea cotra imperatoriulu loru, i desarmà, le luà caii si i alungà d'in Rom'a. Acesti-a, de si fora voi'a loru, lepadara armele, dederu drumulu cailoru si se imprastiara numai in tunice fora cingutori; unulu d'in ei, de care calulu nu voiá se se desparta, ei lu urma nechediendu, ucissè si pre calu si pre sine; celloru ce priviau li se pareá cà si callulu móre bucurosu. Dupo ce Severu facu acestea, intrà in Rom'a, mergundu peno la

portile cetății pre callu si in vestminte de callariu; éro de aci se schimbă luând costumele civile, si merse pre josu. Tóta armat'a, callări si pedestri, cu tóta armatur'a loru, mergeau allătura cu ellu. Acestu spectaculu fu cellu mai stralucitu d'in câte eu am vediutu; căci orasiulu intregu era incoronatu cu flori si dafini, si impodobitu cu tapete de diferite coleri, si straluceá de lumin'a si de foculu sacrificieloru; Jocutorii, imbracati in vestminte albe si plini de veselia, lu priimiau cu acclamatuni; militarii in arme, cá intr'ua processiuone triumfale, inaintau in ordine; éro noi mergeamu inainte cu insemnele demnității nóstre. Multimea se inghesuía dorindu se lu vedea si se lu audia vorbindu, cá cumu Fortun'a l'ar fi schimbatu intru cevá; ba unii se urcau preste altii, cá astu-felliu, dintr'unu locu mai inaltu se lu póta vedé.

2. Intrându asiá, vorbí cu emfase cotra noi, cá si imperatorii buni de mai 'nainte, cà nu va uccide pre nici unulu d'entre senatori; ba chiar jurá despre acést'a, si ceea ce este mai multu dispuse se se sanctionedie in communu cu ellu printr'unu decretu declarându cá se se considere inimicu publicu si imperatoriulu si cellu ce l'ar ajutá intr'ua asemenea fapta, si nu numai ei ci si copiii loru. Cu tóte acestea ellu calcá mai antáiu acésta lege, si nu o observá uccidiendu mai multi senatori. Insu-si Juliu Solone, care redactá acestu decretu d'in ordinea lui, nu multu mai in urma fu injunghiatu; si multe lucruri neplacute ne facú si noa. [Ellu fu accusatu cà prin multimea militariloru importunedia orasiulu, si incarcá statulu cu spesse de bani superflue; si ceea ce este mai multu, cà 'si puneá speranti'a salutei selle nu pre affectiunea celloru ce lu incunjurau, ci pre forti'a militariloru.] Mai allessu i imputau unii cà ellu desfiintiá usulu cá g'ard'a imperiale se se compuna numai d'in ómeni d'in Itali'a, Ispani'a, Macedoni'a si Noricu, tierri cari au individi cu fisiognomia mai blânda si morali mai simple. [Disponendu cá golarile ce se voru face se se ample prin militari luati fora deosebire din tóte legiunile, avú de scopu de a supraveghiá prin acestu medilocu disciplin'a militaria, mai allessu tinându-i in serviciulu seu, si offerí ua recompensa celloru buni in resbelle; déro resultatulu fu cà mai-mai nimicè junimea cea mai capabile d'in Itali'a, care se dede la lotria si la lupte de gladiatori in loculu serviciului militariu de mai 'nainte;] si amplú orasiulu de ua multime confusa de militari, selbatici la vedere, terribili la audiu si fórté aspri in relatiunile loru cu lumea.

3. Semnele dupo cari ellu sperà sa capete domni'a fura urmatoriele. Cându se inscriisse intre senatori, i se aretà in visu cà suge de la ua lupă cá si Romulu. Când erá se se casatorésea cu Juli'a Faustin'a, feme'i a lui Marcu, i preparà camer'a nuptiale in templulu Venerii, longa palatiu. Alta data, pre cându dormiá, i curse apa din mâna cá dintr'ua fontâna. Pre cându commandá la Lugdunu, tóta armat'a Romaniloru veni inaintea lui si lu salutà. Vorbescu de vise. Alta data fu dussu de cine-va pre ua inaltime; si privindu de pre dins'a totu uscatulu, si tóta marea, se atinse de elle cá de unu instrumentu panharmonicu, si aceste elemente facura se se audia unu concertu. Si éro-si i se parù cà unu callu trantì in Forulu Románu pre Pertinace care erá callare pre ellu, éro pre dinsulu lu lassà bucurosu se incallece. Eata ce afflà d'in vissuri. In juneti'a sa, fiindu desceptu, se asiedià pre scaunulu imperiale. Acestea, impreuna cu altele, predissera domni'a.

4. Éro dupo ce se installà in domnia, inaltia unu sanctuariu lui Pertinace, si ordinà cá numele lui se fia invocatu in tôte rugatiunile si in tôte juramintele; de asemenea dede ordine se se adduca statu'a lui de auru in circu pre unu carru trassu de elefanti, si in celle-alte teatre se se asiedie pentru ellu trei tronuri aurite. Éro inmormentarea, de si Pertinace murisse de multu, i se facù asiá. In Forulu Románu se radicà ua tribuna de lemnu aprópe de cea de pétra, si pre ea se asiedià ua locuintia fora pereti, prevediuta cu colonne de juru inprejuru, si adornata cu ivoriu si cu auru; in acésta locuintia se addusse unu patu d'in aceea-si materia, avendu inprejuru capete de animale atátu de uscatu câtu si marine, cu asternutu de purpura si auritu; pre acestu patu se puse ua imagine de céra a lui Pertinace, gatita cu vestminte triumfali, si unu copilla frumosu alungá de la ellu muscele cu ua aperátore de pene de paunu, cá si cumu imperatoriulu dormiá. Cându Pertinace fu espusu astu-felliu, Severu si noi senatorii, si femeile nóstre, inaintaramu, imbracati in doliu (1); femeile nóstre siediura sub portice, éro noi sub ceru liberu. Dupa aceea deflارا mai antáiu imaginile tutuloru Romániloru illustri anticì, apoi choruri de copii si de barbati, cantându unu imnu funebru in onórea lui Pertinace; si dupo ei tôte popórele suppuse, representate in imagini de arama, in costumele loru nationali; apoi urmau corporatiunile d'in orasiu, alle lictoriloru, alle scribiloru, alle preconiloru, si altele de felliu ace-

(1) Dupo Silberg : πενθελωός; Tauchnitz : μ῀θηλωός, mitologicesce.

stu-a; pre urma veniau imaginile altoru barbati cari se distinsesera sau prin ver ua fapta, sau prin ver ua inventiune, sau prin ver ua intreprindere stralucita; si dupa ei callarii si pedestrii armati, caii de intrecere, si entafiele (1) tramisse de imperatoriu, de noi, de femeile n6stre, de callarii cei mai illustri, de poporu si de collegiele d'in cetate; 6ro dupo acestea urm6 unu altariu auritu, ornatu cu ivoriu si cu petre scumpe d'in Indi'a.

5. Dupo ce defilara acestea, Severu se su6 pre tribun'a rostrata, si cit6 laud'a lui Pertinace; 6ro noi, chiaru in mediloculu oratiunei lui, intreruperamu adesea, une ori applaud6ndu, alte ori plangundu pre Pertinace, si inca mai repetaramu, dupa ce ellu incet6. In tine, c6ndu patulu er6 se fia pusu in misicare, toti de ua data ne vaetaramu si lacrim6ramu. Patulu fu coboritu de pre tribuna de pontifici si de magistratii at6tu cei in functiune c6tu si de cei desemnati pentru annulu urmatoriu, apoi se dede la c6ti-va callari c6 se lu duca. Unii d'in noi mergeamu inaintea patului, si unii 'si batteau cu pumnii peptulu, pre c6ndu altii cantau din flaute unu c6ntecu de doliu. Imperatoriulu veni6 in urm'a tutuloru, si astu-felliu sossiramu in C6mpulu lui Marte. Aci se preparasse unu rugu in forma de turnu, cu trei r6nduri de lemne, ornatu cu ivoriu si auru, si cu statue; 6ro pre v6rfulu rugului er6 unu carru auritu pre care lu conduce6 Pertinace. In acestu rugu se aruncara entafiele si se puse patulu. Dupo ac6st'a, Severu si r6dele lui Pertinace sarutara imaginea; apoi ellu se su6 pre ua tribuna, 6ro noi senatorii, afora de magistratii, pr6 ua estrada de sc6nduri, pentru c6 se putemu privi solemnitatea in securantia si commodu. Magistratii si ordinea equestra in fine, imbracati conformu demnit6tii loru, militarii callari si pedestrii, trecura impregiurulu rugului desfasur6ndu mersuri de callaria si pedestrime; apoi consului pussera focu rugului; 6ro dupa ce se fac6 ac6st'a, ua acera sbur6 in susu d'in rugu. Astu-felliu fu pusu in r6ndulu nemuritoriloru Pertinace, [care, pre c6ndu resbellulu face pre omu feroce, 6ro pacea sficiosu, fu de ua potriva superioru in amendoue privintiele, terribile in resbelle, si moderatu in pace; aret6 audacia, d'in care face parte eroismulu, cotra straini, si cotra seditiosi, 6ro moderatiune, d'in care participa dreptulu cotra familiari si cotra cei linistiti.

(1) Reimarus : «Pre longa celle ce se gasescu sub numele de entaphie la Kirchmann, III, 5, si la Valesiu, se mai intellegu mai cu s6ma aromatele si aromate de diverse specie, cari in urma se aruncara in rugu.»—Apud. E. Gros.

Éro dupo ce fù inaltiatu la cârm'a lumii, nici ua data nu fu prinsu cu aroganti'a maririi, asià in câtu nu fu in unele mai umilitu, in altele mai emfaticu de câtu se cuvine; si viuetiù de ua potriva in tôte de la inceputu peno la fine, seriosu fora posomorire, blându fora umilintia, prudente fora reutate, dreptu fora scrupule mici de totu, economu fora avaritia, marimosu fora ostentatiune.]

6. Severu pornì cu óstea contr'a lui Nigru. Acestu-a erá de origine Italianu, d'entre callari; déro neïusemnatu atátu in bine câtu si in reu, asià cà cine-va nu puteá se lu laude séu se lu defaime multu. [De aceea si fusse numitu de cotra Comodu gubernatoriu in Syri'a.] Déro aveá de locotenente, între altii, pre Emilianu, care [traindu in mediloculu affaceriloru si ocupându-se de elle] pareá cà întrece pre toti senatorii de atunci atátu in prudentia câtu si in esperienti'a de lucruri; càci fusse probatu in multe provincie; [de care se si insuperbiá, precumu si pentru cà erá ruda cu Albinu.] Dupa ce erupse resbellulu, Nigru venì la Byzantiu, si de aci plecá cu armat'a asupr'a Perinthului. Déro aretându-i-se nisce semne relle, se cuprinse de spaima; si in adeveru, ua acera assiediendu-se pre unu insemnu militariu, remasse pre dinsulu, cu tôte cà o alungau de acolo, peno ce fu prinsa; albine facura taguri imprejurulu imaginiloru lui. De aceea se întórse la Byzantiu. Éro Emilianu, lovindu-se imprejurulu Cyziului cu câti-va d'entre ducii lui Severu, fu invinsu de ei si uccissu. Pe urma se facù între ei ua batalia mare si cu incidente variate, in strimtorile d'in Nicea si Cios; càci unii se luptau peptu la peptu pre campia, éro altii, ocupându collinele, aruncau de la indemána, si trageau cu sageti asupra adversariloru; altii, intrându in nave trageau din lacu cu arcurile asupr'a inimiciloru. La inceputu invingeau Severianii, commandati de Candidu, avendu avantagiulu locuriloru de unde se luptau, cari erau mai favorabili. Déro dupo ce se aretà Nigru insu-si, Severianii fura respinsi si victori'a trecù in partea Nigrianiloru. In urma Candidu oprindu pre stegari si intorcundu-i cu fati'a cotra inimici, militarii, càroru-a le imputá fug'a loru, rusinându-se, se intorsera, si invinsera pre adversari. Si i ar fi uccissu pre toti peno la unulu, déco nu erá orasiulu aprópe, si de nu ar fi urmatu intunereculu noptii.

7. Dupo acést'a se dede ua batalia fórte mare la Issu, aprópe de asiá numitele «Porti», între armat'a lui Severu commandata de Valerianu si Anulinu, si a lui Nigru, commandata si dispusa in ordine de bataia de

cotra acestu-a insu-si. Acestu passu «Portile Ciliciane», se numesce asiá d'in caus'a angustimei selle; càci pre de ua parte se inaltia munti riposi, éro de cea-l-alta precipitiuri adunci mergu in josu peno spre mare. [Nigru, in genere, nu erá prudente, ci, cu tóte cà dispuneá de ua mare putere, commisse errori preste errori. Si tocmai atunci se ingamfá mai multu, in câtu i pareá bine cându lu numiau Alessandru cellu nou; si unui-a care lu intrebá : «Cine ti a permisu se faci acést'a ?» i aretà sabi'a, si disse : «Acést'a.»] Deci Nigru si asiediá castrele pre ua collina intarita si asiediá in prim'a linia pre militarii greu armati, apoi pre lanciari si pre prastiasi, si pre arcari in urm'a tutuloru; pentru-cà cei d'in rîndulu antâiu se respinga din apropiere pre cei ce veniau se se incaiere cu ei, éro cei-l-alti se usedie de forti'a loru d'in departare si pre d'asupr'a celloru d'in ainte; càci partea drépta precumu si cea stanga erau închise pre de ua parte de precipitiurile de longa mare, éro pre de alt'a ua padure inaccessibile. Deci 'si dispuse asiá armat'a, si vitele de transportu le asiediá la spatele ei, pentru cá, déco ver unulu d'entre militari ar voí se fuga, se nu póta. Déro Anulinu, vediendu acést'a, pusse in fatia pre militarii cu scuturi, éro la spatele loru asiediá pre toti cei usioru armati, pentru-cà se respinga d'in departare pre adversari luptându-se pre d'asupr'a capeteloru celloru cu scuturi, éro acesti-a se le assigne urcare; apoi tramisse pre callari cu Valerianu, ordinându-i se ocolesca cumuvá padurea, si se attace fora de veste pre Nigriani de la spate. Éro cându se incaierara, Severianii punendu unii scuturile inainte éro altii d'asupr'a, in form'a testudinii, (1) si astu-felliu apropiându-se de inimici, lupt'a remase multu timpu nedecisa; apoi ai lui Nigru i intrecura atátu prin multimea loru câtu si prin natur'a locului; si i aru fi invinsu de totu, de nu s'ar fi intemplatu se le vina in fatia nori d'in seninu, vêntu d'intr'unu timpu linistitu, tunete horribili si fulgere dese cu ua ploia torrentiale; pre Severiani, fiindu-cà erau intorsi cu spatele spre vijelia, nu i superau acestea; éro pre Nigriani, cari le aveau din fatia, i aruncara intr'ua turburare terribile. Déro, ceea ce este mai multu, acésta imprejurare inspirându unoru-a curagiu, cá cumu aru fi fostu ajutati de divinitate, éro altoru-a spaima, cá cumu aru fi fostu combatuti de ea, imbarbatá pre unii mai pre susu de tari'a loru, si infricosiá pre cei-l-alti, cu tóta puterea loru. Pre cându ei apucassera fug'a, se aretà Valerianu.

(1) Brósca tiestósa.

La vederea lui, se întorsera înapoi; după acéşt'a, macellarindu-i Anulinu, se pussera éro-si pre fuga; astu-fellu allergându in desordine cându la dealu cându la valle, ambiau rataciti, cá se póta strabatte pre unde-va.

8. Mare macellu se facu in acestu resbellu; cáci perira doa-dieci de mii d'între ai lui Nigru. Acéşt'a o si predicea visulu preotului; cáci pre cându se afflá Severu in Pannoni'a, preotulu lui Joue vediu in visu unu barbatu negru intrându cu forti'a in castrele lui, si perindu in mânele lui. In adeveru, omenii traducundu pre ellenesce numele lui Nigru, întiellesera cá ellu este acellu omu negru. Luându-se Antiochi'a nu multu mai in urma, Nigru fugi d'in ea spre Eufrate, cu intentiunea de a scapá la barbari; insa fu prinsu de cei ce lu urmariu, si i se taiá capulu, pre care Severu tramitiendu-lu la Byzantiu, lu infipse pre ua cruce, pentru cá vediendu-lu Byzantinii, se i se supuna. După acest'a Severu dede in judecata pre parteniei lui Nigru. [D'între orasie si particulari, Severu, pre unii i'pedepsi, éro pre altii i recompensá. D'între senatorii Románi nu ucisise pre nici unulu, déro celloru mai multi le confiscá averile, si pre ei i relegá prin insule. Aduná la bani intr'unu modu nesatiosu; cáci între altele, stórse in patritu câte particularii si communele dedessera, de voia sau de sila, lui Nigru. Ellu simtia ce ura i putea aduce acéşt'a; déro avendu nevoia de multi bani, nu tinu nici ua sema de ceea ce sioptiá lumea.]

9. Senatoriulu Cassiu Clemente, citatu chiaru inaintea tribunalului lui Severu, nu ascunse adeverulu, ci i vorbi verde camu asiá: «Eu, disse, nu cunosceam nici pre tine nici pre Nigru, déro afflandu-me in partitulu lui, serviiu acellu partitu de nevoia, nu cá se me luptu contr'a tea, ci cá se restornu pre Julianu. Deci prin acéşt'a n'am commissu nici ua fora de lege, pentru-cá in principiu urmariam acellu-a-si scopu cá si tine; apoi mai in urma, n'am delassatu pre acellu-a pre care mi lu dedessera Dieii si n'am trecut de partea tea, cáci nici tu n'ai voi cá ver unulu d'in cei ce siedu allátura cu tine si me judeca se te tradedie si se fuga cotra acellu-a. Asiá déro tu essaminédia nu personele si numele nostre, ci faptele; pentru-cá totu ce vei decide in contr'a nóstra, va fi ua sententia contr'a tea si a amiciloru tei; cáci, chiaru de nu vei fi condemnatu de vre unu tribunalu séu de ver ua judecata, totu-si fam'a, care va lassá omeniloru ua suvenire eterna, va dice cá tu ne accusi de crime de cari tu însu-ti esci culpabile.» Severu admirându acésta libertate de vorbire, i per-

misse se-'si pastredie jumetate d'in stare. [Multi fura pre nedreptu accusati cà au tinutu cu Nigru, fora se lu fi vediutu ver ua data sau se i fi datu ver unu ajutoriu. Severu incercà se se servésca de Eryciu Claru cá delatoriu in contr'a acelloru-a pre cari i pedepsiá, pentru-cá pre de ua parte se faca detestabile pre acestu barbatu, éro pre de alt'a se se servésca de nobilitatea si de reputatiunea lui pentru-cá se dee mai multa valoare judecătii, si promise cà i va da viuétia si impunitatea; déro acellu-a preferindu se móra de câtu se faca assemine declaratiuni, Severu se intorse cotra Julianu; pre acestu-a lu induplecà; dupo care lu ertà atátu de mórte câtu si de degradare; de la ellu aflà totulu, inse dupo ce lu suppusse la torture infricosiate, netinându nici ua sema de demnitatea lui.]

10. Byzantinii, si pre câtu traiá Nigru, si dupa ce muri, facura multe fapte minunate. Orasiulu lor se afla in puntulu cellu mai favorabile si allu continenteloru si allu mării ce le desparte, si este intaritu prin natur'a atátu a uscatului câtu si a Bosporului totu de ua data; càci s'a construitu pre ua inaltime, si inaintédia in mare, care, alergundu cá unu torrentu d'in Pontu, se arunca pre promontoriu, si ua parte d'in ea se intorce spre drépt'a, unde formédia unu golfu si porturi, éro partea cea mai mare o descarca cu mare rapeditiune chiaru pre longa orasiu in Propontide. Apoi murii Bysantiului erau fórté tari; càci peptulu loru érá facutu d'in petre grose patrate, legate intre elle prin table de arama, éro partea loru d'in intru intarita prin aggere si constructiuni; asiá in câtu totulu pare a fi unu singuru muru grossu, d'asupr'a càrui-a se afflá unu drumu circulariu accoperitu si usioru de veghiatu. Apoi mai erau turnuri multe si mari asiediate in partea de afora, cu portitie ce correspondeau un'a cu alt'a de juru imprejuru, asiá in câtu assaltatorii puteau fi apucati in cerculu d'in intrulu loru; càci fiindu construite la pucina distantia si nu in linia drepta, ei oblicu, apucându unele intr'ua directiune, altele intr'alt'a, inchideau in elle pre ver cine ar fi voitu se le ataque. Partea muriloru d'in spre uscatu aveá ua mare inaltime, in câtu se puteau respinge cei ce se apropiiau; éro cea d'in spre mare, mai mica; càci stáncele pre cari fuisse cladita, si repeditiunea Bosporului, o aperau admirabile. Porturile d'in intrulu muriloru, amendoue se puteau inchide cu lantiuri, si bratiere loru purtau de amendoue pârțile turnuri forte proeminenti, in câtu faceau difficile inimicului apropierea pre mare. Intr'unu cuvântu,

Bosporulu este de mare folosu Byzantiului; căci este absoluta necesitate că cellu ce cade ua data in currente, se dee fora voi'a sea de uscatu; ceea ce este forțe placutu pentru amicu, déro forte incommodu pentru unu adversariu.

11. Astu-felliu erau fortificatiunile Byzantiului. Pre longa acestea, pretutindeni pre muri se vedeau machine fellurite; căci unele aruncau asupr'a celloru ce se apropiiau bolovani de pétra si birne; altele asvirliau asupr'a celloru departati petre, sageti si jacule (1); in câtu nimeni nu se puteá apropiea fora periculu de câtu la ua distantia mare; altele, munita cu carlige, se lassau de ua data josu, si in scurtu timpu trageau susu si năvi si machine. Priscu, concetatianulu meu, faurisse pre celle mai multe d'in elle, pentru care fu condemnatu la mórte si acquitatu in acellu-a-si timpu; căci Severu, afflându despre abilitatea lui, oprì essecutiunea mortii lui; si d'in acestu momentu se servi cu ellu, intre altele, si la assediulu Atrei; si numai machinele lui nu fura arse de barbari. Byzantinii 'si construissera cincisute de năvi, celle mai multe cu unu singuru rōndu de lopeti, déro si câte-va cu câte doue rōnduri, munita cu rostri; ba inca câte-va d'in elle erau prevediute cu cârme de amendoue părtila, la puppe si la prora; si aveau doue rinduri de carmaci si de nauti, pentru-cá ei, fora se se întórca, se se misce si inainte si inapoi, si se insielle pre inimici si in inaintare si in retragere.

12. Asia déro Byzantinii facura si sufferira multe, de óre ce fura trei anni deplinu assediati de cetela lumii întrege, cá se dicu asiá; Voiu spune câte-va fapte cari sunt demne de atentiune. Prinsera câte-va năvi cari plutiau aprópe de ei, aruncându-se pre elle la timpu; mai prinsera si nisce trireme alle adversariloru, pre cându stationau; căci taiându-le ancorele cu ajutoriulu unoru innotatori pre sub apa, si implantându-le piróne in cóste, le trageau cu funii legate de tiermu; in câtu plutiau de sinele fora se fia impinse de lopata sau de ver unu vĕntu. De assemenea nisce navi de commertiu se prinsera de buna-voia de cotra ei, de si se prefaceau cá facu resistentia; apoi vendiendusi marfurile pre pretiuri mari, esiau d'in portu in fug'a mare. Déro dupo ce consumara tóte provisiunile d'in intru, si ajunsera la ua strimtóre completa de lucruri si de sperantie, mai antăiu, de si cu totulu constrinsi prin inchiderea tutuloru comunicatiuniloru d'in afora, totu-si resistau, si se servira la repararea naviloru cu lem-

1 *Jaculum* lat. *δόρο*, grec., unu felliu de lance ce se arruncá la distantia.

nele de la case, si cu pèrulu femeiloru, pentru cá se impletésca funii d'in ellu; si cându inemicii se aruncau asupr'a muriloru, ei aruncau intr'insii cu petre smulse de la teatrele loru, cu cai si cu statue intregi de arama. Apoi cându nu mai avura nutrimentulu ordinariu, muiara pielli si le mancau; dupo ce se consumara si acestea, cei mai multi plecara pre mare, pandindu unu vèntu sau ua furtuna, cá se nu le éssa nimene înainte, determinati sau se péra sau se'si procure provisiuni, si batèndu pre neasceptate campiele si ogorele, rapira tóte fora distinctiune; éro cei ce remassera in cetate, commissera ceva oribile; càci ajungundu intr'ua slabi-tiune estrema, se întórsera unii asupr'a altoru-a si se mancara intre ei.

13. In acésta stare se afflau acesti d'in urma. Cei-l-alti, dupo ce 'si incarcara nàvile preste puterea loru, plecara, pandindu se profite de ua furtuna mare. Cu tóte acestea nu se folosira de ea; càci Romanii vedien-du-i impoverati si ridicându-se fórte pucinu d'asupr'a apei, le esira inainte; si cadindu asupr'a loru pre cându erau imprastiatu (dupo cumu i duceá ventulu si vallulu), nu avura a face nici unu feliu de lupta navale, ei lovira fora crutiare nàvile loru, pre multe impingundu-le cu prajinile, éro pre multe spargundu-le cu rostree, ba inco pre unele resturnându-le chiaru prin ciocnirea loru; éro acei nefericiti nu putura face nimicu, cu tóta dorinti'a ce aveau; càci incercându se scape in cotro-va, unii se innecau de violenti'a ventului, fiindu-cà faceau pré mare usu de ellu; altii, fiindu apucati de adversari, perira. Cei d'in Byzantiu privindu acést'a, peno la unu timpu invocau ajutoriulu divinu, si strigau cându asupr'a unui accidente cându asupr'a altui-a, dupo cumu câte ceva d'in acellu spectaculu si desastru impresioná pre fia-care. Insa cându i vediura cà peru cu grammada, atunci incepura a se lamentá si a geme cu totii, si nu incetara de a-i plânge totu restulu dillei si tóta nóptea; càci asiá de multe erau sfarimaturele nàviloru, in câtu câte-va ajunsera si in insule si chiaru in Asi'a, si din elle invingerea loru fu cunnoscuta inainte de a o audí. A dou'a ñi nefericirea Byzantiniloru crescù si mai multu; càci indata ce se liniscí furtun'a, tóta marea d'in fati'a Byzantiului se implù de cadavre, de sfarimaturi de nàvi si de sânge, si multe fura impinse cotra uscatu; asiá in câtu desastrulu se aretà vederii loru inea mai spaimentatoriu cumu fusesse in realitate.

14. Atuncea Byzantiniu inchinara indata cetatea de buna voia; éro Românii uccissera pre toti militarii si pre toti cei in functiuni, si chiaru pre

unu luptatoriu cu pumnulu, care fuisse de mare folosu Byzantiniloru si facusse multe stricatiuni Romániloru; caci acestu-a lovindu furiosu cu pumnulu pre unulu d'ntre militari, éro altui-a dându-i ua lovitura de pitioru, spre a-i interitá se-lu omóre, peri inaintea tutuloru. Severu asiá de tare se bucurá de luarea Byzantiului, in cátu, afflându-se atunci in Mesopotami'a, spuse acést'a si cotra militari, dicundu: «Luaramu si Byzantiulu.» Ellu privá orasiulu de libertatea si drepturile selle politice; si declarându-lu tributariu, si confiscându averile cetatianiloru, daru orasiulu si teritoriulu lui Perinthianiloru, cari lu tratara cá pre unu satu si lu batujocorira in totu feliulu. In acésta ocasiune, Severu parú cá a lucratu óre cumu i re dreptu. Déro derimându murii cetátii, nimicu nu in-tristá pre Byzantini mai multu cá privatiunea de gloria, pre care o gustau aretându-le; si apoi ruiná ua fortaretia importante de unde Romanii se aperau si se rapediau in contr'a barbariloru de la Pontu si d'in Asi'a. Am vediutu si eu murii derimati, cá cumu ar fi fostu luati de altii, éro nu de Romani; i vediussemu si cându erau in pitióre, si i audissem vorbindu; cáci erau siepte turnuri cari mergeau de la Portile tracice peno la mare; déco se adressá cine-va lá unulu d'in aceste turnuri, remaneá limitu; déro déco strigá in cellu d'antáiu, sau déco aruncá ua pétra, ellu resuná si vorbiá, si transmiteá cellui de allu duoilea se faca totu asiá, si astu-felliu strabatteá prin tóte, fora se se turbure unulu pre altulu, ci fia care in parte priimiá echoulu si verb'a de la cellu altu si lu transmiteá. Attari erau murii Byzantiului.

Escerpte d'in Cartea LXXV a Istoriei Romane a lui Dione de Ioanne Xiphilinu.
Se intercaledia fragmentele intregi alle lui Dione cari s'au pututu affla.

SUMMARIULU CAPITULELORU DIN CARTEA LXXV

Resbellulu lui Severu contr'a Osroeniloru, Adiabeniloru si Arabiloru. c. 1—3. — Resbellulu lui Severu contr'a lui Albinu Cesare. c. 4. 5.—Cumū peri Albinu invinsu de Severu. c. 6. 7.—Espeditiunea Parthica a lui Severu. c. 9. — Cumū atacă in desertu pre Atreni. c. 10—12.—Cumū plecă in Egyptu : si despre originea Nilului. c. 13.—Despre puterea si tiranni'a lui Plautianu. c. 14—16.

SPATIULU DE TEMPULU

An. dupo Chr.	An. dela fund. Romei		An. domniei lui Severu
195	948	<i>Scapula Tertullu, si Tineju Clemente, Consuli.</i>	III. Calendelelui Jun.
196	949	<i>Caiu Domitiu Dentru a II-a ora, si Luciu Valeriu Messala Priscu.</i>	IV.
197	950	<i>Apiu Claudiu Lateranu, si Rufinu.</i>	V.
198	951	<i>Tiberiu Saturninu, si Caiu Gallu.</i>	VI.
199	952	<i>Publiu Corneliu Anulinu, si Marcu Aufidiu Frontone.</i>	VII
200	953	<i>Tiberiu Claudiu Severu, si Caiu Aufidiu Victorinu.</i>	VIII
201	954	<i>Luciu Anniu Fabianu, si Marcu Noniu Mucianu.</i>	IX.
202	955	<i>Luciu Septimiu Severu Augustu a III-a ora si Marcu Aureliu Antoninu Augustu.</i>	X.

1. Pre candu Byzantiulu eră impersuratu, Severu, impinsu de pasiunea gloriei, porni cu armat'a asupra barbariloru, si a nume contr'a Ostroeniloru, Adiabeniloru si Arabiloru. [Ostroenii si Adiabenii cari se desfacusse de Rom'a, si impersurasse Nisibe, dupa ce fura invinsi de Severu, tramissesse deputati la ellu dupa mórtea lui Nigru, nu cá se implore iertare pentru ver ua offensa, ci cá se cera si recompensa, sub pretestu că au facutu acést'a in interessulu seu; căci d'in caus'a lui, diceau

ei, au uccissu pre militarii cari tineau cu Nigru. I tramissera si câte-va datururi, de assemenea promisera că i voru inapoiá pre captivi si sploliele ce le au mai remasu. Cu tóte acestea nu voiau nici se delasse fortaretielce ce apucassera, nici se priimésea presiedie; ba inca pretindeau cá si cei-l-alti militari se fia scossi d'in tierr'a loru. Pentru aceste cause se iscà acestu resbellu.] [Éro Arabii . dupa ce nici unulu d'in vecini nu voi se i ajute, tramissera éro-si deputati la Severu, propunendu conditiumi mai cuviintióse; cu tóte acestea nu obtinura ce voiau, fiindu-cà nu venira ei insii.]

2. Éro dupa ce trecù Eufratele si incurse in tierr'a inimica, lips'a naturale de apa, marita atunci prin secet'a verei. Iu puse in periculu de a perde fórtce multi militari; càci obositi de drumu si de sóre, si apoi pulberea ce se puneá pre ei i incommodá asiá de tare, in càtu nu puteau nici se àmble nici se vorbesca, ci numai atât'a diceau: «Apa, apa!» Éro dupa ce li se aretà ua apa, asiá de urita in càtu erá totu un'a cá si cumu n'ar fi gasitu de locu, Severu cerù ua cupa, si implendu-o cu apa, o beù in vederea tutuloru. Astu-felliu atunci bëndu si alti càti-va, recastigara puteri. Dupo acestea, Severu sossindu la Nisibe, ellu remasse acolo; éro pre Lateranu, pre Candidu si pre Letu i tramisse pre unulu intr'ua parte, pre altulu intr'alt'a, contra barbariloru, de cari vorbiu mai susu. Acesti-a ajungundu, devastara tierr'a barbariloru, si le coprinsera cetàtile. Pre càndu Severu se faliá cu aceste successe fórtce multu, cá cumu aru fi intrecutu pre toti omenii in prudentia si barbatia, i se intemplà unu lucru fórtce straniu. Unu talhariu, a nume Claudiu, care bantuiá Iudea si Syri'a, si de aceea erá cautatu cu multa activitate, venì la ellu ua data cu nisce callari, cá cumu aru fi fostu tribunu, lu salutà si lu imbratisià fora cá se fia recunoscutu in data sau prinsu mai in urma.

3. In acestu tímpu, Seytthii avendu de scopu se se reseóle, cadiura de ua data asupra-le, pre càndu se consultau, tunete si fulgere cu ploia si trasnete, cari uccidiëndu pre cei d'entre cei mai de frunte ai loru, i tinura pre locu. Éro Severu impartindu-si d'in nou armat'a in trei pàrti, si dându un'a lui Letu, alt'a lui Anulinu, si alt'a lui Probu, le tramisse asupr'a Arcei. (1) Acesti-a facund incursiune in ea prin trei làturi, nu

(1) Wolf crede cá acestu cuvèntu presenta ua erróre: cá autoriulu trebui se fi dissu Ἀνατολήν éra nu Ἀρχήν, lucru ce s'ar accordá cu narratiunea lui Herodianu. Rm. crede cá nici Ἀνατολήν nu póte se fia, ci Ἀδιαβηνήν, terminu adoptatu de E. Gros in traducțiunea sa.

fora ostenéla o suppusera. Éro Severu , accordându privilegie Nisibei , o incredentià unui callariu ; si se mandriá cà a castigatu pentru imperiu unu territoriu mare , si cà a facutu d'in acestu orasiu scutulu Syriei. Déro faptele probara cà ea a fostu pentru noi cauza de resbelle dese si de cheltuiele multe ; càci da fórte puçinu , si consuma fórte multu ; si vindu in contactu cu vecinii Medi si Parthi , ne battemu ore cumu intr'un'a pentru ea.

4. Severu nici nu resufflà bine de resbelele cu barbarii , cându se vediù de uadata incurcatu intr'unu resbelu civile cu Cesarele Albinu. Severu , in adeveru nu i mai dá onorile de Cesare , dupa ce se scapasse de Nigru , si dupa ce regulasse tóte affacerile de acolo dupa cumu voiá ; acestu-a inse cereá se fia superioare chiáru imperatoriului. Pre cându tóta lumea se pusesse in misicare pentru acestea , noi senatorii petreceamu in liniste , afora de acei-a cari , inclinându pre fatia cotra unulu sau cotra cellu altu , se faceau partasi cu ei si la pericule si la sperantie. Déro poporulu nu se dominà ci se plânse in modulu cellu mai evidente. Erá tocmai ultimulu jocu de circu inaintea Saturnaleloru , si allergasse acolo ua summa nenumerable de omeni. Eram si eu la spectaculu , dussi de interessulu ce aveamu pentru consule ce mi erá amicu , si am auditu cu deamennatulu tóte câte s'au dissu ; pentru care si putuiu serie ceva despre elle. Éta cumu se petrecù lucrulu. Venissera (precumu amu dissu) fórte multi , si privira carrele ce se intreceau câte siesse (ceea ce se intemplá si sub Cleandru) fora cá cine-va se applaude , dupa obiceiu. Éra dupa ce incetara acelle allergári , si conductorii erau se incépa ua alta allergare , atunci facundu-se unii pre altii se taca , battura de ua data toti d'in palme , si cerura prin strigári , fericirea (1) pentru salutea poporului. Ei dissera acést'a ; si apoi , numindu pre Rom'a Regina si Nemuritoria : «Peno cându vomu sufferí acestea?» strigara , si «Peno cându ne vomu batte?» Dupa ce dissera si altele de feliulu acestu-a , in fine strigara : «Asiá este!» si se intórsera spre intrecerea cailoru. Astu-felliu , in adeveru , se entusiasmara de ua inspiratiune divina ; càci nu d'in intemplantare atâtea dieci de mii de omeni incepura se strige de ua data acellea-si cu-

(1) Unii traducatori credu cà póte se fia aice ua alteratiune : cà adeca unde in grecesce se dice *εὐτυχίαν* trebuia se se fi dissu *ἡσυχίαν*. Gros crede in acésta probabilitate , si atunce am fi tradussu si noi «*pacea* sau *liniscea* pentru salutea poporului.» Amu preferitu inse a ne tinea de editiunea Tauchnitz.

vinte, cá unu choru cu grija instruitu, nici le ar fi pronuntiatu fora erróre de tactu, cá cumu le ar fi studiatu. Faptulu urmatoriu ne turburà áncã si mai multu : unu focu subitu se vediù noptea in aeru spre nordu, asiá de mare in câtu unoru-a li se parù cà orasiulu intregu, altoru-a cà si chiaru ceriulu arde. Déro ceea ce tinu minte cà m'a miratu mai multu, a fostu cà, pre unu ceru seninu, ua ploia argintia cadiù in Forulu lui Augustu. Eu, ce e dreptu, n'am vediut'o picându, déro am pipait'o dupa cadere, càci am si argintatu cu ea câte-va monete de arama, cari pas-trara trei dille aceea-si fati'a; éro a patr'a di tóta spoiel'a de pre elle disparù.

6. Numerianu, unu professore de gramatica care invetiá pre copii se citésca, pornindu d'in Rom'a in Galli'a, nu sciu cu ce planu, cà dându-se dreptu senatoriu Romanu si cà este tramissu de Severu pentru cá se stringa armata, adunà mai antâiu una cêta pucinu numerósa, si ucisise câti-va callari de ai lui Albinu, si mai facù in folosulu lui Severu, si alte acte cutediatorie. Audindu Severu, si crediëndu cà in adeveru este unulu d'intre senatori, i tramisse ua scrissóre in care lu laudá, si lu invitá se ieá ua fortia mai mare. Acestu-a, adunându ua armata mai numerósa, facù minuni de vitejia, si intre altele stringundu siette-spre-diece milli-óne si cinci sute mii de denarii, i tramisse lui Severu. In urm'a victorie-loru lui Severu, venindu la ellu grammaticulu, nu i ascunse nimicu, nici nu cerú se se faca in adeveru senatoriu ; si cu tóte cà ar fi pututu se castige mari onori si avutia, totu-si nu voi, ci petrecù la ua mosia, priimindu pre fia-care di ce-va de la ellu. [Totu pre atunci in Britanni'a, fiindu-cà Caledonianii se pregatiau a nu 'si tiné promissiuile si a aপর pre Meati, si fiindu-cà atunci Severu érá ocupatu cu unu resbelu la fruntarii, Lupu fu nevoitu a cumperá cu mari summe de bani pacea dela Meati, priimindu inapoi numai pucini captivi.]

6. Éro lupt'a de longa Lugdunu (1) d'intre Severu si Albinu, éta cum se urmà. Ei amendoi aveau câte ua suta cinci-dieci de mii de militari.

Amendoi capii assistau in persóna la lupta, de ore ce se luptau pentru viuetia (2), cu tóte cà Severu nu luasse parte la nici ua alta lupta. Al-

(1) Lyon, in Sudulu Franciei.

(2) Περὶ φυχῆς δέοντες. Cf. Omeru, Iliad. XXII. v. 161. Ἄλλὰ περὶ φυχῆς δέον Ἐκτορος ἰπποδάμοιο ; ci se luptau pentru viueti'a lui Ectore, demolito-riulu de cai.

binu erá superioare atátu prin nascere cátu si prin instructiune, éro Severu mai priceputu in alle resbellului si mai competente cá commandante. Se intemplá cá in prim'a lupta Albinu se invinga pre Lupu, generalulu lui Severu, si uccise pre multi d'entre militarii lui. Déro acésta lupta avú multe aspecte si peripetie. Arip'a stânga a lui Albinu, fu invinsa si fugi in fortificatiuni ; militarii Severiani urmarindu-i se aruncara preste ei, facura mare macelu si predara corturile. Intre acestea, militarii lui Albinu cari erau in arip'a drépta, avendu inaintea loru gropi ascunse, si fossate acoperite pre d'asupr'a cu pamentu, inaintara peno la elle si sagetau d'in departare, dero nu mergeau mai departe; ei, prefacundu-se cá le este frica, se inturnau, pentru cá se faca pre inimici se i urmaresca si se i atraga dupo sine ; ceea ce se si intemplá. Cáci Severianii indignati de unu atacu care tinusse asiá de pucinu, si apoi despretiundu-i pentru retragerea loru subita, se rapedira asupr'a loru, cre-diendu cá totu intervallulu d'entre ei este bunu de amblatu ; si ajungundu la gropi, sufferira unu desastru terribile ; cáci cei d'in primele siruri, rumpându-se indata stratulu de pre suprafati'a gropiloru, caditura in elle, si cei cari veniau dupo d'insii, dându preste elle, alunecara si cadiura ; cei-l-alti spariându-se se întórsera inapoi ; si fiindu-ca se întórsera de ua data, ei insii se loviau, si pre cei d'in códa i menau inapoi, asiá in cáta i impinsera intr'ua prapastia adunca. Atunci se facú unu macellu infricosiatu atátu de cotra acesti-a cátu si de cotra cei ce cadiusera in gropi, omeni si cai d'aval'm'a. In acésta ametitura, perira si cei d'entre prapastia si gropi, loviti de lãnci si de sagetti. VEDIENDU aceste Severu, veni in ajutorulu loru cu pretorianii ; dero asiá de pucinu le fu de folosu, in cátu erá cátu pre aci se pérda si pre pretoriani, si ellu in-su-si se se periclitadie, perdiendu-si chiar callulu. Dero cându vediu pre ai sei fugindu, rumpându-si chlamydea, si tragundu sabi'a, se rapedi asupr'a acelloru-a ce fugia, pentru cá, sau rusinându-se se se întórca, sau se péra si ellu cu dinsii. In adeveru, cáti-va, vediendu-lu asiá, se oprira si se întórsera. Intre acestea aretându-li-se de ua data inainte acei-a cari veniau in urm'a loru, taiara pre multi d'in ei, luându-i de Albiniani, si pusera pre fuga pre toti cari i urmariu. Atunci callarii de sub Letu atacându-i din costa, terminara restulu ; cáci Letu, pre cátu timpu se luptau fora successu de ua parte si de alt'a, remasesse cá spectatoriu, sperându cá amendoi ducii voru perí, si cá cei remasi de amendoue pãrtile i voru da

lui imperiulu. Insa cându vediù cã Severu este mai tare, luã si ellu parte la lupta. Astu-felliu Severu essi invingutoriu.

7. Puterea Romaniloru priimi ua lovitura tare, pentru-cã de amendoa pãrtile cadiù ua cantitate nenumerabile de luptatori. Multi chiaru d'entre invingutori deplangeau acêsta calamitate; cãci tóta camp'ia se vedeã plina de cadavre de omeni si-de cai; unii ciuruiti de rane cu cãrnurile sfasiatã, jaceau la pamântu, éro altii, de si neraniti, se afflau ingropati sub cada-vrele celloru morti; armele erau aruncate, si sânge multu curgeã, asiã in câtu cadeã si in riuri. Éro Albinu, dupa cẽ scapã intr'ua casa asediata longa Rhodanu, simtindu cã tôte imprejurimile erau ocupate de paditori, se uccisse insu-si. Eu spunu aice nu ceea ce a scrisu Severu, ci ceea ce in adeveru s'a petrecutu. Vediêndu corpulu lui Albinu, dupo ce si manifestã marea sea bucuria atãtu prin ochi câtu si prin cuvinte, ordinã cã trunchiulu se se arunce, éro capulu se se tramitta la Rom'a infiptu intr'ua prajina. Cu tôte cã prin acêst'a aretã lamuritu cã nu possede nici un'a d'in calitãtile unui bunu domnitoriu, totusi ellu spariã si mai multu pre noi si pre poporu, prin celle ce scrisse; cãci invingundu pre toti cei ce purtã arme, 'si versã pre cei nearmati tóta meni'a cãta strinsesse de mai 'nainte in contr'a loru. Déro ceea ce ne uimì mai multu, fu cã diceã cã este fiulu lui Marcu si fratele lui Commodu; si decernũ onori divine lui Commodu, pre care mai 'nainte lu insultã.

8. Citindu ua oratiune inaintea senatului, si laudãndu asprimea si crudimea lui Sylla, Mariu si Augustu, cá mai segura, si defaimãndu moderatiunea lui Pompeiu si a lui Cesare, pentru cã a fostu chiaru loru perniciósa, addusse in urma ua apologia asupr'a lui Commodu, agatiãndu-se de senatu, cã l'a desonoratu pre nedreptu, cându mai multi d'in membrii lui ducu ua viuétia mai rusinósa: «Déco, disse ellu, ar fi ua crima cã ellu a uccissu cu mân'a lui ferre, apoi, eri si alaltaeri, unulu d'in voi betrãnu consulare, jucã la Ostia in publicu cu ua curtisana, care imitã panter'a. Déro se luptã cá gladiatoriu? In numele lui Joue, nimeni d'in voi nu se face gladiatoriu? Attunci cumu si pentru ce câti-va au cumperatu scuturile lui si acelle casce de auru?» Dupa ce citì acestea, iertã trei-dieci si cinci d'in cei accusati ca au tinutu cu Albinu, si se purtã cu ei, ca cumu n'ar fi fostu nici de cumu accusati. Acesti'a erau d'entre principalii senatului. Déro condemnã doue-deci si noa de barbati, intre cari se numerã si Sulpicianu, soerulu lui Pertinace.

9. După acestea Severu întreprinde o expediție în contra Parthilor : căci pe când era ocupat cu rebeliile civile, aceia profitase de impunitate și apucase Mesopotamia, mergând în contra ei cu un număr foarte mare de armati, și erau câtă vreme se supuna și Nisibea, deo Letu, care era împresurat într'insă n'ar fi scăpat-o. De aci reputațiunea lui Letu crescuse și mai mult, fiind foarte capabilă atât în lucrurile de stat publică cât și în cele private, în rebelie cât și în pace. Ajungând la menționată Nisibea, Severu dădă prestă un mistreț foarte mare ; acestu mistreț d'într'ua lovire ucisese pe unu callariu ce încercase să se luă doborât, bizându-se în propria sa putere ; și cu mare greutate fu prins și înjunghiat de mulți militari, (trei-dieci fiind la numărul celor ce l'înșeseră), și apoi adus înaintea lui Severu. Parthii, forța să se accepte la venirea lui, retrăgându-se acasă, (ei aveau de cap pe Vologesu, al cărui frate era cu Severu), Severu construindu-și nave pe Eufrate, înaintându-se pe râu și pe uscat de-a lungul malurilor sale, cu ajutorul navilor foarte ascuțite, foarte iute și bine întocmite (padurea de lungă Eufrate, și locurile de acolo, dându-i o cantitate îndestulătoare de lemn) ocupă repede Seleucia și Babilonia ce fuseseră abandonate. După aceea luându Ctesiphontele, dădă voia militarilor să se luă pradă, făcând unu foarte mare omor de oameni, și prinse vii aproape o sută de mii. Cu toate acestea nu urmări pe Vologesu, nici nu ținu Ctesiphontele, ci, că cum ar fi întreprinsă expediția numai pentru ca să se luă jaf, plecă, pe de o parte d'în cauză necunoscutei locurilor, era pe de altă d'în lipsă de necesar. Deo reveni pe o altă cale, fiindcă lemnele și pânițele ce se găsiseră pe cea d'înainte, se consumaseră ; unii d'într'ei militari apucară pe Josu d'în lungul Tigrelui în sus, era alții pe vase. [Vologesu, fiul lui Sanatruces, care se așediasse în linia de bătăie în fața armatei lui Severu, cerându înainte de a se încaiera cu ea unu armistitiu, și obținându-lu, imperatoriul i trimise deputați, și i dăru o parte d'în Armeniă pentru ca să se facă pace].

10. După acestea, Severu trecu în Mesopotamia, făcând o încercare să asupră Atrii care nu erau departe, deo nu avu nici unu succes ; și mașinele sale fură arse, mulți militari periră, și foarte mulți fură raniti. Deci Severu ridică asediul de aci și desfăcând caștele. Deo pe când purta rebeliul, ucisese doi barbati d'într'ei iluștri, pe Juliu Crispul tribunul pretorianilor, pentru-că, indignându-se de necuviințele res-

bellului, pronunția acellu versu allu poetului Marone, in care unu militariu d'între cei ce se batteau cu Turnu contr'a lui Enea, plangundu-se dice: «Pentru că Turnu se ieă de sotia pre Lavini'a, noi perim'u fora se tina nimeni sēma de noi;» si pre accusatoriulu lui, militariulu Valeriu, Severu lu facu tribunu in loculu lui. Iēro pre Letu lu uccisse, pentru-că eră iubitū de militari; si diceau că nu merge la resbellu altmîntrelea, de nu i va conduce Letu; si atribuī mōrtea acestui-a militariloru, pentru-că nu aveă altu motivu evidente de cătu invidi'a, dicundu că ei au cutediatu un'a ca acest'a, fora voi'a lui.

11. Ellu porni d'in nou cu armat'a asupr'a Atrei, dupa ce se provizionă cu multe bucate, si 'si întocmī multe machine; căci i veniă forte greu că, pre cāndu celle-l-alte erau cucerite, numai acēst'a singura se resiste in medilocu. In acēst'a inse ellu perdū forte multi bani, si tōte machinele, afora de alle lui Priscu, precumu amu spusu mai susu, si impreuna cu acestea si militari multi; multi au fostu omoriti umblāndu dupo pasciuni, pentu-că callarimea barbara (voiu se dicu a Arabiloru) cadeă asupr'a loru iute si violente; apoi; Atrenii aruncau forte departe sagettele loru; căci prin machine asvirleau nisce proiectili en atāt'a putere, in cătu isbiau chiaru pre scutarii lui Severu, pentru-că plecau d'in elle cāte duoe sagette prin aceea-si impulsione, si mai multe bratie precumu si mai multe arcuri trageau de ua data; insa perderea cea mai mare le facura, cāndu se apropiara de muri, si multu mai mare cāndu sparsera ua parte d'in ellu; căci atunci, asseiatii aruncādu asupr'a loru naft'a asphaltica, despre care am scrisu mai susu, aprinsera machinele si toti militarii, preste care fu aruncata. Severu priviă acestea de pre unu locu innaltu.

12. Cadiēndu ua parte d'in murulu de afora, si militarii fiindu plini de ardōre a fortia si restulu, Severu i oprī de a face acēst'a, dāndu ordine se se sune tare semnalulu de retragere d'in tōte pārtile; căci se respandisse vorb'a cumu-că loculu are, intre alte avutie multe, si offertele Sōrelui; si apoi credeă că Arabii, de tēna că nu cumva fiindu luati cu forti'a se fia redussi in servitute, voru capitulā. Deci lassāndu se trēca ua di, si vediēndu că nu vine nimeni cu propunere de capitulare comandā d'in nou militariloru se se arunce asupr'a murului, cu tōte că fuisse reconstruitu nōptea; si fiindu-că Europei, care puteau se face vre ua trēba, nici unulu nu ascultā de ellu de menia, Syrianii, cari au fostu

nevoiti se se arunce in loculu loru, suferira unu desastru cumplitu. Astu-felliu Dieulu care a salvatu cetatea, prin Severu chiamà inapoi pre militari chiar în momentulu cându puteau se intre intr'ins'a, si apoi opri prin militari pre Severu, care dupo aceea voia se o coprinda. Severu, in urm'a acestoru-a, cadiù intr'ua attare perplessitate, cându unulu d'in cei ce se aflau imprejurulu lui i promise cà, daca i va da numai cinci sute cinci-dieci de militari Europei, fora pericolulu celloru alti va lua cetatea, i disse in audinlu tutuloru : «Si de unde se am atâti militari?» facandu prin acêsta, allusiune la nesupunerea loru.

13. Dupo ce stete duoe-deci de dille la assediulu cetâtii, trecù dupo aceea in Palestin'a si oferì unu sacrificiu funebru lui Pompeiu, apoi in Egiptulu [de-susu pluti in susulu Nilului, si vediù tóta tierr'a, afara de pucine localitâti; déro nu putù petrunde pina la hotarele Ethiopiei, d'in caus'a unei bóle pestilentiale.] Ellu cercetâ tôte, chiaru si celle mai secrete lucruri; càci erâ asiâ in câtu nu lassâ nici unu misteriu umanu sau divinû nescrutatu; de aceea si luâ d'in tôte sanctuariele, cà se dicu asiâ tôte càrtile cari coprindeau ver ua doctrina secreta, si câte putù afflâ, le inchisse in monumentulu lui Alessandru, pentru-câ nimene se nu i póta vedé corpulu, nici se citésca celle scrise in elle. Eata ce facù ellu. Déro eu n'am nevoia se descriu celle-l-alte pârti alle Egyptului; insa ceea ce am afflatu d'in multe pârti cu essactitate despre Nilu, crediu de cuviintia a le spune. Acestu riu esse invederatu d'in muntele Atlante; éro acestu-a se affla in Macennitidea, aprópe de Oceanu, spre Appusu, si intrece cu forte multu pre cei-lalti munti; pentru care poetii au dissu cà ellu este ua columna a ceriului; càci nimene nu s'a suitu ver ua data in verfulu lui, nici nu i a vediutu culmile. De aceea in totu de una ellu este copertu cu neua, d'in care se face apa forte multa vér'a. De altmintrelea tôte locurile de la polele lui suntu baltose; éro acêsta stare cresce mai multu atunci, si prîn acést'a maresce Nilulu la epoc'a obicinuita; càci aci este sorgintea lui, precumu se probédia d'in crocodili si d'in celle-l-alte animale ce se nascu in amendoue locurile de ua potriva. Si se nu se mire nimene déco am spusu lucruri necunnoscute vechiloru Elleni; (1) càci Maceunitii locuiescu aprópe de Maurítani'a inferiore si mai multi d'intre militarii cari servescu acolo ajungu peno la Atlante. Acest'a déro asiâ este.

(1) Originea Nilului.

14. Plautianu, care aveá mare trecere la Severu, care aveá demnitatea de prefectu allu pretoriului, care, d'între toti oamenii, avea cea mai mare si mai întinsa autoritate, uccisse multi d'între barbatii illustri si de acellu-a-si rangu cu dinsulu; [dupa ce a uccissu pre Emiliu Saturninu, taiá tóta puterea celloru ce commandara dupo ellu preste pretoriani pentru cá nimeni, se nu amble dupa commandulu acestu-a, care, prin importantia sea, inspirá unoru-a superbia; cáci ellu voiá se fia de aci înainte nu numai singurulu, ci si eternulu prefectu allu pretoriului.] De tóte poftia, de la toti tóte cereá, si tóte luá; nu lassá nici provincia nici orasiu nepredatu; ci rapiá si aduná tóte d'in tóte pãrtile; si toti i tramitteau multu mai multe lui de câtu lui Severu; in fine, transmise nisce centurioni in insulele Mării Rosie de rapira de la preotii Sólrelui nisce cai tigroidi: (1) Spunendu numai acést'a, crediu cá amu aretatu tóte vitiele si nesatiulu lui. Cu tóte acestea voiú mai adauge si acést'a, cá a scopitu a casa la ellu ua suta de Romani nobili; si nimene d'in noi nu simti acést'a înainte de a muri ellu; acést'a póte da ua idee despre crimele si puterea sa. Déro ellu nu scopi numai copii si tineri, ci si barbatí, si inea unii d'in ei cari aveau femeie, pentrucá Plautill'a, fil'a lui (pre care dupo acést'a o luá in casatoria Antoninu) se aiba eunuchi nu numai cá se o servesca, ci [si se o invetie music'a si celle-l-alte arte]. VEDIURAMU pre acei-a-si omeni si eunuchi si barbatí, parinti lipsiti de testicule, scopiti si cu barbe. De aceea nu pre nedreptu ar puté cine-va dice cá Plautianu erá mai tare de câtu toti particularii, chiaru si de câtu imperatorii; cáci pre longa altele, i se consacra statuie si imagini, nu numai mai multe, ci si mai mari de câtu imperatoriloru, nu numai in celle-l-alte orasie, ci chiaru in Rom'a, si nu numai de cotra particulari si provincie, ci chiaru de cotra senatu; apoi toti militarii si senatorii jurau pre fortun'a lui, si toti se rugau in publicu pentru sanetatea lui.

15. Caus'a acestoru-a erá mai cu séma Severu care asiá ascultá de ellu in tóte, in câtu Plautianu impliniá rolulu de imperatoriu, éro ellu pre cellu de prefectu allu pretoriului; Plautianu pre longa altele scia totu ce Severu diceá si faceá; éro d'in secretele lui Plautianu nimene nu scia nimicu. Imperatoriulu casatori pre fiulu seu cu fil'a lui, lassându la ua parte

(1) Gr. «*τιγροειδής*». Gros traduce: «*Semblables à des tigres*» ad. *asemeni cu tigrii*; espressionu pucinu proprie, caci nu se póte presupune cai cari se fie semanatu cu tigri, ci cari se fi avutu culorea perului cá tigrii.

alte multe si nobile fete; lu numi consule si aretà dorinti'a se lu aiba cá se dicu asiá, mostenitoriu allu imperiului; ellu chiaru scrisse ua data: «Iubescu asiá de tare pre acestu omu, in câtu asiu dori se moriu inaintea lui.» Sufferiá se vedea, in locurile de popasu, pe Plautianu installatu in ospitie mai bune, si se aiba necesariile mai bune si mai indestullatorie de câtu ellu; asiá in câtu ua data, la Nicea, patri'a mea, dorindu se manânce unu cestreu (1), pesce de cari laculu nostru produce fôrte mari, tramisise se lu céra de la Plautianu. De aceea si déco pareá cà voesce a face ceva pentru miciorarea puterei lui, apoi prin acte contrarie, cu multu mai stralucite, aretà cà tóta acea incercare se eclipsia. Astu-felliu ua data mergundu Severu se lu vedea fiindu bolnavu la Tyana, militariu d'imprejurulu lui Plautianu, nu lassara pre cei-ce lu urmau se intre cu ellu. De asemenea insarcinatu cu rinduirea judecâtiloru ce se tractau inaintea imperatoriului, fiindu ua data invitatu de Severu, care n'aveá de lucru, se introducea unu processu, nu voi, dicundu: «Nu potu face acést'a, de nu mi va ordiná Plautianu». Si in tóte celle-l-alte asiá lu dominá Plautianu, in câtu si pre Juli'a August'a, [o turmenta cu nenumerate neajunsuri, càci erá fôrte tare superata pre ea, si o] calumniá in totu de un'a la Severu, facundu cercetári judiciare contr'a ei si punêndu la torture femeie nobili. Din acésta cauza Julia incepù a se ocupá cu filosofi'a, si sta in relatiune cu sofistii. Éro Plautianu ajunsu cellu mai desfrenatu d'intre ómeni, asiá in câtu dá la ospetie si versá, fiindu-cà nu puteá mistui d'in caus'a multimei bucateloru si vinului; apoi pre cându ellu usá de baieti si de fete nu fora scandalu publicu, nu permittea femeii s'elle nici se fia vediuta de cine-va, nici chiaru de Severu sau de Juli'a, [nici macaru de altu cine-va.]

16. In aceste dille se facù si ua lupta de femei, in care se aduná de nevoia ua asiá de mare multime de atleti, in câtu noi ne miramu cumu i incapeá stadiulu. Se battura in acésta lupta femeie perdute cu atâta inviersiunare, in câtu fura obiectu de batjocora si pentru matrónele celle mai distinse. D'in caus'a aceea de atunci se oprí de a se mai luptá femeie cá gladiatorí, ver de unde ar fi. Imaginile lui Plautianu, ajungundu a fi fôrte numeróse, (faptulu merita a fi citatu), Severu superându-se de multimea loru, pusse se topésca câte-va din elle; si de aci se respandí in orasie sgomotulu, cumu cà a fostu disgratiatu si uccissu; ba unii derimara

(1) Pesce de mare; lat. Mugil.

imaginile lui, pentru care mai în urma fura pedepsiți; între acești culpabili eră și guvernatoriul Sardiniei, Raciū Constanțe, barbatu foarte distinsu, despre care am amintitu, pentru că oratoriulu, care acuză pre Constanțe, dicundu pre longa altele că «mai currendu pôte cadé ceriulu de cătu se patia Plautianu ceva de la Severu, și că mai rationale ar fi se crédia cine-va la assemine cadere, déco s'ar dice asiá ceva.» Insa cu tóte că oratoriulu disse acést'a, și cu tóte că și Severu însu-si se laudá cu u-siurintia cotra noi cându judecámu alaturi cu ellu, dicundu : «Este cu ne-putintia se se intemple lui Plautianu ver unu reu d'in parte-mi,» totu-si Plautianu însu-si nu o dusse nici unu annu, ci fu omoritu, și imaginile lui tóte fura sfarimate. Înainte de acést'a ua balena de ua marime estra-ordinaria se aruncá în portulu numitu allu lui Augustu, și fu prinsă; ua figura care o representá fiindu introdussa în amfiteatru, putea se priimésca în intrul ei cinci-dieci de ursi. Se vediu mai multe dille ua sté cometa în Rom'a, și se diceá că nu este semnu bunu.

Escerpte d'in Cartea LXXVI a Istoriei Romane a lui Dione Cassiu de Ioanne Xiphilinu.

Se intercalédia fragmentele întregi d'in Dione cari s'au pututu aflá

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXXVI

Serbatorile pentru deceniulu lui Severu, pontru casatori'a lui Antoninu, si pentru victorie, c. 1.— Ucciderea lui Plautianu. c. 2—4. — Severu persecuta pre amicii si copii lui Plautianu. c. 5—9. — Despre Balla Felice, talharu celebru. c. 10.— Espeditiunea Britanica a lui Severu : se descriu Britannii. c. 11. 12.—Britanni'a íntrega strabattuta peno in capetu. Severu face pace. c. 13. — Cumu Antoninu voi se uccida pre tata-seu. c. 14. — Mórtea lui Severu Augustu, si totu modulu seu de viuetia. c. 15—17.

SPATIU DE TEMPU

Dupa Chr.	De la fond. Romei		Annii Domniei lui Severu
202	955	Luciu Septimiu Severu Aug. de a III-a ora, si Marcu Aureliu Antoninu Augustu.	X.
203	956	Paulu Septimiu Geta, si Fulviu Plautianu de a II a ora.	Kalend. lui Jun.
204	957	Luciu Fabiu Septimiu Cílon e a II a ora, si Luciu Flaviu Libone.	XI.
205	958	Marcu Aureliu Antoninu Aug. a II-a ora, si Paulu Septimiu Geta Cesare.	XII.
206	959	Nummiu Albinu, si Fulviu Emilianu.	XIII.
207	960	Apru, si Massimu.	XIV.
208	961	Marcu Aureliu Antoninu Aug. a III-a ora si Paulu Septimiu Geta Cesare a II-a ora.	XV.
209	962	Cívica Pompejanu, si Lollianu Avitu.	XVI.
210	963	Maniu Aciliu Faustinu, si Triariu Rufinu	XVII.
211	964	Quintu Epid Rufinu Dullianu Gentianu, si Pomponiu Bassu.	XVIII.

1. Severu, cu ocasiunea deceniului domniei selle daruî populației care priimiá grâu de la Statu, si militariloru pretoriani, unu numeru de aurei (1) egale cu numerulu anniloru domniei lui, pentru care fu celebratu fôrte tare; cãci in adeveru nimeni nu le dedese atãta la toti de ua data. La acestu daru se cheltuira cinci-dieci de milióne de denarii. Apoi se facu si casatori'a lui Antoninu, fiulu lui Severu, cu Plautilla, fii'a lui Plautianu; si acesta dede fiicei selle atãt'a dote câtu ar fi fostu de ajunsu la cinci-dieci de fete de regi. Vediuramu aceste lucruri cându se transportau prin Foru la palatiu. Furamu si noi ospetati intr'unu modu regale si barbaru totu de ua data, dandu-ni-se bucate nu numai de acelle care de datina se dau fierte sau crude, ba inca si animale viue. Mai fura dupa aceea si diverse spectacule, atãtu pentru întórcerea lui Severu, câtu si pentru decenniu si pentru victoriele selle. La aceste spectacule, siesse-dieci de porci selbatici ai lui Plautianu se luptara între ei, dupa comanda, si se mai uecissera si alte multe ferre, si unu elefantu si unu corocotas ;(2) acestu animalu este din Indi'a, si atunci pentru prim'a ora, pre câtu sciu eu, se addusse la Rom'a; colorea sea este de leana amestecata cu tigru, éro figur'a este óre-cumu unu amestecu singulariu de câne si vulpe. Tóta colivi'a d'in teatru fiindu construita in forma de nave, in câtu priimiá si da drumulu la patru sute de fere, apoi fora de veste desfacundu-se sarira ursi, leene, pantere, lei, struti, asini selbatici, bisoni (specia de boi, barbara de natura si de aspectu), tote aceste in numeru de siepte sute, fere si vite la ua-l-alta, se vediura alergãndu si sfasiãndu-se între sine; cãci in proportiune cu acea serbatóre care tinu siepte dille, si animalele fura de siepte ori câte ua suta.

2. Muntele Vesuviu facu eruptiune de fôrte multu focu, si mugete atãtu de mari fura in câtu se audira si in Capu'a, unde, de câte ori locu-

(1) Unu aureu valorá 20 lei si 38 bani.

(2) Dupa Hesychiu, acestu-a este unu patru pedu originariu d'in Ethiopi'a; dupa Strabone XVI; dupa Artemidoru, este ua corcitura de lupu si câne; dupa Pliniu, VIII, 30, este unu animalu care pare a fi nascutu d'in câne si lupu, sfarimãndu tóte cu dentii si mistuindu-le indata ce au ajunsu in pãntece. Aci E Gros committe ua erróre atribuindu corocotei câte-va d'in calitãtile leucrocotei, care este unu animalu cu totulu deosebitu. D. E. Littré, in notele selle la Pliniu adauge: «Il se peut que la crocotte soit l'hyène, mais cela n'est pas très sûr, car la description (de Pline) en est prise à Ctésias, auteur qui s'est laissé aller à débiter beaucoup de fables.»

iescu in Itali'a, petrecu; căci mi am allessu acésta localitate si pentru alte commoditati, déro mai cu séma pentru-cá, de câte ori voiu fi liberu de ocupatiunile orasianesci se scriu acésta istoria. Celle ce se petreceau in prejuru Vesuviului pareá că anuntia a se produce ver ua schimbare; si intr'adeveru sórtea lui Plautianu nu intardiá a se schimbá; căci, ce e dreptu, mare, ba inca preste mesura de mare ajunsese Plautianu, in câtu poporulu ua data i disse in circu : «Ce tremuri, si ce palesci? Possededi mai multu de câtu trei.» Aceste cuvinte nu se adresau lui, ci fussionsera disse fora intentiune determinata; dóro indicau trei persone, a nume pre Severu si pre fiii lui, Antoninu si Geta. Era vorb'a de palóre era fiindu că Plautianu erá in totu de una palidu si tremurá, d'in caus'a feliului de viuéli'a ce duceá, de sperantiele ce nutriá, si de temerile de cari era agítatu. Cu tote acestea pena atunci sau că Severu nu descoperisse celle mai multe d'in faptele lui, sau că, de le sciá, se prefecéá că nu le scie. Déro cându Geta, fratele lui Plautianu, denuntia aproape de mórte tóta purtarea lui, pentru că lu uria, si nu mai aveá de ce se se téma, Severu inaltia lui Get'a in Foru ua statua de bronzu, si pre Plautianu nu lu mai onorá totu asiá, ci i impuciná puterea cea mare. De aceea Plautianu se interritá fórte, si in contr'a lui Antoninu, pre care si mai 'nainte lu uria din caus'a maltractáriloru ce fii'a sea sufferia de la ellu, atunci se infuria mai multu de câtu totu deaun'a, cá cumu acestu-a fuissese causatoriuu acelei disgratiári, si incepú a se purta cu ellu si mai aspru.

3. Antoninu, care erá superatu pre femeia sea d'in caus'a nerusinării ei, care erá indignatu si contr'a lui Plautianu pentru-cá spioná totu ce faceá ellu, si pentru că lu mustrá pentru tóte, se decisse a se scapá cu ver ce pretiu de ellu. De aceea induplecá prin Evodu, pedagogulu seu, pre unu centurione anume Saturninu, si pre alti doi asemenea lui, se i denuntie că Plautianu a ordinatu la diece centurioni, d'entre cari erau si ei, se omore si pre Severu si pre Antoninu; acesti-a citira si ua epistola, pre care pretindeau că aru fi primitu-o chiaru pentru acést'a. Acestea se intemplara de ua data la serbatorile ce se faceau in palatiu in onorea eroiloru, dupa ce spectatorii se retrassese, la or'a cincí. Aceste circumstantie erau destule spre a proba artiftitiulu; căci Plautianu n'ar fi cutediatu se insarcinedie cu ua asemenea fapta pre diece centurioni de ua data, in Rom'a, in palatiu, si apoi in acea di, si intr'ua asemenea occasiune si mai allessu cu scrissóre. Cu tóte acestea lui Severu i se parú de

crediutu, pentru-cà in nóptea precedente vediusse in vissu pre Albinu viu si conspirându contr'a lui.

4. Decì in graba tramisse dupa Plautianu, cá cumu l'ar fi chiamatu pentru altu-ceva. Acestu-a se grabì asiá de tare, (sau mai bine primi de la diei ua asiá prevestire despre perirea sa) in câtu catârii ce lu trageau cadiura in palatîu. Cându sossì, usiarîi de la grille lu priimira numai pre ellu in intru, si nu lassara pre nimene se intre cu ellu; intocmai precumu facusse si ellu ua data lui Severu la Tyana. Din acést'a prepuse ellu cevá si se coprîne de frica; déro, neavendu cumu se se retraga, intrà. Severu i vorbì cu multa blandetia: «Pentru ce te ai decissu a face acest'a 'i disse, si pentru ce ai voitu se ne omori?» Apoi i dede cuventulu, si se prepará se lu asculte aperându-se. Déro Antoninu, pre cându Plautianu negá si se mirá de cuvintele ce i se addressau, sarì si i luà sabi'a, si lu lovì cu pumnulu; ba inca voi se lu omóre cu mân'a sea, dicundu: «Tu ai voitu antâiu se me ucidi;» déro fiindu opritu de tata-seu, dede ordine unui-a d'in lictori se lu omóre; apoi unu ôre cine smulgându-i ua siuvitia de peru d'in barba, o dusse inaintea Juliei si Plautilliei cari erau la unu locu, inainte de a fi auditu elle ce-va, si disse: «Éto Plautianu allu vostru»; si prin acést'a inspirá unei-a durere, cellei-l-alte bucuria. Astu-feliu omulu cellu mai putinte d'in contimpuranii mei, de care toti se infricosiau si tremurau mai multu de câtu de imperatori, si care se inaltiasse la sperantie mai mari, fu junghiatu de cotra insusi ginerele seu, si aruncatu in strata, de susu d'in palatîu: ér dupa acést'a fu ridicatu si ingropatu, d'in ordinea lui Severu.

5. Severu dupa acést'a strînse senatulu in curia; cu tote acestea nu defaimà pre Plautianu, ci deplânse firea omenesca, cà nu pote supportá onori estraordinarie, si se accusá pre sine, cà l'a onoratu si l'a inbitu asiá de multu; apoi ordiná celloru ce descoperissera planulu lui se ne spuna tóte, scotiéndu d'in senatu pre cei ce nu erau necessari, pentru cá, din neînsemnatele loru marturisiri, se l'arete cà ellu nu i crede de locu. Decì multi, fura in periculu din caus'a lui Plautianu; unii si murira. Cøranu diceá, precumu facu cei mai multi cu cei ce sunt fericiti, cà este amicului lui; si de câte ori amicii lui Plautianu erau introdussi inaintea celloru alti, Cøranu i invitá pena la ultim'a grilla; déro nu participá la secretele loru, ci remanendu in mediloculu grilleloru lui Plautianu i pareá cà este a fóra, éro celloru de afóra, in intru. De aceea fu si mai multu

prepusu; precumu si pentru cà ua data Plautianu vediendu in visu nisce pesci esindu d'in Tibere si cadiendu la pitiórele lui, Cœranu i disse cà va domní preste uscatu si apa; déro dupa ce fu relegatu siepte anni intr'ua insula, fu addussu inapoi dupa acest'a, si ellu mai antâiu d'între egyptiani se allesse in senatu, si fu consule, ca si Pompeju, fora se fi ocupatu mai 'nainte ua alta demnitate. Cu tote acestea Ceciliu Agricola, care se prenumerá între cei d'antâiu adulatori ai lui, si nu 'si aveá allu doilea in reutate si desfrenare, fu condemnatu la morte; éro ellu venindu a casa, si, dupa ce se imbuibà de vinu recitu, sparse cup'a pre care o cumperasse cu cinci-dieci de mii denarii, si muri si ellu dupo ea, taiându-si vinele.

6. Saturninu si Evodu de ua camdata primira onori; déro mai in urma fura uccissi de cotra Antoninu. Éro pre cându noi votamu laude lui Evodu, Severu ne oprí dicendu: «Este rusinosu se se seria în decretulu nostru assemine lucruri despre unu Cesarianu;» si nu numai pre acestu-a, déro si pre toti cei-l-alti liberti imperiali nu i lassà se fia insolenti sau orgoliosi; pentru care avù si aprobatiunea generale. Intr'un'a d'in dille Senatulu, celebrându laudele lui Severu, ellu strigà d'a dreptulu si numai de câtu: «Toti se pórtá bine in tóte, fiindu-cà tu domnesci bine.» Plautilla si Plautiu, copiii lui Plautianu, atunci scapara cu essilulu la Lipara; déro sub Antoninu perira, cu tote cà acolo viuetiuiiau in temere si mare miseria, si duceau lipsa de celle necessarie.

7. Éro copiii lui Severu, Antoninu si Geta, dupa ce scapara de Plautianu cá de unu pedagogu, se dedita la totu felliulu de abatteri: desonorau femei, si 'si bateau jocu de copii; stringeau bani prin mediloce nepermisse, se associau cu gladiatorii si conductorii de carre, stimulându-se între ei prin assemenarea fapteloru, déro desbinându-se prin contrarietatea pretensiuniloru lor; càci déco unulu d'in ei propuneá un'a, cellu altu se appucá de ce erá cu totulu contrariu. In fine luându-se la intre-cere intr'unu gimnasiu, cu carre trasse de nisce cai mici, ajunsera la atât'a ambitiune, in câtu Antoninu cadiù d'in carru, si 'si frânse fluerulu pitiurului. [Pre cându ellu sufferiá de acést'a si se cautá de bola, Severu nu neglesse nimicu d'in celle necessarie, ci judecá si impliniá tóte datoriele administratiunii; pentru acést'a i se aduceau laude; déro uccidiendu pre Quintiliu Plautianu, fu defaimatu. Mai uccisse si alti multi senatori cari fussionsera accusati inaintea lui, se aperara si fura gasiti culpabili. Éro Quintiliu] de si erá de ua familia forte nobile, si multu timpu se prenu-

merasse între cei d'antâiu ai senatului, de si ajunsese la portile betranetiei, viuetiuiá la terra, si nu se amestecá nici nu amblá dupa nimicu, totu-si fu accusatu pre nedreptu si uccissu. Cându erá se móra, cerù entafiele(1), pre cari si le pregatisse de multu, si vediéndu-le stricate de timpudisse : «De ce am intardiatu?» Apoi affumandu cu tamâie, disse : «Facu si eu acea urare, pre care Servianu o facù lui Adrianu. (2)» Deci ellu perì si se facura lupte de gladiatorì, in cari, între alte animale, se uccissera si diece tigri de ua data.

8. Dupo acést'a se petrecù istori'a cu Apronianu, lueru fórte curiosu chiaru de auditu. Acestu-a erá accusatu fiindu cà, se disse, cà nutricea lui l'a vediutu in visu cà va imperatì, si fiindu-cà pareá cà pentru acésta intentiune se servese de magia; si pre cându erá gubernatoriu in Asi'a fu condemnatu in absentia. Cându ni se citira actele de instructiune, se gasì scrisu care d'între cei insarcinati a presiediutu la informatiuni, cine a interpretatu visulu, si cine l'a auditu; éro unulu din martori, între altele, a dissu : «Amu vediutu unu senatoriu plesiuvu in crestetu (3) plecându-se se vedea.» Noi, audindu acést'a, ne afflamu intr'ua nedumirire infricosiata; căci nici acellu-a nu spusese numele nimenui, nici Severu nu lu scrissese. Éro de uimire, se cutremurara chiar cei ce nu se dussesera nici ua data a casa la Apronianu, atâtu cei ce nu erau plesiuvi in crescetu, cătu si cei ce erau plesiuvi numai pre partea superióra a fruntii. Nimene nu erá assecuratu, de cătu cei cu pèru preste totu ; toti ne uitámu de juru imprejuru la cei ce erau asiá, si erá unu murmuru : «Cutare este; nu, ci cutare.» Nu voiu ascunde ce mi s'a intemplatu atunci si mie, cu tóte cà este fórte ridiculu; fusseiu coprinu de atâta turburare, in cătu cautám cu mân'a perulu meu pre capu. Totu asiá patira si alti multi, si ne uitám cotra cei plesiuvi in crescetu, cá si cumu voiámu se alun-gámu pericolulu nostru asupr'a loru, peno cându se citì cà acellu plesiuvu

(1) Obiectele de immormentare.

(2) Cf. D. C. Lib. LXIX, 17.

(3) Ellen. *φαλακρός*. Lips'a de peru in crescetu se numiá *φαλακρότης*, éro in partea superióra a fruntii *ἀναφαλαντίας*, precumu se clarifica in destullu d'în acesta frase a lui Aristotele, (Ist. Anim. III, 11): 'Η μὲν οὖν κατὰ κορυφὴν λειότης φαλακρότης καλεῖται, ἢ δὲ κατὰ τὰς ὑφῆρας ἀναφαλαντίας plesiuvi'a de pre crestetu se chiama *φαλακρότης* éro cea dupo partea anterióra a cranului *ἀναφαλαντίας*.

aveá ua toga cu purpura imprejuru; si dicundu-se acést'a ne aruncaramu ochii asupr'a lui Bebiu Marcellinu; càci atunci erá edile, si erá si plesiuvu in crescetu. Deci acestu-a sculându-se si mergundu in medilocu : «Me va cunnósce neaperata, disse, déco m'a vedintu.» Noi applaudaramu acésta purtare, apoi se introdusse si denuntiatoriulu. si multu timpu tacú stându longa Marcellinu, uitându-se imprejurulu seu pre cine se arete; in fine, dupo unu semnu nevedintu ce i se facú, disse cà ellu este.

9. Astu felliu fu condemnatu sub cuvêntu cà ellu este plesiuvulu in crescetu care privisse, si fu scossu d'in senatu vaetându-se; apoi trecundu prin foru, nu vò nici de cumu se merge mai departe, ei sarutându chiaru acolo pre cei patru copii ai sei, pronuntia unu cuventu fórte pateticu, càci disse : «Unu singuru lucru me intristedia, o copii, cà ve lassu traindu.» Astu-felliu i se taiá capulu, inainte de a afflá Severu cà a fostu condemnatu macaru. Déro si pre Polleniu Sebennu, care fuisse caus'a mortii lui, lu ajunse ua pedépsa resbunatoria; càci fiindu datu de cotra Sabinu pre mân'a Noriciloru, càroru-a cá gubernatoriu nu le facusse nici unu bine, sufferi celle mai mari insulte; l'amu vedintu culcatu la pamêntu, si rugându-se asiá in câtu 'ti inspira compassiune; si de n'ar fi obtinutu crutiare prin medilocirea lui Aspace, unchiulu seu paternu, ar fi peritu misiellesce. Acestu Aspace erá cellu mai talentatu d'entre ómeni pentru a batjocóri, a barfi, a despretiú pre tóta lumea, a face gustulu amiciloru, a'si resbuná pre inimici. Se citedia multe respunsuri amare si ingenióse alle lui atátu in contr'a altoru-a câtu si in contr'a lui Severu insu-si; d'in cari unulu este si urmatoriulu : Severu inscriindu-se in famili'a lui Marcu : «Te felicitu, Cesare, i disse, cà ti-ai gassitu unu tata;» cá cumu peno atunci n'ar fi avutu tata, d'in caus'a obscuritáti familiei sélle.

10. Totu in acestu timpu, unu Italianu, formându-si ua banda de siesse sute de talhari, jafú Itali'a in cursu de duoi anni, cu tóte cà erau intr'ins'a imperatori si atáti militari. Erá urmaritu de multi ómeni, pentru-cà Severu se tineá de capulu lui cu staruintia; déro nu erá vedintu vedintu, nici nu se gasiá gasitu, nici erá prinsu prinsu; cu atát'a darnicia si habilitate se purtá; càci afflá pre toti cari esiau d'in Rom'a, si cari sossiau la Brundusiu, cine si cáti sunt, ce si câtu possu; pre cei-l-alti, dupo ce le luá ua parte d'in celle ce aveau cu ei, i liberá indata; éro pre mesteri i tineá câtu-va, si dupo ce se serviá de ei, si apoi le mai da ceva, i lassá se se întórca a casa. Ua data prindiendu-se doui din talharii lui, si fiindu

aprópe de a fi dati la fere, ellu se dusse la carcerariu, prefacundu-se că este gubernatoriulu tierrei, si are nevoia de câti-va ómeni de felliu acestu-a; si asiá luându-i, i scapà. Alta data venindu inaintea centurionelui insarcinatu cu esterminarea bandeii, se accusà insu-si pre sine, cá si cumu ar fi fostu altulu; si i promise că, de lu va urmá, i va predá pre talhariu; si asiá ducundu-lu intr'unu locu strimtu si plinu de tufisiu, cá si cumu l'aru fi dussu la Felice (câci Bulla purtá si acestu supranume), lu prinse usioru; dupo aceea se sui pre ua tribuna, luându costumulu de magistratu; si chiamându pre centurione, lu rasse, si i disse: «Spune domniloru tei: «Nutriti pre servii vóstri, cá se nu se faca talhari»; câci multi Cesariani d'in cei ce aveá cu ellu, unii fusesse pu cinu platiti, altii cu totulu neplatiti. Deci affându Severu tóte acestea, se cuprinse de menia mare, fiindu-ca pre cându in Britanni'a castigá resbelle prin altii, ellu, in Itali'a, in persóna se vedea invinsu de unu talhariu; in fine, tramisse pre unu tribunu d'in gard'a sea cu multi callari, amenintiându-lu aspru, de nu lu va adduce viu. Acestu-a, affându că Bulla erá in relatiuni cu femeia altui-a, induplecá pre acésta femeia prin barbatu-seu, promittiéndu-i impunitatea, se le ajute; si asiá Bulla fu prinsu pre cându dormiá intr'ua sî elunca. Papinianu, prefectulu pretoriului, lu intrebá: «De ce te-ai facutu talhariu?» si ellu i respunse: «De ce tu esti prefectu allu pretoriului?» Dupo acést'a fu aruncatu la fere in strigàrile preconelui, si band'a lui se desfacù, câci in ellu singuru erá tóta tari'a celloru siesse sute.

11. Atuncea Severu porni cu armat'a in Britanni'a, vediéndu pre fiii sei ducundu ua viuétia desordonata, éro legiunile mollesindu-se d'in cauza că n'aveau de lucru, cu tóte că sciá că nu se va mai intorce. Sciá acést'a mai allesu d'in cunoséinti'a stelleroru sub cari se nascusse; (câci le depinsesse pre tavanele camerelor d'in palatiu, in cari judecá; asiá in câtu, se puteá vedé de toti, afora de particie'a care supraveghiá, cumu se dice, momentulu in care venisse in lume, câci acést'a nu era figurata totu intr'unu felliu de fia care parte); apoi o mai sciá, fiindu-ca o audisse de la divinatori. In adevèru, cadiéndu trasnetulu pre ua statua a lui asediata aproape de portile, prin cari aveá se essa cu armat'a, si care priviá pre strat'a ce duceá intr'acolo, sterse trei littere d'in numele lui; si de aceea, precumu i esplicassera divinatorii, nu se intorse, ci muri la trei anni dupo acést'a. In acésta espeditiune ellu luá cu sine forte multi bani.

12. Duoe natiuni suntu mai mari intre Britanni, Caledonii si Meatii, si

la elle se reporta numele, ca se dicu asiá celloru lalte popóre. Meatii locuescu d'a lungulu vallului, care taia insul'a in duoa; éro Caledonii la spatele loru. Si unii si altii locuescu munti selbatici si aridi, campii deserte si baltose, neavendu nici muri, nici orasie, nici locuri arate, ci traindu d'in crescerea viteloru si venatoria, precumu si cu fructele unoru arbori; càci pesce cu tote ca au forte multu, nu gusta. Petrecu in corturi goi si desculți, usându de femei in commune, si crescundu pre toti copii cari se nascu. Guberniulu celloru mai multe d'in aceste popóre este democraticu, si au multa predilectiune pentru talharia. Mergu la resbellu in carre, la cari inhama nisce cai mici si iuti; apoi au si ua pedestrime fórte iute la alergare, si fórte ferma in lupta. Armele loru suntu una scutu, ua lance scurta, ce are unu meru de arama la estremitatea de josu, pentru cá sguduindu-se se faca sgomotu spre inspaimentarea adversariloru; mai au si pumnale. Apoi potu supportá fómee, gerulu si tote nevoiele; rabda mai multe dille cufundati in balti, avendu numai capulu afora d'in apa; éro cându sunt in paduri se nutrescu cu cója de arbori si cu radacine, si pentru ver ce imprejurare 'si pregatescu unu felliu de mancare, din care luându câtu marimea unni bobu de mazere, le trece si de fómee si de sete. Attare este insul'a Britanni'a, si attari locuitori are acésta tíerra cu care purtamu resbellu. In adeveru este insula, si atunci s'a probatu evidente (precumu am spusu). Lungimea ei este de siepte mii una suta trei-dieci si duoe de stadie; éro latimea cea mai mare de duoe mii trei sute diece, pre cându cea mai mica este de trei sute.

13. D'in acestea noi posedemu ceva mai pucinu de jumătate. Deci Severu, voindu se o suppuna tóta, intrà in Caledoni'a; spre a o strabate avù neajunsuri nenumarabili, taiandu padurile, sapându collinele, astupându baltile, si facundu punti preste riuri; càci nu facù nici ua bataia, nici vediù inimici dispussi in linia de bataia. Militarii rapiau oiele si boii puse intr'adinsu inainte de Britanni, pentru-cá attragundu-i in cursa se i hartuésca si mai multu; càci erau tare incommodati de ape, si imprastiându-se cadeau in curse; in urma ne mai putendu merge, se uccideau chiaru de cotra socii loru, cá se nu cada prinsu; asiá in câtu perira cincii-dieci de mii intregu. Cu tóte acestea Severu nu se lassà pina nu ajunsu la estremitatea insulei; unde observà forte essactu sórele ridicandu-se pré putinu d'asupra orizontelui, si marimea dilleloru si a noptiloru atátu de véra câtu si de iérna. Astu-feliu ellu dupa ce trecù prin

tóta (că se dicu asiá) tiérr'a inimica, (in adevéru, cea mai mare parte merse purtatu într'ua lectica acoperita, d'in caus'a infirmității) se întórse in tiérr'a amica, constringundu pre Britanni se vina la intiellegere, in virtutea cărei-a i lassara ua parte nu mica d'in territoriulu loru.

14. 'Lu spariá Antoninu, si 'lu puneá în grije nenumerate, d'in cauza că viuetiuiá in desordine, si pentru că manifesta intentiunea evidente de a omori pre frate-seu (de ar puté), si in fine pentru-că complota chiar in contr'a sea. In adevéru, Antoninu ua data sari fora de veste d'in cortu, strigându si sbierându, că a fostu insultatu de Castore. Acestu barbatu, erá cellu mai onestu d'entre Cesarianii cari inconjuraú pre Severu, si erá confidentele si cubiculariulu lui. Căti-va militari preparati mai dina-inte pentru acést'a se dederá de partea lui Antoninu, si respunsera la strigareá lui; déro preste pucinu fura arestati, Severu aretându-se in mediloculu loru, si pedepsindu pre cei mai turbulenti. Alta data, mergeau amendoi in contr'a Caledoniiloru, prntu că se priimesca armele de la ei, si se tractedie despre conditiunile pacii; Antoninu incercá pre fatia se lu uccida cu mân'a sea; căci mergeau amendoi calári, si Severu, de si 'si taiase talpele pitioreloru d'in caus'a unei bole, totu-si callariá si ellu, si cea-l-alta armata i urmá, precându a inimiciloru chiar se vedeá si ea. In acestu timpu, Antoninu, oprindu-si callulu in tacere si cu cuviintia, trasse sabi'a, cá cumu ar fi voitu se lovésca pre tata-seu in spate. Déro vediéndu acést'a cei-l-alti cari callariau cu ei, strigara. Severu se intorse la strigatulu loru, si vediù sabi'a; cu tóte acestea nu disse nimicu, ci suindu-se pre ua tribuna, si regulându-si afacerile celle mai importante, i reintrá in cortulu seu; apoi chemându pre fiulu seu, pre Papinianu si pre Castoru, ordiná se se puna ua sábia in medilocu, si mustrându-lu pentru cutediarea lui desiérta, si pentru că erá se committa ua attare crima in present'i'a totoru aliatiloru si inimiciloru, in fine disse: «Déro déco doresci se me junghii, ucide-me aci; căci tu esti plinu de putere, éro eu sum bolnavu si infirmu. Déco nu iei asupra-ti acést'a, déco nu ai curagiulu de a me omori cu man'a tea, alaturi cu tine stá Papinianu prefectulu pretoriului, căru-i a i poti ordiná se me omóre; căci va face cu ver ce pretiu totu ce i vei ordiná tu, de óre ce esti imperatoriu.» Cu tóte că disse acestea, totu-si nu lu tractá cu asprime, de si imputa adessea lui Marcu Antoninu că n'a omoritu pre Commodu; si de si ellu insu-si amenintiasse pre fiu-seu că i va face asiá. Déro acelle cuvinte le pronun-tiá totu de un'a cându erá meniatu. Atunci insa fu mai multu iubitoriu

de copii de câtu iubitoriu de patria, cu tôte cà prin acést'a tradà pre cellu altu copillu allu seu, si sciá biné ce erá se se intemple.

15. Resculându-se d'in nou cei d'in insula, Severu, convocându pre militari, dede ordine se incurga in térr'a loru, si se uccida pre ori si cine le va esí inainte, recitându aceste versuri :

«Nici unulu d'in ei se nu scape de mórtea funesta, si de mânele vóstre, nici chiar prunculu pre care mam'a lu porta in pântece, nici ellu se nu scape de mórtea funesta.» (1).

Essecutându-se acést'a, si revoltându-se si Caledonii impreuna cu Metallii, Severu se pregatiá se porneasca insu-si cu armat'a asupr'a loru. Déro, in mediloclu acestoru preparatiuni, fu luatu de ua bóla la 4 Februariu, contribuindu intru câtu-va la acést'a si Antoninu, dupo cum se dice. Inainte de a murí, se dice cà ar fi pronuntyatu aceste cuvinte cotra copii sei, (voiu reproduce celle disse, fora se le infrumusetiediu câtusi de pucinu:) «Traiti in unire, inavutiti pre militari, despretiuiti pre toti cei-l-alti.» Dupo acést'a, corpulu lui, ornatu militaresce, fu pusu pre unu rugu, si fu onoratu cu defilarea de juru imprejuru d'in partea militari-loru si a copiiloru sei; si câti d'in presentí aveau daruri militare, le aruncara in rugu, si fíi sei i pusera focu. Dupo acést'a, óssele lui, bagate intr'ua urna de petra de porfiru, se addussera la Rom'a, si se depussera in monumentulu Antoniniloru. Se dice cà ellu insu-si, cu pucinu inaintea mortii, ar fi tramissu dupo ua urna si pipaindu-o aru fi dissu: «In tine va incapé unu barbatu, pre care nu l'a incaputu universulu.»

16. Ellu avea corpulu greoiu, déro robustu, cu tôte cà slabisse fórte multu d'in caus'a podagrei; avea spiritulu fórte petrundiatoriu si fórte vigurosú. Erá doritoriu de investiatúra mai multu de câtu putusse reussí; si de aceea erá mai avutu in cugetári de câtu in cuvinte. Recunoscuto-riú cotra amici, fórte aspru cotra inimici, applicatu la totu ce voiá se faca si indiferente la celle ce vorbiau despre ellu; si de aceea [procurandu-si] bani prin ver ce medilocu, fora cá cu tôte acestea se omóre pre cine-va pentru ei cheltuiá pentru totu ce erá necessariu summe considerabili; reconstrui celle mai multe d'in vechiele constructiuni, si sapá pre din-sele numele seu, cá cumu le ar fi claditu d'in nou si d'in banii sei parti-culari; déro risipi in desiertu multi bani pentru restaurarea si reconstrui-rea lucràriloru facute de altii.] Ellu redicà lui Bacchu si lui Ercule unu templu de ua marime preste mesura. Si cu tôte cà cheltuì fórte multu,

(1) Omeru, Iliad. Cart. VI. 57.

totu-si lassà nu câte-va myriade de denarii usior de numeratu, ci fórtè multe. Accusá pre necumpetati pêne intr'atât'a, in càtu facù ua lege asupr'a adulteriului; si de aceea se produssera multe accusatiuni de acestu felliu; asiá aflându-me consule, gassiui trei mii inscrise pre tabella; déro fiindu-cà fórtè pucini le urmariau, nici ellu insu-si nu se mai ocupà de elle. De aceea cu multu spiritu femeia unui Caledonianu anume Argentocoxos se dice cà a dissu cotra Juli'a August'a, care rideá cotra ea dupo inchiarea tractatului, de commertiulu loru liberu cu barbatii: «Multu mai bine implinimu noi necesitatile naturei de càtu voi Romànele; càci noi pre fatia ne împreunàm cu cei mai bravi, pre càndu voi ve spurcati prin adulterie pre ascunsu cu cei mai misiei.» Astufeliu fù Britann'a.

17. Eata modulu de viuétia allu lui Severu, in timpu de pace. Lucrá câte ce-va nóptea spre reversatulu zoriloru; dupo acést'a amblá, vorbindu si ascultându vorbindu-se despre interessile Statului; apoi judecá, afora numai de nu erá ver ua serbatóre mare. Ua deprindere fórtè buna a sea erá cà da apa de ajunsu celloru ce se judecau, si noa cari judecámu cu ellu, ne dá multa libertate; judecá pêne la mediulu dillei; apoi callariá càtu timpu puteá; pre urma luá baia, dupo ce faceá óre cari essercitie gymnastice; prandiá sau singuru, sau cu copiii, destullu de copiosu; apoi dormiá de regula; dupo aceea, sculându-se, se ocupá de celel-alte, si conversá, preumblându-se, despre litteratur'a ellena si latina; apoi spre séra se scaldá d'in nou, si ciná cu cei d'in prejurulu seu; càci nu si luá altu convivu, si numai in dillele fórtè necessarie dá ospetie sumptuose. Ellu trai siesse-diece si cincí anni, noa lune si duoe-diece si cincí de dille, càci se nascusse la 11 Aprile, d'in cari imperatí siepte-spre-diece anni, optu lune si trei dille. In scurtu ellu avea atáta energia, in càtu, dându-si sufletulu strigà: «Aide, dati, déco avemu ce-va de facutu.»

Escerpte din cartea LXXVII de Ioanne Xiphilinu, a Istoriei Romane a lui Dione.

Se intercaledia fragmentele intregi d'in Dione cari s'au pututu aflá.

SUMARIULU CAPITULELOR DIN CARTEA LXXVII

Antoninu 'si incepe domni'a cu omorulu altoru-a, si allu fratelui seu Geta c. 1—3. — Crudimea lui Antoninu contr'a lui Papinianu, a lui Cilone, si a altoru-a. c. 4—6. — Antoninu emulu allu lui Alessandru allu Macedonie. c. 7. 8. — Essactiunile si risip'a lui. c. 9—11. — Perfidi'a contr'a lui Augaru, regele Osroeoriloru, contr'a regelui Armeniloru, contr'a regiloru Parthiloru si contr'a Germaniloru. c. 12. 13. — Cenni invingu pre Antoninu. c. 14. — Incérca se scape de bol'a suffletului, consultádu pre morti si oraculele. c. 15. — Ucciderea Vestaliloru, desonorea Senatului, si ucciderea altoru a, fora voi'a mamei selle. c. 16—18 — Resbellulu Parthieu allu lui Antoninu. c. 19—21. — Macellulu Alessandriniloru ordinatu de Antoninu. c. 22—24.

SPATIULU DE TIMPU

Dupa Chr.	De la fund. Romei		An. domniei lui Antoninu.
211	964	<i>Quintu Epid. Rufu Lollianu Genti- anu, si Pomponiu Bassu, Consuli.</i>	I 4 Februar.
212	965	<i>Caiu Iuliu Asper II-a ora, si Caiu Iuliu Asper.</i>	II
213	966	<i>Antoninu Aug. IV-a ora, si Decimu Celiu Balbinu II-a ora.</i>	III
214	967	<i>Siliu Messala, si Sabinu.</i>	IV
215	968	<i>Leta II-a ora si Cereale.</i>	V
216	969	<i>C. Attiu Sabinu II-a ora, si Corneliu Anullinio.</i>	VI

1. Dupo acestea Antoninu luà tóta puterea suverana; in aparentia imperatiá cu frate-seu, éro in fapta singuru chiaru d'in acelle momente. Ellu inchiaia pace cu inimicii, essi d'in tierr'a loru, si delassà fortaretiel; apoi inlaturà pre câtiva d'intre ómenii casei selle, intre care fu si Papinianu, prefectulu pretoriului; éro pre altii i uccise, d'intre cari fura Eyodu, nutritoriulu seu, Castore, soci'a sea Plautil'a si fratele acestei-a Plautiu. Chiaru in Rom'a omori un u barbatu de altmintrelea nu

de mare valóre, déro forte illustratu pentru abilitatea sea : si in adeveru uccise pre conductoriuu de carre, Euprepes, fiindu-cà tineá cu partitulu contrariu partituluu seu. Astu-felliu Euprepes murí la betranetie, inoronatu la celle mai multe intrecheri de calli, càci luasse siepte sute optu-dieci si doue de corone, ce nici unu altu luptatoriu n'a mai luat. Voi se omore si pre frate-seu inca pre cându traia tata-seu, déro nu putù atátu d'in caus'a acestui-a atunci, càtu si mai in urma pre drumu d'in caus'a legiuniloru; càci aveau multa predilectiune pentru ellu, mai cu sema fiindu-cà semená fórte multu la fatia cu tata-seu. Éro cându se întórse in Rom'a, se desfacù si de acestu-a. In adeveru, ei se prefaceau cà se iubescu si se lauda, unulu pre altulu; déro faceau tocmái contrariulu, si erá evidente cà ua crima se va commite d'in partea lor; ceea ce se sciá ore cumu inainte de a vení ei la Rom'a. Si in adeveru, decretându-se de senatu se se sacrifice pentru concordi'a lorú Dieiloru si chiaru Concordiei, servitorii pregatira victim'a de sacrificatu Concordiei, si consulele vení cá se faca sacrificiulu; déro nici acestu-a nu putù gasí pre servitorii, nici servitorii pre consule; ei petrecura tóta noptea, cá se dicu asia cautându-se unii pe alții, in càtu nu se putù face atunci sacrificiulu. A dou'a di duoi lupi suindu-se in capitoliu, fura alungati de acolo; aménduoi fura uccissi, unulu prinsu in foru, éro cellu-altu afora d'in pomáriu.(1) A-césta predicere se referí la principi.

2. Antoninu 'si propusese se uccida pre frate-seu pre timpulu Saturnaleloru,(2) déro nu putù; càci crim'a aru fi fostu fórte vedita, pentru cá se se póta ascunde. De aci multe lupte se intemplara intre ei, cá intre cei ce'si intindu curse unulu altui-a, si multe precantiuni de ua parte si de alt'a. Déro fiindu-cà militari si gladiatori numerosi, si afora si acasa, si dia'a si noptea, padiau pre Get'a, Antoninu induplecà pre mam'a sea se i chiamo singuri in camer'a ei, pentru-cá se-i impace; si astu-felliu incrediendu-se Get'a, se duse cu ellu; éro dupo ce intrara, ua banda de centurioni, pregatiti mai d'inainte de Antoninu, sarira si taiara pre Get'a care indata ce i vediù, fugi la mama sea, si atarnându-se de gutulu ei,

(1) Specia de drumu mare afora d'in murii Romei, pre care se luau auspiciile cari interessau cetatea.

(2) Serbatóre ce se tineá la Romani in diu'a de 17 Dec. in onórea lui Saturnu, instituita, de pre cumu se crede, de Numa sau Tarquinu superbáfu. In timpulu acestei serbatori, care tineá peno la 7 dille, se faceau veseliele celle mai estravagante, in Rom'a.

si lipindu-se de peptulu si titiele ei, se vaietá si strigá : «Mama, mama, tu, tu, care m'ai nascutu, ajuta-me, me omora!» Acést'a insielata astu-felu, vediù pe fiulu seu perindu in modulu cellu mai impiu chiaru in bratiele selle, si priimi, asia dicundu, mortea chiaru pe pântecele acell'a care lu nascusse; càci ea se implu tóta de sange, asia in câtu nu tinú nici de cumu séma de ran'a de la mâna, care o primisse; si nu i fu permissu nici se tanguésca nici se plânga pe fiulu seu, peritu inainte de timpu intr'unu modu asia de deplorabile, (càci viuetiui doue-dieci si doi de anni si noa lune), ci fu nevoita, cá cumu s'aru fi afflatu intr'ua mare fericare, se se bucure si se rida; cu atâta essactitate se observau tôte cuvintele, gesturile si colorea fetii ei; si numai acestei Auguste, femeia de imperatoriu, si mama de imperatori, nu i se permisse nici chiaru in particulariu se lacrimedie assupr'a unei attari calamitài.

3. Éro Antoninu, cu tôte cà erá séra, se dusse in castre, sbierându pre totu drumulu cà i se urzescu comploturi si cà este in periculu; apoi intrându in vallu : «Salutare, disse, o soti de arme! càci de aci inainte mi este iertatu a ve face bine;» si inainte de a asculta tôte, le inchisse gu-rele cu atâtu de multe si asiá de formose promissiumi, in câtu ei nu putura nici se cugete nici se pronuntie ce-va piosu : «Sum, disse ellu, unulu d'in voi, si numai pentru voi voiu sè viuetiuescu, pentru cá se ve culmediu de binefaceri. Alle vostre sunt tote tesauzele.» Apoi mai disse si acést'a : «Mai allessu cu voi dorescu se traiescu, éro de unde nu, cellu pucinu cu voi se móriu; càci nu me temu nici de cumu de móрте, si in resbellu voiu se me sfirsescu; càci acolo trebuie se móra barbatulu, sau nicaieri.» A dou'a di pronuntia câte-va cuvinte in senatu; apoi, seculându-se de pre tronu, si ajungându aproape de usia : «Ascultati de la mine, disse, unu lucru mare; pentru cá se se bucure tóta lumea, toti fugarii, si cei condemnati ver cumu de ver ua crime, se se întórca pre la casele loru.» Deci dupo ce golli cu modulu acestu-a insulele de fugari, si dupo ce accordá impunitatea celloru mai rei d'entre condemnati, apoi nu multu mai in urma le implù d'in nou.

4. Éro d'entre Cesariani si militarii cari fussionsera cu Get'a, uccisse pre locu peno la doue-dieci de mii, barbati si femei fora distinctiune, dupo cumu fia-care se intemplasse se fia in palatlu. D'entre barbatii illustri, intre altii, uccisse si pre Papinianu; si mustrà pre cellu ce uccisse pre Papinianu; cà lu taiasse cu securea, si nu cu sabi'a. Voi se privedie de viuetia si pre Cilone pedagogulu, bine-facutoriulu seu, care fussionsera pre-

fectu allu Romei sub tateseu, si pre care adessea lu numiá parinte; militarii tramissi contr'a lui predara argintari'a, vestimentele, banii si tóte celle-l-alte alle lui; éro pre ellu lu terrira pre callea Sacra, cu intentiune cá se lu duca la palatiu, incaltiatu cu sandali (càci se afflá d'in intemplare la baia) si imbracatu cu una tunicutia, cá se lu omore acolo unde-va; i rupsera de juru imprejuru vestimentele, lu lovira preste fatia, asiá in câtu poporulu si militarii urbani se indignara; si de aceia Antoninu, atátu de rusine câtu si de frica, le essi inainte, si acoperindu cu chlamydea (càci purtá vestmentulu militarescu) pre Cilone, disse: «Nu insultati pre parintele meu, nu batteti pre guvernorul meu.» Déro tribunulu insarcinatu se lu omóre, si militarii cari fussedera tramissi cu ellu, fura uccissi, sub pretestu cà conspirassera contr'a lui, éro in realitate pentru cà nu jughiassera pre Cilone.

5. [Antoninu voiá se se arete cà iubesce atátu de multu pre Cilone, in câtu disse: «Cei ce conspira contr'a lui, conspira in contr'a mea;» pentru care fiindu laudatu de assistenti, disse: «Nu mi dati supranumele nici de Hercule, nici de altu Dieu;» nu pentru-cà nu voiá se se numesca dieu, ci pentru-cà nu voiá se faca nimicu demnu de unu dieu; càci fiindu violente d'in fire in tóte faptele selle, incarcá de onori pre unii, si i insultá de ua data fora nici ua umbra de cuvêntu; scapá de la mórte pre cine nu trebuia câtu-si de pucinu, si pedepsiá pre cine nu ti treceá prin minte. In adevèru, pre Juliu Asper, barbatu distinsu prin invetiatur'a si prin inaltimea sentimenteloru selle, pre care lu ridicasse la mari demnitáti, precumu si pre filii lui, si lu decoraase cu asiá de multe fasce, lu maltractá de ua data aspru, si lu trámisse cu insulta si cu inim'a inghiatiata de frica inapoi in patri'a lui. Ar fi degradatu sau ar fi si uccissu si pre Letu, deco acestu-a n'ar fi fostu reu bolnavu; si numiá d'inaintea militariloru bol'a lui impia, fiindu-cà nu i permisse se committa si in contr'a lui ua impietate. Uccisse si pe Priseu Thraseas, unu barbatu care nu erá allu doilea dupo nimeni atátu prin familia câtu si prin sciintia; apoi mai uccisse pre multi altii cari mai 'nainte i erau amici.]

6. Nu voiú spune pre toti, nici nu voiú numi (1) pre câti d'intre cei illustri uccisse fora nici ua judecata; càci Dione, fiindu-cà cei uccissi erau fórte cunoscuti pre acelle timpuri, face unu catalogu de numele lorú; insa mie mi este de ajunsu a spune cà a omoritu de ua potriava pre cine a voitu, culpabile sau nu; si cà mutilá Rom'a, privându-o de omeni vir-

(1) Omeru, II., Cant. II, v. 488.

tuosi. [Antoninu appartineá la trei natiuni; si nu posedea absolutu nici unulu d'in bunurile, déro cullessesse tóte rellele loru : usiurinti'a, timiditatea si temeritatea Galliei, asprimea si selbatici'a Africei, si perversitatea Syriei, de unde erá dupo mama-sea.] De la omoruri inclinându-se spre petreceri, nu commisse mai pucine omoruri si in acestea. Nimene nu ar tiné séma de unu elefanta, unu rinoceru, unu tigru si unu ipopotigru uccissi in teatru; dero i placeá se véda curgundu sângele de la câtu multi gladiatoru se putea; si pre unulu d'in ei a nume Batone pre care lu constrinse se se lupte cu trei insi d'a rindulu in aceea-si di, murindu de mân'a cellui d'in urma, i facù onorile unei inmormentári magnifice.

7. Admirá asiá de multu pre Alessandru, in câtu se serviá de nisce arme si cupe, care se diceá cà sunt alle acellui-a, si pre longa acestea inaltia multe statue atátu in castre, câtu si chiaru in Rom'a; compuse ua falanga numai de Macedoniani in numeru de siesse-spre-diece mii, o supranumí a lui Alessandru, si o armà cu armele de cari se serviau pre timpulu acellui-a; adeco : una casca de pelle cruda de bou, unu peptariu de inu in trei itie, una scutu de arama, ua lance lunga, sagetta scurta, sandali si gladiu. Dero nici acestea nu i ajunsera, ci pre sine insusi se supranumí Augustu Orientale; ba inca ua data scrisse senatului cà sufletulu lui Alessandru intrasse éro-si in corpulu lui Augustu, pentrucà se gassesce in acestu-a ua essistentia mai lunga, fiindu-cà prim'a lui viuétia avasse scurta durata. Uriá asiá de tare pre filosofii numiti Aristoteliani, in câtu voi se arda càrtile loru, si supprimà ospetiele ce aveau ei in Alessandria, precumu si celle-l-alte folose de cari se bucurau, accusandu-i intre altele cà Aristotele pare a fi fostu complice allu mortii lui Alessandru. Acestea asiá le facù. Apoi, in numele lui Joue, ducea pretutindenea cu sene multi elefanti, pentru cá se se arete cà si in acest'a imitedia pre Alessandru, sau mai bine pre Bacchu.

8. Asiá de multu iubiá pre Macedoniani d'in caus'a predilectiunei ce aveá pentru Alessandru, in câtu ua data laudându pre unu tribunu Macedonianu pentru cà sarisse cu usiurintia pre callu, lu intrebà mai antâiu : «De unde esti?» apoi affiându cà este Macedonianu, lu intrebà din nou : «Cum te numesci?» si dupa acest'a audindu cà se numesce Antigону, éro-si lu intrebà : «Cum se chiamá tata-lu teu?» si fiindu-cà si acestu-a se intemplà se aiba numele de Filippu : «Am tóte, disse, câte voiamu;» si indata lu inaltia la celle-l-alte grade militare, si nu dupa multu lu puse intre senatorii cari fussionsera pretori. Unu altulu, care nu

apartineá intru nimicu Macedoniei, déro facusse multe atrocități, si de aceea se judecă in appelu d'inaintea lui, fiindu-cà se chiama Alessandru, si oratoriulu care lu accusa dicea necontenitu : «Acestu Alessandru omucidu, acestu Alessandru inimicu Dieiloru,» Antoninu se infurià ca si cumu s'ar fi auditu pre sine vorbitu de reu, si disse : «De nu te va ajuta Alessandru, esci perdutu.»

9. Deci acestu Antoninu, forte filalessandru [avea ua multime de insi imprejurulu seu, si invocá preteste preste preteste, si resbelle preste resbelle; déro ceea ce avea mai terribile, este cà erá risipitoriu nu numai cotra militári, ci in tóte celle-l-alte, si tóta ocupatiunea lui erá] de a despoiá, a predá, a sleí pre omeni, si mai allesu pre senatori. [Càci pe lûnga corónele de auru, pre cari le cereá adesea cá si cumu invingeá intr'una la inimici, (nu vorbescu de chiaru fabricatiunea coroneloru; càci câtu este acést'a ? ci de multimea baniloru dati pre numele lui, si cu cari cetatile incoronédia de ordinariu pre imperatori); a numeroseloru provisiuni ce ni se storceau de pretutindenea, unele gratis, altele platindu-le noi, pre cari ellu le daruía tóte militariloru, sau le vindeá ca carciunarii; de darurile ce reclamá de la particularii avuti si de la popóre; de impositile si celle-l-alte dàri ce infintiá d'in nou, precumu si de impositulu decimeii pre care lu puse in loculu vicesimeii assupr'a serviloru ce se liberau, assupr'a mosteniriloru lassate unoru-a, si assupr'a donatiuniloru de ver ce natura, desfiintiádu successiunile *ab intestat* (1) si imunitátile acordate in acestu casu, rudeloru celloru mai apropiate alle celloru repausati; totu pentru acést'a declará cetatiani Románi pre toti locuitorii d'in imperiulu seu, in aparentia cá se i onoredie, déro in realitate cá se i vina mai multu si de aci, fiinducá strainii erau scutiti de multe d'in aceste taxe; afora de tóte acestea,] eramu nevoiti se i pregatimu cu propriiele nostre spese locuintie de totu feliulu, candu essiá d'in Roma, si locuri de repausu somptuosu in mediloculu drumuriloru, chiar celloru mai scurte, in cari nu numai nu se oprí nici ua data, déro inco pre unele nici nu avea se le vélia macar. Pre longa acestea 'i cladiramu amfiteatre si circuri pretutindenea pre unde ierná sau sperá se iernedie, fora se priimimu nimicu de la ellu; apoi se derimara pre locu; asiá in câtu se facura numai cá se ne ruinámu noi.

10. Éro ellu chiertuía bani multi cu militarii, (precumu spuseram, cu ferele si cu caii; càci uccisse fórte multe fere, cai si animale domestice d'in

(1) Fora testamentu.

care pre celle mai multe le luá de la noi cu forti'a; éro pre altele le cumperá. Ua data junghiá intr'ua singura di una suta de mistreti. Maná carrulu, purtându vestimentulu verde; càci erá fórte ardente si fórte usioru la tóte; pre longa acestea avea si perversitatea mame-sei, si a Syrianiloru, d'in cari se tragea ea. Punea agonothetu (1) sau pre ver unulu d'intre libertii sei sau d'intre ómenii cei mai avuti, pentru ca si aci se se risipesca bani; i salutá d'in loculu de josu cu biciulu, si le cerea aurei cá unulu d'in cei mai unili menatori. Diceá cà ellu mâna carrulu imitându sórele si se falia cu acést'a. In totu timpulu domniei selle, totu pamentulu suppusu lui fu asiá de tare predatu, in câtu Románii ua data la ua alergare de cai, intre altele, strigara cu totii: «Vómu perde pre viui, ca se ingropámu pre morti;» càci ellu diceá adessea: «Nimeni, afora de mine, nu trebuie se aiba argintu, pentru cà se lu daruiescu militariloru.» Ua data mustrandu-lu Juli'a cà pré risipesce bani multi cu ei, si dicundu-i: «Nu nu ne mai remâne nici unu venitu, nici dreptu nici nedreptu;» ellu i respunse, aretându-i sabi'a: «N'aibi grija, mama; càci pre câtu timpu vomu avea acést'a, nu ne voru lipsi bani.»

11. Pre lunga acestea impartíá lingusitoriloru sei mosie si bani. Astfelliu daruí lui Juniu Paulinu doue sute cincideci de mii de denarii, pentru-cà acestu-a fiindu glumeti, merse peno acolo in câtu fora voia sea lua pre imperatoriu in risu; càci i disse cà sémena unui omu superatu, fiindu-cà luá totu de un'a unu aspectu meniosú. Nu se ocupá nici de cumu cu litterele, càci nu invetiasse nimicu d'in elle, precumu insu-si marturiá; de aceea facea pucinu casu de noi, cari ne ocupamu cu studiile. Ce e dreptu, Severu lu formasse la tóte essercitiile cari tindu la virtute, atátu in privinti'a corpului câtu si a sufletului, asiá ca si pre cându erá deja imperatoriu intretinea relatiuni cu invetiatorii, si se ocupá cu filosofi'a ua mare parte d'in di. Se ungea pre uscatu, (2) si calariá peno la siepte sute cincideci de stadie; pre longa acestea se essercitá a innotá si pre cându valorile erau turburate. Prin acést'a ellu si intarisse puterile fisece óre-cumu, déro in ceea ce privesce sciintiele, le

(1) Agonotheta, grec. ἀγωνοθέτης, presedinte allu jocariloru publice; ellu se allegea in totu de una d'intre personele ástinsse, si sarcin'a sea era de a pune capetu discussiuniloru, de a proclama pre invingutori si de a da premiele. (Spart. *Vieútia lui Adrianu*, 13).

(2) «Acesta unsore, numita unsore pre uscatu, ξηραλοιφία, (fr. *onction à sec*) consistea in a se unge cu oliu fora a face baia; ea facea parte d'in regimulu militariu care interdicea legionariloru báile.» E. Gros.

uită asia în câtu par' că nici n'ar fi auditu ver ua data de numele loru. Cu tôte acestea nu eră prostu vorbitoriu sau prostu cugetatoriu, ci in-tiellegea forțe iute, si vorbiá cu mare inlesnire; căci cu libertatea si precipitarea lui de a vorbi cu nesocotinti'a despre tôte căte i veniau în gura, si de a nu se rusiná de nici un'a d'în elle, nemeriá adessea bine. [Déro totu ellu, basându-se pre propri'a sea cugetare, commisse multe errori; căci voiá nu numai se scia tôte, ci inca se le scia numai ellu, si pretindeá nu numai că pôte tôte, ci inca că pote numai ellu; si de aceea nu se serviá cu nici unu consiliariu, si invidiá pre cei ce aveau veri ua cunnoscintia folositóre. Nu iubi nici ua data pre nimene, ci uríá pre toti căti se distingeau în ceva, mai allessu pre aceia pre cari se pfaceá că i iubesc, si uccisse pre multi d'în ei în diverse moduri. În adeveru, pre multi i omori pre fatia; éro pre căti-va tramittiéndu-i în provincie nefavorabili loru, ci contrarie constitutiunei corpului loru, cu ua clima eccessiva, espunendu-i cu modulu acestu-a sub apparenti'a unei mari onori, pre unii la arsitie, pre altii la geruri rigurose, în cari nu le priiá. Éro déco crutiá pre unii de mórte, apoi i torturá asiá de tare în câtu i implea de rane.]

12. Asiá erá în genere acestu principe; éro cumu erá în resbelle, voiu spune. [*Augaru, regele Osroeniloru, candu ajunse ua data domnu preste connationalii sei, nu lassá nici ua atrocitate pre care se nu o com-mita assupr'a celloru mai insemnati d'între ei; cu vorb'a i fortiá se adopte moralile Romaniloru, déro cu fapt'a abusá fora mesura de puterea ce aveá asupr'a loru.*] Amagindu pre regele Osroeniloru, Augaru, ca se vina la ellu ca la unu amicu, în urma, punendu man'a pre ellu, lu bagá în fere; si cucerí Osroena, remasa astu-felliu fora de rege. Apoi invitá prin scrissori amicali pre regele Arm eniloru, care erá în neintiellegere cu proprii sei copii, sub pretestu de a'i impacá; déro facú si cu ei ce facusse cu Augaru. Cu tôte acestea Armenii nu trecura de partea lui, ci alergara la arme, si nici unulu d'în ei nu se mai incrediú de locu în ellu; asiá în câtu si cu fapt'a invetiá căta perdere este pentru unu imperatoriu, cându se pórtá perfidu cu amicii. [Totu ellu se falliá forte multu, că murindu Vologesu, regele Parthiloru, copiii lui se batteau pentru domnia, attri-buindu propriei selle dibacii, ceea ce erá oper'a intemplárii; asiá de mult se bucurá de desbinarea fratilor, si de macellarirea mutuale a strainilor.] Nu se sfi de a scrie senatului si despre regii Parthiloru, cari erau frati si desbinati între dinsii, că discordi'a d'între frati va face un mare reu Statului

Parthiloru; cá cum assemine desbinare putënd aduce peirea unui statu barbaru, putea se aduca salutea Romanilor, pre cându ellu lu ruinasse ore cum de totu, nu numai prin aceea cá spre marele reu allu omeniloru dedesse militariloru atâtea si attari summe cá recompensa pentru junghiarea fratelui seu, ci si pentru cá radicasse forte multe accusatiuni calomniose, atátu contra celloru ce i scrissessa ce-va sau lu servissera, fia pre cându erá inca Cesare, fia si dupo ce se facusse imperatoriu, cátu si contra celor-l-alti cari nici ua data nu avussessa veri ua relatiune cu ellu. In adaveru, era destulu ca cine-va numai se fi scrissu numele lui Get'a, sau numai se lu fi pronuntyatu, si periá. De aceea nici poetii nu se mai serviau de ellu in comediele loru. Chiaru si stârile totoru acelloru-a, in allu caroru testamentu se gasiá scrissu numele lui, se confiscara. [Câci facea multe cá se stringa bani; si 'si aretá ur'a contr'a fratelui seu mortu, desfiintându serbatoarea dillei nascerii lui; se meniá pre petrele ce supportau statuele lui, si topi monet'a cu imaginea lui. Si nici acestea nu i fura de ajunsu; ci attunci mai allessu intreprinse a comite impietâti, si fortiá pre altii se commita omoru, sub pretestu de a face unu sacrificiu funebru annuale fratelui seu.]

13. Cu tóte acestea, in timpulu espeditiuniloru necessarie si urgenti erá frugale si simplu, sufferindu fatigele servicielor subalterne in egalitate perfecta cu cei-l-alti militari; câci mergea pre josu cu ei si alergá, fora se faca baia (1) si fora se'si schimbe vestimentulu, ci impartasindu cu ei ver ce lucrare, si luându intoemai acellu-a-'si nutrimentu cá si ei, adessea tramittea la cei mai distinsi d'entre inimici, si i provocá la lupta singularia; éro de alle strategiei, pre care ar fi trebuitu se o approfondie mai multu, nu se ocupá de locu, cá si cumu victori'a ar fi in acelle servicie, éro nu in acésta sciintia. [Cu tóte acestea natiunile Celtice nu i offerira occasiunea de a'si aretá priceperea si barbati'a sea, ba inca lu convinsera de insellatoriu, stupidu si fricosu. Antoninu, pornindu cu armat'a asupr'a Alamaniloru, orinduiá déco vedeá pre unde-va ver unu locusioru bunu de locuitu: «Aici se se construesca unu castellu.» La multe locuri dede numele seu, fora cá indigenii se se oppuna; câci unii nu sciau, éro altii credeau eá glumesce. De aceea despretiundu-i, nici ellu nu i crutiá pre ei, ci facú si acelloru-a la cari diceá cá a venitu se i ajute, acellea-si relle cá la cei mai inviersiunati inimici; câci convocà te-

(1) Numai militarii bolnavi puteau face bái calde; celloru alti nu le erá permisu, de cátu numai in casuri de relassare a disciplinei.

nerimea lor, sub pretestu de a o încorporá între mercenari, o impresurá si o macellari pre tóta, in urm'a unui semnalu ce dede ridicându scutulu, si pre cei-l-alti, tramittiendu callari in tóte pàrtile, i prinse.* Antoninu, intr'ua epistola cotra senatu laudá pre Pandione, barbatu care mai 'nainte fusesse servitoriu de vizitii, éro, in resbellulu contr'a Alamaniloru, vizitiulu lui, si dupo acést'a ajunsesse amiculu si sociulu seu de arme, pretestându cà a fostu scapatu de ellu d'intr'unu mare periculu; si nu se rusinà de a accordá acellui-a mai multa favore de càtu militari-loru, la cari in totu de un'a tineá mai multu de càtu la noi.* Antoninu puneá se se arunce neingropate corpurile celloru mai illustri cetatiani pre cari i junghiá.* Dupo ce cautà monumentulu lui Sylla, lu restaurà, si inaltlà unu cenotafiu lui Mesomede care scrisse arie musicali pentru lyra; acestui-a pentru-cà lu invetiasse se cânte cu lyr'a; cellui laltu pentru-cà i imitá crudimea.*]

14. Facù resbellu si in contr'a Cenniloru, poporu Celticu; cari se dice cà se aruncau cu atát'a furia asupr'a Romániloru, in càtu smulgeau d'in càrnurile lor cu gur'a sagettele, cu cari erau raniti de cotra Osroeni, pentru-cà bratiile lor se nu incetedie de a uccide pre Románi. Cu tóte acestea si ei vendendu-i numele victoriei pre bani multi, i permissera se se retraga in Germani'a. Deci femeiele acestoru-a [si alle Alamaniloru] câte fura prinse de Romani [indurara servitutea; dér] intrebându-le Antoninu de voiescu mai bine se fia vendute sau uccisse, elle preferira mórtea. Apoi dupo ce fura vendute, se uccissera elle între elle, unele chiar uccissera si pre copiii lor. [Multi d'entre locuitorii de pre longa Oceanu, pre la gurele Elbei, tramissera deputati la ellu, cerându-i amicitia, pentru cà se ieá de la ellu bani; càci cu purtarea lui, multi se puneau pre ellu, amenintiandu-lu cu resbellu, si apoi ellu stá la pace cu toti; si cu tóte cà le vorbiá contr'a placului lor, totu-si, vedendu aureii, se faceau servii lui; càci le daruía aurei adeverati, éro Romaniloru le offeriá argintu si auru falsificatu.] In adeveru fabricasse ua moneta de plumbu argintatu, éro alt'a de arama poleita cu auru.

15. [Acesta-si principe dá la lumina fora nici ua sfiéla unele d'in faptele selle celle mai rusinóse, cà cumu ar fi fostu formose si demne de lauda; éro pre altele le revelá tocmai prin precautiunile selle, cumu se in templà cu monet'a. Ellu despuia totu uscatulu si tóta marea, si nu lassá nici unu locu fora se i faca reu. Descântecele inimiciloru facura pre Antoninu nebunu si furiosu; unii d'entre Alamani, audindu despre starea in

care se afla ellu, dissera că ei s'au servitu de magie pentru-că se i iea mintile.] Erá, in adevèru, bolnavu la corpu, de bóle, unele vizibili, altele secrete; déro erá bolnavu si la sufletu, turmentatu de fantasme amare, si adesea i se pareá că este alungatu de cotra tatalu si fratele seu. De aceea evocá între alte suflete, că se capete ver ua usiurare, sufletulu tatalui seu si pre allu lui Commodu, déro nici unulu nu i-a respunsu afora de sufletulu lui Commodu; [căci Get'a, dupo cumu se dice, s'ar fi dussu nechiarnatu dupo Severu; déro nici Commodu nu i spuse nimicu care se lu folosésca, ci, cu totulu d'in contra, lu spariá si mai tare;] căci i disse :

«Vino mai aproape de justitia, [dieii te tragu in justitia pentru Severu.]»
apoi altu respunsu, inchieiá dicundu :

«Tu care ai in locuri ascunse ua bóla anevoia de vindecatu.»
[Multi insi fura amenintati pentru publicarea acestoru-a. Déro nimene nici chiaru d'entre Diei nu i serví a-i vindecá nici corpu, nici sufletulu, cu tote că recusesse la cei mai celebri. De unde se invederá forte lamuritu că ei nu se uitau nici la offertele, nici la sacrificiele, ci la cugetele si faptele lui; căci nu i folosí nici Apolline Granna, nici Esculapu, nici Serapis, cu tóte că se rugá multu, si multu staruf; apoi le tramisse d'in departare rugatiuni, victime si offerte; si multi alergau pre fia-care di ducundu câte ceva de feliulu acestu-a. Merse ellu insu-si, sperându că prin presentí'a sea va puté ceva, si impliní tóte câte facu adoratorii; déro nu obtinú nimicu pentru sanetatea sa.

16. [De si se laudá că este cellu mai piosu d'entre toti omenii, totu-si comisse unu omoru de prisosu,] ucidendu patru Vestali, d'entre cari pre un'a o desonorá ellu, cellu putinu pre cátu putú; căci mai in urma tota tari'a lui aphrodisiaca slabí; pentru care se dice că recurse la unu altu genu de infamia, [si dupa ellu si altii d'entre cei cu morali cá alle lui, cari nu numai marturiau că facu asiá ceva, ci inca diceau că facu pentru Salutea imperatului. Íbro unu teneru callariu dusse intr'unu lupanaru(1) ua moneta cu imaginea lui; pentru acést'a ellu de indata fu aruncatu in fere pentru că se fia omoritu; déro in urma, venindu mortea imperatoriului inainte de a se essecutá, fù liberatu.] Un'a d'in Vestale, despare care vorbescu, se numiá Clod'a Let'a; de si ea strigá tare : «Scie insu-si Antoninú că sum vergura, [scie ellu insu-si că sum pura;»] totu-si fu ingropata de viua. [Celle-l-alte trei impartasira suppliculu; doa, Au-

(1) Locu de prostitutiune.

reli'a Sever'a si Pomponi'a Rufin'a, morira in acelu-a-'si modu, éro Caneli'a Crescentin'a se precipità insă-si de susu de pre casa. Totu asiă faceau si cu cei ce commiteau adulterii ; căci cu tôte că fusesse cellu mai adulteru d'ntre barbati, cellu putinu pre câtu tempu eră in putere, urιά si omoriă, in contr'a legiloru, (1) pre cei accusati de ua attare crima. Inimicu allu totoru barbatiloru virtuosi, ellu se pfaceă că onorédia pre unii d'in ei dupa mórte. Apoi Antoninu veni in Thraci'a, fora se se mai gandesca la Daci'a; trecú Ellespontulu nu fora periculu si onorà pre Achille cu sacrificie funebre si cu alergări armate imprejurulu mormentului lui, alergari la cari luà parte atātu ellu câtu si militarii. Cu acesta occasiune le dede bani, cá cumu ar fi repurtatu unu mare successu, si cá cându ar fi luatu chiaru vechiulu Iliu; apoi inaltia ua statua de a-rama lui Achille.]

17. Judecă sau putinu, sau de loeu; cellu mai multu tîmpu lu perdea in multiplele lui occupatiuni inutile ; căci de pretutindenea i se reportau tôte, chiaru si celle mai neinsemnate lucruri; de aceea si ordinasse cá militarii, cari erau insarcinati se asculte si se observe se nu fia pedepsiti de nimenea afora de ellu. De aci nu resultă nici una bine, ci se facura si a-acei-a tiranii nostri. Déro ceea ce fu mai rusinosu si mai nedemnu de senatulu si de poporulu Románu, este că unu eunuclu, de natiune Ispaniolu, cu Semproniu Rufu, éro de profesiune inveninatoriu si fermecatoriu (pentru care si fusesse inchissu de Severu intr'ua insula) ajunse mai mare preste noi. Ar fi trebuitu se 'si priimesca si ellu ore cumu pedéps'a pentru acest'a, ca si cei-l-alti delatori. Éro imperatoriulu annuntia că va judecă dis-de-demanetia, sau că se va occupa cu alta afacere publica; si ne tineă peno dupa mediulu dillei, si adessee peno sér'a, fora se ne priimesca macaru in vestibulu, ci stănu afora unde-va ; căci tocmai mai tardiu i se parú lui că nu trebuie se ne priimesca mai nici ua data cá se lu salutămu. Intre acestea ellu se ocupá cu alte nimicuri, precumu am spusu, maná carré, junghiá fere, se luptá cá gladiatoriu, beá, se imbetá, amestecă vinulu in craterie (2) cá se adauge la nutrimentulu militariloru insarcinati cu pad'i'a lui in intru, si le tramitteá cupe in present'i'a si inaintea ochiloru nostri; si dupa acestea câte ua data judecă.

18. Éta ce facú petrecundu iérn'a in Nicomedi'a ; ellu mai essercitá

(1) Legea nu pedepsia cu mórtea pre adulteri.

(2) Κρατής, unu felin de vase in care se prepará vinulu de méca la Romani.

falang'a Macedonica; apoi construí si doa machine forte mari pentru resbellulu Armenicu si Parthicu, asiá cá desfacundu-le, se le duca pre nãvi in Siri'a. Éro intre altele uccideá, commiteá ilegalitati si risipiá bani, fora se asculte, nici in acést'a, cá in tote celle-l-alte, de mama-sea care lu consiliá multe lucruri bune, cu tote cà i incredintiasse ei grij'a registreloru si a epistoleloru, atátu latine câtu si ellene, afora de celle cu totulu necesarie, si cu tote cà in epistolele selle cotra senatu seriá cu multe laude numele ei alàturea cu allu seu propriu si allu legiuniloru, cá se anuntie cà e sanetosu. Ce trebuie se mai spunu cà ea primeá si salutãri in publicu, cá si ellu, de la cei d'antãiu cetatiani? Déro ea, cu tóte acestea se ocupá si mai multu cu filosofi'a; ellu din contra, diceá cà nu are nevoia de nimicu afora de celle necesarie, si se faliá cà puteá se se multiamesca cu regimulu cellu mai frugale; in sa nu erá nimicu pre pamêntu, pre mare, sau in a ru, care noi se nu i-lu fi procuratu sau in numele nostru privatu sau in allu Statului. [Si d'in acestea consumá fórte putinu cu amicii cari lu inconjura; (cãci nu voiá se ne priimesca nici pre noi la mesa); éro cea mai mare parte o cheltuiá cu libertii. Apoi aveá atât'a predilectiune pentru magi si fermecatori, in câtu laudã si onorã pre Apolloniu d'in Cappadoci'a, care inflorisce pre tempulu lui Domitianu, (si care erá fermecatoriu si magu) si i ridicã unu sanctuaru.

19. Plecându cu armat'a in contr'a Parthiloru, pretestulu resbellulu erá cà Vologesu nu i dedesse pre Teridate si pre Antiochu, cându i cerusse. Antiochu, fugariulu, erá Cilicianu si se prefaceá mai antãiu cà professá filosofi'a cynica; prin acést'a ellu fu de folosu militariloru in resbellu, càci acesti-a sufferindu cumplitu de gerulu cellu aspru, ellu i imbarbatá, aruncându se insu-si in neaua, si tavalindu-se intr'ins'a; pentru care obtinú bani si onori atátu de la Severu câtu si de la Antoninu. Dero inganfatu de acestea, trecú de partea lui Teridate, si fugí cu ellu la regele Parthiloru. Inainte de a se ridicá d'in Nicomedi'a, Antoninu dede acolo ua lupta de gladiatori pentru diu'a nascerii selle; càci nici in acea di nu se abtinea dela omoruri. In acea lupta se dice cà unu gladiatoriu fiindu invinsu, si rugându-se de ellu cá se-lu scape de mórte, Antoninu disse: «Du-te si te róga de adversariulu teu; càci mie nu-mi este permistu se te crutiú.» Astu-felliu nefericitulu, care póte ar fi fostu crutiatu, de adversariulu seu déco Antoninu nu vorbiá asiá, fu uccissu; càci nu cutediã se-lu erte, de frica se nu para mai umanu de câtu imperatoriulu.

20. Si cu tóte acestea, pre cându comittea asemenea fapte, si pre cându petreceá in voluptáti la Antiochi'a, asiá in cátu si barb'a si-o rasse de totu,(1) totu se plangeá cà este espussu la mari ostenele si pericule; si mustrá senatulul, intre altele, cà traiesce in molitiune, cà nu se aduna cu destula ardóre, si cà nu si dau parerea fia-care in parte. In celle d'in urma i scrisse : «Seiu cà nu ve placu faptele melle; de aceea am arme si militari, ca se nu portu grija de vorbele ce se respândeseu contra mea.» [Antoninu se dede de gollu, dicundu cà audaci'a, nesatiulu si perfidi'a Celtiloru, neputându-se invinge cu forti'a, ellu le a suppusu cu insiellatiunea; laudá pre Fabriciu Luscinu, cà nu voi se omóre prin tradare pre Pyrrhu servindu-se de amiculul lui. Se falliá cà attitiasse discordia intre Vandali si Marcomani cari erau amici între sine; cà uccisese pre Gaio-bomaru, regele Quadiloru, accusatu inaintea tribunalului seu, si cà unulu d'in familiarii si accusatii de na data cu ellu se sugrumà mai d'inainte, éro ellu ordiná barbariloru se i strapunga corpulu de rane, ca se se creda cà a muritu junghiatu in urm'a condemnării, éro nu de buna-voia (ceea ce se considera ca onorabile la ei). *Uccisse pre Ceciliu Emilianulu, gubernatoriulu Beticci, pentru cà consultasse oracolulu lui Ercule d'in Gades.*]

21. Parthulu spariându-se, si dându pre Teridate si pre Antiochu, Antoninu renuntia indata la espeditiune. Insa tramittiendu in contr'a Armeniloru pre Theocritu cu ua armata, fù battutu tare si sufferi mare infrângere de la ei. Theocritu érá nascutu d'in servu, si dantiându pre scena inca de copillu, [de la care invetiasse si Antoninu se dantiedie, fuisse baiatulul favoritu allu lui Saoteru, si dupo aceea se presentà si pre teatrulu Romániloru; déro fiindu-cà i merse reu aci, plecà d'in Roma, si ducundu-se la Lugdunu, incantá pre locuitorii acestei cetàti, de óre ce erau mai primitivi; apoi d'in servu si dantiuitoriu, ajunse capitanu de armata si prefectu allu pretoriulu]; ajunse la atáta putere pre longa Antoninu, in cátu amendoi prefectii pretoriulu nu erau nimicu alaturrea cu ellu. Unu altu Cesarianu, Epagathu, lu egalá in putere si in cu-tezantia la reelle. Deci Theocritu (càci alergá in susu si in josu dupa procurarea si preocupetirea victualieloru) uccisse pre multi, pentru acestea si pentru altele. Intre acesti-a fu omoritu si Titianu Flaviu; acestu-a fiindu

(1) De la Adrianu incoa, imperatorii purtau barb'a.

procuratoriu in Alessandri'a, lu offensasse; si Theocritu sarindu de pre banc'a sa cu sabi'a scóssa, facù pre Titianu se dica : « Si acést'a o faci ca dantiuitoriu. » Theocritu interritatu de acést'a, dede ordinu se lu uccida.

22. Antoninu, de si dicea cà iubescce pre Alessandru mai pre susu de ver-ce, totu-si erá câtu pre aci se perda cu desaversire pre toti cetatiani lui; càci audindu cà erá defaimatu si batjocoritu de ei pentru mai multe crime alle selle, si mai allessu pentru ucciderea fratelui seu, porni asupr'a Alessandriei, ascundiându-si meni'a, si prefacundu-se cà i e doru de ei. Déro ajungundu in fati'a orasiului, dupo ce priimi cu atât'a amabilitate, in câtu i invità la mésa, pre cei mai insemnati d'entre cetatiani cari venissera cu nisce obiecte misteriose alle cultului loru, i uccisse; apoi armându tóta ostirea, se aruncà assupra cetätii, dupo ce annuntiasse mai d'inainte pre toti omenii d'intr'insa se stea a casa, si occupasse de mai 'nainte tóte stratele si chiaru tóte acoperisiurile. Si, ca se trecu sub tacere tóte calamitàtile partiali, ce cadiura atunci preste acésta nefericita cetate, junghià asiá de multi, in câtu nu cutedià se vorbesca despre multimea loru, ci scrisse si senatului cà nu-i passa câti d'in ei si cari a nume au muritu; càci toti meritau se patia acést'a. D'entre averi unele fura rapite, altele devastate.

23. Impreuna cu locuitorii perira si multi d'entre straini, si, d'in nesciintia, se uccisse si unu mare numeru d'entre cei ce venissera cu Antoninu; càci cetatea fiindu mare, si uccidiendu-se omenii in totu coprinsulu ei in acellu-a-si timpu si diu'a si nóptea, nici unulu, chiaru se fi voitu d'in inima nu putea distinge pre nimenea; ci murira, dupre cumu se intalnira, si corpurile loru se aruncau indata in nisce gropi adunci, pentru ca marimea calamitàtii se remana necunnoscuta celloru alti. Asiá patira indigenii; éro strainii toti fura alungati, afora de negutiatori; si este evidente cà tóte averile loru fura rapite; càci se predara si mai multe temple. Celle mai multe d'in aceste essecutiuni se facura d'inaintea si sub ochii lui Antoninu, éro altele fura condusse de ellu d'in templulu lui Serapis; càci locuia in acestu edificiu, chiaru si in noptile si dillele ucciderii loru [si scrisse senatului cà remasesse curatu in acelle dille in cari sacrificasse dieului totu de ua data si animale si omeni in acellu locu.] Déro ce spunu eu acést'a, cându ellu cutedià a inchinà Dieului sabi'a, cu care uccisese pe frate-seu? De atunce desfiintiându spectaculele si ospetiele Alessandriniloru, dede ordine cá Alessandri'a se se imparta in doue

si se se intaresca cu presiedie, pentru cá locuitorii se nu mai communique între ei fora temere. Éta ce facù cu nefericit'a Alessandri'a monstrulu Ausonianu, precumu lu numisse unu oraculu la finele respunsului ce i-a datu, si de care spunu cá se bucurá, fallindu-se cu numele de monstru, cu tóte cá uccisse pre multi sub pretestu cá divulgassera acestu oraculu.

24. [Totu ellu *infintià* (1) premie militare pentru osteni; cei ce serviau în coortele pretoriane trebueá se priimésca pina la ua miia doue sute cincidioci denarii, éro cei-l-alti cincii mii] [acellu intielleptu, precumu cellu pucinu ellu, censoriulu desfrenàriloru celloru alti, in faci'a unui actu de ua audacia rusinósa si orribile, parù cá s'a meniatu; déro nepedepsindu-lu dupo cumu meritá, si permittendu tineriloru se faca lucruri, pre cari nimene peno atunci nu le cutediase, i corrupse fórtre tare; cáci imitara faptele femeiloru publice si alle buffoniloru.]

[La jocurile Culeniane, mare infamia érá nu numai pentru cei ce deadeau spectacolele indatinate acolo, ci si pentru cei-ce le priviau.]

(1) Acestu cuvântu lipsesce in testulu grecu.

Escerpte d'in Cartea LXXVIII a Istoriei Romane a lui Dione Cassiu de Ioanne Xiphilinu.

Se intercalédia fragmentele întregi d'in Dione cari s'au pututu aflá

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXXVIII

Perfid'a espeditiune a lui Antoninu contr'a lui Artabanu Parthulu, c. 1—3. — Uciderea lui Antoninu, c. 4—6. — Prevestirile mortii selle, si insultele contr'a cadavrului seu, c. 7—10. — Despre Macrinu Augusta, precumu si despre virtutile si vitiele lui, c. 11—15. — Epistol'a si ordinele lui cotra senatu, si alte fapte, c. 16—22. — Morteá Juliei August'a, c. 23—24. — Semne cobitorie: pacea inchiajata cu Artabanu, in urm'a unui desastru, c. 25—27. — Rescól'a militariloru: Pseudoantoninu se proclama imperatoriu de cotra legiuni, c. 28—31. — Cumu Macrinu invinsu in lupta fugi si fu uccissu, dupo prinderea filinlui seu cap. 32—41.

SPATIU DE TEMPU

Dupa Chr.	De la fond. Romei		Annii Domniei lui Antoninu
216	969	<i>Caiu Attiu Sabinu II-a ora, si Corneliu Annullinu Consuli</i>	VI.
217	970	<i>Caiu Bruttiiu Presente, si Titu Messiu Estricatu a II-a ora.</i>	VII. † 8 April.
218	971	<i>Marcu Opeliu, Macrinu Augustu, si Quintu Marcu Coclatinu Adventu.</i>	Annii Domniei lui Macrinu I. 11 April. II. † 8 Iunii.

1. Dupo acestea pornindu cu armat'a asupra Parthiloru, sub pretestu cá Artabanu nu voisse se-i dee in casatoria pre sora sea pre care i o cerusse, (cáci sciá bine cá in aparentia doriá se o iea de sotia, déro in realitate doriá se apuce regatulu Parthiloru), Antoninu devastá ua mare parte d'in territoriulu ce inconjóra Medi'a, de óre ce cadiusse fora de veste preste dinsulu, resturnà muri, luà Arbel'a, si deschidiendu mo-

numentele regiloru Parthi, le aruncà óssele; càci Parthii nici nu se incaierara cu ellu. De aceea nu avuiu ce-va estraordinariu de scrisu asupr'a evenimenteloru de atunci, de câtu cà doi militari, rapindu unu burdufu cu vinu, se infatiasira d'inaintea lui, apropiându-si fia-care préd'a întrega, si ellu dându ordine se se impartia vinulu, trassera sàbiele si taiara burdufulu, cá se iea câte ua jumetate d'impreuna cu vinulu; càci atátu respectau pre imperatoriulu loru, in câtu lu superau pentru assemenea nimicuri, si atát'a minte avura in câtu perdura si burdufulu si vinulu. Dupo acést'a barbarii se retrassera in munti si d'incolo de Tigre, ca se se prepare; éro Antoninu ascunse acést'a, si se falliá cà a invinsu cu totulu pre cei ce nici nu i vediusse, mai allesu cà un leu, scoborindu-se de ua data d'in munti, luptase pentru ellu, precumu scrisse.

2. Nu numai in celle-l-alte imprejuràri se departá de datinele si legile tierrei selle, si chiaru in espeditiuni [***** μ δηθεσαν si in cartea scrisa de ellu despre acést'a, am cititu; càci scia asiá de bine cumu stà cotra toti senatorii in câtu nici εις μένων τῶ ἄλλωντι apucá pre servii, pre libertinii si pre amicii loru, και διὰ πᾶσαν τῶν ἔρω ορχς. cutare me iubesc, sau cutare me uresce. Càci dupa figurele formate de stelle in momentulu nascerii celloru mai insemnati cetatiani de pre longa ellu, se probá, precumu diceá ellu, cine i este amicu si cine inamicu, si multi d'in acésta cauza avura, unii onori, éro altii mórtea.

3. Τῶν δ'οὖν Πάρθων, τῶν τε Μήδων δο τ'ἐπεπόνθεις δη ματοςάντων και χειμ παρασκευαζομένων ἐν παντι θεο γτο. (1) Erá fórte audace a amenintiá si fórte promptu a cutediá, déro fórte timidu a se periclitá cumu-va, si fórte slabu pentru cá se resiste osteneleloru; càci nu putea supportá nici arsití'a, nici armele, asiá in câtu amblá imbracatu cu tunice cu mânece, facute in forma de peptarie, óre cumu, pentru-cá avéndu aparentia de a purta arme, fora a supportá greutatea loru, se nu se faca conspiratiuni contr'a sea si se fia admiratu. Se serviá adesea cu aceste tunice si chiaru cându nu era lupta. Purta ua chlamyde cându intréga de purpura, cându cu dunga alba in medilocu,

(1) Eata cum Gros traduce aceste fragmente: «Les Parthes et les Medes irrités des traitements qu'on leur faisait subir, ayant ressemblé une nombreuse armée, Antonin fu dans les dernieres transe».*

si câte ua data chiaru cu ua dunga de purpura in medilocu, precamu si rosia. In adeveru, in Syri'a si in Mesopotami'a se serviá de vestimente si incaltiaminte celtice.] Ellu inventá unu vestimentu singulariu, croitu intr'unu modu barbaru si cusutu d'in petece in forma de lacerna (1); si insu-si se imbracă forte desu cu ellu, in câtu pentru acést'a s'a supranumitu Caracallu, si dede ordine cá mai allessu militarii se se acopere cu ellu. Barbarii vediéndu acésta purtare a lui Antoninu, si audindu cá militarii suntu enervati de molitiunea de mai 'nainte (câci intre altele iernau in case, consummându averea celloru ce le da ospilitate, ca pre a loru propria); [si simtindu cá d'in caus'a osteneleloru si a miseriei in care erau atunci, erau asia sdrobiti la corpuri, si asiá de descuragiati la suflete, in câtu nu pretiuiiau de locu darurile celle multe ce priimiau in totu de un'a de la ellu,] se ridicara, incredintiati cá i voru avé de alliati, éro nu de inimici, [κ... .. μάζοντος... ..]

4. Éro Antoninu se prepara si ellu d'in parte-i; déro nu i fa datu a face resbellu, ci in mediloculu militariloru, pre cari mai allessu i onorá, si in cari tare se incredeá, fu junghiatu; câci unu ghicitoriu predicundu in Afric'a, asiá cá lucrulu se divulgá, cá Macrinu, prefectulu pretoriului, si fiulu lui Diadumenu trebuie se imperatiésca, si pentru acést'a fiindu tramissu la Rom'a, la Flaviu Maternianu, care comandá preste militarii d'intr'insa [... .. ες... ..] i descoperi conjuratiunea [... .. ος τῶν... ..] si acestu-a scrisse indata lui Antoninu. D'in intemplanre acésta scrissore se tramisse la Antiochi'a cotra [mam'a lui,] Julia; pentru cá i se ordinasse se alléga tóte scrissorile sosite, pentru cá se nu i se tramitta in desiertu multime de scrissori, pre cându ellu erá ocupatu in tiérr'a inimica; éro alt'a de la Ulpia Julianu, care erá atunci insarcinatu cu censulu, prin alti purtatori de scrissori ajunse dreptu la Macrinu, aretându-i celle ce se petreceau; și prin acést'a scrissorile tramisse cotra imperatoriu intardiara, éro cea tramissa cotra Macrinu fu citita de ellu mai 'nainte. Deci teméndu-se Macrinu se nu fia uccissu pentru acést'a de cotra imperatoriu, si pentru-cá unu Egyptianu, a nume Serapione, disse in fatia lui Antoninu cu pucine dille mai 'nainte, cá va viuetuì pucinu si cá acellu-a i va urmá, [Macrinu nu amanà; câci Serapione... ..]

(1) Specia de toga, sau manta largă și foră mănecă, care se purta în timpii primitivi ai Romei.

ο μὲν πρῶτον] aruncatu la unu leu, déro fiindu-cà nici nu se atinse de ellu, intindiendu numai mân'a, precumu spunu, fu uccissu, cu tôte cà. dupa cumu disse ellu cellu pucinu, puteá se nu patia nici acést'a, invocându ore cari divinitàti, de ar fi traitu na singura di mai mult.

5. Éro Macrinu temédu-se, [. μὲν οὐδὲν] prepunédu cà este perdutu, nu intardià; mai allesu cà Antoninu de ua data, de diu'a nascerii selle,] departà, pre unulu sub unu pretestu, pre altulu sub altu pretestu, pre toti amicii [cari erau cu ellu,] sub cuvèntu cà le dà onori [. ἀλλ' τῆς τῆς οὐ] convinsu cà destinulu i lu reservá. ci'si facù supranumele chiaru d'in acést'a.] In urma preparându-si doi tribuni d'in coortele pretoriane, [pre fratii Aureliu Nemesianu si Aureliu Apollinare, precumu si pre Juliu Martiale; care serviá între veterani,] si aveá ua ura personale pre Antoninu, [pentru-cà nu i dedesse gradulu de centurione, pre care i lu cersuse,] urdi ua conjuratiune contr'a lui. Éta cumu se puse in lucrare acestu proiectu. La 8 Aprile, Antoninu pornindu d'in Edess'a la Carrha, si dându-se josu de pre callu, cá se-si satisfaca ua necessitate naturale, Martiale apropiându-se de ellu, cá cumu ar fi avutu nevoia se i spuna ceva, lu lovi cu unu pumnalu micu; ellu fugì indata, si ar fi remasu nedescoperitu, de ar fi aruncatu arm'a; dero acumu recunoscutu dupa dins'a, de unulu d'entre Scythii cari erau cu Antoninu, fu strapunsu cu jaenlulu; éro tribunii, prefacundu-se cà vinu in ajutoriulu lui Antoninu, lu junghiara. [Acestu Scythu nu era numai sotulu lui de arme, ci si insarci-natu ore-cumu cu gard'a lui.

6. In adevèru, Antoninu dedesse arme la Scythi si la Celti, nu numai liberi, ci si servi, luându-i de la copii, si femeile loru, si i tineá imprejurulu seu, incrediédu-se mai multu in ei de càtu in militari; càci între altele, i onorá cu centurionatele, si i numiá lei. Conversa adessea cu deputatii ce i se tramitteau de natiunile straine, nefindu presente nimene altulu de càtu interpretii si gardii sei, si le dá ordine cá, in casu de a i se intemplá ceva, se intre in Itali'a, si se cada asupr'a Romei, care, dupa spuss'a lui, este fórte lesne de luatu; si ca se nu ajunga nimicu d'in acestea la andiulu nostru, uccideá indata pre interpreti; cu tôte acestea aflaramu acést'a chiaru de la barbari, si in ceea ce privesce veninurile, de la Macrinu.] In adevèru, 'si procurasse multe si fellurite veniauri de la ómenii d'in Asi'a de susu, unele prin recuisitiuni, altele cumperându-le,

asiá in câtu se numerara pentru elle siepte milliône cincî sute de mii de denarii, pentru cá se omóre pre ascunsu ver câtu de multi ar voi, si in diverse moduri. Tóte aceste veninuri gasindu-se pre urma in palatu, se arsera. [Atunci, militarii nemultiamiti atátu de acést'a câtu si pentru cà onorá pre barbari mai multu de câtu pre ei, nu mai avura affectiune desiérta pentru ellu, si, cându se facù conjuratiune contr'a lui, nu i venira in ajutoriu.] Asiá fu sfirsitului lui Antoninu, care viuetiù doue-dieci si noua de anni, [si patru lune (càci se nascusse la 4 Aprilie);] si imperatì siebbe anni, doue lune si doue dille.

7. In acést'a parte a istoriei melle, 'mi vinu ua multime de lucruri demne de mirare; càci pre cându Antoninu voia se facea cea d'in urma essire d'in Antiochi'a, tata-seu i se aretà in visu tinendu ua sabia, si i disse : «Precumu tu ai uccissu pre frate-teu, asiá te voi junghiá si eu;» si aruspicii i spussera se se ferésca de acea di, servindu-se chiaru de espressionea : «Portile ficatului victimei suntu inchisse». Dupo acést'a essi pre ua usia, negandindu-se nici la leulu, pre care lu numiá Acinaces,(1) si pre care lu facusse sociulu seu de méssa si de patu, care lu tinu pre locu cându essiá, si i rupse vestimentulu; càci nutriá si alti multi lei, si aveá in totu de una câti-va imprejurulu seu; éro pre acellu-a lu sarutá de multe ori si in publicu. Deci acestea asiá fura; si cu pucinu inaintea mortii lui, in Alessandri'a unu focu mare ivindu-se de ua data, precumu am auditu, si cuprindendu pre d'in intru totu templulu lui Serapis, nu facù absolutu nici unu altu reu, ci distrusse numai sabi'a, cu care junghiasse pre frate-seu; [si dupo acést'a incetându foculu, stelle multe se aretara;] si in Rom'a unu geniu, avendu forma de omu, dusse unu asinu susu in Capitoliu, si dupo aceea in palatiu, cautându pre domnulu seu, precumu diceá cellu pucinu, adaogindu cà domnulu a muritu, si cà Joue domnesce. Prinsu pentru acést'a, si tramissu de Maternianu cotra Antoninu : «Plecu, disse, déro nu voi mai veni la acestu imperatoriu, ci la altulu.» Dupo acést'a ducundu-se la Capua, se facù neveditu.

8. Acést'a se petrecù inca pre cându viuetiua ellu.] Éro la nisce jocuri de circu, [facute in onórea domniei lui Severu,] cadìu ua statua, ce se purtá cu pompa, a lui Marte; déro de acést'a nu are nici cumu cine-va de ce se se mire; inse ceea ce este mai importante este cà, fiindu invinsi

(1) Iataganu.

partenii factiunei verdi, si apoi vediendu ua cióra croneanindu forte tare pre vêrfulu unui obeliscu, toti si intorsera privirile spre ea, si toti de ua data, cá cumu aru fi luatu intiellegere, strigara tare : «Martiale, salutare; Martiale, este timpu de cându nu te amu vediutu,» nu cà cior'a s'a numitu ver ua data asiá, ci pentru-cà printr'êns'a salutau pre Martiale, omoritoriu lui Antoninu, cá d'intr'ua inspiratiune divina. Chiar insu-si Antoninu parù unoru-a cà si-a predissu mórtea, fiindu cà in ultim'a epistola, pre care o tramisse senatului, disse : «Incetati de a-mi ura se imperatiescu ua suta de anni;» càci acésta acclamatatiune i se facea necontenitu de la inceputu; éro ellu atunci pentru prim'a ora si numai atunci o criticà; cu verb'a imputându-le cà i urédia lucruri imposibile, déro in fapta, aretându-le cà nu va mai domni nici unu timpu. Si fiindu-cà ua data unii observara acést'a cà unu sèmnu reu, 'mi adusse si mie aminte, cà la ospetiulu ce ne-a datu in Nicomedi'a pentru Saturnali, dupa ce spusse altele multe, precumu se face de ordinariu la ospetie, candu ne amu sculatu noi, chiamându-me pre mine, mi disse : «Fórte bine si fórte adevgeratu, o Dione, a dissu Euripide cà

*Multe sunt formele destineloru,
Multe implinescu Dieii pre nesperate
Si celle asceptate nu se implinescu,
Ci Dieulu face drumu celloru neasteptate.
Asiá se intimplà si acésta fapta.*

De ua cam data, aceste versuri parura cà suntu rostite fora vre unu intiellèssu; déro fiindu-cà nu preste multu ellu peri, si fiindu-cà acést'a fu ultim'a vorba ce 'mi aruncà, se vede cà ellu a profetisatu ore cumu celle ce i se voru intemplá, intocmai ca Joue supra-numitu Belu, care este adoratatu in Apamea (1) d'in Syri'a; càci acellu-a disse aceste cuvinte lui Severu mai d'in 'nainte, inca pre cându erá unu simplu particulariu :

*La ochi si la capu assemenea lui Joue càrui i place trasnetulu,
Éro lui Marte la cingutóre, si la peptu lui Neptunu (2).*

si dupa acést'a ajungându imperatoriu; i dede acestu oraculu :

(1) Siepte cetáti,erau cu acestu nume, pre longa multe altele importanti. Apamea de care se vorbesce aci, se affia pre riulu Oronte, si fuisse fundata de Seleucu Nicator.

(2) Omeru, Iliad. 11, 478. In aceste versuri Omeru descrie pre Agamemnon.

Tóta cas'a ta va innota in sânge

9. [Corpulu lui Antoninu atunci fu arsu, si ossele lui, dusse pre ascunsu nóptea in Rom'a, se depussera in monumentulu Antoninilor, càci toti, senatori si particulari, barbati si femei, lu uriau forte tare, in câtu si cu vorb'a si cu fapt'a lu tractau ca pre cellu mai mare inamicu allu statului. Ce e dreptu, ellu nu fu insultatu printr'unu senatus consultu, d'in causa cà militarii ne obtinendu pacea, care sperau de la Macrinu si lipsiti de castigurile ce capetau de la ellu, incepura a lu dori d'in nouu, ba inca lu inscriusera dupo acést'a între eroi, fiindu-cà ei erau tari si mari; si este evidente cà acésta decisiune se votà de cotra senatu.] De altmintrelea 'si audiá multe insulte de la toti; càci nici nu lu mai numiau Antoninu, ci (unii Bassianu, numele lui cellu vechiu,) éro altii Caracallu, precumu amu spusu, [ba inca altii] si Tarantas, dupo supranumele unui gladiatoriu, [care erá la infatisiare] forte micu si forte uritu, si [la suffedu, forte cutezatoriu si] sangerosu.

10. Acestea fura faptele acestui imperatoriu, ver cumu l'ar numi verua data cine-va; éro mie, si mai 'nainte de a se sui ellu pre tronu mi se prevesti ore-cum de cotra tata-seu, cà voiu scrie acestea; càci intr'na mare campia mi se parù cà vediu tóta ostirea romána armata, dupa ce Severu murisse dejá, si [acolo] pre Severu asiediatu [pre ua collina, si] pre ua tribuna inalta vorbindu cu militarii; si vediendu-me cà stau inaintea lui, cá se ascultu celle ce spunu, disse: «Vino colea, Dione, aci, mai aprópe, cá se affli essactu si se narredi tóte celle ce se spanu si se petrecu.» Attare fu viuéti'a lui Tarantas; [si dupa ellu perira si cei-ce luassera parte la conjuratiunea contr'a lui: unii indata, altii multu mai in urma; pre longa acestea se omorira toti familiarii] lui, si Cesarianii; astu-feliu destinulu legasse de persón'a sea unu geniu omoritoriu, si pentru inimicii si pentru amicii sei.

11. Macrinu erá de nascere Mauru, d'in Cesarea, d'in parinti obscuri, [in câtu fórte dreptu fu assemenatu cu asinulu introdussu de geniu in Palatiu;] intre altele aveá ua urechia gaurita, dupa obiceiulu [multoru-a] d'entre Mauri; déro prin moderatiunea sea, umbriá umilit'a sea origine. Nu sciá asiá de bine legile, pre câtu le applicá cu buna credintia. [Astufeliu, ajungundu a fi cunoscutu si de Plautianu prin aperarea unui amicu, mai antáiu fu intendente allu averii acellui-a, apoi fiindu in perulu de a peri cu ellu, pre neaseptate fu scapatu de cotra Cilone care lu

cerù, fu numitu de cotra Severu in servitiulu postale pre callea Flaminia;] in fine [dupa ce priimi pentru pucinu tempu] de la Antinu [titlulu de procuratoriu] fu numitu prefectu allu pretoriului, si implini acésta sarcina fórte bine si cu multa dreptate, [cellu pucinu cându lucrá d'in capulu lui. Fiindu astu-felliu, si ridicându-se asiá de susu, 'si puse in capu speranti'a de a se face imperatoriu, inca pre cându traiá Tarantas, pentru motivele ce spuseiu.] Si dupa mórtea acellui-a, [nu se urcă fatisiu pre tronu, nici in diu'a aceea, nici in celle doue urmatore, pentru-cá se nu para cà pentru acést'a lu-a omoritu; ei affacerile Romaniloru remasera in acellu timpu negubernate de unu capu absolutu, fora cá se scia nici ei despre acésta vacantia; ellu inse tramittiendu amicii sei pre la militarii cari se afflau in Mesopotami'a d'in caus'a resbellului, déro cari se afflau nu la unu locu, ei imprastiatu unii intr'ua parte altii intr'alt'a, i attrasse in partea sea,] promittiendu-le intre altele speranti'a de a-i scapá de resbellulu cu care erau impovarati; si astu-felliu in a patr'a di, [in care erá diu'a naserii lui Antoninu,] se allesse imperatoriu de cotra ei, [prefacundu-se cà l'au facutu cu violentia.]

12. [Tinù cotra militari ua oratiune plina de lucruri folositóre, si promise multe bunuri celloru alti cetatiani, scapându de condemnare pre cei suppusi la ua pedépsa pre viuétia pentru ver ua impietate, (cá impietatea ce se dice cà se face asupr'a imperatoriloru,) ertându pre cei accusati de ver ua crima de felliuu acestu-a, desfintiându decretule lui Caracallu asupr'a mosteniriloru, si a emancipàrii serviloru; si pre Aureliannu cerutu de ei]

Cod. Vatican. Fol. 3. col. 3 si a 4.

τατωνσφισι.	.	.	.	αυτονως
στρατιαιστ.	.	.	.	σφων
γεγονοταπα	.	.	.	ταως
νοσωσσυχ.	.	.	.	του.
λευτηντινα	.	.	.	προ
κτειναισθμεντοι	μπολλακαι	.
λυσεξεγενετο	ικτηματατων	.
δραγαθη	.	.	ω	.	.	.	νωσδουδε	.
τεαυρηχαν	ητουςστρατι	.
νηρανταλλ	ρηκταισειν	.

σαιτιεπι	ιακονπρος
στρατιωτας	ξατοκαιμεν
αματουτο	νβουλευτων
υπαστου	ναποκτει
καιαναδο	ηθενααλλες
δεβουλεντ	ινασεμβαλων
αυτ αρχοντ	φοντονεν
οργηιτεο	αιτων
σικακαιλω	ιππε
τηκονταδρ.	ξελευθερων
πλειοντιδ	ισαριωνκαι
δεδεικτον	ικωντοντε
φοβηδεις	υσκαιστουν
τοναυρηλ	ντασκολα
μονονου	τινασωστεπασι
τευκοτων	νοναυτων
ολωσβουλε	ταστεεπιτρο
παροντασπ	ασπεριττας
υποχρημα	ταπολλατων
εσαυτοντην	παραυτου
τουθα	προαχθεντων
καρακαλλου	τετωναγωνων
τρεψαστο	νπληθοσην
καιπεριτο	σταστεδωρε
ταστιεπο	νγητισινεδε
σασιδρα	

αυ-

..... λέξας,] ellu nu permisse de a i se face veri ua statua mai grea de câtu de argintu peno la cincii litre, éro de auru peno la trei.

[.	τοτεμεγιστον	εστοτα
.	φοραντων	εουγηρ
.	κωιστρα.	εθε
.		ιτου

13. ην laudatu, 'si attrasse ua inculpatiune mai mai egale, pen-tru-cà inscrisse pre câti-va intre consulari, si le incredintiã guberniele

provincieloru, cu tôte că nu voi se figuredie a dou'a óra in annulu urmatoriu ca consule, de si priimisse onorile consularie, essemplu pre care Severu le dedé pentru prim'a ora, si pre care lu imitasse si fiulu lui. In adeveru, Macrinu facù acést'a fórte legale, atátu in privinti'a sea cătu si a lui Adventu, déro fórte fora cuvêntu tramisse pre Marciu Agripp'a mai întâiu in Pannoni'a, apoi in Daci'a ca se commande; căci rechiamâ indata pre gubernatorii loru, Sabinu si Castinu, sub pretestu că are nevoia de consiliile loru; déro in realitate pentru că se temeá de inaltimea sentimenteloru loru si de amicitia loru pentru Caracallu. Deci tramise pre Agripp'a in Daci'a, si pre Deciu Tricianu in Pannoni'a; primul, fostu servu insarcinatu cu parur'a unei femei, si pentru acést'a datu in judecata de Severu, apoi syndicu allu fiscalui, si relegatu, pentru concusiuini, intr'ua insula, dupo acést'a rechiamatu de Tarantas impreuna cu altii, magistru allu petitiuniloru si secretariu aliu acestui principe, si in fine departatu de longa sine si coboritu in rangulu senatoriloru care fussionsera numai pretori, pentru-câ adussesse in armata tineri fora etatea ceruta; éro Tricianu, care servisse cá militariu de rându in armat'a Pannonica, si fussionsse ua data usiaru allu gubernatoriului acelei provincie, si care atunci comandá legiunea Albana. (1)

14. Éta ce se imputá fórte multu lui Macrinu; assemine si purtarea sa cu Adventu, care servise cá mercenariu intre esploratori si spioni, apoi dellassându acestu serviciu, implinisse functiunea de tabellariu (2), pre urma fussionsse numitu cubiculariu si apoi innaltiatu la gradulu de procuratoriu; pre acestu Adventu ellu lu facusse senatoriu, collegu allu seu in consulatu, si prefectu allu urbei, fora se póta vedé de betranetie, nici se citésca d'in lips'a de instructiune, nici se faca ce-va d'in lips'a de esperientia. Adventu cutediá, dupa mortea lui Caracallu, se dica cotra militari: «Mie mi se cuvine imperiulu, pentru că sum mai in etate de cătu Macrinu; déro fiindu-câ pré sum betránu, lu cedediu lui.» Se pareá că delirédia ore cumu, cá si Macrinu cându dede cea mai inalta demnitate a senatului unui astu-feliu de barbatu, care, ca consule, nici nu putú se vorbésca ce-va cum se cuvine in adunarea senatoriloru; si de aceea se

(1) Corpu instutuitu de Septimiu Severu, care cantoná pe muntele Albanu, longa Rom'a.

(2) *Tabellarii*, agenti publici cu functiunea de currieri ai gubernatoriloru de provincii.

prefacú bolnavu in diu'a comitieloru. Macrinu nu presto multu timpu numi in loculu lui la prefectur'a Romei pre Massimu Mariu, cá cum l'ar fi facutu prefectu allu urbei a nume numai pentru cá se avilesca senatulu, nu numai pentru-cà Adventu servisse cá mercenariu, implinisse fonctiunea de carnefice, de esploratoriu si de centurione, ci si pentru-cà luasse commándulu cetàtii, inainte de a fi senatoriu. Éta ce facú cu Adventu, cu scopu de a 'si accoperi purtarea sea, pentru-cà rapisse domni'a, nefiindu inca de cátu callariu.

15. Éta ce i se imputá nu pre nedreptu; assemine fiindu cá numisse prefecti ai pretoriului pre Iulianu Uipiu si pre Iulian Nestore, cari nu aveau nici unu meritu, nici nu se distinsese prin ver'ua fapta, ci se facussera fórte celebri prin scelerateti'a loru sub domni'a lui Caracallu, servindu-lu la curiositàtile lui impie, pre cându erau mai mari preste tabellarii. Déro pucini faceau aceste reflexiuni si nu se incredeau de totu; cei mai multi d'entre particulari, d'in causa cá scapassera iute si in contr'a asteptàrii loru de Tarantas, si sperându cá Macrinu se va purtá in tóte cele-l-alte dupa esemplele ce aretasse, nu avura timpu, intr'unu intervallu asiá de scurtu, a lu condemná; de aceea dussera, dupa mórte. dorulu acellui-a pre care neaperatu l'ar fi uritu, déco viuetiuiá mai multu.] Macrinu se pusse a traí in mollitiune, [si intorceá spatele celloru ce lu mustrau; càci pre Maternianu si Datu nu cu cuventu (càci ce reu facussera?) pre imperatoriulu loru περ.

μεντοι και	γονειδιεχ.
θρωπινο	αλλοιστοι.]
κινδωνων	

persecutá pre nedreptu pre cei prepusi cá suntu nemultiamiti de obscuritatea originei lui si de castigarea neasceptata a imperiului; ar fi trebuitu se faca tocmái contrariulu, sciindu cine fuisse la inceputu si cine atunci; nici se se insuperbéscá, [ci cu moderatiune π.

.	μονατονο
θεραπειου] si se console pre ómeni prin binefaceri, si aretându-se virtuosu, in tóte de ua potriva.

16. [Ταυταμεν	ουτουστονκα
καταστονα	γαμενωντι
ρηταιμοις	ωνφηρι
ωσεκαστ.	λενδεσση
μηνητιος.	σαντακετη

κλεινωεις	ηματα αυτος
κρατωρμεν	μειουουδε
ραισωσπερ	ηστονομα
λογοιπαρα	υδρουφρων
τηναρχην	ροντινες
παντοσμα	ουμεναλ
νοσαυτης	ουτως εγρα
τωνωνδιελ	τηναρχην
στρατιωταις	εμονμα
απεδειχθ	υβαρβαρων
καιεπαινου	ημονπρος
κολιγου	παισιον
ετολμησεε	θηειπαρον
επιστειλαλ	ετονδρασω
.	ητητεεπι
.	εγραφαναπλωσ
.	οτουκαρα
.	τοκρατορες
.	οκαιταπαν
.	σοιτοτησε
.	πομνηματα
.	ατιωταις
.	ουτωσεκει
.	επικολα
.	τωνκχιου
.	ουτουσ

..... εἰ δὲ λεγασθαι prepusera, in cătu cerura se se si publice, ne tramesse documentele cari, precumu si altele de felliuu acestu-a in urma, fura citite de cestoriu ; si ua data unu pretoriu ore care citi scrissorile lui Macrinu, pentru-că senatulu se adunasse si nici unulu d'in cestori nu erá de fatia.

17. Dupo citirea primei epistole, se votara si lui, câte se cuveniau, precum si fiuluu lui; căci fu declaratu patriciu, principe allu junimei si Cesare. Macrinu primi celle-l-alte onori, dero refusá jocurile de circu, ce fussionsera decretate in onórea suirei selle pe tronu; dicundu că destulu a fostu onoratu prin spectacululu datu in diu'a nascerei lui Severu. Despre

Tarantas nu facù nici ua mentiune atunci cellu pucinu, nici de reu nici de bine, de câtu numai cà lu numí imperatoriu; càci nu cutedià se lu declare nici inimicu; se temù, dupo cum crediu eu, pentru cea d'antâiu d'in caus'a fapteloru lui, si d'in caus'a urei multoru ómeni, éro pre cea de a dou'a d'in caus'a militariloru; éro dupo cumu banuiau unii, pentru-cà doria mai bine ca declaratiunea de infamia a lui se fia oper'a senatului si a poporului, de câtu a sea, mai allesu cà se afflá in mediloculu castreloru. Ellu disse, in adeveru, cà Antoniu fuisse, prin injustiti'a sea caus'a principale a resbellului, si ca ingreunase tare tesaurulu publicu prin sporierea baniloru dati la barbari, sume cari erau egali in numeru cu sold'a militariloru. Cu tóte acestea nimeni nu cutedià a lu declará de inimicu publicu, temêndu-se se nu fia ucissu pre locu de militarii ce se affiau in cetate; de altmintrelea lu insultau si lu batjocoriau, câtu puteau, insirându a numé tóte ucciderile lui, si comparându-lu cu toti cari ver ua data guvernassera cá despoti si cu reutate peste ei.

18. Se cerù desfiintierea jocuriloru de circu ce se celebrau de diu'a nacerii lui, topirea absoluta a tuturoru statueloru lui de auru si de argintu, descoperirea in graba si pedepsirea tuturoru celloru ce i denuntiassera ce-va; càci multi, nu numai servi si liberti, militari si Cesariani, ei si callari, senatori si multe femei d'in celle mai illustre se credeau cà i facussera delatiuni secrete, si calumniassera pre unii. Cu tóte acestea nu i dederu numele de inimicu publicu; de si cà, sub pretestu de omonimia a lui Martiale cu Marte, strigara necontentu cà Martiale trebuia se fia onoratu cu laude si statuie divine; nici nu aretara atunci lui Macrinu, cá eran superati pre ellu intru ceva.]

Caus'a fu cà, coprinsi de bucuria pentru mortea lui Tarentas, nu se mai occupara a cugeta la obscuritatea nacerii lui Macrinu, ci lu priimira voiosi ca imperatoriu, cugetându mai pucinu la domnulu càruia urmau a serví, de câtu la omulu de care au scapatu, si convinsi cà ver cine, si cine se va întêmplá, va fi preferabile lui. [Abrogarea institutiuniloru lui (càci tóte câte se chieltniau ua data contr'a usului nu numai d'in tesaurulu publicu allu Romaniloru, ci si de la particulari d'in averea loru privata si de la administratiunea unor-a d'in popóre, se desfiintia) si speranti'a cà nimicu asemenea nu li se va impune in urma, i facù se se multiamesca de presente.

19. Cu tóte acestea cându afflara cà Aurelianu fuisse uccissu, si cá

Diadumenianu, fiulu lui se proclamasse Cesare, in aparentia de cotra militari, dupo a căroru-a cerere venisse d'in Antiochi'a longa tata-seu, déro in realitate de Macrinu, si pre longa acestea cà acestu copillu luasse numele de Antoninu (câci acestea le facusse cá se lingusiasca pre militari, pentru cá pre de ua parte se nu para cà desonoredia de totu memori'a mortului, si mai allesu cà ridicasse pre ascunsu câte-va d'in statuele inaltiate in Rom'a atâtu sub numele de Alessandru câtu si sub allu seu; éro pre de alt'a pentru cà le promitea alte septe sute cincî-dieci de denarii) incepura a nu mai cugetá totu asiá; ei gandindu-se cà mai antâiu nu tinusse nici ua sema de ei, si pre longa acestea reflectându la tóte câte...

αλλωναυτου	νυπερουδενος
προσωποπτεν	τοσσακφιντινα
καζοντοησχ	ηρωιμη
τουμενκαρακ	ντοσπουαοτο
δενμαλλογε	σγενεσδαιοδε
τοταδεεσε	20.
ρονταλλαως	τεκαιεντηαγ
επεστελλονποτε	νδανονκαι
ραιτησειδων	ληδουοσφων
τουσεουηρου	τινομενουσ
τωνινουκα	ησενεντη
ξεφαινονκ	ιαδουμενεα
γεκαιηρωα	εδλιωνιππο
κοταδητην	στητεταρτη
νονια νουμην	τουσεπετεμ
αποφανθη	εραιεγιγετο
καιπανταπ	λαοδυρομε
μαιπαντων	ωμνονουσ
τωνεντηρ	ανδρωπωνε
μετεπεσε	προστατου
τηνγερτυσιανα	υτουσειναι
σακαιεπιρ	νεκαλουν
μονεπιτη	νονσρων
κακουρηγαι	ονκαιδηκαι
αυτωιεξαιτ	οειπονοσι.
γημεδε	σωρησδεησ

τοικαταμ	ελεηρονη
ερωτηδει	εφροντισαν
τωντηνω	νπρωτην
τεαμφιβολ	πιπικουκου
ναντοκαιοι	λευτικουτε
τουρρινον	τεαυτοκρατο
τιαντροπο	καισαραεπαι
φημιζομεν	νωστεκαιαυτ
στρατιγων	λληγισιει
ξειναιομη	καλησημερας
φονπεριτο	χρονωικαλων
ναυναμησ	ικαικεινους
νησησιφισι	νεινσφισιν
μενεξωτου	ωναλλεστετον
κοτοσεγ	αιβωντεσαυ

υπερ

. Romániloru Augustu; avendu pre acestu-a, avemu tóte.» A-tátu de multu s'a datu de natura omeniloru si respectu pentru bine, si dispretiu pentru reu, in câtu acei-a credeau cà Macrinu si Diadumenianu nu essista de locu, si cà acuma i calcau in petiore cá cumu ar fi fostu mortí. De aceea nu fórté pucinu lu dispretiara militarii, cari nu tinura nici ua semá de celle ce facù pentru lingusirea loru, si mai allesu cà Pergamenianii, privati de privilegiele ce priimissera mai antáiu de la Tarantas, lu insultara in multe rânduri intr'unu modu necuviintiosu, pentru care fura pedepsiti de ellu cu desonorea in publicu.

21. Despre alle militariloru indata se va vorbí; despre Maerinu, ellu nu tramisse nici ua scrissore cotra senatu in privinti'a delatoriloru, precumu i se cerusse, nici facù vre ua declaratiune chiaru indiscreta in privinti'a acest'a, dicundu, adevèru sau mintiuna, cà nu voiá se se faca multa turburare, cà nu s'a gasitu nimicu de feliúlu acestu-a in locuinti'a imperiale; càci Tarantas sau distrugeá celle mai multe d'in scrisorile cari coprindeau ver-ua denuntiare, sau le inapoia celloru ce le trimissesera, precumu amu dissu, cá se nu remána nici ua proba despre reutatea loru; insa dede pre facia trei d'entre senatori, pre cari si ellu, dupa câte descoperisse, i credeá mai pre susu de toti demni de ura, a nume pre

Maniliu, si pre Julia, si pre longa acesti-a si pre Sulpiciu Arrenianu, care calumniassera intre altii, si pre Bassu, fiulu lui Pomponiu, sub care servisse cá locotiitoriu pre cându era gubernatoriu allu Mysiei. Acesti-a fura relegati in insule; cáci ellu nu lassà de a se uccide ver unulu d'in ei, scriindu chiaru asiá «cá se nu paremu cà facemu si noi celle ce imputamu acelu-a»; precumu si Luciu Priscilianu, [denuntyatu chiaru de senatu,] care erá totu asiá de famosu prin diffamatiunile, cá si prin junghiarile selle de fere; [cáci la Tusculu se luptá adesea in totu de un'a contr'a multoru fere, asiá cà purtá si semnele muscaturiloru loru;] si ua data se incaierà singuru cu unu ursu, cu ua pantera, cu ua leena si cu unu leu in acellu-a-si timpu si mai multi barbati, d'intre callari si d'intre senatori ellu i facú se péra prin calumniele selle. [Pentru aceste doua calitati] fu onoratu cu magnificentia de cotra Caracallu, [fu inserissu intre cei ce fusessera pretori, si fu pusu, in contr'a usului, gubernatoriu allu Achaiei; déro 'si attrasse fórté tare ur'a senatului, fu accusatu,] si essilatu intr'ua insula. [Asiá fura pedepsiti acesti-a].

22. Flaccu fu insarcinatu cu distribuirea nutrimentelor, pre care o avusese mai 'nainte Maniliu, si pre care o luasse cá recompensa pentru delatiunea sea contr'a lui, si apoi cu impartirea unoru lucruri la jocurile date de pretori, afora de celle celebrate in onorea Florei; éro administratorii justitiei d'in Itali'a incetara de a judecá afora d'in limitele competintiei ce li se atribuise de Marcu. Domitiu Floru alergá cu staurintia in tóte pãrtile dapa functinni; si cu tóte cà mai 'nainte avusese redactiunea actelor senatului, si trebuiá, prin urmare, se fia desemnatu edile, si cu tóte cà, inainte de a ocupá acésta magistratura, 'si perdusse speranti'a prin caderea lui Plautianu, fu reintegratu si desemnatu tribunu allu poporului; éro Festu Aniciu fu tramissu in Asi'a, ca gubernatoriu in loculu lui Asper. Acestu-a, in adeveru, la inceputu obtinú celle mai mari onori de la Macrinu, crediendu cà printr'insulu va putea se indreptedie starea lucrurilor d'in Asi'a; apoi pre cându erá inca pre drumu, si se apropiá de provincia, (cáci Macrinu nu priimise petitiunea, prin care se cereá de la Caracallu se nu puna pre Aspru proconsule), simtí ua mare insulta fiindu respinsu, cáci se denuntyasse cá resufflase cuvinte necuviintiose; si asiá, cá si cumu Asper ar fi renuntyatu éro-si d'in caus'a betranetiei si a bolei, Macrinu incredintia Asi'a lui Festu, cu tóte cà acestu-a fusesse lassatu la ua parte de Severu

cându se facù tragerea la sorti; si fiindu-cà timpulu administratiunei selle erá scurtu, ordinà cá si in annulu urmatoriu se gubernedie totu ellu in loculu lui Aufidiu Frontone; càci acestu-a, de si fusesse trassu la sorti, nu i se dede nici Afric'a, d'in caus'a petitiunei Africaniloru cari se rugau se nu li-lu dee, nici Asi'a, cu tóte cà fusesse mai d'inainte mutatu acolo. Cu tóte acestea Macrinu opinà se i se dee celle doue sute cinci-dieci de mii de denarii, recompens'a ce i s'ar fi cuvenitu, de si remase a casa; insa Frontone nu le priimí, dicundu cà ellu are nevoia nu de argintu, ci de guberniu; si de aceea mai in urma

δαναπαλλ	φομενοις
πελαβενταυ	εκτης
τως εγενε	μεχριτης
επελπιδιβ	ηλικιαςεκ

23. Juli'a, mam'a lui Tarantas, se aflá d'in intemplare in Antiochi'a. Ea fù asiá de tare affectata, indata ce aflà de mortea lui, in càtu se lovi tare in peptu si incercà a se lassá se mora de fóme; càci pre cellu-ce lu uriá viu [lu] plangeá [atunci] mortu; nu pentru cà [i erá doru, sau] ar fi voitu cá ellu se viuetiuesca, ci pentru cà i pareu reu se remâna ua simpla particularia. De aceea ea insultà multu si reu pre Macrinu; apoi fiindu-cà nu renuntiasse la pomp'a imperiale nici la gard'a de pretoriani cari o inconjurau, si Macrinu, neafflându inca de celle ce dissesse ea, i scrisse cu bunavointia; atunci ea, luându curagiu, renuntià la dorint'a de a murí, sí nescriindu-i nimicu inapoi, se adressà cotra militarii cari erau cu ea.

[αλλωστ	ομενους
καιεκει	υιοσουτης
. αιτωιτεμα	ομνημο]

cá se castige imperiulu, cá Semiramide si Nitocride, cari erau ore cumu d'in ácellea-si tierre cu ea [.

. υνετηως	θενεστε
. ηισυνηρε	νατωτε
. αιγραμματα	ωστις οφθη
. ομακρινου	ατωπαντου
. ιναεφοις	εναιμη
. ονταελα	μηγανελ
. νγνωμης	οθηκαιε

.	ειτοφοβη.	μακρινοσ
.	τουτενο	καικατα
.	ησαυτου	ιτορταναν
.	θηκαιεστα	δοκεινε
.	τριδααπελ	εινοπως
.	οθηκαιπαν	ηικατα
.	εινοτε	αχωρηση
.	αιωνα	εινοστε]
.	ωνωνπρος	ταχιστα

d'in Antiochi'a, ver unde ar voi, ordinà; [si dupa ce audi câte se vorbiau in Rom'a despre fiulu ei,] nu mai dori de viuetia; róssa, asiá dicundu, de unu canceru ce avea la titia si care de multu timpu fusesse stationariu, atunci se irrità de ran'a ce'si facusse in peptu cu occasiunea mortii fiului seu, si se lassà se móra de fóme.

24. [Astu-felliu, dupa ce sui la ua inaltime asiá de mare, dupa ce, sub domni'a barbatului ei, viuetiù numai in sufferintie d'in caus'a lui Plautianu, dupa ce vediù pre cellu mai teneru d'intre fiii sei junghiatu chiaru in bratiele ei, si urisse neinctatu pre cellu mai mare pre câtu fú in viuetia, dupa ce afflà cà a fostu uccissu astu-felliu, ea cadìu trairdu de la putere, si se uccisse insa-si; asiá in câtu cine-va cugetându la acésta femeia, nu fericesce pre nimeni d'in cei ce au fostu in mare prosperitate, déco nu essista in viueti'a loru ua placere adeverata si curata, ua fericire neamestecata si durabile. Attare fu sórtea Juliei; corpulu ei, adducundu-se la Rom'a, fù depussu in monumentulu lui Caiu si Luciu; cu tóte acestea mai in urma, óssele ei precumu si alle lui Get'a, se stramutara de cotra Mes'a, sor'a ei, in loculu de inmormentare consacratu lui Antoninu.

25. Déro niçi Macrinu nu avea se o duca multu, precumu lucrulu i se predisce de mai nainte; càci ua mula fetà in Rom'a unu mulu, si ua scrofa unu purcellu cu patru urechi, cu doue limbe si cu optu pitióre; se intemplà si unu cutremuru violente, si sânge curse dintr'unu conductu de apa, si nisce albine facura faguri in Forulu boariu (1). Amfiteatrulu, lovitu de fulgeru, chiaru in diu'a serbatórei lui Vulcanu, asia de tare se aprinse, in câtu tóta galeri'a lui de susu, si tóte câte se afflau pre scânduri josu

(1) Ua piatia in Rom'a antica, unde se facea tergulu boiloru, de la care i-a venit si numele. Mai tardiu, ellu fu adornatu cu statu'a de arama a unui bou prinsu in Egina.

in cerculu seu arsera, si in urma tóte celle-l-alte fura atacate de focu, nici ajutoriulu omenescu, cu tóte cà se versà, cà se dicu asiá, tóta ap'a disponibile, nici ploi'a cerului, care cadiù atunce fórte multa si impetuosa, nu putura stinge incendiulu, peno in asiá gradu cà amendoue apele se paralisassera de puterea fulgeriloru; insusi edificulu remase câtu-va timpu mutilatu, pentru care jocurile gladiatoriloru se facura mai multi anni in stadiu. Acest'a aretá ce are se se petreca in viitoriu. Intru adeveru, mai luassera focu si alta data constructiuni imperiali, déro mai adessea si mai allesu in timpulu domniei lui, ceea ce s'a crediutu in totu de un'a cá unu semnu reu; déro acestu d'in urma se referiá d'adrechtulu la elu, pentru cà suprima jocurile de circu in onórea lui Vulcanu. Deci de aci lumea 'si inchipuì cà se va intemplá ua revolutiune; ci pentru-cà Tiberele, inflându-se in acea di, se reversà in Foru, si in stratele d'imprejurulu lui cu atât-a impetuositate, in câtu terrí si ómeni. Ua femeia, precumu amu auditu cellu pucinu, feroce si superba, aretându-se la unii, disse cà acestea sunt prea pucine in comparatiune cu celle ce au se se mai întâmple Romaniloru. Si asiá fu.

26. In adeveru reulu nu remase numai in Rom'a, ci se intinse preste tóta lumea suppusa ei, de care se impleá in totu de un'a teatrulu, càci Románii, invinsi, renuntiara la resbellulu contr'a barbariloru, si sufferira relle infricosiate d'in lacomi'a si revolt'a militariloru. Éta cum se intemplara aceste done nefericiri.] Macrinu vediându pre Artabanu tarre interritatu de câte sufferisse, cuprindiendu cu multa putere Mesopotami'a, mai antâiu i întórse de buna voia pre captivi cu cuvinte amicali, invitandu-lu la pace si aruncându caus'a celloru petrecute pre Tarantas; déro Artabanu, departe de a priimi acést'a, i ordinà se faca la locu fortaretielae si cetàtile derimate, se se retraga cu totulu din Mesopotami'a si se i dee satisfactiune pentru celle-l-alte daune precum si pentru devastarea monumenteloru regali, [càci bizuindu-se in puterea cea multa pre care o strinsesse, si despretiundu pre Macrinu, cá pre unu usurpatoriu nedemnu, se lassà in apele unei menie nemesurate, si sperá cà, si fora voi'a inemicului lui, va implini câte voiá:] Macrinu nu avù nici timpu de a reflectá; ci intempnându pre adversariulu seu carele innaintase peno la Nisibe, fu invinsu intr'ua lupta ce facura militarii pentru cá se 'si aprovisionedie castrele cu apă; si éro-si [

τοταφρευμ. λαπαλλη

απεβαλεναλ	σανπει	
νιτευπασπι	τεσοιρω	
σκειουφο	βαρβαρω	
οντεςδιες	λοπτοης	
οννομεν	αληθειν	
ξαντεστον	τοπεποιη	
επεκδραμ	θονγεαυτ	
τεγαρanel	μιameνα	
οντιταξεκ	α	α
αυτουσκαι		ηθειαυτωνβι
ωταιτωε		καιτη τουμα
αλλουχυ		υγγιαθυμησα
ειναιοδ		ηθησανκλακτου
τοτετεου		τηρμεσοπο
καιμετα		λωστεκαιεικει
ξεωσπα		νσυριανα
τησνυ		ιελθοντος
ταστρατο		ιτοτεμενδη
οιτερω		ετοενδεδη
τοκαικ		ωρωιτωιτε
θορυ		νωιοτεμα
σφων		σαδουεντος
πευσαν		εσμενχει
γγνα		ληλοισηλ
αυτουσπο	λ	

tramtiendu-si unulu altui-a deputati si preconi, se impacara.

27. — Macrinu, in adeveru, atātu d'in cans'a timiditatii selle naturali (cāci fiindu Mauru, erá fōrte fricosu) cātu si d'in caus'a desordinei militariloru, nu cutediā a se batte; ci], pentru-cā se castige pacea, dede fōrte multe daruri si bani, atātu lui Artabannu, cātu si celloru ce aveau influentia la ellu, asiā in cātu risip'a tōta se urcā pena la cinci-dieci de miliōne de denarii. [. si cellu-a ο si pentru cā militarii d'in caus'a timpului mai lungu de cātu de ordinariu ce petrecura departe de casele loru, precumu si d'in caus'a lipsei de provisiuni (cāci nu se pregatescu) οὔτ' αὐτὸ τεμ ω... ὄσθα, pre cāndu in fortaretie erá abundantia, se impatientara tare,

Artabanu inchiaià bucurosu pace. Cu tóte acestea, Macrinu nu tramise relatiune essacta senatului, si de aceea i se votara sacrificie triumfali, si i se dede numele de Parthicu; déro ellu nu priimì, rusinându-se, precumu se pare, de a luá unu supra-nume dupo nisce inimici, de cotra cari fusesse invinsu. Totusi ostilitàtìle contr'a Armeniei, precumu spuseiu, nu incetara, Teridate priimindu diadem'a ce i se tramisse de Macrinu, si luându-si pre mama-sea, pre care Tarantas o tinusse unu-spre-diece lune in inchissóre, si préd'a apucata d'in Armeni'a, si possessiunile tatalui seu d'in Cappadoci'a, si sperându cà va luá banii, ce priimiá pe fia-care annu de la Románi. Déro devastatiunile Daeringilor in Daci'a si amenintiàrile loru de a continuá resbellulu, de cându luassera inapoi pre ostaticii pre care Caracallu i priimisse de la ei sub pretestu de alliantia, pussera fine acestoru ostilitàti.] Acestea asiá se petrecura.

28. Unu altu resbellu irrupse pentru Romani, nu resbellu strainu, ci internu; càci militarii [superati de infrângerile ce sufferissera, déro mai multu, nessuferindu nici ua munca nici chiaru voluntaria, ci desmatiându-se de totu in tóte, nu mai voiau se aiba nici unu imperatoriu, care se-i gubernedie cu putere, ci pretendiendu se iea recompense nemesurate, si judecându cà nu trebue se faca nici unu lucru demnu de ei,] se revoltara. [Impucinarea salariului, si impressiunea recompenselor si immunitàtiloru de serviciile militare ce obtinussera dela Tarantas, (cu tóte cà aceste mesure nu i atingeau in nimicu), i atitiá si mai tare; prelungit'a loru siedere in Syri'a, in acellu-a-si locu óre cumu, unde resbellului silisse se iernedie, contribuì a-i intarì in hotarìrea loru. Ce e dreptu, Macrinu parù cà a lucratu ore cumu cá unu bunu generale si cá unu omu cu minte, neretragundu nimicu celloru ce erau sub arme, ci conservându intregu tóte institutetele predecessoriului seu in privinti'a loru, déro spunendu mai d'inainte celloru ce voru intrá d'in nou in armata cà voru fi inscrissi dupo vechiele regulamente alle lui Severu; cáci sperá cá acesti-a, de óre ce voru vení câte pucini in armata, nu voru face nici ua rescóla, atátu de frica la începutu, càtu si d'in deprindere dupo càtu-va timpu, éro cei-l-alti, de ore ce nu au perduto nimicu, voru remané linistiti.

29. Acésta mesura, déco militarii s'aru fi retrassu in fortaretielile loru si astu-felliu s'ar fi imprastiatu, erá nemerita; càci póte nu s'ar fi interritatu nici unii d'in ei, convinsi cà loru nu li se adduce nici unu preju-

diciu, de óre ce de ua camu data nu sufferu nimicu; si apoi chiaru de s'ar fi superatu, totu-si, fiindu câte pucini la unu locu, si suppusi unoru capi d'in senatu, n'aru fi pututu face ver unu mare reu. Déro adunati la unu locu in Syri'a, si prepunendu pe de ua parte, cà dese voru imprastiá, se va luá ver ua mesura noua si in privinti'a loru, (càci atunci credeau cà suntu lingusiti d'in caus'a necesitatiloru resbellului), éro pre de alt'a* unii uccissera câti-va militari, si devastara unele pârti d'in Mesopotami'a; altii se macellarira ei intre ei, destituira pre imperatoriulu loru, și, ceea ce este mai straniu, pusera in locu-i pre altulu, care commisse numai fapte relle si rusinóse.

30. Mi se pare cà si urmatoriele fapte predissera in modulu cellu mai evidente, si asiá cumu nu s'a mai predissu alta data, ce are se se intemple; si in adeveru, ua eclipse de sóre fórte insemnata in acelle dille [se intemplá; si ua sté cu coada mai multu timpu se vediù; apoi ua a dou'a] stea intendiendu-si mai multe nopti cod'a de la Appusu spre Resaritu, ne inspaimentá asiá de tare, in câtu aveamu necontentitu in gura acestu versu allu lui Omeru :

De jur imprejur trambitiá marele ceriu, éro Joue audi. ()*

Apoi éta cumu se facù. Mes'a, sor'a Juliei August'a, care avea doue fiice, pre Soemide si pre Mamea, (de la barbatulu ei Juliu care fusesse consule,) duoi nepoti, unulu (Avitu e) dela Soemide casatorita cu Variu Marcellu, barbatu din aceea-si provincia cu ea, [(càci acellu-a erá din Apamea,) fusesse procuratoriu, si inserissu in senatu,] si dupa aceast'a murisse; éro cellu-altu, Syrianu si ellu, [d'in cetatea Aree], si insarcinatu de mai multe ori cu functiunea de procuratoriu.

οουνοκοισεντ.	ταμιασμετ
τηνδιατανημ	σιασαρχην
της αδελφης	ρωτωτινις
ηπαραπαντ	τετηρωσικ
σιλειασαστη	ασοφθη
συνεγεγονε	ταδετου
νος σαραου	αυτουετ
μεντουκαρ	ετελευτη
κυπρονεκτ

(*) Iliad., XXI, 388.

unu oare care Eutyhianu care placusse in jocuri si in gymnasie,

[καιδιατου.	ασεππου
αναπεις	ωναυτω.
θεισοσαντο	προσονομ
τασεμμελ.	
. τε]	vediendu ur'a militarilor contr'a lui Macrinu, [.
τεγαρουπο	κοντειχ
σεωνπολ	ποτεπρο
καιιοτοτρ.	

. si induplecatu intru câtu-va si de Sôre, pre care lu numesce Elegabalu, pentru care au multa veneratiune, si de alte câte-va oracule, intreprinse a da josu pre Macrinu si a pune in loculu lui imperatoriu pre Avitu, cu tôte cà erá inca copillu ; si realisà amenduoe aceste planuri. [.

.	σηκαιτο ουτως	ρατιωταςεξ
.	πανυεσανδρας	τετουσβου
.	συνεργους	μεσανους
.	ξελευθε.	ρος]

facundu-lu cà este fiulu adulterinu allu lui Tarantas, si gatindu-lu cu vestmentulu acellui-a, pre care lu purtá ua data in copillaria, [Καισαρα τη.

.	τωνβασιλι	αλλετο
.	ωντων	

.] lu introdusse noaptea in castre, fora scirea mame-sei sau a bunica-sei, si in diminéti'a lui 16 Maiu, induplecà pre militari cari asceptau numai ua ocaziune de rescóla, se se revolte. [Afflându acestea Eutyhianu, δθ γεν γάρ οβ. νους * * *

32. — * cá unei fortaretie inimice. De si puteá se o iea chiaru in acea di, (câci Maurii, tramissi lui Tarantas cá alliati, se luptara cu asiá de multa ardore pentru Macrinu, de óre ce erau d'in aceea-si tierra cu ellu, in câtu sparsera si câte-va porti) nu voi, sau cà se temeá de a le da saltu, sau cà sperá cà cei d'in intru voru trece de buna-voia in partea lui. Apoi fiindu-cà nu i se tramisse nici unu precone, spre a tractá si pre longa acestea barricadara preste nópte tóte portile, cá se fia mai in securantia, se aruncà éro-si asupr'a loro, déro nu avu nici unu resultatu càci impressuratii, purtandu de juru imprejuru preste vallu pre Avitu, care deja lu supranumiau Marcu Aureliu Antoninu, si aretându nisce imagini alle lui

Caracallu inca d'in copillaria, cá si cumu ar fi semenatu cu ellu, si dicendu cá ellu este in adevèru copillulu acellui-a si neaperatulu urmatoriu allu imperiului, strigundu : «Ce faceti astea, o soti de arme? De ce voiti se ve batteti astu-feliu contr'a fiului bine-facutoriului vostru?» corripsera pre toti militarii cari erau cu Julianu, asia in câtu acesti-a, cari de altminterea erau dispusi pentru revolta, uccissera pre capii loru, afara de Julianu, (câci fugi), si se dèdera pre sine si armele loru lui Pseudoantoninu. Fiindu-câ erâu tinuti pre locu de centurioni si de cei-l-alti capi subalterni, si de aceea intardiau, Euty-chianu i induplecâ, prin intermediulu lui Festu, postu cubiculariu allu lui Tarantas, se i junghia pre toti, promittiendu-le cá recompensa averea si gradulu in armata allu fia-carui-a d'in cei uccissi; si copillulu de pre vâllu le tinu ua oratiune compusa de alti, laudâdu pre tatalu seu, si pre Macrinu, cá.

33. * * * * *

γάρ.	νακθην
κα.	μαλιστ.
τομή	ανηρτη
νατω	καστον.
αιτι	δωσειν
μισθος	πεςχει
επιμηδ.	φυγαδα.
ματιτω.	σοσκατε
δεδικα.	γνησιο
εισχε	τουταρα
τιανηχα	δοξων
λοιποτ	τατεκ
αρχαιαν	παρανο.
καιεπι	ειγσεικ

* * * * *

μη	τω
ιτη	μακρυον
ιανω	μενω **

34. — * uccisse, intre alti, si pre fi'a si ginerele lui Marcianu; apoi, d'in caus'a timpului scurtu, adunâdu pre câti-va d'intre militarii ce remasessera, se luptâ (câci Marcellu murisse) si lu uccisse, éro ellu necu-

tediându a inaintá mai departe fora Macrinu, tramisse dupa ellu. Acestu-a veni in graba la Apamea, in mediloculu militariloru Albani, si proclamà pre fiulu seu imperatoriu, cu tóte cà mergeá pre diece anni, pentru cá sub acestu pretestu, si intre altele si prin promissiunea de cincii mii de denarii, se imblandiasca pre militari; si indata le imparti câte ua miia de omu, si reinfintià si cellor alti nutrimentulu intregu si celle-l-alte câte le luasse, sperându se i atraga prin aceste mesuri in partea sea ; totu pentru acest'a, imparti poporului pentru ua cina câte una suta cincii-dieci de denarii de omu, inainte de a anuntiá ceva relativu la rescóla, cá se nu para cà i ospetédia d'in cauza ei, ci pentru onorea fiului seu. Atunci pentru antái'a ora unu militariu d'entre cei ce se desfacussera de ellu, se apropià de ellu, adducundu legatu forte tare cu funi in nisce carpe capulu lui Julianu, cá si cumu ar fi allu lui Pseudoantoninu, càci erá sigilatu cu inelulu lui Julianu ; dupe acést'a, militariulu, pre cându se desco-periá capulu, fugi. Éro Macrinu, cunnoscundu celle ce se facussera, nu cutedià nici se mai remâna pre locu, nici se mergea contr'a castreloru; ci se intorse in graba la Antiochi'a. Astu-felliu Albanii, si cei-l-alti, cari iernau in acelle tinuturi, lu délassara. Se faceau preparative de amendoue pàrtile, si atátu unii câtu si altii tramitteau nuntii si epistole in provincie si la legiuni ; d'in care cauza, in multe locuri, prim'a tramittere de scrissori a unui-a contr'a cellui-altu, continuitatea si differenti'a sciriloru intre elle, aruncara mare turburare; si apoi multi d'entre tabellarii perira de amendoue pàrtile, apoi multi d'entre cei ce omorira pre Antoniani sau nu trecussera si ei indata de partea lui, fura accusati ; unii si perira pentru acest'a, éro altii sufferira alte pedepse. Voiu lassá la ua parte celle-l-alte evenimente (càci sunt fórte assemenate, si spunerea loru amenuntita nu are nimicu importante), si voiu spune pre scurtu celle ce se petrecura in Egyptu.

35. Guberná preste acésta tierra Basilianu, pre care Macrinu lu facusse prefectu allu pretoriului in loculu lui Julianu ; déro câte va pàrtile administrá si Mariu Secundu, cu tóte cà fuisse facutu senatoriu de Macrinu, si pusu mai mare preste Fenici'a. Pentru acést'a amenduoi erau devotati lui Macrinu, si de aceea si uccissera pre messengerii lui Pseudoantoninu. Deci pre câtu timpu lucrurile fura in suspensiune, si ei, si militarii si particularii remasera nedecisi, voidu, dorindu si vorbindu pretutindenea, unii d'in ei unele, altii altele, precumu se face de ordinariu

pre timpulu seditiuniloru. Déro dupa ce sossi scirea despre invingerea lui Macrinu, se ridicà ua mare rescola ; multi d'in poporu, si nu pucini d'ntre militari perira. Secundu cadìu in indecisiune, si Basilianu, temându-se se nu fia uccissu pre locu, fugi d'in Egyptu, si venindu in Itali'a, in imprejurimile Brundusiuului, fu descoperitu, prin tradarea unui amicu, care locuía in Rom'a si la care a tramisu pre ascunsu cerundu-i de man-care. Astu-felliu acestu-a, fiindu intorsu mai tardiu la Nicomedi'a, fu junghiatu.]

35. Éro Macrinu scrisse senatului despre Pseudoantoninu, [precumu si gubernatoriloru de provincie, d'in tóte pàrtile] numindu-lu copillu, si dicundu cà 'si a perdutu mintile ; [scrisse si lui Massimu, prefectulu Romei, intre alte lucruri potrivite cu imprejuràrile, cà militarii d'in nou inrolati ceru se priimesca tóte câte aveau mai 'nainte, si cà cei-l-alti cari nu fussesera privati de nimicu, 'si insotiescu meni'a cu acei-a càroru-a nu li se da, «cà se lassu de ua parte celle-l-alte folóse ce au obtinutu de la Severu si de la fiiulu lui, folóse cari au distrusu disciplin'a armatei, erá cu neputintia, diceá ellu, se li se dee sold'a intréga impreuna cu celle-l-alte plàti ce priiméu, (càci sporirea ce se facusse sub Tarantas se ridicá la siepte-dieci de millióne de denarii annuali), si se nu li o dee.» Pre de ua parte, militarii, éro pre de alt'a.]

δικαίωνπο	ἀπολούμεν.
ἀλλάτάνεμ	δυναθῆται
ἀναλώματα	παισαυ.
καϊτόμένς	τεφραυτω
τεδημοσιε	ἐαυτόνεπ
στρατιωτικ	καϊδτικαίω]
μενονκαις	

«se plangeá, si diceá cà are de consolatiune a nefericiri selle cà supravie-tuesce unui fratucidu, care intreprinsesse a ruiná universulu. Ellu mai adausse in epistol'a sea : «Sciu cà multi dorescu mai multu se se omóre imperatorii, numai se traiesca ei. Déro nu de mine dicu acést'a neputéndu crede cà cine-va aru dorí sau s'aru rugá se peru eu.» Aci Fulviu Diogenianu strigà : «Toti amu doritu-o!»

37. Acestu Diogenianu erá d'intre consulari, nu tocmai in tóta firea, si de aceea nu placeá nici sie-si, nici celloru alti.

Acestu-a si τ

τουπογραμ	πρωτωντοις
επιστολης	υσανεπιστη
καντοσοτ	υκαινουσω
καιπροστον	ονοιαντινα
. σδιφθεριον	ουστονδε
. απιο αναγνωαι	ωνγραμμα
. σατοκακεινα	ονεπιπλει
. θηναικαιην	ονοτιοφεν
. σαλλατεχαι	οσευρων
. σπεμφθειν	στουμακρι
. αντικρουσως	αισημηδεπω
. μοσιευθη	ιαυτος εκων
. τακατοκνον	εξεφηνεν
. περκλευτας	αδιαβολην
. ωθηνηαιτωι	στουστρα
. καιαλλοιστε	ομενος

porù dupo ellu cu atât'a iutiela in câtu Macrinu cu greu se incaierà cu ellu la [I] satu de sub dependenti'a Antiochiei, la ua suta optu-dieci de stadiè departe, de orasiu. [Acolo(1)] Macrinu, multiamita ardórei pretorianiloru, invinse (câci luându-le peptarele acoperite cu soldî, si scuturile in forma de scoçu, i facusse mai usiori la lupte), déro fu invinsu, prin propria sea fricosia, precumu si divinitatea i o predissesse de mai 'nainte ; câci dio'a in care ni se citî cea d'ântéiu scrissóre a lui asupr'a suirei selle la tronu, ua porumbitia sburà pre ua statua a lui Severu [allu càrui nume lu luase ellu,] ridicata in senatu; [si dupo acést'a, cându scrisse despre fiulu seu ne adunaramu, nu dupo invitarea consuliloru, nici a pretoriloru (câci d'in intemplantare nu erau presentî), ei a tribuniloru poporului, ceea ce se desfiintiasse óre cumu de multa. Apoi numele fiulu seu, de si lu numisse si Cesare si imperatoriu, nu figurá in capulu acestei epistole, pre care ellu declarasse cà ua scrissera amendoî; si in narratiunea fapteloru implinite, ellu mentionà numele de Diadumeneianu, si lassà la ua parte pre acellu-a de Antoninu, cu tóte cà aveá si pre acestu-a. Acestea asiá fura.

38. Si, pre Jone, cându Macrinu scrisse despre rescól'a lui Pseudoantoninu, vorbira ceva consuliî contr'a lui, precumu se face de ordinariu in asemenea imprejurári; mai vorbi si unulu d'intre pretori, pre-

(1) Substituitu de Falcon.

cumu si unulu d'in cei doi tribuni, si resbellulu se declarà si se proclamà contr'a lui, si nepotului lui, si mameloru loru, si bunicei loru, éro compiciloru revoltei li se dede impunitate, de se voru retractá, precumu le promissesse si Maerinu. De asemenea se citi proclamatiunea cotra militari;] d'in care toti cunnoscuramu si mai bine umilinti'a si nebuni'a lui; [câci între altele] se numiá într'un'a pre sine tata, éro pre Diadumenianu fiulu seu; ellu criticá etatea lui Pseudoantoninu, cu tóte cà declarasse imperatoriu pre fiulu seu care erá cu multu mai teneru. [Deci in lupta, Gannys ingriji a se ocupa in graba strimtoriele d'in 'naintea satului, si dispuse cu dibacia pre militari in linia de bataia, cu tóte cà erá fórte neespertu in alle resbellului si viuetiuisse in mollitiune. Astu-felliu câte ua data ua mare fortuna inaltia asiá de simplu pre ómeni in totulu, in câtu dà sciintia œelloru ignoranti.] Armat'a lui inse se luptà fórte slabu; si déco Mes'a si Soemis [cari insotiau pre copillu], sarindu d'in carre si aruncându-se asupr'a fugariloru, nu i ar fi opritu cu lacrimeloru de a fugi; si déco copillulu, apucându sabióra, cu care erá incinsu, nu s'ar fi vediutu pre callu, printr'ua inspiratiune divina, cá cumu ar fi voitu se se rapedia asupr'a adversariloru, armat'a nu s'ar fi opritu nici ua data; ba inca, chiaru asiá, ar fi intorsu dossulu d'in nou, déco insusi Maerinu, vedându-i cà resista, n'ar fi fugitu.

39. Astu-felliu acestu-a, invinsu la 8 Juniu, tramisse, prin Epagatu si prin alti câti-va, pre fiu-seu la Artabanu, regele Parthiloru; éro ellu dupa ce intrà in Antiochi'a, cá invingutoriu, pentru cà se fia priimitu de locuitori, in urma, cându infrângerea sea fu cunnoscuta, si d'in acesta cauza facundu-se multe omoruri, si pre drumuri si in orasiu, dupa interesulu ce fia care aveá pentru unulu sau altulu d'in ei, fugi; si de acolo nóptea, pre callu, cu capulu si barb'a de totu rase, luându unu vestmentu censusu preste purpura, cá se semene pre câtu se pote a simplu particularin, si astu-felliu ajungundu cu pucini insi la Eg'a ia Cilici'a, se suí într'unu carru, cá unu militarin de cei ce duceau sciri, si strabatù Capadoci'a, Galati'a si Bithyni'a pina la Eribolu, canteria ce se affla in fati'a orasiului Nicomediloru, [(avendu de gandu se allerge la Rom'a, cá se capete acolo ajutoriu de la senatu si de la poporu; si de ar fi scapatu, de securu cà ar fi facutu ceva; câci buna-vointi'a Romániloru ar fi trecut cu mai multa preferentia asupr'a lui, considerându cutezarea Syrianiloru, etatea lui Pseudoantoninu si licenti'a lui Gannois si a lui Comazonte; asiá

in câtu militarii sau se voru fi caitu de sine murindu, sau se voru fi infrenatu fora de voi'a loru. Nimeni pr'ntre popórele prin mediloculu càroru-a treceá, chiaru de l'ar fi cunnoscutu, nu cutedià se se atinga de ellu.] Insa essindu d'in Eribolu si voindu a pluti spre Chalcedone, (càci nu cutedià se intre in Necomedi'a, [temendu-se de gubernatoriulu Bithyniei, Ceciliu Aristone]), tramisse la unulu di'n procuratori se cèra bani; atunce fu recunnoscutu, si prinsu [pre cându inca erá] in Chalcedone, si venindu nisce tramissi d'in partea lui Pseudoantoninu,

[εν νονειποπ]
fu apucatu [de Aureliu Celsu, centurionele] si dussu pina in Capadoci'a
[cá unulu d'intre]

40. — Aci afflându cà fiulu seu este prinsu

[διάγαρτοῦζ. διωνκαισα
αυτονδιου κτοδιελαυ]

Claudiu Pollione, centurionele legiunei, lu apucà;] si lu aruncà d'in carru (càci nu erá legatu), si atunci lu strivi la umeru; éro nu multu dupa [τῷ
πολλῷ ὄ

θανεινκελ. μεταφονεμ
εστηναντ ουσφευδαν
δεινεσφαγ. εστηνβιδυ
κιανονταντ συριασπαρο
ταρχουκαιαυ αυτω]

Deci Macrinu, astu-feliu, betrânu, (càci implinisse cinci-deci si patru de anni, [fora trei sau cinci dille], cu tota superioritatea esperientiei selle de lucruri, cu tota virtutea ce aretasse si cu tote legiunile ce commandasse, fu resturnatu de unu copilandru, pre care mai 'nainte nu lu cunnosceá nici d'in nume, precum i predissesse oracululu, [. οὐ Joue Belu], càci respundendu-i i disse :

O betrâne, in adeveru junii resbellatori te apassa; forti'a tea se duce, si betraneti'a superatóre sosesce.

. φυγωντε ηντουκελευ
. σθησηνικη ιναρωμαιων
. ετευσασδια αιτεεξουσι
. νωνηρξεσολ αιπροδεκατον
. υποτωντω υνελημφθη
. σπερτισδηι κεφαλησαπε

. . . .	νιδωνεαυτον	σκαιαυτους
. . . .	ατωνκακουρ	αλλωντωντε
. . . .	φρουρουμε	καιτωνκρειτ
. . . .	λλαπολλακις	οκτειναιξου
. . . .	προσηχδη	γκαιαυτω
. . . .	νεοντεςεξε	

si fiulu seu perî cu ellu.]

41. Astu-felliu nimene d'între cei ce paru fôrte tari, nu are ua putere sigura, si chiaru cei ce se affla in culmea fericirei, ca si cei-l-alti suntu jucari'a sôrtei. Macrinu [ar fi fostu laudatu de toti ômenii, déco in locu de a fi doritu se imperatiésca ellu însu-si, ar fi allestu pre unulu d'in membrii senatului si l'ar fi pusu in capulu imperiului Romanu, proclamaândulu imperatoriu; numai asiá ar fi scapatu de accusatiunea cà a facutu ua conspiratiune contr'a lui Caracallu, aretându cà a facut'o pentru mantuinti'a sea, éro nu d'in passiunea pentru domnia; apoi se defaimà si se perdù însu-si, peno ce-si attrasse opprobriulu si ua nefericire fôrte meritata; càci lacomindu-se dupa imperiu, fora se aiba nici macaru titlulu de senatoriu] lu perdù fôrte rapede si intr'unu modu fôrte calamitosu; si in adeveru domni unu annu si doue lune, fora trei dille, calculându evenimente peno la lupta.

Escerpte d'in Cartea LXXIX a Istoriei Romane a lui Dione Cassiu de Ioanne Xiphilinu.

Se intercalédia fragmentele întregi d'in Dione cari s'au pututu aflá.

Despre Avitu, care se numí si Pseudo-antoninu, si despre ucciderile ce comisse. c. 1—7. — Despre crimele ce comisse, si cumu luá de sotia pre ua vestale. c. 8—10. — Despre Elagabalu, si cumu dede lui Elagabalu in casatoria pre Dieiti'a Urani'a, dupo ce o transportá la Rom'a. c. 11—12 — Despre desfrenarea lui Avitu. c. 11—16. — Cumu adoptá pre verulu seu, pre care lu chiamá cu unu altu nume Alessandru. cap. 17—18. — Cumu fu datu josu de pre tronu si ucicissu. cap. 19—21.

SPATIU DE TEMPU : RESTULU CONSULATULUI LUI MACRINU SI ADVENTU, SI ALTI PATRU ANNI, IN CARI FURA CONSULI ACESTIA :

Dupa Chr.	De la fond. Romei		Anni Domnii lui Elagabalu
218	971	<i>Antoninu Elagabalu Augustu, si Quintu Massimu Coclatinu Adventu.</i>	I 8 Iunii
219	972	<i>Pseudoantoninu de a II-a ora, si Sacerdos II a ora.</i>	II
220	973	<i>Pseudoantoninu a III-a ora, si Eutyhianu Comazonte.</i>	III
221	974	<i>Gratu Sabinianu, si Seleucu</i>	IV
222	975	<i>Pseudoantoninu a IV-a ora, si Marcu Aureliu Severu Alessandru.</i>	+ 11 Martiu

1. Avitu, sau Pseudoantoninu, sau Assyrianulu, sau si Sardanapalu si Tiberinu (câci luá si acestu supranume, dupa ce, fiindu junghiatu, corpulu lui se aruncá in Tibere), [atunci, dupa victoria, intrá a dou'a di in Antiochi'a, promittiendu militariloru câte cincii sute de denarii de fia care, pentru cá se nu o prede, ceea ce ei doriau mai allessu, summa pre care o stórse de la poporu; ellu scrisse la Rom'a, intre alte lucruri pre cari le cereá imprejurarea, criticându aspru pre Macrinu asupr'a obscuritátií familieí selle si a attentatului contr'a lui Antoninu. Deci pre longa altele,

disse : «Ac-ellu-a càrui-a nu i erá permissu se intre in senatu dupo proclamatiunea care inlaturá pre cei l-alti cari nu erau senatori, cutedià se uccida prin tradare pre imperatoriu, a càrui padia i erá incredintiata, pentru cá se ocupe domni'a lui, si se se faca imperatoriu, in ainte de a fi senatoriu;» apoi promitteá d'in parte-i nu numai militariloru, ci si senatului, si poporului; càci anuntiá cà va lucrá in tóte dupa esemplulu lui Augustu, a càrui etate o compará cu a sea, si dupa esemplulu lui Marcu Antoninu; apoi mai scrisse si acést'a, facundu allusiune la defaimàrile respandite de Macrinu in contr'a lui : «A incercatu a 'mi criticá etatea, pre cându ellu a numitu imperatoriu pre fiu-seu in etate de cincii anni.»

2. Astu feliu scrisse ellu senatului; apoi tramisse si senatului, si legiuniloru unu memoriu assupr'a celloru petrecute intre militari, precumu si epistol'a scrissa de Macrinu, pentru cá printr'insele se lu iubesca mai multu pre ellu, si se urésca memori'a acellui-a. In epistol'a cotra senatu, precumu si in proclamatiunea sea cotra poporu se intitulà imperatoriu, Cesare, fiu allu lui Antoninu, nepotu allu lui Severu, Piosulu, Fericitulu, Augustu, proconsule, si avendu puterea tribunitia,

βανοναυταπ	λεκαιταμε
σδιναιτωι	ριος κηνσο
ματιουτωιτ	προστασιαν
αλλατωτου	ανελεξατο
εχρησικτου	μακρινους
ησεν καιαν	αυτος ως ο
τατωνστρατιω	διατης εαυτ
γαρδητουμα	δημοσιωδ
ματα καισαρ	αναγνωαι
	ταγραμματ
θεδηδορυρ	θαναπαλλος
αλβανιοιστρ	
ιταλιαι ουι	νοστουκα
καισιουπατ	εστουσυπ
ρευσειηπρ	

lu puse intre consulari, si i ordinà cá, de i va resiste cine-va, se recurga la bratiulu militariloru; pentru care fu citita intréga de si fora voia.

σιανδιατου	εκελεθησεδ
----------------------	----------------------

. . . cãci d'in caus'a necessitãtii imminente, nu putura face nimicu
nici d'in alle detoriei nici d'in alle ìnteressiloru loru. . . .

. . . ei fura cuprinsi de frica, si votara, si pre Macrinu. . . .

πολλὰς τὴν ἔ . . . ἐν πολέμῳ μοῖρα lu insultara d'impreuna cu
fiulu seu; éro pre Tarantas, pre care de mai multe ori voira se lu de-
clare inimicu publicu, atunci lu laudara, si se rugau cá si fiulu seu se
i semene.

.	ἐμμεν	ντηαντιο
.	μαιταυταο	ισουτηναρ
.	τοστονπολλι	ταχοδενεβε
.	ησγερμανιας	εστηνβιδυ
.	αιπροεταξε	εναπαρεδρον
.	αιβιδονιας	ιπολλακισ
.	αεκεινος	νωσπερκατ
.	ονειαντος	ναντιοχιαν
.	ειναστινας	σιουμενος
.	ετηχεμασας	ιτηστουβ
.	ατιαματατης	τησκατεμε
.	τησμουσιας	τικαισφο
.	νονιασεκα	
.	πορευδηκαι	

facundu unu lucru demnu de unu bunu imperatoriu; cãci multi [si d'in
particulari, si d'in popore, si d'in Romãni περι αυτοῦ τούτων . . . τῆς. τε
βουλῆς,] insultãndu si in particulariu si in publicu, si cu verb'a si cu
fapt'a [pre Caracallu] si pre sine, precumu resultã d'in scriissorile lui
Macrinu, [ellu disse cà nu va pedepsi] câtu-si de pucinu pre nimene, [si
nici] nu pedepsi; éro in celle-l-alte impinse desfrenarea, nelegiuirea si
crudimea peno la unu attare escessu, in câtu [unele d'in elle cu totulu
necunnoscute ver una data in Rom'a, se practicara cá stramosesci, éro
crimele commise in parte de altii in deosebite locuri,] in florira in cei
trei anni, noua lune si patru dille, in cari domnì, numerãndu d'in diu'a
luptei care i dede puterea suprema. [In adevèru, uccisse in Syri'a pre Ne-
store, si pre Flaviu Agrippinu, guvernatoriulu ei, precumu si pre cei
d'antãiu d'ìntre callarii cari inconjurau pe Macrinu, ceea ce facù si in
Rom'a cu cei ce erau mai legati de ellu; in Arabi'a, pre Pica si Rianu,
cãrui-a i se incredentiase administratiunea acelei tierre, pentru cà nu

trecussera de indata in partea lui; in Cypru, pre Claudiu Attalu, fostu gubernatoriu in Thraci'a, alungatu d'in Senatu de Severu pre timpulu resbellului cu Nigru, restabilitu de Tarantas in demnitatea sea, si atunci pusu prin sorti in capulu provinciei Cypru, pentru cà offensusse pre Comazonte; càci pre cându acestu-a serviá in armat'a d'in Thraci'a, Attalu, d'in caus'a unei calcári de detoria, lu relegasse intre lopatarii de navi.]

4. Astu-feliu, Comazonte (care meritasse acestu nume cá mimu si ca bufonu), avù commandamentulu pretorianiloru, ellu care nu essercitasse nici ua functiune de procuratoriu sau de prefectu, afara numai de cea de prectu de castre; [priimi ornamentele consularie,] si dupa aceea fu si consule; [mai fu si prefectu allu urbei,] nu numai ua data, ci si a dou'a ora, si a trei'a ora, ceea ce nu se intemplá nimenui altui ver ua data; pentru care si acéat'a se va numera intre faptele lui celle mai ilegali. [Deci Attalu fu uccissu d'in caus'a lui Comazonte; éro Triccianu d'in caus'a militariloru Albani, pre cari i commandá cu asprime sub Macrinu, si pentru-cá erá intreprindiatoriu, si cunoscutu la multi militari atátu dupa magistraturele ce essercitasse, câtu si dupa intimitatea sea cu Antoninu; pentru care

. nu fora motivu fiindu tramissu inainte, 'si asiediá resiedenti'a in Bithyni'a. Pseudantoninu uccisse pre Attalu, cu tóte cà scrisse senaului cà l'a rechiamatu in Rom'a, precumu si pre Iuliu Asper, alungatu de Macrinu; si pre Sylla, fostu gubernatoriu allu Cappadociei, cu tóte-cá plecasse d'intr'ins'a, pentru cà intrigá, si pentru-cá, tramissu de ellu d'in Rom'a, se dusse inaintea militariloru Celti cari se intorceau a casa dupa ce iernassera in Bithyni'a, unde facussera ore cari turburári. Acesti-a perira pentru motivele aretate, fora nici se se fi comunicatu cevásenatului; éro Seju Caru, nepotulu lui Fuscianu care fusesse prefectu allu Romei, pentru-cá erá avutu, si mare, si cu minte, sub pretestu cá resculasse pre nisce militari d'in legiunea Albana; si fiindu-cá insu-si principele lu denunciá lu ascultá in palatiu, unde si fu uccissu;] Valeriu Petu, pentru-cá 'si facusse imaginile selle de auru, destinate la parur'a concubineloru selle; [totu pentru acéat'a fu accusatu cà aveá intentiunea se se duca in Cappadoci'a, tierra invecinata cu patri'a lui (càci erá Galatu), cà se faca rescóla, si de aceea 'si facusse aurei, purtându imaginea lui ciselata.

5. Afara de acesti-a, mai fu uccissu de cotra senatu] Siliu Messala, si

Pomponiu Bassu, sub inculparea, diceá imperatoriulu, cà se aretau nemul-tiamiti de faptele lui; ellu nu se sfi de a scrie despre ei senatului, pre care lu numia essaminatoriulu viuetiei selle si censoriulu celloru ce se faceau in palatiu: «[Câtu despre probele conspiratiunei loru, nu vi le-am tramissu, disse, càci citirea loru ar fi in desiertu, fiindu cà ei au si muritu.]» Déro mai erá de desubtu si ua alta causa: Messal'a, de multe ori 'si rostisse parerea fórte apassatu in senatu; pentru care lu si tramis-sesse de la inceputu in Syri'a sub pretestu cà aveá mare nevoia de ellu, pentru-cá se nu faca se prevalodie ua opiniune differita in senatu; éro pre Bassu, pentru cà aveá ua femeia frumoasa si nobile, càci erá nepóta a lui Claudiu Severu si a lui Marcu Antoninu; ellu o lvà de sotia, fora se i permitta a plânge [de frica] nefericirea sotiului ei. Despre nunt'a lui, in care se însurá si se maritá, se va vorbi indata; càci impliniá si functiu-nea de barbatu si pre cea de femeia; si faceá si supportá pre amendoa cu cea mai mare nerusinare.

θεδηδους	συνεκτη
περιαυτο	δρωνων
ζιαι εφον	τιναδιατ
σαντων	ποιησας
νοσκαμ	υπαυτου
λιωναδεα	διωθον
υφωνπε	δενοση
τενομεν	τεκεινου
τωπειε	αιτιανεπι
κτειδιαν	φονωιταμ
μυνομε	τειππεων
σεργιος	καισαριων
τονκαρον	εφδαρησα
τινακαμ	ουδενδε
προσδιε	

6. , uciendiúdu, la inceputulu domniei selle, in Nicomedi'a, pre cellu ce preparasse rescól'a, care lu introdusese in castre, care atrassese pre militari in partea lui, si i dedesse victori'a contr'a lui Macrinu, pre nutritoriulu si tutoriulu seu, fu consideratu de cellu mai impiu d'intre omeni. De altmintrelea ellu viuetiuiá in voluptáti, si i placeá se priimesca daruri; déro, departe de a fi facutu veri unu reu

cuivá, ellu accordá multoru-a binefaceri numeróse ; si ceea ce este mai importante, ellu ingrijíá fórtetare de principele seu, si placeá forte multu Mesei si Scemidei : unei-a, pentru-cá fússesse inaltiatu de ea, éro cellei-l-alte, pentru-cá conlocuia óre-cumu cu dín's'a ; totu-si nu pentru acés-t'a lu omori, de ore ce ellu voise se faca cu ellu unu contractu de casa-toria si se lu numesca imperatoriu ; ei pentru cá erá constrinsu de ellu se viuetiuesca moderatu si intielleptiesce. Imperatulú însu-si lu rani mai antáiú chiaru cu mân'a sea, fiindu cá nici unulu d'íntre militari nu cu-tediá se incépa omorulu. Acestea asiá se petrecura.

7. 'O. . . . Veru, cutediánda si ellu se 'si intorca privirile spre domnia in a trei'a legiune Gallica, preste care commandá, si Gelliu Massimu totu pentru aceeași causa, de si erá numai locotenente in Syri'a Secunda, in a patr'a Scythica, fura essecutati. In adevéru, tóte erau asiá de resturnate cu susulu in josu in cátu acesti ostasi, din cari unulu din centurione ajunsesse senatoriu, éro cellu altu fiulu unui medicu, 'si pússessa in minte se aspire la imperiu. Amu numitu numai pre acés-ti-a, nu pentru cá numai ei 'si essissera d'in minti, ei pentru cá erau din senatu. Cu tóte acestea mai íntreprinse si unu altulu, unu fiu de cen-turióné, se turbure totu legiunea Gallica, pre cându unu altulu, unu lu-eratoriu de lána se turbure pre a patr'a, apoi si unu simplu particularin se turbure flott'a care stationá la Cyzicu. pre cându Pseudantoninu ierná in Nicomedi'a ; si alti multi incercara in multe locuri ; asiá in cátu drumulu erá fórté pregatitu celloru ce voiau se domneasca, (prin faptulu cá multi, contr'a asceptárii tutuloru si fora se fia demni, batussera callea domniei) si cutedia se se revolte. Nimene se nu refuse de a crede dissele mele. aflánda-le de la particulari, de la ómeni demni de a fi crediuti. Éro cátu despre faptele privitóre la flotta, le-am scrissu dupo informatiunile luate d'in apropiarea Pergamului, preste care, cá si preste Smyrn'a am fostu pusu, oranduitu de Macrinu ; de unde nu mi s'a parutu necredibile nici unulu d'in cele-l-alte fapte.

8. Celle petrecute cu omorurile ast-feliu se facura ; éro celle ce Ela-gabalu facú contr'a deprinderiloru stramosesci, suntu simple si nu ne au produsu nici ua dauna mare, de cátu numai intru cátu facú inovatiuni contr'a usului, pentru-cá 'si luá nisce titule privitorie la autoritatea lui, inainte de a i se votá pr-cum am spusu ; pentru cá se substitui lui Ma-crinu in consulatu, fora se fia allessu si fora se ajunga la acésta demni-

tate (pentru că acestu consulatu se terminase), cu toate că, în principiu, ellu la trei epistole, declarasse annulu începundu de la consulatulu lui Adventu, că si cumu numai acestu-a ar fi fostu consule; si pentru-că, în Nicomedi'a, fiindu consule, nu se servisse de tog'a triumfale, la diu'a Rogationiloru.***]

9. Luà în casatoria pre Corneli'a Paul'a pentru că se se facea (precumu dicea) mai iute tata, ellu care nu putusse se fia nici barbatu. Deci la nunta, nu numai senatulu, ordinea equestra, ci si femeile priimira câte unu daru; poporulu fu ospetatu cu câte ua suta cinci-dieci de denarii, éro militari cu ua suta si mai bine fia-care. Fura si lupte de gladiatori, la cari ellu asista imbracatu cu tog'a pretexta, ceea ce facusse si la jocurile votive; si între alte multe animale, se junghia si unu elefantu si cinci-dieci si unu de tigri, ceea ce nu se mai facusse nici ua data asiá cu grammad'a. Apoi repudiându pre Paul'a; sub pretestu că aveá ua macula pre corpul, luà pre Aquili'a Sever'a committiendu fora-de-legea cea mai evidente; căci desonorà în modulu cellu mai impiu acésta preotéssa a Vestei; ba inca cutedia a dice: «Pentru că se se nasca copili divini d'în mine, Mare-Pontifice, si d'în ea mare preotessa, am facutu acest'a;» si inca se faliá de nisce fapte pentru cari ar fi trebuitu se fia insultatu în Foru, aruncatu în inchissoria, si acolo uccissu. Cu toate acestea nici pre ea nu o tinu multu, ci luà alt'a, apoi alt'a, si apoi alt'a; si dupa acést'a se întorse érosi la Sever'a.

10. Se intemplara si minuni în Rom'a, între altele, si cu statu'a Isi-dei, care, asediata pre frontispiciulu templului ei este, supportata de unu câne; acésta statua si întorse fati'a spre interioru. Éro Sardanapalu dá lupte de gladiatori si spectacule, dese, în cari se distinse atletulu Aureliu Aelix; acestu-a, în adeveru, fu atátu de superioare adversariloru sei, în câtu voi se se batta si la lupta, si la pancratiu în Olympi'a, si, la jocurile Capitoline, invinse în amendoa. Elenii, în adeveru, invidiosi pre ellu, că nu cumu-vá (cumu este proverbulu) se fia allu optulea de la Ercule, nu chiamara nici unu luptatoriu în stadiu, cu toate că pre annuntiu propusessera si acésta lupta; éro în Rom'a Aelix repurtá si ua victoria si alt'a, ceea ce nu facusse nimene altulu.

11. Dintre fora-de-legile lui celle mai insemnate, este si ceea ce facu cu Elagabalu, nu numai pentru-că introdusse în Rom'a acestu dieu strainu, nici pentru-că i accordá onori noue si magnifice, ci pentru-că lu

puse mai pre süssu de Joue, si pentru-cà se facù pre sine Sacerdotele lui; pentru-cà se circumcisse si se abtineá de la càrnuri de porcu [cà cumu prin acest'a l'ar fi adóratu cu mai multa curatienia]. [Avea de gandu se 'si taia membrulu chiaru de totu; si acest'a doriá se o faca d'in caus'a abusului, éro taiarea-imprejuru o practicà cá ua detoria de preotu allu lui Elagabalu; pentru acést'a ellu mutilà ânca si pre multi d'in cei ce erau cu ellu;] si apoi si pentru-cá se aretà de multe ori, chiaru in publicu, imbracatu in vestmèntulu barbaru, de care se servescu preotii Syrianiloru, ceea ce contribuì mai allesu a i se dá supranumele de Assyrianu. Ca se lassu la ua parte cântecele barbare ce Sardanapalu cantá lui Elagabalu, d'impreuna cu mama-sea si cu bunica-sea, si sacrificiele secrete, ce i offeriá, junghiându copii, si servindu-se de farmece, ba inca inchidiéndu in templulu lui unu leu, ua maimutia si unu sierpe viu, si aruncându membre virile, si alte impietáti ce commisse, precumu si miile de talismane de cari se serviá in totu de un'a.

12. Cá se trecu cu vederea acestea, voiú mai spune unu lucru fórtu ridiculu : ellu fidantiá pre ua femeia cu Eleagabalu, ca cumu ar fi avutu nevoia de femeia si de copii; si (pentru cà acést'a femeia nu trebuia se fia nici saraca, nici de nascere obscura) i allesse pre Urani'a Carthagesiloru, si tramisse se o adduca de acolo, o asiediá in palatiu, si i strinse si daruri de nunta de la toti suppusii, precumu facusse si pentru femeile selle. Tóte darurile de nunta, câte se dederá fiindu ellu in viuetia, mai in urma fura cerute ca contributiune; éro ca dota ellu declarà cà nu primisse de câtu doi lei de auru, cari fura topiti. [Se ridicà chiaru statu'a sea de auru, remarcabile prin multimea si varietatea ornamenteloru. Astu-fellu ellu risipì bani multi ce a gassitu in tesaurulu imperiale, si nu ajungeau veniturile pentru cheltuiele.]

13. Acestu Sardanapalu, care pretindeá se casatoresca pre diei prin casatoria legale, viuetiuiá insu-si in cea mai mare desfrenare. [Luà in casatoria multe femei,] si se inchisse inca si cu mai multe, [fora nici unu titulu legale,] nu pentru-cà aveá nevoia de elle, ci pentru-cà culcându-se cu amantii loru, se imitedie faptele loru; [si pentru ca se aiba complici de desfrenare amestecându-se cu elle.] In adevèru, ellu facu si sufferi in corpulu seu multe turpitudini, despre cari cine-va n'ar cutediá nici se le narredie nici se le asculte; déro celle mai celebre, si pre cari cine-va nu le ar ascunde, sunt acestea : intrá noptea in càrciume, servindu-se de

peru pussu, si inpliniá functiunile carciunilor; se duceá in lupanariile cele mai renumite, si alungându pre femeile publice, se prostituí ellu; in fine, stabilindu in palatiu unu apartamentu, se dá acolo la desfrenari, stându ellu insu-si gollu necontenitu la usie, cá femeile publice, agitându perdu'a atarnata cu inelle de auru, si invitându pre trecutori cu vocea molle si sparta a muieriloru prostituite; pentru-cá erau omeni pusi intr'adinsu ca se se atraga la acést'a; cáci precumu in cellelalte, asiá si ací aveá exploratori, prin cari cercetá pre cei ce puteau se i placa prin impudicitatea loru; luá bani de la ei, si se falliá cu aceste castiguri; apoi se certá cu sotii sei de orgia, dicundu cá ellu are mai multi amanti si cá castiga mai multu de câtu ei.

14. Astu-feliu de purtare aveá ellu cu toti cei ce aveau a face cu ellu; apoi aveá si unu barbatu escelente, pre care voiá se lu numésca Cesare. Apoi mená carrulu imbracatu intr'unu vestimentu verde, si in particulariu si a casa, déco acést'a se póte numí casa; avea acolo agonotheti pre cei d'antâiu cetatiani d'in pre-jurulu lui, [callari, cesariani.] insii prefectii pretoriului, bunic'a, mama-sea, femeile selle, si pre longa acesti-a si altií membri ai senatului, si Leone, prefectulu Romei; acesti-a lu priviau menându carrulu, cerându aurei, cá unu omu de rându, si plecându-se cu respectu inaintea agonothetiloru si militariloru. [Cându judecá pre cine-vá pareá căeste barbatu, peno la ore-care gradu, éro in cellelalte, cu gestulu si cu tonulu vocei faceá pre frumosulu;] dupre altele apoi faceá pre dantiuilorulu, nu numai pre teatru, ci si mergundu ore cumu, si sacrificându, si salutându si perrórându poporului. In fine (cá se me intoreu la vorb'a de la inceputu) se maritá, si facú se lu numésca femeia, dómna si imper: éssa; lucrá la lâna si câte ua data purtá reticulu(1), se ungeá sub ochi, [si se spoiá cu cerusa si cu anchusa(2);] ua data 'si rasse barb'a, si pentru acést'a dede ua serbatore; éro mai in urma 'si o smulgeá, pentru cá astu-feliu se semene mai multu cu ua femeia; si adessea priimiá culcatu pre senatori cá se lu salute.

15. Barbatulu acestei femei era Ierocles, unu servu carianu, [fostu favoritu allu lui Gordiu,] de la care invetiase a mená carrulu; si se inamorá de dinsulu intr'ua imprejurare forte strania. La unu jocu de circ, Ierocles, cadiendu de pre carrulu seu chiaru longa scaunulu lui

(1) Fr. *résau*, retiá.

(2) Dressu ce se scoteá din acésta planta numita pre rom. limb'a boulni.

Sardanapalu, si scapà casc'a in cadere; principele vediându-lu (erá inca cu barbi'a neinfirata ér pe capu avea perulu balanu) fu radicatu indata si dussu pre susu in palatiu, si, prin lucràrile selle nocturne, captivându-lu inca si mai multu, ajunse la atât'a putere in câtu aveá ua autoritate superiore chiaru principelui, si se considerà cá pucinu lucru cà mam'a lui care era inca serva, fu addussa la Rom'a de militari, si pussa la numeru intre femeile consulariloru. Ce e dreptu, si alti câti-va fura onorati de ellu, si inaltati la mare influentiá : unii, pentru-cà se revoltasera impreuna cu ellu, éro altii pentru-cà erau amantií sei; càci voiá se para cà are amanti (pentru-cá si in acest'a se imitedie pre femeile celle desfrenate), si adessea se lassá de buná voia se fia prinsu chiaru asupr'a faptului; si pentru acest'a erá insultatu cu brutalitate de cotra barbatu-seu, asiá in câtu priimi si loviture de aveá contusiumi la ochi. Si apoi dóra nu lu iubiá cu ua passinne usiorá, ci cu ua amore asiá de ardente si profunda, in câtu nu numai cà nu se indignà de acesta maltractare, ci d'in contra tocmái pentru acést'a lu iubi si mai multu, si voi se lu numesca cu ver ce pretiu Cesare, ba inca amenintiá pentru acest'a pre bunica-sea, care se oppneá, si pentru ellu 'si attrasse forte multu meni'a militariloru. Aceste estravagantie trebuiau se fia caus'a perderii selle.

16. Iero Aureliu Zoticu, barbatu d'in Smyrn'a pre care lu numiau si Bucatariu dupa meseri'a tata-seu fu si fórte iubitú déro si uritu de Sardanapalu, ceea ce lu si scapà. In adeveru, acestu-a avendu unu corpu preste totu formosu, precumu se gasesce printre atleti, si apoi intre-cundu cu multu pre toti prin marimea pàrtiloru rusinóse, fu semnalatu lui Sardanapalu de cótra eei ce erau pusi se cercetedie despre aceste lucruri, si de ua data luatu pre susu d'in lupte, fu dussu in Rom'a cu ua pompa magnifica, mai mare de câtu pomp'a ce avussesse Augaru sub Severu, si Teridate sub Nerone; numitu cubiculariu inainte de a fi vediutu de ellu, [si onoratu cu numele lui Avitu, mosiulu lui, si impodobitu cu corone, cá la ua serbatoria solemna,] intrà in palatiu in lumin'a unei multimi de tortie. Acestu-a vediéndulu, se rapedi spre ellu cu unu passu cadentiatu, si cându Zoticu i disse precumu se cuveniá : «Domne imperate, salutare!» ellu i respunse fora se stee de locu pre gânduri, facundu d'in gutu cá ua femeia si intr'unu modu minunatu, si plecându ochii : «Nu mi dice Domnu; càci eu suntu Domna.» Apoi ducundu-se indata la baia cu ellu, si aprindiendu-se si mai tare de pofta vediéndulu

gollu, de ore ce lu gasí la inaltimea reputatiunei selle, se culcà pre pep-tulu lui, si luà cin'a in pol'a lui, cá ua amanta. Iero Ierocles temendu-se cá nu cumu va Zoticu se 'si asservésca pre imperatoriu mai multu de câtu ellu, si prin acest'a se patia ver unu reu, precumu se intempla de ordinariu intre amanti rivali, lu enervà printr'ua beutura, data de paharnici, cari erau amicii sei. Si astu-felliu Zoticu confusu tota noptea d'in lips'a de erectiune, fu despoiatu de tote câte priimisse, si alungatu d'in palatiu si d'in Rom'a, si, mai tardiu, chiaru d'in Itali'a; ceea ce lu scapà. [In fine ajunse la ua asiá de mare turpitudine, in câtu rugà pre medici se i faca prin taiare ua rusine femeiesca, promittiendu-le mari recompense pentru acést'a.]

17. Earo Sardanapalu nu putea se intardia de a si luá recompens'a multu meritata a infamieloru selle; càci facundu si sufferindu acestea, ajunse uritu si de poporu, si de militari, pre cari mai allesu se redinà; si in fine fu junghiatu de densii in castre. Eata cumu se petrecù lucrulu. Introducundu in senatu pre verulu seu Bassianu, si punendu de ua parte pre Mes'a, éro de alt'a pre Soemide, lu adoptà de fiu; si se ferici cà s'a facutu de ua data tatalu unui attare copillu, ca cum ellu ar fi fostu cu multu mai inaintatu in etate, si declarà cà nu mai are nevoia de unu altu feliu, pentru cá dinasti'a lui se persiste fora descuragiari; Elegabalu i ordinasse se faca si acést'a, si se lu supranumesca Alessandru. Eu cellu pucinu sum convinsu, cà acestea sunt in adeveru rezultatulu unei actiuni divine, basandu-me nu pre dissele acellui-a ci pre ceea ce i se disse cà unu Alessandru, ce are a veni de la Emes'a, i va urmá lui; si pre ceea ce se intemplà in Mysi'a Superiore si in Thraci'a.

18. In adeveru, cu pucinu inainte de acest'a unu geniu ce se diceá cà este celebrulu Alessandru Macedonu, si purtându figur'a si vestmintele lui, porni d'in tierrele de pre longa Istru, unde se aretasse, strabatù Asi'a si Thraci'a, insotitu cá Bacchus de patru sute de barbati, prevediuti cu thyrsi si cu pielli de tiapu, fora se faca nici unu reu; atunce totu câti se afflau in Thraci'a erau convinsi cà locuintie si victualie, trebuea se i se dea cu spesele publice; si nimene nu cutedià se i se oppuna nici cu vorb'a nici cu fapt'a, nici duce, nici militariu, nici procuratoriu, nici gubernatorii de provincie, ci cá intr'ua processsiune solemna, diu'a, dupa cumu annuntiasse, se dusse pina la Byzantiu. De acolo apucându inapoi, se opri la Chalcedone; éro aci dupa ce facù nóptea nisce sacrificie, si in-

gropà unu callu de lemnu, se facù nevediutu. Acestea le am aflatu, inca pre cându eram in Asi'a, precumu spusșeu, inainte de a se intemplà ce-va cu Bassianu la Rom'a.

19. Deci pre câtu Sardanapalu iubi pre verulu seu, remasse si ellu cu viueti'a; dero cându incepù a avea prepusuri pre toti, si afflà cà bunavointi'a generale se pleca spre acellu-a, cutedià a'si schimbá hotarirea, si facù tote cà se se curetie de ellu. Intr'un'a d'in dille încercându-se a lu ucide, nu numai nu isbuti, ci inca fu ellu insu-si in periculu de a muri; càci Alessandru erá tare paditu de cotr'a mam'a si bunica-sea, precuma si de cotra militari; pretorianii, simtindu întreprinderea lui Sardanapalu, facura ua rescola terribile; si nu contenira revolt'a pina cându nu veni Sardanapalu cu Alessandru în castre. si i rugá multu, fiindu nevoitu a da pre compliciti desfrenàriloru selle pre cari i cereau, le vorbí intr'unu modu ce inspirá compassiune despre Ierocles, plânse cu lacrime, si, presentându-i guttulu, disse : «Daruiti-mi numai pre acestu-a, vercare ar fi parerea ce aveti de ellu, sau omoriti-me;» abia dupe acést'a se linisti. Atunci abiá scapà cu viueti'a, càci si bunica-sea lu uríá pentru celle ce faceá, dicundu cà nu e fiulu lui Antoninu, si incliná spre Alessandru, cà si cumu in adeveru erá nascutu d'in acellu imperatoriu.

20. Mai tardiu intindiendu d'in nou curse lui Alessandru, si, fiindu-cà pretorianii se revoltara pentru acest'a, intrându cu ellu in castre, indata ce simti cà lu pandescu se lu omore, asia precumu amendoua mamele loru, luptându-se intre elle mai pre facia de câtu mai 'nainte, atitiau pre militari, încercá se fuga. Erá câtu pe ce se scape bagându-se intr'unu cuferu; dero descoperindu-se, fu junghiatu, in etate de optu spre-diece anni; si impreuna cu ellu perì si mama-sea (càci lu tineá strinsu in bratie); capetele loru se taiara, si corpurile loru gólle, mai antaiu fura territe prin totu orasiulu, apoi allu femeiei fu aruncatu in voi'a intemplàrii, éro allu lui fu precipitatu in riu.

21. Impreuna cu ellu perira, intre altii, Ierocles si prefectii pretoriului, precumu si Aureliu Eubulu, care erá dupa familia d'in Emes'a, [si ajunse la atât'a nerusinare si infamia, in câtu fusesse cerutu mai 'nainte de poporu;] càci avédu ua functiune fiscale, facù confiscatiunile celle mai injuste. Atunci fu sfisiatu de cotra poporu si militari, si impreuna cu ellu si Fulviu, prefectulu Romei; si Comazonte i luà loculu, precumu

si ellu luasse pre allu predecessoriului seu; càci precumu ua masca se adduce in teatru cându scen'a este gola de actori, asiá si Comazonte ocupá loculu gollu allu celloru ce fussionsera prefecti. Elegabalu insu-si fu alungatu de totu d'in Rom'a. Éta care fu sórtea lui Tiberinu, si nici unulu d'in cei ce preparassera cu ellu revolt'a, si d'in cei ce aveau mare putere assupr'a lui, nu scapà cu viuéti'a, afora de unulu.

Escerpte din Cartea LXXX a istoriei Romane a lui Dione de Ioanne Xiphilinu.

Se intercalédia fragmentele întregi d'in Dione cari s'au pututu afla

SUMMARIULU CAPITULELORU D'IN CARTEA LXXX

Pentru ce Dione n'a pututu narrá cu deamenuntulu istori'a lui Alessandru. c. 1. — Despre Ulpianu, prefectulu pretoriului, si mórtea lui c. 2. — Faptele Persului Artaserse contra Parthiloru si Romaniloru. c. 3. — 4. — Allu doilea Consulatu allu lui Dione, întórcerea in patria. si finele istoriei selle. c. 5

SPATIU DE TIMPU, OPTU ANNI, IN CARI SE NUMERA ACESTI CONSULI

D. Chr.	D. f. R.		Anni Domniei lui Alessandru.
222	975	<i>Antoninu Elagabalu de IV-a ora, si Marcu Aureliu Severu Alessandru.</i>	I 11 Martiu.
223	976	<i>Luciu Mariu Massimu a II-a ora, si Luciu Rosciu Elianu.</i>	II
224	977	<i>Julianu II-a ora, si Crispinu.</i>	III
225	978	<i>Fuscu II-a ora, si Dester.</i>	IV
226	979	<i>Alessandru Augustu II-a ora, si Caiu Marcellu Quintilianu II-a ora.</i>	V
227	980	<i>Luciu Albinu, si Massimu Emiliu Emilianu.</i>	VI
228	981	<i>Tiberiu Maniliu Modestu, si Serviu Calpurniu Probu.</i>	VII
229	982	<i>Alessandru Augustu a III-a ora, si Cassiu Dione a II a ora.</i>	VIII

1. Alessandru care imperati indata dupo acellu-a, [dede numai de cátu mamei selle Mamea titlulu de August'a, care luà in mânele selle administratiunea lucrurilor, si adunà imprejurulu fiului seu barbati intiellepti, cá se i formédie printr'ensii educatiunea, si d'in senatu 'si allesse pre cei mai buni consiliari, comunicându-le totu ce trebuia se se faca;] incredintia lui Domitiu Ulpianu commandulu pretorianiloru si

caus'a unei bóle de pitióre; asiá în câtu tráiu totu restulu viuetiei in patri'a mea, precum 'mi annuntiasse divinitatea inco de pre cându eramu in Bithyni'a; càci ua data in visu mi se parù cà mi se commanda de ea se scriu la finele istoriei aceste versuri :

Joue sustrasse pre Ectore d'in mediloculu sagetteloru, d'in pulbere, din macellu, d'in sânge si din invalmasiela (1).

F I N E

(1) Omeru, Iliad. XI, 163.

1947
June 5
No. 2
1947